מדרש · אגדה · מדרש רבה

שיר השירים רבה

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שיר השירים רבה

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שיר-השירים-רבה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרשה א 5
פרק א 5
פרק ב 14
פרק ג 21
פרק ד 24
פרק ה 28
פרק ו 30
פרק ז 33
פרק ח 34
פרק ט 35
פרק י 38
פרק יא 40
פרק יב 41
פרק יג 43
פרק יד 43
פרק טו 45
פרק טז 46
פרק יז 47
פרשה ב 48
פרק א 48
פרק ב 49
פרק ג 52
פרק ד 53
פרק ה 54
פרק ו 58
פרק ז 58
פרק ח 59
פרק ט 60
פרק יא 62
פרק יב 63
פרק יג 63
פרק יד 65
פרק טו 68
פרק טז 70
פרק יז 72
פרשה ג 72
פרק א 72
פרק ב 73
פרק ג 73
פרק ד 73
פרק ו 76
פרק ז 80
פרק ט 83
פרק י 83
פרק יא 86
פרשה ד 88
פרק א 88
פרק ג 90
פרק ד 90
פרק ה 98
פרק ו 99
פרק ז 100
פרק ח 101
פרק ט 104
פרק י 104
פרק יא 105
פרק יב 106
פרק יד 110
פרק טו 110
פרק טז 110
פרשה ה 111
פרק א 111

פרק ב 113
פרק ג 113
פרק ה 114
פרק ו 115
פרק ז 115
פרק ח 115
פרק ט 115
פרק יא 116
פרק יב 118
פרק יג 119
פרק יד 119
פרק טו 120
פרק טז 122
פרשה ו 125
פרק א 125
פרק ב 125
פרק ד 126
פרק ה 128
פרק ו 128
פרק ז 129
פרק ח 129
פרק ט 129
פרק י 131
פרק יא 132
פרק יב 133
פרשה ז 134
פרק א 134
פרק ב 136
פרק ג 138
פרק ה 139
פרק ו 141
פרק ז 142
פרק ח 142
פרק ט 144
פרק י 146
פרק יא 146
פרק יב 147
פרק יג 147
פרק יד 147
פרשה ח 148
פרק א 148
פרק ב 148
פרק ה 148
פרק ו 149
פרק ז 151
פרק ח 152
פרק ט 153
פרק י 155
פרק יא 157
פרק יב 158
פרק יג 158

פרשה א

פרק א

א פתיחתא דחכימי

שִׁיר הַשִּׁירִים, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב עַל יְדֵי שְׁלֹמֹה (משלי כב, כט): חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר בִּמְלַאכְתּוֹ לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב בַּל יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשֻׁכִּים. חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר בִּמְלַאכְתּוֹ, זֶה יוֹסֵף, דִּכְתִיב בֵּיהּ (בראשית לט, יא): וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר יוֹם נִבּוּל וְזִבּוּל הָיָה, יוֹם טֵיאַטְרוֹן הָיָה. וְרַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר יוֹם טֵיאַטְרוֹן שֶׁל נִילוּס הָיָה, וְהָלְכוּ כֻּלָּם לִרְאוֹת וְהוּא נִכְנַס לִמְלַאכְתּוֹ לַחְשֹׁב חֶשְׁבּוֹנוֹתָיו שֶׁל רַבּוֹ. רַבִּי פִּנְחָס אוֹמֵר בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא כָּל שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ אֶת רַבּוֹ כָּרָאוּי הוּא יוֹצֵא לַחֵרוּת, מַנַּיִן אָנוּ לְמֵדִין מִיּוֹסֵף, עַל יְדֵי שֶׁשִּׁמֵּשׁ אֶת רַבּוֹ כַּהֶגֶן יָצָא לַחֵרוּת, לְפִיכָךְ לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב, זֶה פַּרְעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מא, יד): וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן הַבּוֹר. בַּל יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשֻׁכִּים, זֶה פּוֹטִיפַר, שֶׁהֶחֱשִׁיךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵת עֵינָיו וְסֵרְסוֹ.

ב דָּבָר אַחֵר, חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר וגו', זֶה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, לְפִיכָךְ לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב, זֶה פַּרְעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ח, טז): הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַּרְעֹה. בַּל יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשֻׁכִּים, זֶה יִתְרוֹ. אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה עָשִׂיתָ קֹדֶשׁ חֹל, אֶלָּא לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב, זֶה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, כח): וַיְהִי שָׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם. בַּל יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשֻׁכִּים, זֶה פַּרְעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות י, כב): וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֵלָה וגו'.

ג דָּבָר אַחֵר, חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר בִּמְלַאכְתּוֹ וגו', אֵלּוּ הַצַּדִּיקִים שֶׁהֵם עוֹסְקִין בִּמְלַאכְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְפִיכָךְ לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב, שֶׁמִּתְיַצְּבִים בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, טו): בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ. בַּל יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשֻׁכִּים, אֵלּוּ הָרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כט, טו): וְהָיָה בְמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם, וּכְתִיב (תהלים לה, ו): יְהִי דַרְכָּם חֹשֶׁךְ וְחַלַּקְלַקּוֹת.

ד דָּבָר אַחֵר, חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר בִּמְלַאכְתּוֹ, זֶה רַבִּי חֲנִינָא, אָמְרוּ פַּעַם אַחַת רָאָה אֲנָשֵׁי עִירוֹ מַעֲלִים עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, אָמַר כֻּלָּם מַעֲלִים שְׁלָמִים לִירוּשָׁלַיִם וַאֲנִי אֵינִי מַעֲלֶה כְּלוּם, מָה אֶעֱשֶׂה, מֵיָּד יָצָא לְמִדְבָּרָהּ שֶׁל עִירוֹ בְּחוּרְבָּה שֶׁל עִירוֹ, וּמָצָא שָׁם אֶבֶן אַחַת, יָצָא וְסִדְּקָהּ וְסִתְּתָהּ וְכָרְכָמָהּ, אָמַר הֲרֵי עָלַי לְהַעֲלוֹתָהּ לִירוּשָׁלַיִם, בִּקֵּשׁ לִשְׂכֹּר לוֹ פּוֹעֲלִים, אָמַר לָהֶם מַעֲלִים לִי אַתֶּם אֶת הָאֶבֶן הַזֹּאת לִירוּשָׁלַיִם, אָמְרוּ לוֹ, תֵּן לָנוּ שְׂכָרֵנוּ מֵאָה זְהוּבִים וְאָנוּ מַעֲלִים לְךָ אֶת אַבְנְךָ לִירוּשָׁלַיִם. אָמַר לָהֶם, וְכִי מְנַיִן לִי מֵאָה זְהוּבִים אוֹ חֲמִשִּׁים לָתֵת לָכֶם, וְלֹא מָצָא לְשָׁעָה, מֵיָּד הָלְכוּ לָהֶם. מִיָּד זִמֵּן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֲמִשָּׁה מַלְאָכִים בִּדְמוּת בְּנֵי אָדָם, אָמְרוּ לוֹ רַבִּי תֵּן לָנוּ חֲמִשָּׁה סְלָעִים וְאָנוּ מַעֲלִים אַבְנְךָ לִירוּשָׁלַיִם, וּבִלְבַד שֶׁתִּתֵּן יָדְךָ עִמָּנוּ, וְנָתַן יָדוֹ עִמָּהֶם וְנִמְצְאוּ עוֹמְדִין בִּירוּשָׁלַיִם, בִּקֵּשׁ לִתֵּן לָהֶם שְׂכָרָם וְלֹא

מְצָאן. בָּא הַמַּעֲשֶׂה לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית, אָמְרוּ לוֹ דּוֹמֶה רַבֵּנוּ שֶׁמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת הֶעֱלוּ לְךָ אֶת הָאֶבֶן לִירוּשָׁלַיִם, מִיָּד נָתַן לַחֲכָמִים אוֹתוֹ הַשָּׂכָר שֶׁהִשְׁכִּיר עִם הַמַּלְאָכִים.

ה דָּבָר אַחֵר, חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר בִּמְלַאכְתּוֹ, זֶה שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד. לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב, שֶׁהָיָה זָרִיז בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א ו, לח): וַיִּבְנֵהוּ שֶׁבַע שָׁנִים, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (מלכים א ז, א): וְאֶת בֵּיתוֹ בָּנָה שְׁלֹמֹה שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, נִמְצָא מְיֻפֶּה וּמְרֻבֶּה בִּנְיַן בֵּית שְׁלֹמֹה מִבִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֶלָּא כְּךָ אָמְרוּ, בִּבְנְיַן בֵּיתוֹ נִתְעַצֵּל, בִּבְנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה זָרִיז וְלֹא נִתְעַצֵּל. הוּנָא בְּשֵׁם רַב יוֹסֵף, הַכֹּל מְסַיְּעִין אֶת הַמֶּלֶךְ, כָּל שֶׁכֵּן הַכֹּל מְסַיְּעִים בִּשְׁבִיל כְּבוֹד מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאֲפִלּוּ רוּחוֹת, וַאֲפִלּוּ שֵׁדִים, וַאֲפִלּוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה בַּר יְחֶזְקֵאל אָמַר, כְּתִיב (מלכים א ח, יג): בָּנֹה בָנִיתִי בֵּית זְבֶל לָךְ, בִּנְיַן בָּנֹה בָּנִיתִי. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר, הַבַּיִת אֲשֶׁר הָיוּ בוֹנִים, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא (מלכים א ו, ז): וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ, מֵאֵלָיו הָיָה נִבְנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ו, ז): אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה. בָּנוּי אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא נִבְנָה, מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה הָאֶבֶן נוֹשֵׂאת אֶת עַצְמָהּ וְנִתְּנָה עַל גַּבֵּי הַדִּימוֹס. אָמַר רַב אַל תִּתְמַהּ עַל זֶה, מַה כְּתִיב לְהַלָּן (דניאל ו, יח): וְהֵיתְיַת אֶבֶן חֲדָה וְשָׂמַת עַל פֻּם גֻּבָּא, וְכִי אֲבָנִים יֵשׁ בְּבָבֶל, אֶלָּא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל פְּרָחָה לָהּ לִשְׁעָה וּבָאת וְיָשְׁבָה לָהּ עַל פִּי הַבּוֹר. רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַב יוֹסֵף אָמַר מַלְאָךְ יָרַד בִּדְמוּת אֲרִי שֶׁל אֶבֶן וְיָשַׁב עַל פִּי הַבּוֹר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ו, יח): אֱלָהִי שְׁלַח מַלְאֲכֵהּ וּסְגַר פֻּם אַרְיָוָתָא, וְאַל תִּתְמַהּ אִם בְּכְבוֹד אוֹתוֹ צַדִּיק כְּתִיב: וְהֵיתְיַת אֶבֶן חֲדָה, בְּכְבוֹדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב, לִפְנֵי מַלְכֵי תּוֹרָה יִתְיַצָּב. בַּל יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשֻׁכִּים, אֵלּוּ חַבּוּרָה שֶׁל רְשָׁעִים. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בְּשָׁעָה שֶׁנִּמְנוּ וְגָמְרוּ שְׁלֹשָׁה מְלָכִים וְאַרְבָּעָה הֶדְיוֹטוֹת אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, בִּקְּשׁוּ לְצָרֵף שְׁלֹמֹה עִמָּהֶם, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה (תהלים קה, טו): אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנִּתְיַחֵס רֹאשׁ לְשַׁלְשֶׁלֶת יוּחֲסִין, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יד, כא): וּרְחַבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה. אָמַר רַבִּי יוּדָן בַּר סִימוֹן וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁשָּׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סְפָרִים הַלָּלוּ: מִשְׁלֵי; שִׁיר הַשִּׁירִים; וְקֹהֶלֶת.

ו הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים מה, יז): תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ, אַתְּ מוֹצֵא צַדִּיק מוֹלִיד צַדִּיק, רָשָׁע מוֹלִיד רָשָׁע, צַדִּיק מוֹלִיד רָשָׁע, רָשָׁע מוֹלִיד צַדִּיק, וְכֻלְּהוֹן יֵשׁ לָהֶם מִקְרָא, וְיֵשׁ לָהֶם מָשָׁל, וְיֵשׁ לָהֶם מְלִיצָה. צַדִּיק מוֹלִיד צַדִּיק, יֵשׁ לוֹ מִקְרָא, וְיֵשׁ לוֹ מָשָׁל, מִקְרָא דִכְתִיב: תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ. מָשָׁל, סַרְכָא דַּאֲקִים תְּאֲנִיתָא. רָשָׁע מוֹלִיד רָשָׁע, יֵשׁ לוֹ מִקְרָא, וְיֵשׁ לוֹ מָשָׁל, וְיֵשׁ לוֹ מְלִיצָה, מִקְרָא דִכְתִיב (במדבר לב, יד): וְהִנֵּה קַמְתֶּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תַּרְבּוּת אֲנָשִׁים חַטָּאִים, מָשָׁל (שמואל א כד, יג): כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מְשַׁל הַקַּדְמֹנִי מֵרְשָׁעִים יֵצֵא

רָשַׁע. מְלִיצָה מִנַּיִן, מַה יְּלֶדֶת חִפּוּשִׁיתָא קְרוּצֵי בִּישֵׁי מִנָּהּ. צַדִּיק מוֹלִיד רָשָׁע, יֵשׁ לוֹ מִקְרָא (איוב לא, מ): תַּחַת חִטָּה יֵצֵא חוֹחַ, מָשָׁל, מוֹלִידִין דְּלִית כְּוָתְהוֹן, מְרַבְּיָן דְּלָא דַמְיָן לְהוֹן. רָשָׁע מוֹלִיד צַדִּיק, יֵשׁ לוֹ מִקְרָא (ישעיה נה, יג): תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ, מָשָׁל, מִן סַנְיָא נָפַק וְרָדָא, אֲבָל שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ, חָכָם בֶּן חָכָם, צַדִּיק בֶּן צַדִּיק, אַוְוגִיטוֹס בֶּן אַוְוגִיטוֹס, אַתְּ מוֹצֵא כָּל מַה שֶּׁכָּתוּב בָּזֶה כָּתוּב בָּזֶה, דָּוִד מֶלֶךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְזֶה מֶלֶךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה. דָּוִד מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה, וּבְנוֹ מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה. אֲבִיו בָּנָה אֶת הַיְסוֹדוֹת, וְהוּא בָּנָה אֶת הָעֲלִיּוֹנוֹת. אֲבִיו מֶלֶךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְזֶה מֶלֶךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. דָּוִד כָּתַב סְפָרִים, וּשְׁלֹמֹה כָּתַב סְפָרִים. דָּוִד אָמַר שִׁירִים, וּשְׁלֹמֹה אָמַר שִׁירִים. דָּוִד אָמַר הֶבְלִים, וּשְׁלֹמֹה אָמַר הֶבְלִים. דָּוִד אָמַר דְּבָרִים, וּשְׁלֹמֹה אָמַר דְּבָרִים. דָּוִד אָמַר מְשָׁלִים, וּשְׁלֹמֹה אָמַר מְשָׁלִים. דָּוִד קָלַס בְּאָז, וּשְׁלֹמֹה קָלַס בְּאָז. דָּוִד בָּנָה מִזְבֵּחַ, וּשְׁלֹמֹה בָּנָה מִזְבֵּחַ. דָּוִד הִקְרִיב קָרְבָּן, וּשְׁלֹמֹה הִקְרִיב קָרְבָּן. דָּוִד הֶעֱלָה אֶת הָאָרוֹן, וּשְׁלֹמֹה הֶעֱלָה אֶת הָאָרוֹן. דָּוִד מָלַךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ב, יא): וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּשְׁלֹמֹה מָלַךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ט, ל): וַיִּמְלֹךְ שְׁלֹמֹה בִּירוּשָׁלַיִם עַל כָּל יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה. דָּוִד מָלַךְ עַל יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א כח, ד): וַיִּבְחַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בִּי מִכֹּל בֵּית אָבִי וגו', וּשְׁלֹמֹה מָלַךְ עַל יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ד, כ): יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים וגו'. דָּוִד בָּנָה אֶת הַיְסוֹדוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א כח, ב): וַיָּקָם דָּוִיד הַמֶּלֶךְ עַל רַגְלָיו וגו', וּשְׁלֹמֹה בָּנָה אֶת הָעֲלִיּוֹנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח, יג): בָּנֹה בָנִיתִי בֵּית זְבֶל לָךְ. דָּוִד אָמַר דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב כג, א): וְאֵלֶּה דִּבְרֵי דָוִד הָאַחֲרֹנִים וגו', וּשְׁלֹמֹה אָמַר דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת א, א): דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלָיִם. דָּוִד אָמַר הֶבְלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לט, ו): אַךְ כָּל הֶבֶל כָּל אָדָם נִצָּב סֶלָה, וּשְׁלֹמֹה אָמַר הֶבְלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת א, ב): הֶבֶל הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת הֶבֶל הֲבָלִים הַכֹּל הָבֶל. דָּוִד אָמַר מְשָׁלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א כד, יג): כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מְשַׁל הַקַּדְמֹנִי מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע וגו', וּשְׁלֹמֹה אָמַר מְשָׁלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי א, א): מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. דָּוִד כָּתַב סְפָרִים, דִּתְהִלִּים נִכְתָּב עַל שְׁמוֹ, וּשְׁלֹמֹה כָּתַב סְפָרִים, מִשְׁלֵי, קֹהֶלֶת, שִׁיר הַשִּׁירִים. דָּוִד קָלַס בְּאָז, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכו, ב): אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם וגו', וּשְׁלֹמֹה קָלַס בְּאָז, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח, יב): אָז אָמַר שְׁלֹמֹה ה' אָמַר וגו'. דָּוִד הֶעֱלָה אֶת הָאָרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א טו, כה): וַיְהִי דָוִיד וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וגו', וּשְׁלֹמֹה הֶעֱלָה אֶת הָאָרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח, א): אָז יַקְהֵל שְׁלֹמֹה אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וגו'. דָּוִד אָמַר שִׁירִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב כב, א): וַיְדַבֵּר דָּוִד לַה' אֶת דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת וגו', וּשְׁלֹמֹה אָמַר שִׁירִים, שֶׁנֶּאֱמַר: שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן דְּבֵית גּוּבְרִין בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, הוֹאִיל וְאַתְּ

מַקִּישׁוֹ, מַקִּישׁוֹ מִכָּל צַד, מָה אָבִיו נִמְחַל לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב יב, יג): גַּם ה' הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ לֹא תָמוּת, אַף זֶה כַּיּוֹצֵא בוֹ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁשָּׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סְפָרִים: מִשְׁלֵי, וְקֹהֶלֶת, וְשִׁיר הַשִּׁירִים.

ז דָּבָר אַחֵר, שִׁיר הַשִּׁירִים, זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי טז, כג): לֵב חָכָם יַשְׂכִּיל פִּיהוּ, לִבּוֹ שֶׁל חָכָם מָלֵא חָכְמָה, מִי יַשְׂכִּיל עָלָיו וּמִי מַחְכִּים עָלָיו, פִּיהוּ, פּוּמֵיהּ מַחְכִּים עָלוֹי, פּוּמֵיהּ מוֹרֶה עָלוֹי. (משלי טז, כג): וְעַל שְׂפָתָיו יֹסִיף לֶקַח, מִתּוֹךְ שֶׁהוּא מוֹצִיא דִּבְרֵי תוֹרָה מִלִּבּוֹ מוֹסִיף עַל לִקְחָהּ שֶׁל תּוֹרָה, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְחָבִית שֶׁהִיא מְלֵאָה אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת וּמֻקֶּפֶת צָמִיד פְּתִיל וְהִיא נְתוּנָה בְּזָוִית אַחַת וְאֵין אָדָם יוֹדֵעַ מַה בְּתוֹכָהּ, בָּא אֶחָד וּפִנָּה אוֹתָהּ וְיָדְעוּ הַכֹּל מַה בְּתוֹכָהּ. כָּךְ לִבּוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה הָיָה מָלֵא חָכְמָה וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ אָדָם מַה בְּתוֹכָהּ, כֵּיוָן שֶׁשָּׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סְפָרִים, יָדְעוּ הַכֹּל חָכְמָתוֹ. וְעַל שְׂפָתָיו יֹסִיף לֶקַח, לֶקַח שֶׁהוֹסִיף עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, עִילָּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת א, יג): וְנָתַתִּי אֶת לִבִּי לִדְרוֹשׁ וְלָתוּר בַּחָכְמָה, מַהוּ וְלָתוּר, לְהֶעָשׂוֹת תַּיָּר בַּחָכְמָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר יג, ב): וְיָתֻרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן, מַאן דִּקְרָא טַבָּוואוּת נִיזֵיל לְגַבֵּיהּ, מַאן דְּתְנֵי טַבָּוואוּת נִיזֵיל לְגַבֵּיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: לָתוּר בַּחָכְמָה. דָּבָר אַחֵר, לִדְרוֹשׁ וְלָתוּר, לָתוּר וּלְהוֹתִיר, הָדֵין פַּיְיטָנָא כַּד עָבֵיד אַלְפָּא בֵּיתָא זְמְנִין מֵיחַסַּל לָהּ וְזִמְנִין דְּלֵית מֵיחַסַּל לָהּ, בְּרַם שְׁלֹמֹה עֲבַד אַלְפֵּי בֵּיתָא וְחַמְשָׁא אִתִּין יְתֵרִין עָלָיו, דִּכְתִיב (מלכים א ה, יב): וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וָאָלֶף, וַיְהִי שִׁירוֹ שֶׁל אֶלֶף חֲמִשָּׁה. וְלֹא עַל דִּבְרֵי תוֹרָה בִּלְבַד הָיָה תְּיֵיר שְׁלֹמֹה, אֶלָּא (קהלת א, יג): עַל כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ, כְּגוֹן הֵיאַךְ מַמְתִּיקִין אֶת הַחַרְדָּל, הֵיאַךְ מַמְתִּיקִין אֶת הַתּוּרְמְסִין. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַחַר דִּבְרֵי תוֹרָה אֵילַלְתָּ, חַייֶךָ שֶׁאֵין אֲנִי מְקַפֵּחַ שְׂכָרֶךָ, הֲרֵינִי מַשְׁרֶה עָלֶיךָ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, מִיָּד שָׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סְפָרִים הַלָּלוּ: מִשְׁלֵי, קֹהֶלֶת, וְשִׁיר הַשִּׁירִים.

ח דָּבָר אַחֵר, שִׁיר הַשִּׁירִים, זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (קהלת יב, ט): וְיֹתֵר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת חָכָם, אִלּוּ אָדָם אַחֵר אָמָרָן הָיִיתָ צָרִיךְ לָכוֹף אָזְנֶיךָ וְלִשְׁמֹעַ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְיוֹתֵר שֶׁאָמָרָן שְׁלֹמֹה. וְאִלּוּ מִדַּעְתּוֹ אָמָרָן, הָיִיתָ צָרִיךְ לָכוֹף אָזְנֶיךָ וּלְשָׁמְעָם, וְיוֹתֵר שֶׁאָמָרָן בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְיֹתֵר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת חָכָם עוֹד לִמֵּד דַּעַת אֶת הָעָם וְאִזֵּן וְחִקֵּר תִּקֵּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה, וְאִזֵּן דִּבְרֵי תוֹרָה, וְחִקֵּר דִּבְרֵי תוֹרָה, עָשָׂה אָזְנַיִם לַתּוֹרָה. וְאַתְּ מוֹצֵא שֶׁעַד שֶׁלֹּא עָמַד שְׁלֹמֹה לֹא הָיְתָה דּוּגְמָא. רַב נַחְמָן [אמר תרתין], רַב נַחְמָן אָמַר לְפָלְטִין גְּדוֹלָה שֶׁהָיוּ בָהּ פְּתָחִים הַרְבֵּה, וְכָל שֶׁהָיָה נִכְנָס בְּתוֹכָהּ הָיָה טוֹעֶה מִדֶּרֶךְ הַפֶּתַח, בָּא פִּקֵּחַ אֶחָד וְנָטַל הַפְּקַעַת וּתְלָאָהּ דֶּרֶךְ הַפֶּתַח, הָיוּ הַכֹּל נִכְנָסִים וְיוֹצְאִין דֶּרֶךְ הַפְּקַעַת. כָּךְ עַד שֶׁלֹּא עָמַד שְׁלֹמֹה לֹא הָיָה אָדָם יָכוֹל לְהַשְׂכִּיל דִּבְרֵי תוֹרָה, וְכֵיוָן שֶׁעָמַד שְׁלֹמֹה הִתְחִילוּ הַכֹּל סוֹבְרִין תּוֹרָה. רַב נַחְמָן

[אמר לישנא חורין], לְחוּרְשָׁא שֶׁל קַנִּים וְלֹא הָיָה אָדָם יָכוֹל לְהִכָּנֵס בָּהּ, וּבָא פִּקֵּחַ אֶחָד וְנָטַל אֶת הַמַּגָּל וְכִסֵּחַ, הִתְחִילוּ הַכֹּל נִכְנָסִין דֶּרֶךְ הַכִּסּוּחַ וְיוֹצְאִין, כָּךְ שְׁלֹמֹה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי לְקֻפָּה גְדוֹלָה מְלֵאָה פֵּרוֹת וְלֹא הָיָה לָהּ אֹזֶן, וְלֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לְהִטַּלְטֵל, וּבָא פִּקֵּחַ אֶחָד וְעָשָׂה לָהּ אָזְנַיִם וְהִתְחִילָה לְהִטַּלְטֵל עַל יְדֵי אָזְנַיִם. כָּךְ עַד שֶׁלֹּא עָמַד שְׁלֹמֹה לֹא הָיָה אָדָם יָכוֹל לְהַשְׂכִּיל דִּבְרֵי תוֹרָה, וְכֵיוָן שֶׁעָמַד שְׁלֹמֹה הִתְחִילוּ הַכֹּל סוֹבְרִין תּוֹרָה. אָמַר רַבִּי שֵׁילָא לְקִיתוֹן גָּדוֹל שֶׁהוּא מָלֵא רוֹתְחִין וְלֹא הָיָה לוֹ אֹזֶן לְהִטַּלְטֵל, וּבָא אֶחָד וְעָשָׂה לוֹ אֹזֶן וְהִתְחִיל לְהִטַּלְטֵל עַל יְדֵי אָזְנוֹ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא לִבְאֵר עֲמֻקָּה מְלֵאָה מַיִם וְהָיוּ מֵימֶיהָ צוֹנְנִין וּמְתוּקִים וְטוֹבִים, וְלֹא הָיְתָה בְּרֵיָה יְכוֹלָה לִשְׁתּוֹת מִמֶּנָּה, בָּא אָדָם אֶחָד וְסִפֵּק לָהּ חֶבֶל בְּחֶבֶל, מְשִׁיחָא בִּמְשִׁיחָא, וְדָלָה מִמֶּנָּה, וְשָׁתָה, הִתְחִילוּ הַכֹּל דּוֹלִין וְשׁוֹתִין. כָּךְ מִדָּבָר לְדָבָר, מִמָּשָׁל לְמָשָׁל, עָמַד שְׁלֹמֹה עַל סוֹדָהּ שֶׁל תּוֹרָה, דִּכְתִיב (משלי א, א): מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, עַל יְדֵי מִשְׁלוֹתָיו שֶׁל שְׁלֹמֹה עָמַד עַל דִּבְרֵי תוֹרָה. וְרַבָּנָן אָמְרִין אַל יְהִי הַמָּשָׁל הַזֶּה קַל בְּעֵינֶיךָ, שֶׁעַל יְדֵי הַמָּשָׁל הַזֶּה אָדָם יָכוֹל לַעֲמֹד בְּדִבְרֵי תוֹרָה, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁאָבַד זָהוּב מִבֵּיתוֹ אוֹ מַרְגָּלִית טוֹבָה, לֹא עַל יְדֵי פְּתִילָה כְּאֵיסָר הוּא מוֹצֵא אוֹתָהּ, כָּךְ הַמָּשָׁל הַזֶּה לֹא יִהְיֶה קַל בְּעֵינֶיךָ, שֶׁעַל יְדֵי הַמָּשָׁל אָדָם עוֹמֵד עַל דִּבְרֵי תוֹרָה. תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵן, שֶׁהֲרֵי שְׁלֹמֹה עַל יְדֵי הַמָּשָׁל הַזֶּה עָמַד עַל דְּקֻדּוּקֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה. אָמַר רַבִּי יוּדָן לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא אוֹמֵר דִּבְרֵי תוֹרָה בָּרַבִּים זוֹכֶה שֶׁתִּשְׁרֶה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ עָלָיו, וּמִמִּי אַתָּה לָמֵד, מִשְׁלֹמֹה, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁאָמַר דִּבְרֵי תוֹרָה בָּרַבִּים, זָכָה שֶׁשָּׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סְפָרִים: מִשְׁלֵי, קֹהֶלֶת, וְשִׁיר הַשִּׁירִים.

ט רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר פָּתַח (משלי ב, ד): אִם תְּבַקְשֶׁנָּה כַכֶּסֶף וגו', אִם אַתָּה מְחַפֵּשׂ אַחַר דִּבְרֵי תוֹרָה כַּמַּטְמוֹנִים הַלָּלוּ, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכָרְךָ. מָשָׁל לְאָדָם אִם מְאַבֵּד סֶלַע אוֹ כִיכָּר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, הוּא מַדְלִיק כַּמָּה נֵרוֹת, כַּמָּה פְּתִילוֹת, עַד שֶׁיַּעֲמֹד עֲלֵיהֶם, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אֵלּוּ שֶׁהֵם חַיֵּי שָׁעָה שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה אָדָם מַדְלִיק כַּמָּה נֵרוֹת וְכַמָּה פְּתִילוֹת עַד שֶׁיַּעֲמֹד עֲלֵיהֶם וְיִמְצָאֵם, דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁהֵם חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה וְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, אֵין אַתָּה צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ אַחֲרֵיהֶם כַּמַּטְמוֹנִים הַלָּלוּ, הֲוֵי: אִם תְּבַקְשֶׁנָּה כַכֶּסֶף וגו'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִימֵי לֹא קִדַּמַנִי אָדָם לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא הִנַּחְתִּי שָׁם אָדָם וְיָצָאתִי, פַּעַם אַחַת הִשְׁכַּמְתִּי וּמָצָאתִי הַזַּבָּלִים וְתַבָּנִים, וְאָמַרְתִּי: אִם תְּבַקְשֶׁנָּה כַכֶּסֶף וְכַמַּטְמוֹנִים תַּחְפְּשֶׂנָּה, אָז תָּבִין יִרְאַת ה', אֲנַחְנוּ לֹא נִזְבָּלִים וְלֹא נִתְבָּנִים, אֶפְלוּ כַּתַּבָּנִים אֶפְלוּ כַּזַּבָּלִים, מִכָּאן תְּנִינָא הָיָה רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר אוֹמֵר, זְרִיזוּת מְבִיאָה לִידֵי נְקִיּוּת, נְקִיּוּת מְבִיאָה לִידֵי טָהֳרָה, טָהֳרָה מְבִיאָה לִידֵי קְדֻשָּׁה, קְדֻשָּׁה מְבִיאָה לִידֵי עֲנָוָה, עֲנָוָה מְבִיאָה לִידֵי יִרְאַת חֵטְא, יִרְאַת חֵטְא מְבִיאָה לִידֵי חֲסִידוּת, חֲסִידוּת מְבִיאָה לִידֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבִיאָה

לִידֵי תְּחִיַּת הַמֵּתִים, תְּחִיַּת הַמֵּתִים מְבִיאָה לִידֵי אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא זְכוּר לַטּוֹב. זְרִיזוּת מְבִיאָה לִידֵי נְקִיּוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טז, כ): וְכִלָּה מְכַפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ. נְקִיּוּת לִידֵי טָהֳרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יב, ח): וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה. טָהֳרָה לִידֵי קְדֻשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טז, יט): וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ. קְדֻשָּׁה לִידֵי עֲנָוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נז, טו): כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ. עֲנָוָה לִידֵי יִרְאַת חֵטְא, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כב, ד): עֵקֶב עֲנָוָה יִרְאַת ה'. יִרְאַת חֵטְא לִידֵי חֲסִידוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פט, כ): אָז דִּבַּרְתָּ בְחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ. חֲסִידוּת לִידֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: אָז דִּבַּרְתָּ בְחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ. רוּחַ הַקֹּדֶשׁ לִידֵי תְּחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לז, יד): וְנָתַתִּי רוּחִי בָכֶם וְחִיִּיתֶם. תְּחִיַּת הַמֵּתִים לִידֵי אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא זְכוּר לַטּוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, כג): הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֵלִיָּה הַנָּבִיא. אָמַר רַבִּי מַתְנָא, מַה שָּׁעָשׂת חָכְמָה עֲטָרָה לְרֹאשָׁהּ עָשׂת עֲנָוָה סַנְדָּל לַעֲקֵבָהּ. מַה שָּׁעָשׂת חָכְמָה עֲטָרָה לְרֹאשָׁהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיא, י): רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת ה', עָשׂת עֲנָוָה סַנְדָּל לַעֲקֵבָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כב, ד): עֵקֶב עֲנָוָה יִרְאַת ה'. תְּחִיַּת הַמֵּתִים עַל יְדֵי אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא זְכוּר לַטּוֹב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (משלי ב, ה): אָז תָּבִין יִרְאַת ה' וְדַעַת [קדושים] [אלהים תמצא], זוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא, לְבֶלְיוֹטוֹס שֶׁהָיָה גָּדֵל בְּבֵיתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, אָמַר לֵיהּ הַמֶּלֶךְ שְׁאַל מָה אֶתֶּן לָךְ, אָמַר הַבֶּלְיוֹטוֹס אִם שׁוֹאֵל אֲנִי כֶּסֶף וְזָהָב הוּא נוֹתֵן לִי, אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, הוּא נוֹתֵן לִי, אָמַר הֲרֵינִי שׁוֹאֵל בְּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וְהַכֹּל בְּכְלָל. כָּךְ (מלכים א ג, ה): בְּגִבְעוֹן נִרְאָה ה' אֶל שְׁלֹמֹה בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שְׁאַל מָה אֶתֶּן לָךְ, אָמַר שְׁלֹמֹה אִם אֶשְׁאַל כֶּסֶף וְזָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת הוּא נוֹתֵן לִי, אֶלָּא הֲרֵי אֲנִי שׁוֹאֵל אֶת הַחָכְמָה, וְהַכֹּל בְּכְלָל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א ג, ט): וְנָתַתָּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁלֹמֹה חָכְמָה שָׁאַלְתָּ לָךְ, וְלֹא שָׁאַלְתָּ עֹשֶׁר וּנְכָסִים וְנֶפֶשׁ אוֹיְבֶיךָ, חַיֶּיךָ הַחָכְמָה וְהַמַּדָּע נָתוּן לָךְ, וְעַל יְדֵי כָךְ עֹשֶׁר וּנְכָסִים אֶתֶּן לָךְ, מִיָּד (מלכים א ג, טו): וַיִּקַץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם, אָמַר רַבִּי יִצְחָק חֲלוֹם הָיָה עוֹמֵד עַל כַּנּוֹ, חֲמוֹר נוֹהֵק וְהוּא יוֹדֵעַ מַה נוֹהֵק, צְפוֹר מְצוֹצֶי וְהוּא הָיָה יוֹדֵעַ מַה מְצוֹצֶי, מִיָּד (מלכים א ג, טו): וַיָּבוֹא יְרוּשָׁלִַם וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' וַיַּעַל עֹלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל עֲבָדָיו, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִכָּאן שֶׁעוֹשִׁין סְעוּדָה לְגָמְרָהּ שֶׁל תּוֹרָה. אָמַר רַבִּי יוּדָן לְלַמְּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁמְּלַמֵּד תּוֹרָה בָּרַבִּים זוֹכֶה שֶׁשּׁוֹרָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁכָּךְ עָשָׂה שְׁלֹמֹה שֶׁלִּמֵּד וְשָׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סְפָרִים: מִשְׁלֵי, וְקֹהֶלֶת, וְשִׁיר הַשִּׁירִים.

י דָּבָר אַחֵר, שִׁיר הַשִּׁירִים, רַבִּי אַיְבוּ וְרַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי אַיְבוּ אָמַר שִׁיר חַד, הַשִּׁירִים תְּרֵין, הָא תְּלָתָא. וְרַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן אָמַר שִׁיר הַשִּׁירִים כֻּלָּהּ חַד, וְאִלֵּין תַּרְתֵּין אָחְרָנְיָאתָא מָה אַתְּ עָבֵד לוֹן, שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה, וְחַד מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד, סָבְרִין מֵימַר

דָּוִד אֲמָרָן, וְאַתְּ תּוֹלֶה בְּדָוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ד, ד): כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ, אֶלָּא מַה שִּׁיר הַשִּׁירִים שְׁלֹמֹה אֲמָרָהּ וְתָלָה אוֹתָהּ בְּדָוִד. כְּשֶׁתִּמְצָא אוֹמֵר כָּל מַעֲשָׂיו שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ מְשֻׁלָּשִׁין הָיוּ, שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת עָלָה שְׁלֹמֹה, בַּמַּעֲלָה הָרִאשׁוֹנָה כְּתִיב (מלכים א ה, ד): כִּי הוּא רֹדֶה בְּכָל עֵבֶר הַנָּהָר. בְּמַעֲלָה שְׁנִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ה, א): וּשְׁלֹמֹה הָיָה מוֹשֵׁל. בְּמַעֲלָה שְׁלִישִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א כט, כג): וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה' לְמֶלֶךְ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לֵישֵׁב עַל כִּסֵּא ה', אוֹתוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹ (דברים ד, כד): כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא, וּכְתִיב (דניאל ז, י): נְהַר דִּי נוּר נָגֵד וְנָפֵק וגו', וּכְתִיב (דניאל ז, ט): כָּרְסְיֵהּ שְׁבִיבִין דִּי נוּר, וְאַתְּ אֲמַרְתְּ וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה', אֶלָּא מַה כִּסְאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹלֵט מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, אַף כִּסְאוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה שׁוֹלֵט מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. מַה כִּסֵּא ה' דָּן בְּלֹא עֵדִים וְהַתְרָאָה, אַף כִּסֵּא שְׁלֹמֹה דָּן בְּלֹא עֵדִים וְהַתְרָאָה, וְאִי זֶה הוּא, זֶה דִּינְיָן שֶׁל זוֹנוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א ג, טז): אָז תָּבֹאנָה שְׁתַּיִם נָשִׁים, מִי הָיוּ, רַב אָמַר רוּחוֹת הָיוּ, וְרַבָּנָן אָמְרִין יְבָמוֹת הָיוּ. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר זוֹנוֹת מַמָּשׁ הָיוּ וְהוֹצִיא דִינָן בְּלֹא עֵדִים וְהַתְרָאָה. שָׁלֹשׁ יְרִידוֹת יָרַד שְׁלֹמֹה, יְרִידָה רִאשׁוֹנָה, מֵאַחַר שֶׁהָיָה מֶלֶךְ גָּדוֹל מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, נִתְמַעֲטָה מַלְכוּתוֹ וְלֹא הָיָה מֶלֶךְ אֶלָּא עַל יִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (משלי א, א): מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. יְרִידָה שְׁנִיָּה, מֵאַחַר שֶׁהָיָה מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל, נִתְמַעֲטָה מַלְכוּתוֹ וְלֹא הָיָה מֶלֶךְ אֶלָּא עַל יְרוּשָׁלַיִם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (קהלת א, יב): אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלָיִם. יְרִידָה הַשְּׁלִישִׁית, מֵאַחַר שֶׁהָיָה מֶלֶךְ עַל יְרוּשָׁלַיִם, נִתְמַעֲטָה מַלְכוּתוֹ וְלֹא הָיָה מֶלֶךְ אֶלָּא עַל בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ג, ז): הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה, (שיר השירים ג, ח): כֻּלָּם אֲחֲזֵי חֶרֶב, וַאֲפִלּוּ עַל מִטָּתוֹ לֹא הָיָה מֶלֶךְ, שֶׁהָיָה מְפַחֵד מִן הָרוּחוֹת. שְׁלֹשָׁה עוֹלְמוֹת רָאָה, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי חוּנְיָא, רַבִּי יוּדָן אָמַר, מֶלֶךְ, הֶדְיוֹט, וּמֶלֶךְ. חָכָם, טִפֵּשׁ, וְחָכָם. עָשִׁיר, עָנִי, וְעָשִׁיר. מַה טַּעַם (קהלת ז, טו): אֶת הַכֹּל רָאִיתִי בִּימֵי הֶבְלִי, לֵית בַּר נָשׁ מְתַנֵּי אוּנְקֵי דִּידֵיהּ אֶלָּא בְּשַׁעְתָּא רַוְחֵיהּ. רַבִּי חוּנְיָא אָמַר, הֶדְיוֹט, מֶלֶךְ, וְהֶדְיוֹט. טִפֵּשׁ, חָכָם, וְטִפֵּשׁ. עָנִי, עָשִׁיר, וְעָנִי. מַה טַּעַם אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל, הָיִיתִי הֲוֵינָא כַּד הֲוֵינָא, בְּרֵם כְּעָן לֵית אֲנָא. שָׁלֹשׁ, עֲבֵרוֹת עָבַר, הִרְבָּה לוֹ סוּסִים, הִרְבָּה לוֹ נָשִׁים, הִרְבָּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ט, כז): וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַיִם כָּאֲבָנִים, וְלֹא הָיוּ נִגְנָבוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אַבְנֵי עֶשֶׁר אַמּוֹת וְאַבְנֵי שְׁמוֹנָה אַמּוֹת. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אֲפִלּוּ מִשְׁקָלוֹת שֶׁהָיוּ בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁל זָהָב הָיוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים ב ט, כ): אֵין כֶּסֶף נֶחְשָׁב בִּימֵי שְׁלֹמֹה. הִרְבָּה לוֹ נָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יא, א): וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אָהַב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת רַבּוֹת וְאֶת בַּת פַּרְעֹה וגו' מִן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אָמַר ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תָבֹאוּ בָהֶם וְהֵם לֹא יָבֹאוּ בָכֶם וגו', רַבִּי

יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר עַל שֵׁם (דברים ז, ג): לֹא תִתְחַתֵּן בָּם, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אוֹמֵר לְאַהֲבָה, אַהֲבָה מַמָּשׁ לִזְנוּת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר כְּתִיב (נחמיה יג, כו): גַּם אוֹתוֹ הֶחֱטִיאוּ הַנָּשִׁים הַנָּכְרִיּוֹת, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה בוֹעֲלָן כְּשֶׁהֵן נִדּוֹת וְלֹא הָיוּ מוֹדִיעוֹת אוֹתוֹ. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲלַפְתָּא אוֹמֵר לְאַהֲבָה, לְהַאֲהִיבָן לְאָהֲבָן וּלְקָרְבָן וּלְנַיְּרָן וּלְהַכְנִיסָן תַּחַת כַּנְפֵי הַשְׁכִינָה, נִמְצֵאתָ אוֹמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲלַפְתָּא פְּלִיג אַתְּלַתֵּיהוֹן. שִׁלְשָׁה שְׁטָנִים נִזְדַּוְּגוּ לוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א יא, יד): וַיָּקֶם ה' שָׂטָן לִשְׁלֹמֹה אֶת הֲדַד הָאֲדֹמִי, וּכְתִיב (מלכים א יא, כג): וַיָּקֶם אֱלֹהִים לוֹ שָׂטָן אֶת רְזוֹן בֶּן אֶלְיְדָע, וּכְתִיב (מלכים א יא, כה): וַיְהִי שָׂטָן לְיִשְׂרָאֵל כָּל יְמֵי שְׁלֹמֹה. הִרְבָּה לוֹ סוּסִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א י, כט): וַתַּעֲלֶה וַתֵּצֵא מֶרְכָּבָה מִמִּצְרַיִם בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְסוּס בַּחֲמִשִּׁים וּמֵאָה. שָׁלֹשׁ מְשָׁלוֹת אָמַר (משלי א, א): מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. (משלי י, ט): מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֶּן חָכָם יְשַׂמַּח אָב, (משלי כה, א): גַּם אֵלֶּה מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הֶעְתִּיקוּ אַנְשֵׁי חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה. שִׁלְשָׁה הֶבָלִים אָמַר (קהלת א, ב): הֶבֶל הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת וגו', הֶבֶל חַד, וְהַבְלִים תְּרִין, הָא תְּלָתָא. שְׁלֹשָׁה שִׁירִים אָמַר: שִׁיר חַד, הַשִּׁירִים תְּרִין, הָא תְּלָתָא. שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ: יְדִידְיָה, שְׁלֹמֹה, קֹהֶלֶת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר הַנָּהוּ תְּלָתָא, אָגוּר, יָקֶה, לְמוּאֵל, אִיתִיאֵל, הָא שִׁבְעָה. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן וְעִקַּר אוֹתָנְטִיָּה שֶׁלָּהֶן, יְדִידְיָה, קֹהֶלֶת, שְׁלֹמֹה. מוֹדֶה רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן בְּאֵלּוּ אַרְבָּעָה שֶׁנִּתּוֹסְפוּ לוֹ וְנִתְכַּנָּה בָּהֶן, הֵן צְרִיכִין לְהִדָּרֵשׁ: אָגוּר, שֶׁאָגוּר דִּבְרֵי תוֹרָה. בֶּן יָקֶה, בֶּן שֶׁהֵקִיאָה לְשָׁעָה, כַּסֵּפֶל הַזֶּה שֶׁנִּתְמַלֵּא בְּשַׁעְתּוֹ וְנִשְׁפַּךְ בְּשַׁעְתּוֹ, כָּךְ לָמַד שְׁלֹמֹה תּוֹרָה בְּשַׁעְתָּהּ וּשְׁכֵחָהּ בְּשַׁעְתָּהּ. לְמוּאֵל, שֶׁנָּם לָאֵל בְּכָל לִבּוֹ, אָמַר יָכוֹל אֲנִי לְהַרְבּוֹת וְלֹא הָיוּ מוֹדִיעוֹת אוֹתוֹ לַחֲטוֹא. לְאִיתִיאֵל, לְאִיתִיאֵל וְאָכָל, אִיתִיאֵל, אִתִּי אֵל וְאָכָל. שְׁלֹשָׁה סְפָרִים כָּתַב: מִשְׁלֵי, וְקֹהֶלֶת, שִׁיר הַשִּׁירִים. אֵי זֶה מֵהֶן כָּתַב תְּחִלָּה, רַבִּי חִיָּא רַבָּה וְרַבִּי יוֹנָתָן, רַבִּי חִיָּא רַבָּה אָמַר מִשְׁלֵי כָּתַב תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ שִׁיר הַשִּׁירִים, וְאַחַר כָּךְ קֹהֶלֶת, וּמַיְתֵי לָהּ מֵהַאי קְרָא (מלכים א ה, יב): וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל, מָשָׁל זֶה סֵפֶר מִשְׁלֵי, וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וְאֶלֶף, זֶה שִׁיר הַשִּׁירִים, וְקֹהֶלֶת בַּסּוֹף אָמַר. מַתְנֵייְתָא דְּרַבִּי חִיָּא רַבָּה פְּלִיגָא עַל הַדִּין שְׁמַעְתָּא, מַתְנִיתָא אָמְרָה שְׁלֹשְׁתָּן כָּתַב כְּאַחַת, וּשְׁמַעְתָּא אָמְרָה כָּל חַד וְחַד בִּפְנֵי עַצְמוֹ. תָּנֵי רַבִּי חִיָּא רַבָּה רַק לְעֵת זִקְנַת שְׁלֹמֹה שָׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סְפָרִים: מִשְׁלֵי, וְקֹהֶלֶת, וְשִׁיר הַשִּׁירִים. רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר שִׁיר הַשִּׁירִים כָּתַב תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מִשְׁלֵי, וְאַחַר כָּךְ קֹהֶלֶת, וּמַיְתֵי לָהּ רַבִּי יוֹנָתָן מִדֶּרֶךְ אֶרֶץ, כְּשֶׁאָדָם נַעַר אוֹמֵר דִּבְרֵי זֶמֶר, הִגְדִּיל אוֹמֵר דִּבְרֵי מְשָׁלוֹת, הִזְקִין אוֹמֵר דִּבְרֵי הַבְלִים. רַבִּי יַנַּאי חְמוּי דְּרַבִּי אַמֵּי אָמַר הַכֹּל מוֹדִים שֶׁקֹּהֶלֶת בַּסּוֹף אָמְרָהּ.

יא רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר אֲבִינָה מִשּׁוּם רַבִּי אַחָא וְרַבָּנִין, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל, עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר. וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וְאָלֶף, אֶלֶף וַחֲמִשָּׁה טְעָמִים עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר. וְרַבָּנִין אָמְרִין: וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל, עַל כָּל פָּסוּק וּפָסוּק. וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וְאָלֶף, אֶלֶף וַחֲמִשָּׁה טְעָמִים עַל כָּל מָשָׁל וּמָשָׁל. וַיְהִי מְשָׁלוֹ, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וְאָלֶף, שִׁירוֹ שֶׁל מָשָׁל, טַעֲמֵיהּ דְּמִלְתָא טַעֲמֵיהּ דְּמִלְתָא. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, חִזַּרְנוּ עַל כָּל סֵפֶר מִשְׁלֵי וְלֹא מָצִינוּ שֶׁכָּתַב בּוֹ אֶלָּא תְּשַׁע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּסוּקִים, וְאַתְּ אוֹמֵר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל, אֶלָּא שֶׁאֵין לְךָ כָּל פָּסוּק וּפָסוּק שֶׁאֵין בּוֹ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה טְעָמִים, כְּגוֹן (משלי כה, יב): נֶזֶם זָהָב וַחֲלִי כֶתֶם, (משלי יא, כב): נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר; (משלי כה, ו): אַל תִּתְהַדַּר לִפְנֵי מֶלֶךְ וּבִמְקוֹם גְּדֹלִים אַל תַּעֲמֹד, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר תֵּשֵׁב, תֵּשֵׁב אֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא תְדַבֵּר. תְּנִינַן אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא חַס וְשָׁלוֹם לֹא נָחְלַק אָדָם אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל עַל שִׁיר הַשִּׁירִים שֶׁלֹּא תְּטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, שֶׁאֵין כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּדַאי כַּיּוֹם שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ שִׁיר הַשִּׁירִים, לָמָּה, שֶׁכָּל הַכְּתוּבִים קֹדֶשׁ וְזֶה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וְעַל מַה נֶּחְלְקוּ עַל קֹהֶלֶת, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בַּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חָמְיוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא כְּדִבְרֵי בֶן עַזַּאי כָּךְ נֶחְלְקוּ וְכָךְ גָּמְרוּ, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה עָבַד לָהּ מַתְלָא, לְאֶחָד שֶׁהוֹלִיךְ סְאָה שֶׁל חִטִּים אֵצֶל הַנַּחְתּוֹם, אָמַר לוֹ הוֹצֵא לִי מִמֶּנָּה קֶמַח. סֹלֶת, הוֹצֵא לִי מִמֶּנָּה קְלוּסְקְיָא קֶמַח וְסֹלֶת אַחַת. כָּךְ כָּל חָכְמָתִיהּ דִּשְׁלֹמֹה לֹא סֹלֶת אֶלָּא שִׁיר הַשִּׁירִים לְיִשְׂרָאֵל, שִׁיר הַשִּׁירִים, הַמְשֻׁבָּח שֶׁבַּשִּׁירִים, הַמְעֻלֶּה שֶׁבַּשִּׁירִים, הַמְסֻלְסָל שֶׁבַּשִּׁירִים. נֹאמַר שִׁירִים וּנְשַׁבֵּחַ לְמִי שֶׁעָשָׂאנוּ שִׁירִים בָּעוֹלָם, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (עמוס ח, ג): וְהֵילִילוּ שִׁירוֹת הֵיכָל, שְׁבָחוֹת דְּהֵיכָלָא. דָּבָר אַחֵר, שִׁיר הַשִּׁירִים, הַמְשֻׁבָּח שֶׁבַּשִּׁירִים הַמְעֻלֶּה שֶׁבַּשִּׁירִים, הַמְסֻלְסָל שֶׁבַּשִּׁירִים, נֹאמַר שִׁירִים לְמִי שֶׁעָשָׂאנוּ שִׁיּוּרִים לָעוֹלָם, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים לב, יב): ה' בָּדָד יַנְחֶנּוּ, רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא נֹאמַר שִׁירִים וְשֻׁבָּח לְמִי שֶׁעָתִיד לְהַשְׁרוֹת עָלֵינוּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, נֹאמַר לְפָנָיו שִׁירִים הַרְבֵּה, בְּכָל הַשִּׁירִים אוֹ הוּא מְקַלְסָן, אוֹ הֵן מְקַלְסִין אוֹתוֹ, בְּשִׁירַת מֹשֶׁה הֵן מְקַלְסִין אוֹתוֹ, וְאוֹמֵר (שמות טו, ב): זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ, וּבְשִׁירַת מֹשֶׁה הוּא מְקַלְסָן (דברים לב, יג): יַרְכִּיבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ. בְּרַם הָכָא הֵן מְקַלְסִין אוֹתוֹ וְהוּא מְקַלְסָן, הוּא מְקַלְסָן (שיר השירים א, טו): הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי, וְהֵן מְקַלְסִין אוֹתוֹ (שיר השירים א, טו): הִנָּךְ יָפָה דּוֹדִי אַף נָעִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּשֵׁם רַבִּי חָנִין דְּצִפֳּרִין אָמַר שִׁיר כָּפוּל. רַבִּי סִימוֹן אָמַר כָּפוּל וּמְכֻפָּל. רַבִּי לֵוִי אָמַר, כְּנֶגֶד שְׁנוֹת אָבוֹת וַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת נֶאֱמְרָה מִנְיַן שִׁיר, שִׁיר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר, וְאִי תֵּימַר דְּאִית בְּהוֹן יַתִּיר, צֵא מֵהֶן שְׁנֵי רְעָבוֹן שֶׁאֵין עוֹלִין מִן הַמִּנְיָן. דָּבָר אַחֵר, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בִּמְגִלָּה זוֹ בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, בַּמֶּלֶךְ סְתָם, בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְרַבָּנִין אָמְרִין

כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, בַּמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, בַּמֶּלֶךְ סְתָם בִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

פרק ב

א יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, הֵיכָן נֶאֱמְרָה, רַבִּי חִינְנָא בַּר פַּפָּא אָמַר בַּיָּם נֶאֱמְרָה, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שיר השירים א, ט): לְסֻסָתִי בְּרִכְבֵי פַרְעֹה. רַבִּי יוּדָא בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר בְּסִינַי נֶאֱמְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: שִׁיר הַשִּׁירִים, שִׁיר שֶׁאָמְרוּ אוֹתוֹ הַשִּׁירִים הַשּׁוֹרְרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, כו): קִדְּמוּ שָׂרִים אַחַר נֹגְנִים. תְּנֵי מְשׁוּם רַבִּי נָתָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹד גְּדֻלָּתוֹ אֲמָרָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה, לַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֲמָרוּהוּ, שִׁיר הַשִּׁירִים, שִׁיר שֶׁאָמְרוּהוּ שָׂרִים שֶׁל מַעְלָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר בְּסִינַי נֶאֱמְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר בְּאֹהֶל מוֹעֵד נֶאֱמְרָה, וּמַיְתֵי לָהּ מִן הֲדָא קְרָיָא (שיר השירים ד, טז): עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן. עוּרִי צָפוֹן, זוֹ הָעוֹלָה הַנִּשְׁחֶטֶת בַּצָּפוֹן. וּבוֹאִי תֵימָן, אֵלּוּ שְׁלָמִים שֶׁנִּשְׁחָטִין בַּדָּרוֹם. הָפִיחִי גַנִּי, זֶה אֹהֶל מוֹעֵד. יִזְלוּ בְשָׂמָיו, זֶה קְטֹרֶת הַסַּמִּים. יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ, זוֹ הַשְּׁכִינָה. וְיֹאכַל פְּרִי מִגְדָּיו, אֵלּוּ הַקְּרְבָּנוֹת. רַבָּנִין אָמְרִין בְּבֵית עוֹלָמִים, וּמַיְתִין לְהּ רַבָּנִין אַף אִינּוּן מֵהַאי קְרָא; עוּרִי צָפוֹן, זוֹ הָעוֹלָה הַנִּשְׁחֶטֶת בַּצָּפוֹן. וּבוֹאִי תֵימָן, הַשְׁלָמִים שֶׁנִּשְׁחָטִים בַּדָּרוֹם. הָפִיחִי גַנִּי, זֶה בֵּית הָעוֹלָמִים, יִזְלוּ בְשָׂמָיו, זוֹ קְטֹרֶת הַסַּמִּים. יָבֹא דוֹדִי, זוֹ הַשְּׁכִינָה. וְיֹאכַל פְּרִי מִגְדָּיו, אֵלּוּ הַקְּרְבָּנוֹת. וְרַבָּנִין אָמְרֵי כֻּלְּהוֹן חֲרֵי, כֻּלָּהּ בְּבֵית הָעוֹלָמִים נֶאֱמְרָה אָמַר רַבִּי אַחָא אַפְרְיוֹן וּדְבַתְרֵיהּ, וְרַבָּנִין עָבְדִין יַתְהוֹן פְּתִיחָה (במדבר ז, א): לְיוֹהֵי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה, עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי חִינְנָא בַּר פַּפָּא דְּאָמַר בַּיָּם נֶאֱמְרָה, יַשְׁרֵי עֲלַיְנוּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁירוֹת הָרִבֵּה. וְעַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל דְּאָמַר מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֲמָרוּהוּ, יִתֵּן לָנוּ מִנְּשִׁיקוֹת שֶׁנִּשַּׁק לְבָנָיו. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר בְּאֹהֶל מוֹעֵד נֶאֱמְרָה, יוֹרִיד לָנוּ הָאֵשׁ וְיִקַּבֵּל קָרְבְּנוֹתֵינוּ. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר בְּסִינַי נֶאֱמְרָה, יוֹצִיא לָנוּ נְשִׁיקוֹת מִתּוֹךְ פִּיהוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ.

ב דָּבָר אַחֵר, יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מַלְאָךְ הָיָה מוֹצִיא הַדִּבּוּר מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר, וּמַחֲזִירוֹ עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לוֹ מְקֻבָּל אַתָּה עָלֶיךָ אֶת הַדִּבּוּר הַזֶּה, כָּךְ וְכָךְ דִּינִין יֵשׁ בּוֹ, כָּךְ וְכָךְ עֲנָשִׁין יֵשׁ בּוֹ, כָּךְ וְכָךְ גְּזֵרוֹת יֵשׁ בּוֹ, וְכָךְ מִצְוֹוֹת, וְכָךְ קַלִּים וַחֲמוּרִים יֵשׁ בּוֹ, כָּךְ וְכָךְ מַתַּן שָׂכָר יֵשׁ בּוֹ, וְהָיָה אוֹמֵר לוֹ יִשְׂרָאֵל, הֵן, וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר לוֹ מְקֻבָּל אַתְּ אֱלָהוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהוּא אוֹמֵר לוֹ, הֵן וְהֵן, מִיָּד הָיָה נוֹשְׁקוֹ עַל פִּיו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ד, לה): אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת, עַל יְדֵי שֶׁלִּיחַ. וְרַבָּנִין אָמְרִין, הַדִּבּוּר עַצְמוֹ הָיָה מְחַזֵּר עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לוֹ

מְקַבְּלֵנִי אַתְּ עָלֶיךָ, כָּךְ וְכָךְ מִצְוֹות יֵשׁ בִּי, וְכָךְ דִּינִין יֵשׁ בִּי, כָּךְ וְכָךְ עֲנָשִׁין יֵשׁ בִּי, כָּךְ וְכָךְ גְּזֵרוֹת יֵשׁ בִּי, כָּךְ וְכָךְ מִצְוֹות יֵשׁ בִּי, כָּךְ וְכָךְ קַלִּין וַחֲמוּרִין יֵשׁ בִּי, כָּךְ וְכָךְ מַתַּן שָׂכָר יֵשׁ בִּי, וְהוּא אוֹמֵר, הֵן וְהֵן, מִיָּד הַדִּבּוּר נוֹשְׁקוֹ עַל פִּיו לְאַדֵּקוּלְאִין בֶּן הַדִּימָה וְלִמְּדוֹ הַתּוֹרָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב דִכְתִיב (דברים ד, ט): פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ, דְּבָרִים שֶׁרָאוּ עֵינֶיךָ, אֵיךְ הָיָה הַדִּבּוּר מְדַבֵּר עִמָּךְ, דָּבָר אֶחָד, פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים, שְׁנֵי דִבּוּרִים שָׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר טַעֲמוֹן דְּרַבָּנִין אֶחָד כָּל הַדִּבְּרוֹת כְּתִיב (שמות כ, טז): דַּבֵּר אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה, מָה עֶבֶד לָהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי פְּלִיג שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה, אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר דַּבֵּר אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה אֶלָּא לְאֶחָד שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה דִּבְּרוֹת, רַבִּי עֲזַרְיָה וְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי תְּפִיסוּ שִׁיטָתֵיהּ, אָמְרֵי כְּתִיב (דברים לג, ד): תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה, כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות הֲוֵי, בְּגִימַטְרִיָּא תּוֹרָה עוֹלָה שֵׁשׁ מֵאוֹת וְאַחַת עֶשְׂרֵה מִצְוֹות, דִּבֶּר עִמָּנוּ מֹשֶׁה, בְּרַם אָנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ לֹא שָׁמַעְנוּ מִפִּי מֹשֶׁה אֶלָּא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲוֵי: יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ. וְכֵיצַד הָיָה הַדִּבּוּר יוֹצֵא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי וְרַבָּנָן, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אוֹמֵר מְלַמֵּד שֶׁהָיָה הַדִּבּוּר יוֹצֵא מִימִינוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִשְׂמֹאלָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְחוֹזֵר וְעוֹקֵף אֶת מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִיל עַל שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִיל וְחוֹזֵר וּמַקִּיף מִימִינָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִשְׂמֹאלוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַבְּלוֹ מִימִינוֹ וְחוֹקְקוֹ עַל הַלּוּחַ, וְקוֹלוֹ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, ז): קוֹל ה' חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ. וְרַבָּנִין אָמְרִין וְכִי יֵשׁ שְׂמֹאל לְמַעְלָה וַהֲלֹא כְתִיב (שמות טו, ו): יְמִינְךָ ה' נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ ה', אֶלָּא הַדִּבּוּר הָיָה יוֹצֵא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִימִינוֹ לִימִינָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְחוֹזֵר וְעוֹקֵף אֶת מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִיל עַל שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִיל, וְחוֹזֵר וּמַקִּיף מִימִינָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִימִינוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַבְּלוֹ מִימִינוֹ וְחוֹקְקוֹ עַל הַלּוּחַ, וְקוֹלוֹ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: קוֹל ה' חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה שָׁנָה לִי רַבִּי חֶלְבּוֹ, הַדִּבּוּר עַצְמוֹ הָיָה נֶחְקָק מֵאֵלָיו, וּכְשֶׁהוּא נֶחְקָק הוֹלֵךְ קוֹלוֹ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: קוֹל ה' חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ. אָמַרְתִּי לְרַבִּי חֶלְבּוֹ וְהָא כְתִיב (שמות לא, יח): כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים, אָמַר לִי חָנוֹקָה סְבַרְתְּ לְחָנְקֵנִי, אָמְרִית לֵיהּ וּמַהוּ דֵין דִּכְתִיב: לֻחֹת אֶבֶן כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים, אָמַר לִי כְּתַלְמִיד שֶׁהוּא כוֹתֵב וְרַבּוֹ מְיַשֵּׁב עַל יָדוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי וְרַבָּנִין, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר שְׁנֵי דִבְּרוֹת שָׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, וְלֹא כָּל הַנְּשִׁיקוֹת. וְרַבָּנִין אָמְרִין כָּל הַדִּבְּרוֹת שָׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי טַעֲמוֹן דְּרַבָּנִין דִּכְתִיב: וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה,

מָה עֲבִיד לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי פָּלִיג שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה, אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר דַּבֵּר אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמְעָה אֶלָּא אַחַר שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה דִּבְרוֹת, רַבִּי עֲזַרְיָה וְרַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי תָּפְשֵׁי שִׁיטָתֵיהּ, אָמְרֵי כְּתִיב (דברים לג, ד): תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה, כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְווֹת הָיוּ, תּוֹרָה בְּגִימַטְרִיָּה עוֹלֶה כְּמִנְיַן תרי"א מִצְוַוֹת דִּבֵּר עִמָּנוּ מֹשֶׁה, בְּרַם אָנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ, לֹא דִּבֵּר עִמָּנוּ מֹשֶׁה אֶלָּא מִפִּי הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁמַעְנוּם.

ג רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַר קְרִיָּה בְּיִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ לְהַר סִינַי, לְמֶלֶךְ שֶׁמְּבַקֵּשׁ לִקַּח לוֹ אִשָּׁה בַּת טוֹבִים וּבַת גְּנוּסִים, שָׁלַח אָצְלָהּ שְׁלִיחַ, דִּבֵּר לָהּ, אָמְרָה אֵינִי כְּדָאִית לְשִׁפְחוּתוֹ אֶלָּא רְצוֹנִי לִשְׁמֹעַ מִפִּיו, כֵּיוָן שֶׁחָזַר אוֹתוֹ הַשָּׁלִיחַ אֶל הַמֶּלֶךְ הָיוּ פָּנָיו שׁוֹחֲקוֹת וְשִׂיחוֹתָיו אֵינָן נִשְׁמָעוֹת לַמֶּלֶךְ, הַמֶּלֶךְ שֶׁהָיָה פִּקֵּחַ אָמַר זֶה פָּנָיו שׁוֹחֲקוֹת, דּוֹמֶה שֶׁקִּבְּלָה עָלֶיהָ וְשִׂיחוֹתָיו אֵינָן נִשְׁמָעוֹת לִי, דּוֹמֶה שֶׁאָמְרָה רְצוֹנִי לִשְׁמֹעַ מִפִּיו. כָּךְ יִשְׂרָאֵל הֵיא בַּת טוֹבִים, הַשָּׁלִיחַ זֶה מֹשֶׁה, הַמֶּלֶךְ זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בַּשָּׁעָה הַהִיא (שמות יט, ח): וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה', וּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות יט, ט): וַיַּגֶּד מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה', אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, ט): הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֶּד מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה', אָמַר לֵיהּ כְּךָ תְּבָעוּ, אָמַר לֵיהּ וּשְׁמָעוּן לְמֵיינוֹקָא מַה דְּהוּא בָּעֵי, רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר מַתְלָא אָמַר דְּנֵכִית לֵיהּ חִיוְיָא חַבְלָא מַדְחֵיל לֵיהּ, כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה, אֶתְמוֹל עַל יְדֵי שֶׁאָמַרְתִּי לוֹ (שמות ד, א): וְהֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי, נָטַלְתִּי אֶת שֶׁלִּי מִתַּחַת יְדֵיהֶם, עַכְשָׁיו מָה אֲנִי עוֹשֶׂה לָהֶם, תְּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, כָּךְ תְּבָעוּ, אָמְרוּ, רְצוֹנֵנוּ לִרְאוֹת כְּבוֹד מַלְכֵּנוּ. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי גָּלוּי הָיָה לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁעֲתִידִים יִשְׂרָאֵל לְהָמִיר כְּבוֹדוֹ בְּאַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, כ): וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם, שֶׁאֵין יְהוּ אוֹמְרִים אִלּוּ הֶרְאָנוּ אֶת כְּבוֹדוֹ וְאֶת גָּדְלוֹ, הֵיינוּ מַאֲמִינִים לוֹ, וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא הֶרְאָנוּ כְּבוֹדוֹ וְאֶת גָּדְלוֹ, אֵין אָנוּ מַאֲמִינִים לוֹ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (תהלים קמג, ב): וְאַל תָּבוֹא בְמִשְׁפָּט אֶת עַבְדֶּךָ.

ד רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי יוּדָא בַּר רַבִּי סִימוֹן וְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, נִתְקַע תַּלְמוּד תּוֹרָה בְּלִבָּם, וְהָיוּ לְמֵדִים וְלֹא הָיוּ מְשַׁכְּחִין, בָּאוּ אֵצֶל מֹשֶׁה וְאָמְרוּ: מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, תַּעֲשֶׂה אַתְּ פִּרְוָזְבִּיוֹן שֶׁלִּיחַ בֵּינוֹתֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, טז): דַּבֵּר אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה (דברים ה, כב): וַעֲתָה לָמָּה נָמוּת, וּמָה הָנָיָיה יֵשׁ בַּאֲבֵדָה שֶׁלָּנוּ, חָזְרוּ לִהְיוֹת לְמֵדִים וְשׁוֹכְחִים, אָמְרוּ: מַה מֹּשֶׁה בָּשָׂר וָדָם עוֹבֵר, אַף תַּלְמוּדוֹ עוֹבֵר, מִיָּד חָזְרוּ בָּאוּ לָהֶם אֶל מֹשֶׁה, אָמְרוּ לוֹ: מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְוַאי יִגָּלֶה לָנוּ פַּעַם שְׁנִיָּה, לְוַאי יִשְׁקְנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, לְוַאי יִתְקַע תַּלְמוּד תּוֹרָה בְּלִבֵּנוּ כְּמוֹת שֶׁהָיָה. אָמַר

לָהֶם: אֵין זוֹ עַכְשָׁיו אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לא, לב): וְנָתַתִּי אֶת תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם וְעַל לִבָּם אֶכְתְּבֶנָּה, רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל (שמות כ, ג): לֹא יִהְיֶה לְךָ, נֶעֱקַר מִלִּבָּם יֵצֶר הָרָע, בָּאוּ אֵצֶל משֶׁה אָמְרוּ לוֹ: משֶׁה רַבֵּנוּ תֵּעָשֶׂה אַתְּ פְּרוֹזְבְּיוֹן שָׁלִיחַ בֵּינוֹתֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: דַּבֵּר אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה, וְעַתָּה לָמָּה נָמוּת, וּמָה הֶנָּיָיה יֵשׁ בַּאֲבֵדָה שֶׁלָּנוּ, מִיָּד חָזַר יֵצֶר הָרָע לִמְקוֹמוֹ, חָזְרוּ עַל משֶׁה וְאָמְרוּ לוֹ: משֶׁה רַבֵּנוּ לְוַאי יִגָּלֶה לָנוּ פַּעַם שֵׁנִי, הַלְוַאי יִשְׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ. אָמַר לָהֶם אֵין זוֹ עַכְשָׁו אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא הוּא, דִּכְתִיב (יחזקאל לו, כו): וְהֵסַרְתִּי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם.

ה רַבִּי עֲזַרְיָה וְאָמְרֵי לַהּ רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא וְרַבָּנָן, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ מַרְתֵּף שֶׁל יַיִן, בָּא אֶחָד אוֹרֵחַ רִאשׁוֹן, מָזַג לוֹ אֶת הַכּוֹס וְנָתַן לוֹ, וּבָא הַשֵּׁנִי וּמָזַג לוֹ אֶת הַכּוֹס וְנָתַן לוֹ, כֵּיוָן שֶׁבָּא בְּנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, נָתַן לוֹ הַמַּרְתֵּף כֻּלּוֹ. כָּךְ אָדָם הָרִאשׁוֹן נִצְטַוָּה עַל שֶׁבַע מִצְוֹות, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית ב, טז): וַיְצַו ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר מִכֹּל עֵץ הַגָּן אָכֹל תֹּאכֵל, וַיְצַו, זוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הָאֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (הושע ה, יא): כִּי הוֹאִיל הָלַךְ אַחֲרֵי צָו. ה', זוֹ קְלָלַת הַשֵּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד, טז): וְנֹקֵב שֵׁם ה' מוֹת יוּמָת. אֱלֹהִים, אֵלּוּ הַדַּיָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב, ח): עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם. עַל הָאָדָם, זוֹ שְׁפִיכוּת דָּמִים, דִּכְתִיב (בראשית ט, ו): שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם. לֵאמֹר, זוֹ גִּלּוּי עֲרָיוֹת, דִּכְתִיב (ירמיה ג, א): לֵאמֹר הֵן יְשַׁלַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָלְכָה מֵאִתּוֹ. מִכֹּל עֵץ הַגָּן, זֶה הַגָּזֵל, דִּכְתִיב (בראשית ג, יא): הֲמִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ. נֹחַ נִתּוֹסֵף לוֹ אֲבָר מִן הַחַי, דִּכְתִיב (בראשית ט, ד): אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ. אַבְרָהָם, נִצְטַוָּה עַל הַמִּילָה. יִצְחָק, חִנְּכָהּ לִשְׁמוֹנָה יָמִים. יַעֲקֹב, עַל גִּיד הַנָּשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לב, לב): עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה. יְהוּדָה עַל הַיָּבָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לח, ח): וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֹּא אֶל אֵשֶׁת אָחִיךָ וְיַבֵּם אֹתָהּ. יִשְׂרָאֵל אַכָּל מִצְוֹות עָשָׂה וּמִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא וְרַבָּנִין אָמְרִין לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְחַלֵּק אַפְּסִינְיוֹת לְלִגְיוֹנוֹתָיו עַל יְדֵי דֻּכְסִין וְאִיפַּרְכִין וְאִיסְטְרָטִלִין, כֵּיוָן שֶׁבָּא בְּנוֹ נָתַן לוֹ מִיָּד לְיָד. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה אוֹכֵל אִיפַּסְטַלִין, כֵּיוָן שֶׁבָּא בְּנוֹ נָתַן לוֹ מִיָּד לְיָד. רַבָּנָן אָמְרֵי לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה אוֹכֵל חֲתִיכוֹת, כֵּיוָן שֶׁבָּא בְּנוֹ נָתַן לוֹ מִיָּד לְיָד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְּנָעָהּ מִפִּיו וְנָתַן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ב, ו): כִּי ה' יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה. רַבִּי אַבָּהוּ וְאָמְרֵי לַהּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה. רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר שְׁנֵי חֲבֵרִים שֶׁהָיוּ עֲסוּקִים בְּדָבָר הֲלָכָה, זֶה אוֹמֵר בֵּית אָב שֶׁל הֲלָכָה וְזֶה אוֹמֵר בֵּית אָב שֶׁל הֲלָכָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוּקְיוֹתֵיהוֹן עַל יָדִי. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר אֲפִלּוּ הֶבֶל הַיּוֹצֵא מִפִּיו, כְּמָה דְתֵימָא (איוב לה, טז): וְאִיּוֹב הֶבֶל יִפְצֶה פִּיהוּ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשּׁוּקְיוֹתֵיהוֹן עָלַי. וְרַבָּנָן אָמְרִין עָתִידִין נַפְשֵׁיהוֹן שֶׁל אֵלּוּ לִנָּטֵל בִּנְשִׁיקָה. אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה מָצָאנוּ שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אַהֲרֹן לֹא

נִטְלָה אֶלָּא בִּנְשִׁיקָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר לג, לח): וַיַּעַל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֶל הֹר הָהָר עַל פִּי ה' וַיָּמָת שָׁם. וְנִפְשׁוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד, ה): וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה' עַל פִּי ה'. מֵרֵיהֶם מִנַּיִן, דִּכְתִיב (במדבר כ, א): וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם, מַה שָּׁם שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן עַל פִּי ה', אַף כָּאן כֵּן, אֶלָּא שֶׁנִּגְנַאי לְפָרְשׁוֹ. וּשְׁאָר כָּל הַצַּדִּיקִים מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, אִם עָסַקְתָּ בְּדִבְרֵי תוֹרָה שֶׁשְּׂפָתֶיךָ מְנַשָּׁקוֹת, סוֹף שֶׁהַכֹּל מְנַשְּׁקִין לְךָ עַל פִּיךָ. דָּבָר אַחֵר, יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת, יְזַיְּנֵנִי, יְטַהֲרֵנִי, יְדַבְּקֵנִי, יְשַׁקְּנֵנִי, יְזַיְּנֵנִי, מִדְּכְתִיב (דברי הימים א יב, ב): נִשְׁקֵי קֶשֶׁת מַיְמִינִים וּמַשְׂמְאִלִים, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר נַחְמָן מָשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה כְּזַיִן, מָה הַזַּיִן הַזֶּה מִתְקַיֵּם לְבָעָלָיו בְּשָׁעַת מִלְחָמָה, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מִתְקַיֶּמֶת עִם מִי שֶׁעָמֵל בָּהֶן כָּל צָרְכָּן. רַבִּי חָנָא בַּר אַחָא מַיְיתֵי לָהּ מֵהָכָא (תהלים קמט, ו): רוֹמְמוֹת אֵל וגו', מָה הַחֶרֶב שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת מִשְּׁנֵי צְדָדִים, כָּךְ תּוֹרָה נוֹתֶנֶת חַיִּים בָּעוֹלָם הַזֶּה וְחַיִּים לָעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר הַתּוֹרָה שֶׁנֶּאֶמְרָה בְּפֶה אַחַת נֶאֶמְרָה בְּפִיּוֹת הַרְבֵּה. רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר שְׁתֵּי תוֹרוֹת נֶאֶמְרוּ, אֶחָד בַּפֶּה וְאֶחָד בִּכְתָב. וְרַבָּנִין אָמְרִין שֶׁהֵן גּוֹזְרִין עַל הָעֶלְיוֹנִים וְעוֹשִׂין, עַל הַתַּחְתּוֹנִים וְעוֹשִׂין. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִיכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר טַעֲמוֹן דְּרַבָּנָן דִּכְתִיב (דברי הימים א כד, ה): כִּי הָיוּ שָׂרֵי קֹדֶשׁ וְשָׂרֵי הָאֱלֹהִים, שָׂרֵי קֹדֶשׁ אֵלּוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, (ישעיה מג, כח): וָאֲחַלֵּל שָׂרֵי קֹדֶשׁ. שָׂרֵי הָאֱלֹהִים, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב בְּהוֹן (תהלים פב, ו): אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם, שֶׁהֵן גּוֹזְרִין עַל הָעֶלְיוֹנִים וְעוֹשִׂין, עַל הַתַּחְתּוֹנִים וְעוֹשִׂין, כְּשֶׁהֵן עוֹשִׂין בְּטָהֳרָה. דָּבָר אַחֵר, יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, יְטַהֲרֵנִי כְּאָדָם שֶׁהוּא מַשִּׁיק שְׁנֵי גֶבִין זֶה אֶל זֶה וְהוּא מַדְבִּיקָן, כְּמָה דְתֵימָא (ישעיה לג, ד): כְּמַשַּׁק גֵּבִים שֹׁקֵק בּוֹ. דָּבָר אַחֵר, יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ. יִשָּׁקֵנִי, יַדְבִּיקֵנִי, הֵאֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (יחזקאל ג, יג): וְקוֹל כַּנְפֵי הַחַיּוֹת מַשִּׁיקוֹת אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ. דָּבָר אַחֵר, יִשָּׁקֵנִי, יוֹצִיא לִי קוֹל נְשִׁיקוֹת מִתּוֹךְ פִּיהוּ.

א כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן, תַּמָּן תְּנֵינָן שָׁאַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, מִפְּנֵי מָה אָסְרוּ אֶת גְּבִינַת הַגּוֹיִם, אָמַר לוֹ מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּקֵיבַת נְבֵלָה. אָמַר לוֹ וַהֲלֹא קֵיבַת הָעוֹלָה חֲמוּרָה מִקֵּיבַת נְבֵלָה וְאָמְרוּ כֹּהֵן שֶׁדָּעְתּוֹ יָפָה שׁוֹרְפָהּ חַיָּה, וּמָה שׁוֹרְפָהּ חַיָּה, גָּמִיעַ לָהּ, וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּשׁוֹתָה בְּכוֹס מְזֹהָם, לֹא נֶהֱנָה וְלֹא מוֹעֵל. אָמַר לוֹ אִם כֵּן לָמָּה לֹא אֲסָרוּהָ בַּהֲנָיָה, וְהִשִּׁיאוּ לְדָבָר אַחֵר, אָמַר לוֹ יִשְׁמָעֵאל אָחִי הֵיאַךְ אַתָּה קוֹרֵא כִּי טוֹבִים דּוֹדֶיךָ מִיָּיִן אוֹ דּוֹדַיִךְ מִיָּיִן. אָמַר לוֹ אֵין הַדָּבָר כָּךְ שֶׁהֲרֵי חֲבֵרוֹ בָּא לִמֵּד עָלָיו כֵּן, לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים. וְלָמָּה לֹא גִּלָּה לוֹ, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן מִפְּנֵי שֶׁבִּקְרוֹב אֲסָרוּהָ, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָיָה קָטָן. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא וְרַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, כְּתִיב (משלי כז, כו): כְּבָשִׂים לִלְבוּשֶׁךָ, כְּבָשִׂים כְּתִיב, בְּשָׁעָה שֶׁתַּלְמִידֶיךָ

קְטַנִּים, תְּהֵיֶה מְכַבֵּשׁ לִפְנֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה, הִגְדִּילוּ וְנַעֲשׂוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, תְּהִי מְגַלֶּה לָהֶם סִתְרֵי תוֹרָה. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי (שמות כא, א): וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם, מַה שִּׁימָה זוֹ אֵינָהּ נִגְלֵית לְכָל אָדָם, כָּךְ הֵן דִּבְרֵי תוֹרָה. רַבִּי הוּנָא בָּעֵי וְרַבִּי חָמָא בַּר עוּקְבָא מַקְשֵׁי אִם לְהַפְלִיגוֹ הָיָה מְבַקֵּשׁ הָיָה לוֹ לְהַפְלִיגוֹ מֵחֲמִשָּׁה הַכָּרָעוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, וְאֵלּוּ הֵן (בראשית ד, ז): שְׂאֵת, (בראשית מט, ז): אָרוּר, (שמות יז, ט): מָחֳר, (שמות כה, לד): מְשֻׁקָּדִים, (דברים לא, טז): וְקָם. הֲלֹא אִם תֵּטִיב שְׂאֵת, אוֹ שְׂאֵת אִם לֹא תֵּטִיב. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא אִית לִי חוֹרֵי (בראשית לד, ז): וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעָם, אוֹ כְּשָׁמְעָם בָּאוּ מִן הַשָּׂדֶה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק כְּתִיב (דברים ד, יד): וְאֹתִי צִוָּה ה', יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁאָמַר לִי בֵּינִי לְבֵין עַצְמִי, וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁאָמַר לִי לוֹמַר לְבָנַי, אָמַר רַבִּי אִילָא יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁמַּשִּׁיקִין אוֹתָן עַל פֶּה, כֵּיצַד, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (תהלים קיט, יא): בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא לָךְ, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (תהלים קיט, יג): בִּשְׂפָתַי סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי פִיךָ, בְּאֵי זֶה צַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים הַלָּלוּ, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהָיָה עִירָא הַיְאִירִי רַבּוֹ שֶׁל דָּוִד קַיָּם, בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ, כֵּיוָן שֶׁנִּסְתַּלֵּק בִּשְׂפָתַי סִפַּרְתִּי.

ז דָּבָר אַחֵר, כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן, דִּבְרֵי תוֹרָה דּוֹמִין זֶה לָזֶה, דּוֹדִין זֶה לָזֶה, קְרוֹבִין זֶה לָזֶה, הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא כה, מט): אוֹ דֹדוֹ אוֹ בֶן דֹּדוֹ. (ויקרא יא, לו): אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם שְׁמַכְשִׁירִין, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יא, לח): וְכִי יֻתַּן מַיִם עַל זָרַע. שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, חֲבִיבִין דִּבְרֵי סוֹפְרִים כְּדִבְרֵי תוֹרָה, מַה טַּעַם וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב. חַבְרַיָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, חֲבִיבִין דִּבְרֵי סוֹפְרִים מִדִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן. הָאוֹמֵר אֵין תְּפִלִּין לָעֲבוֹר עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, פָּטוּר. ה' טוֹטָפוֹת, לְהוֹסִיף עַל דִּבְרֵי סוֹפְרִים, חַיָּב. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פָּזִי שָׁמַע לֵיהּ מִן הָדָא, אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן אֲנִי הָיִיתִי בָּא בַּדֶּרֶךְ וְהִטֵּיתִי לִקְרוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי וְסִכַּנְתִּי בְעַצְמִי מִפְּנֵי הַלִּיסְטִין. אַתְּ חָמֵי אִם לֹא קָרָא הָיָה עוֹבֵר עַל מִצְוַת עֲשֵׂה בִּלְבָד, עַכְשָׁו שֶׁקָּרָא נִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, הֲוֵי חֲבִיבִין דִּבְרֵי סוֹפְרִים מִדִּבְרֵי תוֹרָה. רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַדָּא בְּשֵׁם רַבִּי תַּנְחוּם בַּר אַחָא אָמַר, וַחֲמוּרִים מִדִּבְרֵי תוֹרָה וּנְבוּאָה, כְּתִיב (מיכה ב, ו): אַל תַּטִּפוּ יַטִּיפוּן, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁשָּׁלַח פְּלַמְנְטְרִין שֶׁלּוֹ לִמְדִינָה, עַל אֶחָד מֵהֶן כָּתַב, אִם מַרְאֶה לָכֶם חוֹתְמִי וְסִימַנְטְרִין שֶׁלִּי הַאֲמִינוּ לוֹ, וְאִם לָאו אַל תַּאֲמִינוּ לוֹ. וְעַל אֶחָד מֵהֶם כָּתַב אֶפְלּוּ אֵינוֹ מַרְאֶה לָכֶם חוֹתְמִי וְסִימַנְטְרִין שֶׁלִּי, הַאֲמִינוּ לוֹ. כָּךְ בְּדִבְרֵי נְבוּאָה, כְּתִיב (דברים יג, ב): כִּי יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא בְּדִבְרֵי סוֹפְרִים כְּתִיב (דברים יז, יא): עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ, אֲשֶׁר תּוֹרְךָ הַתּוֹרָה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֲשֶׁר יוֹרוּךָ, וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר תֹּאמַר, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ. לֹא תָסוּר מִן

הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל, עַל הַיָּמִין שֶׁהוּא יָמִין וְעַל הַשְּׂמֹאל שֶׁהוּא שְׂמֹאל, שְׁמַע לָהֶם, וַאֲפִלּוּ שֶׁיֹּאמְרוּ לְךָ עַל הַיָּמִין שֶׁהוּא שְׂמֹאל וְעַל הַשְּׂמֹאל שֶׁהוּא יָמִין.

ח דָּבָר אַחֵר, כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן, נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה בְּמַיִם, בְּיַיִן, בְּשֶׂמֶן, בִּדְבַשׁ וְחָלָב. בְּמַיִם (ישעיה נה, א): הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם, מַה מַּיִם מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, דִּכְתִיב (תהלים קלו, ו): לְרֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם, כָּךְ תּוֹרָה מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יא, ט): אֶרְכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּהּ. מַה מַּיִם חַיִּים לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ד, טו): מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים, כָּךְ תּוֹרָה חַיִּים לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד, כב): כִּי חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם, וּכְתִיב (ישעיה נה, א): לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ. מַה מַּיִם מִן הַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה י, יג): לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמָיִם, כָּךְ תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, יט): כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם. מָה הַמַּיִם בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, ג): קוֹל ה' עַל הַמָּיִם, כָּךְ תּוֹרָה בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, טז): וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים. מָה הַמַּיִם מְשִׁיבִין הַנֶּפֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים טו, יט): וַיִּבְקַע אֱלֹהִים אֶת הַמַּכְתֵּשׁ אֲשֶׁר בַּלֶּחִי וגו', כָּךְ תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, ח): תּוֹרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ. מָה הַמַּיִם מְטַהֲרִים אֶת הָאָדָם מִטֻּמְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לו, כה): וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם, כָּךְ תּוֹרָה מְטַהֶרֶת הַטָּמֵא מִטֻּמְאָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יב, ז): אִמְרוֹת ה' אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת. וּמַה הַמַּיִם מְטַהֲרִים הַגּוּף, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יד, ט): וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם, כָּךְ תּוֹרָה מְטַהֶרֶת הַגּוּף, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיט, קמ): צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד. וּמַה מַּיִם מְכַסִּים עֶרְוָתוֹ שֶׁל יָם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי י, יב): וְעַל כָּל פְּשָׁעִים תְּכַסֶּה אַהֲבָה. וּמַה מַּיִם יוֹרְדִין טִפִּין טִפִּין וְנַעֲשׂוֹת נְחָלִים נְחָלִים, כָּךְ תּוֹרָה אָדָם לוֹמֵד שְׁתֵּי הֲלָכוֹת הַיּוֹם וּשְׁתַּיִם לְמָחָר עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה כְּנַחַל נוֹבֵעַ. מַה מַּיִם אִם אֵין אָדָם צָמֵא אֵינָהּ עֲרֵבָה בְּגוּפוֹ, כָּךְ תּוֹרָה אִם אֵין אָדָם עֵיֵף בָּהּ, אֵינָהּ עֲרֵבָה בְּגוּפוֹ. וּמָה הַמַּיִם מַנִּיחִין מָקוֹם גָּבוֹהַּ וְהוֹלְכִים בְּמָקוֹם נָמוּךְ, כָּךְ תּוֹרָה מַנַּחַת מִי שֶׁדַּעְתּוֹ גְּבוֹהָה עָלָיו, וּמַדְבֶּקֶת בְּמִי שֶׁדַּעְתּוֹ נְמוּכָה עָלָיו. וּמַה מַּיִם אֵין מִתְקַיְּמִין בִּכְלֵי כֶסֶף וְזָהָב אֶלָּא בַּיְּרוּד שֶׁבַּכֵּלִים, כָּךְ תּוֹרָה אֵין מִתְקַיֶּמֶת אֶלָּא בְּמִי שֶׁעוֹשֶׂה עַצְמוֹ כִּכְלֵי חֶרֶס. וּמַה מַּיִם אֵין אָדָם גָּדוֹל מִתְבַּיֵּשׁ לוֹמַר לְקָטָן הַשְׁקֵנִי מַיִם, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה אֵין הַגָּדוֹל מִתְבַּיֵּשׁ לוֹמַר לְקָטָן לְמָדֵנִי פֶּרֶק אֶחָד, דָּבָר אֶחָד, אוֹ פָּסוּק אֶחָד, וַאֲפִלּוּ אוֹת אַחַת. וּמַה מַּיִם כְּשֶׁאֵין אָדָם יוֹדֵעַ לָשׂוּט בָּהֶן סוֹף שֶׁהוּא מִתְבַּלֵּעַ, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה, אִם אֵין אָדָם יוֹדֵעַ לָשׂוּט בָּהֶן וּלְהוֹרוֹת בָּהֶן, סוֹף שֶׁהוּא מִתְבַּלֵּעַ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא דְּקֵיסָרִין, מָה הַמַּיִם נִמְשָׁכִין לְגַנּוֹת וּפְרַדֵּסִים וּלְבָתֵּי כִסְאוֹת וּמֶרְחָצָאוֹת, יָכוֹל אַף דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר (הושע יד, י): כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי ה'. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר עוּקְבָא, מָה הַמַּיִם מְגַדְּלִין אֶת הַצְּמָחִים, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מְגַדְּלִין אֶת כָּל

מִי שֶׁהוּא עָמֵל בָּהֶן כָּל צָרְכָּן. אִי מָה הַמַּיִם מַבְאִישִׁים וּמַחְמִיצִים בַּקַּנְקַן אַף דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר יַיִן, מַה יַּיִן כָּל זְמַן שֶׁהוּא מִתְיַשֵּׁן בַּקַּנְקַן מִשְׁתַּבֵּחַ, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה, כָּל זְמַן שֶׁהֵם מִתְיַשְּׁנִין בְּגוּפוֹ שֶׁל אָדָם הֵן מִשְׁתַּבְּחִין בִּגְרֶלָּה. אִי מָה הַמַּיִם אֵינָן נִכָּרִין בַּגּוּף אַף דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר יַיִן, מָה הַיַּיִן נִכָּר בַּגּוּף, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה נִכָּרִין בַּגּוּף וּמְרַמְּזִין וּמַרְאִין בְּאֶצְבַּע וְאוֹמֵר זֶה הוּא תַּלְמִיד חָכָם. אִי מָה הַמַּיִם אֵין מְשַׁמְּחִין אֶת הַלֵּב יָכוֹל אַף דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר יַיִן, מַה יַּיִן מְשַׁמֵּחַ אֶת הַלֵּב, דִּכְתִיב (תהלים קד, טו): וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מְשַׁמְּחִין הַלֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, ט): פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב. אִי מָה הַיַּיִן פְּעָמִים שֶׁהוּא רַע לְרֹאשׁ וְלַגּוּף, יָכוֹל אַף דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר שָׁמָּן, מַה שֶּׁמָּן מְעַדֵּן הָרֹאשׁ וְהַגּוּף, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מְעַדְּנִים הָרֹאשׁ וְהַגּוּף, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיט, קה): נֵר לְרַגְלִי דְּבָרֶךָ. אִי מָה הַשֶּׁמֶן מַר מִתְּחִלָּתוֹ וּמָתוֹק בְּסוֹפוֹ, יָכוֹל אַף דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר דְּבַשׁ וְחָלָב, מָה הֵם מְתוּקִין אַף דִּבְרֵי תוֹרָה מְתוּקִין, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, יא): וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ, אִי מַה דְּבַשׁ יֵשׁ בּוֹ קְצָרִים, יָכוֹל אַף דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר חָלָב, מָה חָלָב נָקִי אַף דִּבְרֵי תוֹרָה נְקִיִּים, דִּכְתִיב (איוב כח, יז): לֹא יַעַרְכֶנָּה זָהָב וּזְכוֹכִית. אִי מָה חָלָב תָּפֵל, יָכוֹל אַף דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר דְּבַשׁ וְחָלָב, מַה דְּבַשׁ כְּשֶׁמְּעָרְבִים זֶה בָּזֶה אֵין מַזִּיקִין הַגּוּף, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג, ח): רִפְאוּת תְּהִי לְשָׁרֶךָ, (משלי ד, כב): כִּי חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם. דָּבָר אַחֵר, כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ, אֵלּוּ הָאָבוֹת. מִיַּיִן, אֵלּוּ הַנְּשִׂיאִים. דָּבָר אַחֵר, כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ, אֵלּוּ הַקְּרָבָנוֹת. מִיַּיִן, אֵלּוּ הַנְּסָכִים. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא אִלּוּ הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה מָה הַקְּרָבָנוֹת חֲבִיבִין בְּשָׁעָה שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה, הָיָה מַקְרִיב כָּל קָרְבָּנוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, אֶלָּא רָץ לוֹ לִזְכוּת אָבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, יג): זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ. דָּבָר אַחֵר, כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. מִיַּיִן, אֵלּוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם, י' עֲשָׂרָה, י' עֲשָׂרָה, נ' חֲמִשִּׁים, שִׁבְעִים אֻמּוֹת. לְלַמֶּדְךָ שֶׁחֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִכָּל הָאֻמּוֹת.

פרק ג

א לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים, רַבִּי יַנַּאי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, כָּל הַשִּׁירִים שֶׁאָמְרוּ לְפָנֶיךָ הָאָבוֹת, רֵיחוֹת הָיוּ, אֲבָל אָנוּ שֶׁמָּן תּוּרַק שְׁמֶךָ, כְּאָדָם שֶׁמַּרִיק מִכְּלִי לִכְלִי חֲבֵרוֹ. כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁעָשׂוּ לְפָנֶיךָ הָאָבוֹת רֵיחוֹת הָיוּ, אֲבָל אָנוּ שֶׁמָּן תּוּרַק שְׁמֶךָ, מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה מִצְוֹות עָשָׂה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם יִהְיוּ כָּל הַיַּמִּים דְּיוֹ, וְאַגַמִּים קוּלְמוֹסִין, וְשָׁמַיִם וְאֶרֶץ מְגִלּוֹת, וְכָל בְּנֵי הָאָדָם לַבְלָרִים, אֵין מַסְפִּיקִין לִכְתּוֹב [דברי תורה שלמדתי], וַאֲנִי לֹא חִסַּרְתִּיהָ אֶלָּא כְּאָדָם שֶׁמַּטְבִּיל זַכְרוּתוֹ כְּמִכְחוֹל בַּיָּם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אִם יִהְיוּ כָּל הַיַּמִּים דְּיוֹ, וְאַגַמִּים

קוּלְמוֹסִין, וְשָׁמַיִם וָאָרֶץ יְרִיעוֹת, וְכָל בְּנֵי אָדָם לַבְלָרִין, אֵין מַסְפִּיקִין לִכְתּוֹב דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁלָּמַדְתִּי, וְלֹא חִסַּרְתִּיהָ רַק כְּאָדָם שֶׁמַּטְבִּיל זַכְרוּתוֹ כְּמִכְחוֹל בַּיָּם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֲנִי אֵין בִּי כֹּחַ לוֹמַר כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתַי, אֶלָּא רַבּוֹתַי חִסַּרְתִּיהָ, וַאֲנִי לֹא חִסַּרְתִּיהָ, אֶלָּא כְּמֵרִיחַ בְּאֶתְרוֹג, הַמֵּרִיחַ נֶהֱנָה, וְהָאֶתְרוֹג לֹא חָסֵר, וְכִמְמַלֵּא מֵאַמַּת הַמַּיִם, וּכְמַדְלִיק מִנֵּר לְנֵר. פַּעַם אַחַת שָׁהָה רַבִּי עֲקִיבָא לְבוֹא לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, בָּא וְיָשַׁב לוֹ מִבַּחוּץ, נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה זוֹ הֲלָכָה, אָמְרוּ הֲלָכָה מִבַּחוּץ, חָזְרָה וְנִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה, אָמְרוּ תּוֹרָה מִבַּחוּץ, חָזְרָה וְנִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה, אָמְרוּ עֲקִיבָא מִבַּחוּץ פְּנוּ לוֹ מָקוֹם, בָּא וְיָשַׁב לוֹ לִפְנֵי רַגְלָיו שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָיָה עָשׂוּי כְּמִין רִיס, וְאֶבֶן אַחַת הָיְתָה שָׁם וְהָיְתָה מְיֻחֶדֶת לוֹ לִישִׁיבָה, פַּעַם אַחַת נִכְנַס רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִתְחִיל מְנַשֵּׁק אוֹתָהּ הָאֶבֶן, וְאָמַר הָאֶבֶן הַזֹּאת דּוֹמָה לְהַר סִינַי, וְזֶה שֶׁיָּשַׁב עָלֶיהָ דּוֹמֶה לַאֲרוֹן הַבְּרִית.

ב דָּבָר אַחֵר, לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים, רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי תַּנְחוּם בְּרַבִּי חִיָּא, שְׁנֵי שְׁמָנִים הֵם, שֶׁמֶן כְּהֻנָּה וְשֶׁמֶן מַלְכוּת. וְרַבָּנָן אָמְרִין שְׁתֵּי תוֹרוֹת הֵן, תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְשֶׁבְּעַל פֶּה. אָמַר רַבִּי יוּדָן שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ שֶׁמֶן מִתְגַּדֵּל עַל כָּל מִי שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּשַׁמְנָהּ שֶׁל תּוֹרָה, הֵיא דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוּדָן, דְּאָמַר (ישעיה י, כז): וְחֻבַּל עֹל מִפְּנֵי שָׁמֶן, חֻבַּל עֻלּוֹ שֶׁל סַנְחֵרִיב מִפְּנֵי חִזְקִיָּהוּ וְסִיעָתוֹ, שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בְּשַׁמְנָהּ שֶׁל תּוֹרָה. דָּבָר אַחֵר, שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ, מָה הַשֶּׁמֶן הַזֶּה מַר מִתְּחִלָּתוֹ וְסוֹפוֹ מָתוֹק, כָּךְ (איוב ח, ז): וְהָיָה רֵאשִׁיתְךָ מִצְעָר וְאַחֲרִיתְךָ יִשְׂגֶּה מְאֹד. מָה הַשֶּׁמֶן הַזֶּה אֵין מִשְׁתַּבֵּחַ אֶלָּא עַל יְדֵי כְּתִישָׁה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵין עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה אֶלָּא עַל יְדֵי יִסּוּרִין. מָה הַשֶּׁמֶן הַזֶּה אֵין מִתְעָרֵב בִּשְׁאָר מַשְׁקִין, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵין מִתְעָרְבִים בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, דִּכְתִיב (דברים ז, ג): וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם. מָה הַשֶּׁמֶן הַזֶּה כּוֹס מָלֵא אֵינוֹ מְזָרְזִיף כִּשְׁאָר כָּל הַמַּשְׁקִים, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה אֵין מְזָרְזִפִים בְּדִבְרֵי לֵיצָנוּת. מָה הַשֶּׁמֶן הַזֶּה כּוֹס מָלֵא שֶׁמֶן בְּיָדְךָ וְנָפַל לְתוֹכוֹ טִפָּה שֶׁל מַיִם וְיָצָאת כְּנֶגְדָּהּ טִפָּה שֶׁל שֶׁמֶן, כָּךְ אִם נִכְנַס דָּבָר שֶׁל תּוֹרָה לַלֵּב יָצָא כְּנֶגְדּוֹ דָּבָר שֶׁל לֵיצָנוּת, נִכְנַס לַלֵּב דָּבָר שֶׁל לֵיצָנוּת, יָצָא כְּנֶגְדּוֹ דָּבָר שֶׁל תּוֹרָה. מָה הַשֶּׁמֶן הַזֶּה מֵבִיא אוֹרָה לָעוֹלָם, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אוֹרָה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס, ג): וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֶךָ. מָה הַשֶּׁמֶן הַזֶּה עֶלְיוֹן עַל כָּל הַמַּשְׁקִין, כָּךְ הֵם יִשְׂרָאֵל עֶלְיוֹנִים עַל כָּל הָאֻמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כח, א): וּנְתָנְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ עֶלְיוֹן. מָה הַשֶּׁמֶן אֵין לוֹ בַּת קוֹל, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵין לָהֶם בַּת קוֹל בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא כְּתִיב (ישעיה כט, ד): וְשָׁפַלְתְּ מֵאֶרֶץ תְּדַבֵּרִי.

ג רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַר קְרָיָיא בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (בראשית יב, א): לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ, לְמָה הָיָה דוֹמֶה, לִצְלוֹחִית שֶׁל פּוֹלְיָטוֹן שֶׁהָיְתָה מֻנַּחַת בְּזָוִית אַחַת וְלֹא הָיָה רֵיחָהּ נוֹדֵף, בָּא אֶחָד וְטִלְטְלָהּ מִמְּקוֹמָהּ וְהָיָה רֵיחָהּ נוֹדֵף, אַף כֵּן אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, אַבְרָהָם הַרְבֵּה מַעֲשִׂים טוֹבִים יֵשׁ לְךָ, הַרְבֵּה מִצְווֹת

יֵשׁ לְךָ, טַלְטֵל עַצְמְךָ בָּעוֹלָם וְשִׁמְךָ מִתְגַּדֵּל בְּעוֹלָמִי, לְךָ לְךָ, מַה כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ (בראשית יב, א): וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל. עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵא לְךָ עֲלָמוֹת הַרְבֵּה, דִּכְתִיב (בראשית יב, ה): וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת לוֹט בֶּן אָחִיו וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן, וַהֲלֹא אִם מִתְכַּנְּשִׁים כָּל הָעוֹלָם לִבְרֹאת יַתּוּשׁ אֶחָד אֵינָן יְכוֹלִים לִבְרֹאתוֹ, אֶלָּא אֵלּוּ הַגֵּרִים שֶׁגִּיְּרוּ אַבְרָהָם וְשָׂרָה, לְכָךְ נֶאֱמַר: וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן. אָמַר רַבִּי חוֹנְיָא אַבְרָהָם הָיָה מְגַיֵּר אֲנָשִׁים, וְשָׂרָה הַנָּשִׁים, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר: אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה אַבְרָהָם אָבִינוּ מַכְנִיסָן לְבֵיתוֹ וּמַאֲכִילָן וּמַשְׁקָן וּמַאֲהִיבָן וּמְקָרְבָן וּמְגַיְּרָן וּמַכְנִיסָן תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה, הָא לְמַדְתָּ שֶׁכָּל הַמַּכְנִיס בְּרִיָּה אַחַת לְתוֹךְ כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ הוּא בָּרָאוֹ וְיִצָּרוֹ וְרִיקְמוֹ. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִמַּה שֶּׁאַתָּה מֵבִיא אוֹרָה לָעוֹלָם, שִׁמְךָ מִתְגַּדֵּל בָּעוֹלָם, וּמָה הִיא הָאוֹרָה, גְּאֻלָּה, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה מֵבִיא לָנוּ אוֹרָה, הַרְבֵּה גֵּרִים בָּאִים וּמִתְגַּיְּרִים וְנוֹסְפִים עָלֵינוּ, כְּגוֹן יִתְרוֹ וְרָחָב, יִתְרוֹ שָׁמַע וַאֲתָא, רָחָב שָׁמְעָה וַאֲתָיָא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּשָׁעָה שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נֵס לַחֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, הַרְבֵּה גֵּרִים נִתְגַּיְּרוּ, דִּכְתִיב (ישעיה כט, כג): כִּי בְרְאוֹתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי, מַה כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ: וְיָדְעוּ תֹעֵי רוּחַ בִּינָה. דָּבָר אַחֵר, עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ, עַל שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ בְּזֹאת מִצְרַיִם, וּבְזֹאת הַיָּם, וּבְזֹאת סִיחוֹן וְעוֹג, וּבְזֹאת שִׁלּשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים, אָנוּ אוֹהֲבִים אוֹתָךְ. דָּבָר אַחֵר, עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ, עַל שֶׁהֶעֱלַמְתָּ מֵהֶם יוֹם הַמִּיתָה וְיוֹם הַנֶּחָמָה, אֲהֵבוּךָ. דָּבָר אַחֵר, עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ, בְּעַלֻּמוּת וּבְזְרִיזוּת. דְּבָר אַחֵר, עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ, אֵלּוּ בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה. דָּבָר אַחֵר, עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ, זוֹ כַּת הַשְּׁלִישִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יג, ט): וְהֵבֵאתִי אֶת הַשְּׁלִשִׁית בָּאֵשׁ וּצְרַפְתִּים כִּצְרֹף וגו'. דָּבָר אַחֵר, עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ, אֵלּוּ הַגֵּרִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (חבקוק ג, ב): ה' שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ יָרֵאתִי ה' פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים וגו'. דָּבָר אַחֵר, עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ, זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל שְׁמַד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מד, כג): כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה. דָּבָר אַחֵר, עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז, ח): כִּי מֵאַהֲבַת ה' אֶתְכֶם וּמִשָּׁמְרוֹ אֶת הַשְּׁבֻעָה וגו'. דָּבָר אַחֵר, עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ, עַל שֶׁהֶעֱלַמְתָּ מֵהֶם מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים, דְּאָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי חֶלְבּוֹ, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת רֹאשׁ חוֹלָה לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, מַה טַּעַם (תהלים מח, יד): שִׁיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָה, לְחוֹלָה כְּתִיב, צַדִּיקִים מִכָּאן וְצַדִּיקִים מִכָּאן וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאֶמְצָעָם, וְהֵם חָלִים לְפָנָיו בְּעַלְמוּת, וּמְרַמְּזִין אֵלּוּ לְאֵלּוּ בָּאֶצְבַּע וְאוֹמְרִים (תהלים מח, טו): כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל-מוּת, בְּשָׁנֵי עוֹלָמוֹת יְנַהֲגֵנוּ, בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. דָּבָר אַחֵר, הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל-מוּת, בְּעַלֻּמוּת וּבְזְרִיזוּת. דָּבָר אַחֵר, עַל-מוּת, כְּאִילֵּין עוּלֵימְתָא,

כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (תהלים סח, כו): בְּתוֹךְ עֲלָמוֹת תּוֹפְפוֹת. דָּבָר אַחֵר, עַל-מוּת, תִּרְגֵּם עֲקִילַס אַתְנָסְיָא, עוֹלָם שֶׁאֵין בּוֹ מָוֶת, וּמְרַמְּזִין אֵלּוּ לְאֵלּוּ בָּאָצְבַּע וְאוֹמְרִים: כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל-מוּת, בִּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת יְנַהֲגֵנוּ, בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא, בָּעוֹלָם הַזֶּה דִּכְתִיב (דברים טו, ו): כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ, וּבָעוֹלָם הַבָּא דִּכְתִיב (ישעיה נח, יא): וְנָחֲךָ ה' תָּמִיד.

פרק ד

א מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, אָמַר רַבִּי מֵאִיר בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַר סִינַי לְקַבֵּל הַתּוֹרָה, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַלְעִיקֵי אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם אֶת הַתּוֹרָה, אֶלָּא הָבִיאוּ לִי עֲרֵבִים טוֹבִים שֶׁתִּשְׁתַּמְּרוּהָ, וַאֲנִי נוֹתְנָהּ לָכֶם. אָמְרוּ לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲבוֹתֵינוּ עֲרֵבִים לָנוּ. אָמַר לָהֶם אֲבוֹתֵיכֶם צְרִיכִין עֲרֵבִים, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאֶחָד שֶׁהָלַךְ לְלִוּוֹת מִן הַמֶּלֶךְ, אָמַר לוֹ הָבֵא לִי עֲרֵב וַאֲנִי מַלְוֶה אוֹתָךְ, הָלַךְ וְהֵבִיא לוֹ עֲרֵב אֶחָד, אָמַר לוֹ עֲרֵבְךָ צְרִיךְ עֲרֵב, הָלַךְ וְהֵבִיא לוֹ עֲרֵב שֵׁנִי, וְאָמַר לוֹ עֲרֵבְךָ צְרִיךְ עֲרֵב, כֵּיוָן שֶׁהֵבִיא לוֹ עֲרֵב שְׁלִישִׁי אָמַר תֵּדַע כִּי מִפְּנֵי זֶה אֲנִי מַלְוֶה לְךָ. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּל הַתּוֹרָה אָמַר לָהֶם אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם תּוֹרָתִי הָבִיאוּ לִי עֲרֵבִים טוֹבִים שֶׁתִּשְׁתַּמְּרוּהָ וְאֶתְּנָנָהּ לָכֶם, אָמְרוּ אֲבוֹתֵינוּ עוֹרְבִים אוֹתָנוּ, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲבוֹתֵיכֶם יֵשׁ לִי עֲלֵיהֶם, אַבְרָהָם יֵשׁ לִי עָלָיו, שֶׁאָמַר (בראשית טו, ח): בַּמֶּה אֵדַע. יִצְחָק יֵשׁ לִי עָלָיו, שֶׁהָיָה אוֹהֵב לְעֵשָׂו וַאֲנִי שְׂנֵאתִיו, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי א, ג): וְאֶת עֵשָׂו שָׂנֵאתִי. יַעֲקֹב שֶׁאָמַר (ישעיה מ, כז): נִסְתְּרָה דַרְכִּי מֵה'. אֶלָּא הָבִיאוּ לִי עֲרֵבִים טוֹבִים, וַאֲנִי נוֹתְנָהּ לָכֶם. אָמְרוּ לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם נְבִיאֵינוּ עֲרֵבִין לָנוּ. אָמַר לָהֶם יֵשׁ לִי עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ב, ח): וְהָרֹעִים פָּשְׁעוּ בִי וגו', וּכְתִיב (יחזקאל יג, ד): כְּשֻׁעָלִים בֶּחֳרָבוֹת נְבִיאֵיךְ יִשְׂרָאֵל הָיוּ, אֶלָּא הָבִיאוּ לִי עֲרֵבִים טוֹבִים וְאֶתְּנָנָהּ לָכֶם, אָמְרוּ הֲרֵי בָּנֵינוּ עוֹרְבִים אוֹתָנוּ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָא וַדַּאי עֲרֵבִים טוֹבִים, עַל יְדֵיהֶם אֶתְּנָנָהּ לָכֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים ח, ג): מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז, וְאֵין עֹז אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, יא): ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן. בְּשָׁעָה שֶׁהַלְּוָה נִתְבַּע וְאֵין לוֹ לְשַׁלֵּם, מִי נִתְפָּשׂ לֹא הֶעָרֵב, הֲוֵי מַה שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ד, ו): וַתִּשְׁכַּח תּוֹרַת אֱלֹהֶיךָ אֶשְׁכַּח בָּנֶיךָ גַּם אָנִי. אָמַר רַבִּי אַחָא גַּם אֲנִי כִּבְיָכוֹל אַף אֲנִי בְּשִׁכְחָה, מִי יֹאמַר בַּתּוֹרָה לְפָנַי בָּרְכוּ אֶת ה' הַמְבֹרָךְ, לֹא הַיּוֹנְקִים, הֲוֵי מֵרְפְיוֹן הַתּוֹרָה שֶׁבָּכֶם נִתְפַּשּׁוּ בְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ב, ל): לַשָּׁוְא הִכֵּיתִי אֶת בְּנֵיכֶם, כִּבְיָכוֹל גַּם אֲנִי בִּשְׁכְחָה, מִי יֹאמַר בָּרְכוּ אֶת ה' הַמְבֹרָךְ לְפָנַי. לְפִיכָךְ צָרִיךְ אָדָם לְהַכְנִיס בָּנָיו לַתּוֹרָה וּלְחַנְּכוֹ בִּלְמוּד, שֶׁיַּאֲרִיךְ יָמִים בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ט, יא): כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ.

ב רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי וְרַבָּנָן. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מִמַּה שֶׁהִכְנִסְתָּנוּ לְאֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה, אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, לְאַרְעָא טָבְתָא דְּאִיתְקְרִיאַת מַשְׁכְּנוּתָא. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר,

מִמַּה שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ אַרְעָא טָבְתָא דְּאִיתְקְרִיאַת מַשְׁכְּנוּתָא, אַחֲרֵיךְ נָרוּצָה. וְרַבָּנָן אָמְרִין מִמַּה שֶׁהִשְׁרֵיתָ שְׁכִינָתְךָ בְּתוֹכֵנוּ, כְּדִכְתִיב (שמות כה, ח): וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ, אַחֲרֵיךְ נָרוּצָה. וְרַבָּנָן אָמְרִין חוֹרִי, עַל שֶׁסִּלַּקְתָּ שְׁכִינָתְךָ מִתּוֹכֵנוּ, אַחֲרֵיךְ נָרוּצָה. תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵּן, שֶׁכָּל צָרוֹת שֶׁבָּאוּ עֲלֵיהֶן בְּמַעֲשֵׂה הָעֶגֶל לֹא נִתְאַבְּלוּ, כֵּיוָן שֶׁאָמַר לָהֶם משֶׁה (שמות לג, ג): כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ, מִיָּד וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה וַיִּתְאַבָּלוּ. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי זַיִן שֶׁנָּתַן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בְּחוֹרֵב וְשָׁם הַמִּפְרָשׁ הָיָה חָקוּק עָלָיו, וּכְשֶׁחָטְאוּ בְּמַעֲשֵׂה הָעֶגֶל נָטַל מֵהֶם, כֵּיצַד נָטַל מֵהֶם, רַבִּי אַיְבוּ וְרַבָּנָן, רַבִּי אַיְבוּ אָמַר מֵאֵלָיו הָיָה נִקְלָף, וְרַבָּנָן אָמְרֵי מַלְאָךְ הָיָה יוֹרֵד וּמְקַלְּפוֹ, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כְּלוּם הָאִשָּׁה מִתְקַשֶּׁטֶת אֶלָּא לְבַעְלָהּ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לְהוּטִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי שְׁכִינָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר: יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ, לְגִנּוּנוֹ.

ג רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי עֲזַרְיָה. רַבִּי יוּדָן אָמַר אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם עַל שֶׁנָּהַגְתָּ עִם שְׁכֶנוֹתַי בְּמִדַּת הַדִּין, וְעִמִּי בְּמִדַּת רַחֲמִים, אַחֲרֵיךְ נָרוּצָה. דְּאָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר נַעֲשָׂה בַּעֲשֶׂרֶת הַשְׁבָטִים מַה שֶּׁא נַעֲשָׂה בְּדוֹר הַמַּבּוּל, בְּדוֹר הַמַּבּוּל כְּתִיב (בראשית ו, ה): רַק רַע כָּל הַיּוֹם, וּבַעֲשֶׂרֶת הַשְׁבָטִים כְּתִיב (מיכה ב, א): הוֹי חֹשְׁבֵי אָוֶן וּפֹעֲלֵי רָע עַל מִשְׁכְּבוֹתָם, הֲרֵי זֶה בַּלַּיְלָה, בַּבֹּקֶר מִנַּיִן, בְּאוֹר הַבֹּקֶר יַעֲשׂוּהָ כִּי יֶשׁ לְאֵל יָדָם, אוֹתָם לֹא נוֹתַר מֵהֶם פְּלֵטָה, וּמֵאֵלּוּ נוֹתַר פְּלֵטָה, בְּאֵיזֶה זְכוּת, רַבִּי יִצְחָק פָּתַר לְהוֹ לְשֶׁבַח, רַבִּי אָמַר בִּזְכוּת (יחזקאל יד, כב): וְהִנֵּה נוֹתֶרֶת בָּהּ פְּלֵטָה הַמּוֹצִיאִים אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא הַמּוֹצְאִים, בִּזְכוּת הַצַּדִּיקִים וְהַצַּדִּיקוֹת הַנְּבִיאוֹת וְהַנְּבִיאוֹת שֶׁיֵּעָמְדוּ מִמֶּנּוּ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא נֶאֱמַר בִּכְרֹכֵי הַיָּם מַה שֶּׁא נֶאֱמַר בְּדוֹר הַמַּבּוּל (צפניה ב, ה): הוֹי יֹשְׁבֵי חֶבֶל הַיָּם גּוֹי כְּרֵתִים, גּוֹי שֶׁחַיָּב כָּרֵת, וּבִזְכוּת מִי נִצָּל, בִּזְכוּת יֶרַע שָׁמַיִם אֶחָד שֶׁמַּעֲמִידִין בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. רַבִּי לֵוִי פָּתַר לֵיהּ לְשֶׁבַח, הוֹי יֹשְׁבֵי חֶבֶל הַיָּם גּוֹי כְּרֵתִים, גּוֹי שֶׁכָּרַת בְּרִית, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (נחמיה ט, ח): וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר נְחֶמְיָה מִשּׁוּם רַבִּי אַחָא אָמַר נֶאֱמַר בְּשֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין מַה שֶּׁא נֶאֱמַר בְּסִדּוֹמִיִּים, דִּבְסִדּוֹמִיִּים כְּתִיב (בראשית יח, כ): וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד, אֲבָל בְּשֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין כְּתִיב (יחזקאל ט, ט): וַיֹּאמֶר אֵלַי עָוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה גָּדוֹל בִּמְאֹד מְאֹד. רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמַר כְּתוּב חוֹרֵי אֵית לָן (איכה ד, ו): וַיִּגְדַּל עֲוֹן בַּת עַמִּי וגו', אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא לֹא חָלְתָה יָד לְיַד, אוֹתָן לֹא פָּשְׁטוּ יְדֵיהֶן לְמִצְוֹות, אֲבָל אֵלּוּ פָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם לְמִצְוֹות, (איכה ד, י): יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת, כָּל כָּךְ לָמָּה, שֶׁיִּהְיוּ לְבָרוֹת לָמוֹ עַל שֶׁבָּר בַּת עַמִּי.

ד אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִמַּה שֶׁנָּתַתָּ לִי בִּזַּת שְׁכֶנוֹתַי אַחֲרֵיךְ נָרוּצָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג, כב): וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ, בִּזַּת

מִצְרַיִם, וּבְזֹת סִיחוֹן וְעוֹג, וּבְזֹת שִׁלּשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים, אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה. דָּבָר אַחֵר, מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, מִמַּה שֶּׁגָּרִיתָ בִּי שְׁכֵנַי הָרָעִים, אָמַר רַבִּי אָבוּן לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל מַטְרוֹנָה וְגֵרָהּ בָּהּ שְׁכֵנִים רָעִים, וְהִתְחִילָה צוֹוַחַת אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ הוֹשִׁיעֵנִי. כָּךְ יִשְׂרָאֵל (שופטים י, יב): וְצִידוֹנִים וַעֲמָלֵק [ומעון לחצו אתכם] וַתִּצְעֲקוּ אֵלַי וָאוֹשִׁיעָה אֶתְכֶם מִיָּדָם. דָּבָר אַחֵר, מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, מִסְכִּינֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה. דָּבָר אַחֵר מְמַסְכֵּינִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, כְּהַהִיא דְּאָמַר רַבִּי אַחָא, צָרִיךְ יְהוּדָאָה לַחֲרוּבָא עֲבִיד תְּתוּבָא, כְּהַהִיא דְּאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, יַאֲיָא הִיא מִסְכְּנוּתָא לִבְרַתֵּיהּ דְּיַעֲקֹב, כְּעַרְקָא סוּמְקָא בְּקַדְלָא דְּסוּסְיָא חִיוָּרָא. דָּבָר אַחֵר, מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, מַשְׁכִּינֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, מִמַּשְׁכּוֹנִי שֶׁנְּטַלְתָּ מִמֶּנִּי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, מִמַּשְׁכּוֹן גָּדוֹל שֶׁנְּטַלְתָּ מִמֶּנִּי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, דְּאָמַר רַבִּי מְנַחֶמָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, כְּתִיב (נחמיה א, ז): חֻבַּל חֲבַלְנוּ לָךְ, זֶה חֻרְבַּן רִאשׁוֹן וְחֻרְבַּן שֵׁנִי שֶׁלֹּא נִתְמַשְׁכְּנוּ אֶלָּא עַל יָדֵינוּ. רַבִּי בְּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעָאי, כְּתִיב (שמות טו, כב): וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל, הִסִּיעָן מֵחֶטְאוֹ שֶׁל יָם, אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְהֵיכָן אַתָּה מוֹלִיכֵנוּ, אָמַר לָהֶם לְאֵילִים, וּמֵאֵילִים לְאָלוּשׁ, וּמֵאָלוּשׁ לְמָרָה, וּמִמָּרָה לִרְפִידִים, וּמֵרְפִידִים לְסִינַי, אָמְרִין לְכָל הָן דְּאַתְּ אָזִיל וּמוֹבִיל לָן אֲנַן עִמָּךְ, מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָלַךְ וְנָשָׂא אִשָּׁה מִן הַכְּפָר, אָמַר לָהּ קוּמִי וְאָתֵית עִמִּי, אָמְרָה לֵיהּ מִן הָכָא לְהָן, אָמַר לָהּ מִן הָכָא לִטְבֶרְיָא, וּמִתַּמָּן לְבוּרְסָקִי, וּמִבּוּרְסָקִי לְשׁוּקָא עִלָּאָה, וּמִתַּמָּן לְשׁוּקָא אַרְעָיְיתָא, אָמְרָה לֵיהּ לְכָל הָן דְּאַתְּ אָזִיל וְנָסֵיב לִי אֲנָא אַתְיָא עִמָּךְ, כָּךְ אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל (תהלים סג, ט): דָּבְקָה נַפְשִׁי אַחֲרֶיךָ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר אִיקָא וַהֲרֵי מִקְרָא מַכְרִיז וְאוֹמֵר: מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, אִם לְמִקְרָא, לְמִקְרָא. אִם לְמִשְׁנָה, לְמִשְׁנָה. אִם לְתַלְמוּד, לְתַלְמוּד. אִם לְתוֹסֶפְתָּא, לְתוֹסֶפְתָּא. אִם לְאַגָּדְתָּא, לְאַגָּדְתָּא.

ה הֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו, תַּמָּן תְּנֵינָן אַרְבָּעָה נִכְנְסוּ לַפַּרְדֵּס, בֶּן עַזַּאי, וּבֶן זוֹמָא, אֶלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא. בֶּן עַזַּאי, הֵצִיץ וְנִפְגַּע, וְעָלָיו נֶאֱמַר (משלי כה, טז): דְּבַשׁ מָצָאתָ אֱכֹל דַּיֶּךָּ. בֶּן זוֹמָא, הֵצִיץ וָמֵת, וְעָלָיו נֶאֱמַר (תהלים קטז, טו): יָקָר בְּעֵינֵי ה' הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו. אֶלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה קִצֵּץ בַּנְּטִיעוֹת, כֵּיצַד קִצֵּץ בַּנְּטִיעוֹת, בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה נִכְנָס לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּמִדְרָשׁוֹת וְרוֹאֶה תִּינוֹקוֹת שֶׁמַּצְלִיחִין בַּתּוֹרָה, הָיָה אוֹמֵר עֲלֵיהוֹן מִלַּיָּא וּמִסְתַּתְּמִין, וְעָלָיו נֶאֱמַר (קהלת ה, ה): אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת בְּשָׂרֶךָ. רַבִּי עֲקִיבָא נִכְנַס בְּשָׁלוֹם וְיָצָא בְּשָׁלוֹם, וְאָמַר, לֹא מִפָּנַי שֶׁגָּדוֹל אֲנִי מֵחֲבֵרַי, אֶלָּא כָּךְ שָׁנוּ חֲכָמִים בַּמִּשְׁנָה, מַעֲשֶׂיךָ יְקָרְבוּךָ וּמַעֲשֶׂיךָ יְרַחֲקוּךָ, וְעָלָיו נֶאֱמַר: הֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו.

ו רַבִּי יַנַּאי אָמַר, לֹא הָיְתָה הַתּוֹרָה צְרִיכָה לְהִדָּרֵשׁ אֶלָּא מֵהַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, וּמִפְּנֵי מָה גִּלָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל מַה בְּיוֹם רִאשׁוֹן וּמַה בְּיוֹם שֵׁנִי עַד יוֹם שִׁשִּׁי, בִּזְכוּת שֶׁאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, מִיָּד גִּלָּה לָהֶם. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר כְּתִיב (דברים ד,

יג): וַיַּגֶּד לָכֶם אֶת בְּרִיתוֹ, וַיְצַוֵּ לָכֶם אֶת סֵפֶר בְּרֵאשִׁית שֶׁהוּא תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם. אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים, אֵלּוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, עֲשָׂרָה לְמִקְרָא וַעֲשָׂרָה לְתַלְמוּד, וְכִי מִנַּיִן יָבוֹא אֱלִיהוּא בֶּן בָּרַכְאֵל הַבּוּזִי וִיגַלֶּה לְיִשְׂרָאֵל חַדְרֵי בְּהֵמוֹת וְלִוְיָתָן, וּמִנַּיִן יָבוֹא יְחֶזְקֵאל וִיגַלֶּה לָהֶם חַדְרֵי מֶרְכָּבָה, אֶלָּא הֲדָא הוּא דִכְתִיב: הֶבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו.

ז נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָךְ, בַּעֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת שֶׁל שִׂמְחָה נִקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל, גִּילָה, שִׂישָׂה, שִׂמְחָה, רִנָּה, פִּצְחָה, צָהֳלָה, עֲלָצָה, עֶלְוָה, חֶדְוָה, תְּרוּעָה. גִּילָה (זכריה ט, ט): גִּילִי מְאֹד בַּת צִיּוֹן. שִׂישָׂה (ישעיה סא, י): שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּה'. שִׂמְחָה (ישעיה סו, י): שִׂמְחוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם. רִנָּה (זכריה ב, יד): רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת צִיּוֹן. פִּצְחָה (ישעיה נד, א): פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי. צָהֳלָה (ישעיה יב, ו): צַהֲלִי וְרֹנִּי. עֲלָצָה (שמואל א ב, א): עָלַץ לִבִּי בַּה'. עֶלְוָה (תהלים כח, ז): וַיַּעֲלֹז לִבִּי וּמִשִּׁירִי אֲהוֹדֶנּוּ. חֶדְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (עזרא ו, טז): וַעֲבַדוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל [וגו']. תְּרוּעָה (תהלים צח, ד): הָרִיעוּ לַה' כָּל הָאָרֶץ, וּכְתִיב (תהלים מז, ב): הָרִיעוּ לֵאלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה. וְאֵית דְּמַפְקִין תְּרוּעָה וּמְעַיְּלִין דִּיצָה, הָאֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (איוב מא, יד): וּלְפָנָיו תָּדוֹץ דְּאָבָה, מְקַרְטְעָא כַּהֲדָא חֲפִיתָא.

ח דָּבָר אַחֵר, נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָךְ, תַּמָּן תְּנִינַן, נָשָׂא אָדָם אִשָּׁה וְשָׁהָה עִמָּהּ עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה, אֵינוֹ רַשַּׁאי לִבָּטֵל, אָמַר רַבִּי אִידִי מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת בְּצִידוֹן שֶׁשָּׁהֲתָה עֶשֶׂר שָׁנִים עִם בַּעֲלָהּ וְלֹא יָלְדָה, אֶתוֹן גַּבֵּי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי בָּעֵין לְמִשְׁתַּבְקָא דֵּין מִדֵּין, אֲמַר לְהוֹן חַייֵכוֹן כְּשֵׁם שֶׁנִּזְדַּוַּגְתֶּם זֶה לָזֶה בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה, כָּךְ אֵין אַתֶּם מִתְפָּרְשִׁים אֶלָּא מִתּוֹךְ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה. הֲלְכוּ בְּדַרְכָיו וְעֲשׂוּ לְעַצְמָן יוֹם טוֹב וְעָשׂוּ סְעוּדָה גְדוֹלָה וְשִׂכְּרוּהוּ יוֹתֵר מִדַּאי, כֵּיוָן שֶׁנִּתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ עָלָיו אָמַר לָהּ בִּתִּי רְאִי כָּל חֵפֶץ טוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי בַּבַּיִת, וּטְלִי אוֹתוֹ וּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ, מָה עָשְׂתָה הִיא, לְאַחַר שֶׁיָּשַׁן רָמְזָה לַעֲבָדֶיהָ וּלְשִׁפְחוֹתֶיהָ וְאָמְרָה לָהֶם, שָׂאוּהוּ בַּמִּטָּה וּקְחוּ אוֹתוֹ וְהוֹלִיכוּהוּ לְבֵית אַבָּא. בַּחֲצִי הַלַּיְלָה נִנְעַר מִשְּׁנָתֵיהּ כֵּיוָן דְּפָג חַמְרֵיהּ, אָמַר לָהּ בִּתִּי הֵיכָן אֲנִי נָתוּן, אָמְרָה לֵיהּ בְּבֵית אַבָּא, אָמַר לָהּ מַה לִּי לְבֵית אָבִיךְ, אָמְרָה לֵיהּ וְלֹא כָךְ אָמַרְתָּ לִי בָּעֶרֶב, כָּל חֵפֶץ טוֹב שֶׁיֵּשׁ בְּבֵיתִי טְלִי אוֹתוֹ וּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ. אֵין חֵפֶץ טוֹב לִי בָּעוֹלָם יוֹתֵר מִמֶּךָּ. הֲלְכוּ לָהֶם אֵצֶל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי וְעָמַד וְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם וְנִפְקְדוּ, לְלַמֶּדְךָ מָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פּוֹקֵד עֲקָרוֹת אַף צַדִּיקִים פּוֹקְדִים עֲקָרוֹת, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם בָּשָׂר וָדָם עַל שֶׁאָמַר לְבָשָׂר וָדָם שֶׁכְּמוֹתוֹ אֵין לִי חֵפֶץ בָּעוֹלָם טוֹב מִמְּךָ נִפְקְדוּ, יִשְׂרָאֵל הַמְיַחֲדִים לִישׁוּעַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָל יוֹם וְאוֹמְרִים אֵין לָנוּ חֵפֶץ טוֹב בָּעוֹלָם אֶלָּא אַתָּה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, הֱוֵי נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָךְ. לְמַטְרוֹנָה שֶׁהָלַךְ הַמֶּלֶךְ בַּעְלָהּ וּבָנָיהָ וַחֲתָנֶיהָ לִמְדִינַת הַיָּם, וּבָאוּ וְאָמְרוּ לָהּ בָּאוּ בָנַיִךְ, אָמְרָה מָה אִיכְפַּת לִי, תִּשְׁמַחְנָה כַּלּוֹתַי. כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ חֲתָנֶיהָ, אָמְרוּ לָהּ בָּאוּ חֲתָנַיִךְ, אָמְרָה,

מָה אִיכְפַּת לִי תִּשְׁמַחְנָה בְּנוֹתַי. אָמְרוּ לָהּ בָּא הַמֶּלֶךְ בַּעֲלֵיךְ, אָמְרָה, הַאי חֶדְוָתָא שְׁלֵמָה, חֶדוּ עַל חֶדוּ. כָּךְ לֶעָתִיד לָבוֹא בָּאִין הַנְּבִיאִים וְאוֹמְרִים לְיִרוּשָׁלַיִם (ישעיה ס, ד): בָּנַיִךְ מֵרָחוֹק יָבֹאוּ, וְהֵיא אוֹמֶרֶת לָהֶם מָה אִיכְפַּת לִי, (ישעיה ס, ד): וּבְנֹתַיִךְ עַל צַד תֵּאָמַנָה, אָמְרָה מָה אִיכְפַּת לִי, כֵּיוָן שֶׁאָמְרוּ לָהּ (זכריה ט, ט): הִנֵּה מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ צַדִּיק וְנוֹשָׁע, אָמְרָה הָא חֶדְוָתָא שְׁלֵמָה, דִּכְתִיב (זכריה ט, ט): גִּילִי מְאֹד בַּת צִיּוֹן, וּכְתִיב (זכריה ב, יד): רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת צִיּוֹן, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִיא אוֹמֶרֶת (ישעיה סא, י): שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּה' תָּגֵל נַפְשִׁי בֵּאלֹהַי.

ט דָּבָר אַחֵר, נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָךְ, רַבִּי אָבִין פָּתַח (תהלים קיח, כד): זֶה הַיּוֹם עָשָׂה ה' נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ, אָמַר רַבִּי אָבִין אֵין אָנוּ יוֹדְעִין בַּמֶּה לִשְׂמֹחַ, אִם בְּיוֹם אִם בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּא שְׁלֹמֹה וּפֵרֵשׁ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָךְ, בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּךְ בִּישׁוּעָתֶךָ, בָּךְ בְּתוֹרָתֶךָ, בָּךְ בְּיִרְאָתֶךָ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בָּךְ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת שֶׁכָּתַבְתָּ לָנוּ בַּתּוֹרָה, בי"ת שְׁנַיִם, כ"ף עֶשְׂרִים, הֱוֵי בָּךְ.

י נַזְכִּירָה דֹּדַיִךְ מִיַּיִן, מִיֵּינָהּ שֶׁל תּוֹרָה, כְּגוֹן הִלְכוֹת פֶּסַח בַּפֶּסַח, הִלְכוֹת עֲצֶרֶת בָּעֲצֶרֶת, הִלְכוֹת חַג בָּחָג. דָּבָר אַחֵר, נַזְכִּירָה דֹּדַיִךְ מִיַּיִן מִיַּיִן שֶׁל אָבוֹת, מַה פָּעַל לְפָנֶיךָ אָדָם הָרִאשׁוֹן, מִי פָּעַל לְפָנֶיךָ כְּאַבְרָהָם, מִי פָּעַל לְפָנֶיךָ כְּיִצְחָק, מִי פָּעַל לְפָנֶיךָ כְּיַעֲקֹב.

יא מֵישָׁרִים אֲהֵבוּךָ, מַה יַּשִׁירִין רַחֲמֶיךָ, מַה תַּקִּיפִין אִינּוּן רַחֲמֶיךָ. אָמַר רַבִּי אַיְבוּ מֵישָׁרוֹת גְּדוֹלוֹת פָּעֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ כָּל שֶׁפָּעֲלוּ. אָמַר רַבִּי חָנִין (בראשית כב, טז): כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, נִסָּיוֹן עֲשִׂירִי הָיָה, וְאַתְּ קוֹרֵא אוֹתָן דָּבָר, הָא אֵלּוּ לֹא קִבֵּל עָלָיו הַדָּבָר הַזֶּה הָיָה מַפְסִיד וּמְאַבֵּד כָּל הָרִאשׁוֹנִים, הֱוֵי מֵישָׁרִים אֲהֵבוּךָ.

פרק ה

א שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה, שְׁחוֹרָה אֲנִי בְּמַעֲשַׂי, וְנָאוָה בְּמַעֲשֵׂה אֲבוֹתַי. שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שְׁחוֹרָה אֲנִי בְּפָנֵי עַצְמִי, וְנָאוָה בְּפָנֵי קוֹנִי, דִּכְתִיב (עמוס ט, ז): הֲלוֹא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם בִּפְנֵיכֶם, אֲבָל אַתֶּם לִי כִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם ה'. דָּבָר אַחֵר, שְׁחוֹרָה אֲנִי בְּמִצְרַיִם, וְנָאוָה אֲנִי בְּמִצְרַיִם. שְׁחוֹרָה אֲנִי בְּמִצְרַיִם (יחזקאל כ, ח): וַיַּמְרוּ בִי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלַי, וְנָאוָה אֲנִי בְּמִצְרַיִם, בְּדַם הַפֶּסַח וּבְדַם הַמִּילָה, דִּכְתִיב (יחזקאל טז, ו): וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמַיִךְ וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי, זֶה דַּם הַפֶּסַח, וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי, זֶה דַּם הַמִּילָה. דָּבָר אַחֵר, שְׁחוֹרָה אֲנִי בַּיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, ז): וַיַּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף. וְנָאוָה אֲנִי בַּיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, ב): זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ. שְׁחוֹרָה אֲנִי בְּמָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, כד): וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה נִּשְׁתֶּה. וְנָאוָה אֲנִי בְּמָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, כה): וַיִּצְעַק אֶל ה' וַיּוֹרֵהוּ ה' עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמָּיִם. שְׁחוֹרָה אֲנִי בְּרִפְידִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יז, ז): וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה, וְנָאוָה אֲנִי בְּרִפְידִים,

שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יז, טו): וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נִסִּי. שְׁחוֹרָה אֲנִי בְּחוֹרֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, יט): יַעֲשׂוּ עֵגֶל בְּחֹרֵב. וְנָאוָה אֲנִי בְּחוֹרֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. שְׁחוֹרָה אֲנִי בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, מ): כַּמָּה יַמְרוּהוּ בַמִּדְבָּר. וְנָאוָה אֲנִי בַּמִּדְבָּר בַּהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ט, טו): וּבְיוֹם הָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן. שְׁחוֹרָה אֲנִי בַּמְּרַגְּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יג, לב): וַיֹּצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ. וְנָאוָה אֲנִי בִּיהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לב, יב): בִּלְתִּי כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה הַקְּנִזִּי. שְׁחוֹרָה אֲנִי בַּשִּׁטִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה, א): וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים. וְנָאוָה אֲנִי בַּשִּׁטִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, ל): וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל. שְׁחוֹרָה אֲנִי בְּעָכָן, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ז, א): וַיִּמְעֲלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מַעַל בַּחֵרֶם. וְנָאוָה אֲנִי בִּיהוֹשֻׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ז, יט): וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל עָכָן בְּנִי שִׂים נָא כָבוֹד. שְׁחוֹרָה אֲנִי בְּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל. וְנָאוָה אֲנִי בְּמַלְכֵי יְהוּדָה. אִם בַּשְּׁחוֹרִים שָׁהָיוּ שֶׁלִּי כָּךְ אֲנִי נָאוָה, בַּנְּבִיאִים שֶׁלִּי עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

ב שְׁחוֹרָה אֲנִי, מְדַבֵּר בְּאַחְאָב, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א כא, כז): וַיְהִי כִשְׁמֹעַ אַחְאָב אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּקְרַע בְּגָדָיו [וישם שק על בשרו ויצום] [וישכב בשק ויהלך אט]. כַּמָּה נִתְעַנָּה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת, אִם הָיָה לָמוּד לֶאֱכוֹל סְעוּדָתוֹ בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת אוֹכֵל בְּשֵׁשׁ, וְאִם הָיָה אוֹכֵל בְּשֵׁשׁ אוֹכֵל בְּתֵשַׁע. (מלכים א כא, כז): וַיִּשְׁכַּב בַּשָּׂק וַיְהַלֵּךְ אַט, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר שֶׁהָלַךְ יָחֵף, בְּיהוֹרָם מַה כְּתִיב (מלכים ב ו, ל): וַיַּרְא הָעָם וְהִנֵּה הַשָּׂק עַל בְּשָׂרוֹ מִבַּיִת. רַבִּי לֵוִי בַּר חַיְתָא אָמַר בָּהּ תְּלַת שִׁטִּין, שְׁחוֹרָה אֲנִי כָּל יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ, וְנָאוָה אֲנִי בַּשַּׁבָּת. שְׁחוֹרָה אֲנִי כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, וְנָאוָה אֲנִי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. שְׁחוֹרָה אֲנִי בַּעֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, וְנָאוָה אֲנִי בְּשֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין. שְׁחוֹרָה אֲנִי בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְנָאוָה אֲנִי לָעוֹלָם הַבָּא.

ג בְּנוֹת יְרוּשָׁלָיִם. רַבָּנָן אָמְרֵי אַל תִּקְרֵי בְּנוֹת יְרוּשָׁלָיִם, אֶלָּא בּוֹנוֹת יְרוּשָׁלָיִם, זוֹ סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁיּוֹשְׁבִין וּמְבִינִין אוֹתוֹ בְּכָל שְׁאֵלָה וּמִשְׁפָּט. דָּבָר אַחֵר, בְּנוֹת יְרוּשָׁלָיִם, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן עֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם לְהֵעָשׂוֹת מֶטְרוֹפּוֹלִין לְכָל הַמְּדִינוֹת, וּלְהַמְשִׁיךְ כְּנָהָר אֵלֶיהָ לִכְבוֹדָהּ. כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (יהושע טו, מז): אַשְׁדּוֹד בְּנוֹתֶיהָ וַחֲצֵרֶיהָ עַזָּה בְּנוֹתֶיהָ וַחֲצֵרֶיהָ עַד [לשע] [לשעת] הִיא דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כְּתִיב (יחזקאל טז, סא): וְנָתַתִּי אֶתְהֶן לָךְ לְבָנוֹת וְלֹא מִבְּרִיתֵךְ, מַהוּ לִבְנוֹת, לְכוּפְרָנִין. וְלֹא מִבְּרִיתֵךְ, לֹא מִן פְּרָנִיךְ אֶלָּא מִן פְּרָנִין דִּידִי. רַבִּי בֵּיבִי מְשׁוּם רַבִּי רְאוּבֵן אָמַר (ישעיה נד, א): רָנִּי עֲקָרָה, הָא רִנָּה עֲקָרוּתָא הִיא, אֶלָּא רָנִּי עֲקָרָה שֶׁא יָלְדָה בָּנִים לְגֵיהִנֹּם. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר, נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל כִּנְקֵבָה, מַה נְּקֵבָה זוֹ נוֹטֶלֶת עִשָּׂרוֹר נְכָסִים מֵאֲבִיהָ וְיוֹצְאָה, כָּךְ יָרְשׁוּ יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ שִׁבְעָה עַמָּמִים, שֶׁהוּא עִשָּׂרוֹר שִׁבְעִים אֻמּוֹת, וְעַל יְדֵי שֶׁיָּרְשׁוּ יִשְׂרָאֵל

כִּנְקֵבָה, אָמְרוּ שִׁירָה בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, א): אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה'. אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא הֵן עֲתִידִין לִירַשׁ כְּזָכָר הַיּוֹרֵשׁ לְכָל נְכָסֵי אֲבִיו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל מח, ז): מִפְּאַת קְדִים עַד פְּאַת יָמָּה יְהוּדָה אֶחָד, (יחזקאל מח, א ב): דָּן אֶחָד, אָשֵׁר אֶחָד, וְכֻלְּהוֹן כָּךְ, וְהֵן אוֹמְרִין בִּלְשׁוֹן זָכָר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צו, א): שִׁירוּ לַה' שִׁיר חָדָשׁ, שִׁירָה חֲדָשָׁה אֵין כְּתִיב, אֶלָּא שִׁיר חָדָשׁ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לָמָּה נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל כִּנְקֵבָה, מַה נְּקֵבָה זוֹ טוֹעֶנֶת וּפוֹרֶקֶת, טוֹעֶנֶת וּפוֹרֶקֶת, וְחוֹזֶרֶת וּפוֹרֶקֶת, וְשׁוּב אֵינָהּ טוֹעֶנֶת, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מִשְׁתַּעְבְּדִין וְנִגְאָלִין, מִשְׁתַּעְבְּדִין וְנִגְאָלִין, וְחוֹזְרִין וְנִגְאָלִין וְשׁוּב אֵין מִשְׁתַּעְבְּדִין לְעוֹלָם. בָּעוֹלָם הַזֶּה עַל יְדֵי שֶׁצָּרָתָן צָרַת נְקֵבָה יוֹלֶדֶת, הֵן אוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנָיו בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא עַל יְדֵי שֶׁצָּרָתָן אֵין צָרַת יוֹלֶדֶת, הֵן אוֹמְרִים שִׁירָה בַּלְשׁוֹן זָכָר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה כו, א): בַּיּוֹם הַהוּא יוּשַׁר הַשִּׁיר הַזֶּה.

ד כְּאֶהֱלֵי קֵדָר, מַה אָהֳלֵי קֵדָר אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאִין מִבַּחוּץ כְּעוֹרִים וּשְׁחוֹרִים וּסְמַרְטוּטִין, וְהֵם מִבְּפָנִים אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, כָּךְ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאִין כְּעוֹרִים וּשְׁחוֹרִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל בִּפְנִים יֵשׁ בָּהֶם תּוֹרָה, מִקְרָא, מִשְׁנָה, מִדְרָשׁוֹת, הֲלָכוֹת, תַּלְמוּד, תּוֹסֶפְתּוֹת וְאַגָּדוֹת. אִי מָה אָהֳלֵי קֵדָר אֵין צְרִיכִין תִּכְבּוֹסֶת, כָּכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כָּךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה, מַה יְּרִיעוֹת שַׁלְמָה זוֹ מִתְלַכְלֶכֶת וּמִתְכַּבֶּסֶת וְחוֹזֶרֶת וּמִתְלַכְלֶכֶת וּמִתְכַּבֶּסֶת, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְלַכְלְכִין בַּעֲוֹנוֹת כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, יוֹם הַכִּפּוּרִים בָּא וּמְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טז, ל): כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם, וּכְתִיב (ישעיה א, יח): אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ, אִי מָה אָהֳלֵי קֵדָר מִסַּלְטְלִין מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה, כִּירִיעוֹתָיו שֶׁל מִי שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ, מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁמִּשָּׁעָה שֶׁמִּתְחַן עוֹד לֹא זָזוּ מִמְּקוֹמָן. תְּנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב (ישעיה לג, כ): אֹהֶל בַּל יִצָּעֵן, בַּל יֵצֵא וּבַל יָנוּעַ. מָה אָהֳלֵי קֵדָר אֵין עָלֶיהָ עֹל כָּל בְּרִיָה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל לֶעָתִיד לָבוֹא אֵין עֲלֵיהֶם עֹל כָּל בְּרִיָה. תְּנֵי רַבִּי חִיָּא (ויקרא כו, יג): וְאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת, בְּקוֹמָה זְקוּפָה שֶׁאֵינָן יְרֵאִין מִכָּל בְּרִיָה. רַבִּי יוּדָן אָמַר כְּיוֹסֵף, מַה יוֹסֵף נִמְכַּר לְאֶהֱלֵי קֵדָר, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז, כח): וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לְיִשְׁמְעֵאלִים, וְחַזֵּר וְקָנָה אֶת קוֹנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז, כ): וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת כָּל אַדְמַת מִצְרַיִם, כָּךְ יִשְׂרָאֵל (ישעיה יד, ב): וְהָיוּ שׁבִים לְשׁבֵיהֶם.

פרק ו

א אַל תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת, רַבִּי סִימוֹן פָּתַח (משלי ל, י): אַל תַּלְשֵׁן עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו, נִקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה, נה): כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים, וְנִקְרְאוּ הַנְּבִיאִים עֲבָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ג, ז): כִּי אִם גָּלָה סוֹדוֹ אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים, כָּךְ אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לַנְּבִיאִים,

אַל תִּרְאוּנִי בְּשֶׁחַרְחֳרוּתִי, אֵין לְךָ שֶׁמַּחַ בְּבָנַי יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה, וְעַל יְדֵי שֶׁאָמַר (במדבר כ, י): שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים, נִגְזַר עָלָיו שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לָאָרֶץ. דָּבָר אַחֵר, אֵין לְךָ שֶׁמַּחַ בְּבָנַי יוֹתֵר מִיְּשַׁעְיָהוּ, וְעַל יְדֵי שֶׁאָמַר (ישעיה ו, ה): וּבְתוֹךְ עַם טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי יוֹשֵׁב, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יְשַׁעְיָה בְּנַפְשְׁךָ אַתְּ רַשַּׁאי לוֹמַר (ישעיה ו, ה): כִּי אִישׁ טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי, נִיחָא, שֶׁמָּא וּבְתוֹךְ עַם טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי יוֹשֵׁב, אֶתְמְהָא. תְּא חֲמִי מַה כְּתִיב תַּמָּן: וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן הַשְּׂרָפִים וּבְיָדוֹ רִצְפָּה, אָמַר רַב שְׁמוּאֵל, רִצְפָּה, רוֹץ פֶּה, רְצוֹץ פֶּה, לְמִי שֶׁאָמַר דֵּילְטוֹרְיָא עַל בָּנָיו. וְדִכְוָותֵיהּ כְּתִיב בְּאֵלְיָהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יט, יד): וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי לַה' אֱלֹהֵי [ישראל] [צבאות] כִּי עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּרִיתִי, שֶׁמָּא בְּרִיתֶךָ. אֶת מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ, אָמַר לוֹ, מִזְבְּחוֹתַי, שֶׁמָּא מִזְבְּחוֹתֶיךָ. וְאֶת נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בֶחָרֶב, אָמַר לוֹ נְבִיאַי, וְאַתְּ מָה אִיכְפַּת לָךְ, אָמַר לוֹ וְאוֹתֵר אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ. תָּא חֲמִי מַה כְּתִיב תַּמָּן וַיַּבֵּט וְהִנֵּה מְרַאֲשֹׁתָיו עֲגֹת רְצָפִים, מָה הוּא רְצָפִים, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, רוֹץ פֶּה, רְצוֹץ פִּיּוֹת בְּכָל מִי שֶׁאָמַר דֵּילְטוֹרְיָא עַל בָּנַי. רַבִּי יוֹחָנָן מַיְיתֵי לָהּ מִן הֶדָא (ישעיה יז, א): מַשָּׂא דַּמֶּשֶׂק הִנֵּה דַמֶּשֶׂק וגו' עֲזֻבוֹת עָרֵי עַרְעֵר, מַה זֶּה עוֹמֵד בְּדַמֶּשֶׂק וּמַזְכִּיר עֲרוֹעֵר, וַהֲלֹא עֲרוֹעֵר בִּתְחוּם אֶרֶץ מוֹאָב, אֶלָּא שִׁלֹּשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה בָּתֵּי עֲבוֹדוֹת כּוֹכָבִים הָיוּ בְּדַמֶּשֶׂק כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה, וְהָיוּ עוֹבְדִים כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹמוֹ, וְהָיָה לָהֶם יוֹם אֶחָד שֶׁהָיוּ עַל כֻּלָּן בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְעוֹבְדִין אוֹתָם, וְכֻלָּם עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל הֶגְמוֹנְיָא וְעָבְדוּ אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים י, ו): וַיִּסְּפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה' וַיַּעַבְדוּ אֶת הַבְּעָלִים וגו', וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁאָמַר אֵלְיָהוּ עַל יִשְׂרָאֵל לָשׁוֹן הָרָע, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵלְיָהוּ, עַד שֶׁאַתָּה מְקַטְרֵג אֶת אֵלּוּ בּוֹא וְקַטְרֵג אֶת אֵלּוּ, הֶדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א יט, טו): לֵךְ שׁוּב לְדַרְכְּךָ מִדְבְּרָה דַמָּשֶׂק. רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי לָקִישׁ הֲווֹ עָלְלִין לַחֲדָא מְדִינְתָּא דְּקֵיסָרִין, אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּהוּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מַהוּ כֵּן עָלַיְנָן לְמִדְינְתָּא דְּחֵירוּפָיָא וְגִידוּפָיָא, נָחַת לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ מִן חֲמָרֵיהּ וּסְפָא חָלָא וִיהַב בְּפוּמֵיהּ, אָמַר לֵיהּ מַהוּ כֵן, אָמַר לוֹ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹצֶה בְּמִי שֶׁאוֹמֵר דֵּילְטוֹרְיָא עַל יִשְׂרָאֵל.

ב שֶׁשִּׁזַּפְתַּנִי הַשָּׁמֶשׁ, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא רַבָּה, כְּתִיב (ירמיה ב, יג): כִּי שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי, הָא וּותְרוּ לְמֹאד, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁעָשׂוּ אַחַת שֶׁקְּשָׁה כִּשְׁתַּיִם, שֶׁהֵן מִשְׁתַּחֲוִין לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּפוֹרְעִין עַצְמָן כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הֶדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל ח, טז): וַיָּבֵא אֹתִי אֶל חֲצַר בֵּית ה' הַפְּנִימִית, הָאֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (ויקרא כב, כה): מִשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם. דָּבָר אַחֵר, שֶׁשִּׁזַּפְתַּנִי הַשָּׁמֶשׁ, עַל שֶׁעָשִׂיתִי מְרִימוֹת שֶׁל סוּסִים לַשֶּׁמֶשׁ, דִּכְתִיב (מלכים ב כג, יא): וַיַּשְׁבֵּת אֶת הַסּוּסִים אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה לַשֶּׁמֶשׁ מִבֹּא בֵית ה'.

ג רַבִּי יִצְחָק פָּתַר קְרִיָה בְּמִלְחֶמֶת מִדְיָן, אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁהָלְכוּ יִשְׂרָאֵל לְמִלְחֶמֶת מִדְיָן הָיוּ נִכְנָסִין זוּגוֹת זוּגוֹת אֵצֶל הָאִשָּׁה, וְהָיָה אֶחָד מֵהֶן מְפַחֵם פָּנֶיהָ, וְאֶחָד מְפָרֵק נִזְמֶיהָ, וְהִיא אוֹמֶרֶת לָהֶם אֵין אָנוּ מַבְרִיוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים לָנוּ כֵּן, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם לֹא דַּיְכֶם שֶׁנְּטַלְנוּ שֶׁלָּנוּ מִתַּחַת יְדֵיכֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כה, ד): וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח אֶת כָּל רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַה' נֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ, רַבִּי אַיְבוּ אָמַר בְּאַיָּזֶה חֵטְא (תהלים קו, כח): וַיִּצָּמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק מַעֲשֶׂה בְּקַרְתְּנִית אַחַת שֶׁהָיְתָה לָהּ שִׁפְחָה כּוּשִׁית שֶׁיִּרְדָה לְמַאת מִן הָעַיִן הִיא וַחֲבֵרְתָּהּ, אָמְרָה לַחֲבֵרְתָּהּ חֲבֵרְתִּי לְמָחָר אֲדוֹנִי מְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנוֹטְלַנִי לְאִשָּׁה, אָמְרָה לָהּ לְמָה בִּשְׁבִיל שֶׁרָאָה יָדֶיהָ מְפֻחָמוֹת, אָמְרָה לָהּ אִי שׁוֹטָה שֶׁבָּעוֹלָם יִשְׁמְעוּ אָזְנַיִךְ מַה שֶּׁפִּיךְ מְדַבֵּר, וּמָה אִם אִשְׁתּוֹ שֶׁהִיא חֲבִיבָה עָלָיו בְּיוֹתֵר אַתְּ אוֹמֶרֶת מִפְּנֵי שֶׁרָאָה יָדֶיהָ מְפֻחָמוֹת שָׁעָה אַחַת רוֹצֶה לְגָרְשָׁהּ, אַתְּ שֶׁכָּלְךְ מְפֻחֶמֶת וּשְׁחוֹרָה מִמְּעֵי אִמֵּךְ כָּל יָמַיִךְ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כָּךְ לְפִי שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִים אֻמָּה זוֹ הֵמִירוּ כְבוֹדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, כ): וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם, אוֹמְרִים לָהֶם יִשְׂרָאֵל, וּמָה אִם אָנוּ לְשָׁעָה כָּךְ נִתְחַיַּבְנוּ, אַתֶּם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְעוֹד יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, נֹאמַר לָכֶם לְמָה אָנוּ דוֹמִין, לְבֶן מְלָכִים שֶׁיָּצָא לְמִדְבָּרָה שֶׁל עִיר וְקִפְּחוּתוּ הַחַמָּה עַל רֹאשׁוֹ, וְנִתְכַּרְכְּמוּ פָּנָיו, נִכְנַס לַמְּדִינָה, בְּמֵעַט מַיִם וּמְעַט מָרְחָץ מִן הַמָּרְחֲצָיוֹת נִתְלַבֵּן גּוּפוֹ וְחָזַר לְיָפְיוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה, כָּךְ אָנוּ אִם שְׁמָשָׁהּ שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁזּוֹפִים מִמְּעֵי אִמְּכֶם, עַד שֶׁאַתֶּם בְּמְעֵי אִמְּכֶם עֲבַדְתֶּם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כֵּיצַד בִּזְמַן שֶׁהָאִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת נִכְנֶסֶת לְבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלֹּה וְכוֹרַעַת וּמִשְׁתַּחֲוֶה לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הִיא וּבְנָהּ.

ד בְּנֵי אִמִּי נֶחֱרוּ בִי, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר בְּנֵי אִמִּי, בְּנֵי אֻמָּתִי, אֵלּוּ הֵן דָּתָן וַאֲבִירָם, נֶחֱרוּ בִי, נִתְגָּרוּ בִי, מִלְּאוּ הַדַּיִן חָרוֹן אַף עָלַי. שָׂמַנְתִּי נִטַּרְתָּ אֶת הַכְּרָמִים, עַל שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה דִּין בֵּין בְּנוֹתָיו שֶׁל יִתְרוֹ לֹא הָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת דִּין בֵּינִי וּבֵין אַחַי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם, הֲוֵי: כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּנֵי אִמִּי נֶחֱרוּ בִי, בְּנֵי אֻמָּתִי, אֵלּוּ הַמְרַגְּלִים. נֶחֱרוּ בִי, נִתְגָּרוּ בִי, מִלְּאוּ הַדַּיִן חָרוֹן אַף עָלַי. שָׂמַנְתִּי נִטַּרְתָּ אֶת הַכְּרָמִים, עַל שֶׁנִּתְעַכַּבְתִּי בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם מַסָּעוֹת לֹא הָיָה לִי לִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הֲוֵי: כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי. דָּבָר אַחֵר, בְּנֵי אִמִּי נֶחֱרוּ בִי, בְּנֵי אֻמָּתִי, זֶה יָרְבָעָם בֶּן נְבָט. נֶחֱרוּ בִי, נִתְגָּרוּ בִי, מִלְּאוּ הַדַּיִן חָרוֹן אַף עָלַי. שָׂמַנְתִּי נִטַּרְתָּ אֶת הַכְּרָמִים, מִשְׁמִירַת שְׁנֵי עֶגְלָיו שֶׁל יָרְבָעָם. כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי, לֹא הָיִיתִי מְשַׁמֵּר מִשְׁמֶרֶת כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה, הֲוֵי: כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי. אָמַר רַבִּי לֵוִי יוֹם שֶׁנִּתְחַתֵּן שְׁלֹמֹה לְבַת פַּרְעֹה נְכֹה, יָרַד מִיכָאֵל הַשַּׂר הַגָּדוֹל מִן הַשָּׁמַיִם וְנָעַץ קָנֶה גָּדוֹל בַּיָּם וְעָלָה לַחְלוּחִית מִכָּן וּמִכָּן וְעָשׂוּ אוֹתוֹ מָקוֹם כְּחוֹרֶשׁ, וְהוּא הָיָה מְקוֹמָהּ שֶׁל רוֹמִי. יוֹם

שֶׁהֶעֱמִיד יְרֻבְעָם בֶּן נְבָט שְׁנֵי עֶגְלֵי זָהָב, נִבְנוּ שְׁנֵי צְרִיפִין בְּרוֹמִי, וַהֲווֹ בָּנַיִן לְהוֹן וְאִינּוּן נָפְלִין בָּנַיִן לְהוֹן וְנָפְלִין, הֲוָה תַּמָּן גַּבְרָא סַב וּשְׁמֵיהּ אַבָּא קוֹלוֹן אֲמַר לוֹן אִי לֵית אַתּוּן מָטַיִן מַיָּא מִנָּהַר פְּרָת וְגָבְלִין בַּהֲדָא טִינָא וּבָנַיִן לְהוֹן לֵית אִינּוּן קָיְמִין, אֲמַרוּ לֵיהּ מָאן עָבִיד כֵּן, אֲמַר לוֹן אֲנָא, עֲבַד גַּרְמֵיהּ שַׁפָּיי דַּחֲמַר, הֲוָה עָלַיִל לְקִרְיָא וְנָפֵיק לְקִרְיָא, עָלַל לְמְדִינָה וְנָפֵיק לְמְדִינָה, עַד זְמַן דַּאֲתָא לְתַמָּן, כֵּיוָן דְּמָטָא לְתַמָּן אָזַל וְאַמְטֵי מַיָּא מִן פְּרָת וְגָבְלוֹן בְּטִינָא וּבְנוֹן יָתְהוֹן וְקָמוֹן, מִן הַהִיא עִנְתָּה הֲווֹן אָמְרִין כָּל מְדִינָה וּמְדִינָה דְּלֵית אַבָּא קוֹלוֹן לָא תִיתְקְרֵי מְדִינָה, וַהֲווֹ קָרְיִין לֵיהּ רוֹמִי בַּבְלוֹן. יוֹם שֶׁנִּסְתַּלֵּק אֱלִיָּהוּ זָכוּר לַטּוֹב, נִצָּב בֶּאֱדוֹם מֶלֶךְ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א כב, מח): וּמֶלֶךְ אֵין בֶּאֱדוֹם נִצָּב מֶלֶךְ. דָּבָר אַחֵר, בְּנֵי אִמִּי נִחֲרוּ בִי, בְּנֵי אֲמָתִי, זֶה אַחְאָב. נִחֲרוּ בִי, נִתְגָּרוּ בִי, מִלְּאוּ הַדַּיִן חֲרוֹן אַף עָלַי. שָׂמַנִי נֹטֵרָה אֶת הַכְּרָמִים, מְפַטֵּם וּמַאֲכִיל לְצַדְקִיָּהוּ בֶּן כְּנַעֲנָה וַחֲבֵרָיו, וְנָבִיא אֶחָד שֶׁל אֱמֶת הָיָה לִי, זֶה מִכָּיְהוּ, וּפֵקֵיד הָכֵי וַאֲמַר (מלכים א כב, כז): וְהַאֲכִלֻהוּ לֶחֶם לַחַץ וּמַיִם לַחַץ עַד בֹּאִי בְשָׁלוֹם, הֲוֵי: כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי. דָּבָר אַחֵר, בְּנֵי אִמִּי, אֲמָתִי, זוֹ אִיזֶבֶל. נִחֲרוּ בִי, נִתְגָּרוּ בִי, מִלְּאוּ הַדַּיִן חֲרוֹן אַף עָלַי, שָׂמַנִי נֹטֵרָה אֶת הַכְּרָמִים, מַאֲכֶלֶת וּמְפַטֶּמֶת לִנְבִיאֵי הַבַּעַל וְהָאֲשֵׁרָה, וְאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא זָכוּר לַטּוֹב שֶׁהָיָה נָבִיא הָאֱמֶת, שְׁלֻחָה וְאָמְרָה לוֹ (מלכים א יט, ב): כָּעֵת מָחָר אָשִׂים אֶת נַפְשְׁךָ כְּנֶפֶשׁ אַחַד מֵהֶם, הֲוֵי: כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי. דָּבָר אַחֵר, בְּנֵי אִמִּי, זֶה צִדְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ. נִחֲרוּ בִי, נִתְגָּרוּ בִי, מִלְּאוּ הַדַּיִן חֲרוֹן אַף עָלַי. שָׂמַנִי נֹטֵרָה אֶת הַכְּרָמִים, שֶׁהָיָה מְפַטֵּם לְפַשְׁחוּר בֶּן מַלְכִּיָּה וַחֲבֵרָיו. וְנָבִיא אֶחָד שֶׁל אֱמֶת הָיָה לִי, זֶה יִרְמְיָהוּ, וְכָתַב בּוֹ (ירמיה לז, כא): וְנָתֹן לוֹ כִּכַּר לֶחֶם לַיּוֹם מִחוּץ הָאֹפִים, מַהוּ מִחוּץ הָאֹפִים, אָמַר רַבִּי יִצְחָק זוֹ פַּת קִיבָּר, שֶׁנִּמְכֶּרֶת חוּץ לַפְּלַטְיָא שֶׁהִיא שְׁחוֹרָה מִסִּבִּים שֶׁל שְׂעוֹרִים, הֲוֵי: כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי, עַל שֶׁכַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי.

ה רַבִּי חִיָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם עַל שֶׁלֹּא שָׁמַרְתִּי חַלָּה אַחַת כְּתִקְנָהּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הֲרֵינִי מְשַׁמֶּרֶת שְׁתֵּי חַלּוֹת בְּסוּרְיָא, סְבוּרָה הָיִיתִי שֶׁאֲנִי מְקַבֶּלֶת שָׂכָר עַל שְׁתַּיִם וְאֵינִי מְקַבֶּלֶת שָׂכָר אֶלָּא עַל אַחַת. רַבִּי אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל שֶׁלֹּא שָׁמַרְתִּי יוֹם טוֹב אֶחָד כְּתִקּוּנוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הֲרֵינִי מְשַׁמֶּרֶת שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץ, סְבוּרָה הָיִיתִי שֶׁאֲקַבֵּל שָׂכָר עַל שְׁנֵיהֶם, וְאֵינִי מְקַבֶּלֶת שָׂכָר אֶלָּא עַל אֶחָד. רַבִּי יוֹחָנָן הָוָה קָרֵי עֲלֵיהוֹן (יחזקאל כ, כה): וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים.

פרק ז

א הַגִּידָה לִי שֶׁאֹהֲבָה נַפְשִׁי, רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי סִימוֹן פָּתַר קְרִיָה בְּמשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שמות ג, י): וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל פַּרְעֹה, אָמַר לוֹ, רִבּוֹנוֹ שֶׁל

עוֹלָם (שמות ד, יג): בִּי אֲדֹנָי, כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ יְכוֹלִין לְהֵעָשׂוֹת, מָה אֲנִי יָכוֹל לַעֲמוֹד בְּכָל הָאֻכְלוּסִין הַלָּלּוּ, כַּמָּה חָיוֹת יֵשׁ בָּהֶן, כַּמָּה מְעֻבָּרוֹת יֵשׁ בָּהֶן, כַּמָּה תִּינוֹקוֹת יֵשׁ בָּהֶן, כַּמָּה מִינֵי אֲנוּנַס הִתְקַנְתָּ לָהֶם לַחָיוֹת שֶׁבָּהֶן, כַּמָּה מִינֵי רְכוּכִין הִתְקַנְתָּ לַמְעֻבָּרוֹת שֶׁבָּהֶן, כַּמָּה מִינֵי קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים הִתְקַנְתָּ לַתִּינוֹקוֹת שֶׁבָּהֶן. אֵיכָן פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל דָּבָר כָּאן, הַגִּידָה לִי שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, אֲמָה שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, אֲמָה שֶׁנִּתַּתִּי נַפְשִׁי עָלֶיהָ, אֵיכָה תִּרְעֶה בֵּימוֹת הַחַמָּה, אֵיכָה תַּרְבִּיץ בַּצָּהֳרַיִם בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים. שֹׁלָמָה אֶהְיֶה כְּעֹטְיָה, רַבִּי חֶלְבּוֹ בְּשֵׁם רַבִּי הוּנָא אָמַר שֶׁלֹּא אֶהְיֶה כָּאֵבֶל הַזֶּה שֶׁהוּא עוֹטֶה עַל שְׁפָמוֹ וּבוֹכֶה, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא יג, מה): וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה. דָּבָר אַחֵר, שֹׁלָמָה אֶהְיֶה כְּעֹטְיָה, שֶׁא אֶהְיֶה כְּרוֹעֶה זֶה שֶׁנִּכְנְסוּ זְאֵבִים בְּתוֹךְ עֶדְרוֹ וּבִקְּעוּהוּ, וְעָטָה אֶת בִּגְדוֹ וְיָצָא, הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ירמיה מג, יב): וְעָטָה אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם. עַל עֶדְרֵי חֲבֵרֶיךָ, כְּשֶׁאֲנִי הוֹלֵךְ אֵצֶל חֲבֵרֶיךָ, וְיִשְׁאָלוּנִי עַל עֶדְרֵיהֶן, מָה אֲנִי מְשִׁיבָן.

ב רַבִּי בֶּרֶכְיָה פָּתַר לָהּ בְּקִרְיָה הַדִּין (במדבר כז, טז): יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת, יִפְקֹד ה', אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹאִיל וְאַתָּה מְסַלְקֵנִי מִן הָעוֹלָם הוֹדִיעֵנִי מִי וָמִי הָרוֹעִים שֶׁאַתָּה מַעֲמִיד עַל בָּנֶיךָ, הֵיכָן פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל דָּבָר כָּן, הַגִּידָה לִי שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, אֲמָה שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, אֲמָה שֶׁנִּתַּתִּי נַפְשִׁי עָלֶיהָ, אֵיכָה תִּרְעֶה, בִּימֵי מַלְכֵיּוֹת. אֵיכָה תַּרְבִּיץ בַּצָּהֳרַיִם, בְּשִׁעְבּוּד מַלְכֵיּוֹת. שֹׁלָמָה אֶהְיֶה כְּעֹטְיָה, רַבִּי עֲזַרְיָה אָמַר שֹׁלָמָה, שֶׁא אֵעָשֶׂה לְמָה בְּעֵינֵי חֲבֵרֶיךָ עַל עֶדְרֵיהֶן, חִלּוּל שָׁמַיִם בַּדָּבָר, בָּנֶיךָ בְּצָרָה וְעֶדְרֵי חֲבֵרֶיךָ בִּרְוָחָה. אָמַר רַבִּי יוּדָן בַּר סִימוֹן שֶׁלֹּא יְהוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים טָעַת מִדַּת הַדִּין, הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁמְּבַקֵּשׁ לְשָׁחֲטָן בַּמִּדְבָּר, וּשְׁחָטָן בַּמִּדְבָּר, הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (במדבר יד, יז): וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר. וְרַבָּנָן אָמְרִין שֶׁלֹּא יִרְאוּ בָּנֶיךָ שֶׁצָּרָתָן צָרָה וְיִטּוּ מֵאַחֲרֶיךָ וְיִדְבְּקוּ בְּעֶדְרֵי חֲבֵרֶיךָ, הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים צד, כ): הֲיִחְבָּרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה אַתָּה אוֹמֵר לִי אֵיכָה תִּרְעֶה אֵיכָה תַּרְבִּיץ, חַיֶּיךָ אִם לֹא יָדַעְתָּ סוֹפְךָ שֶׁיֵּשׁ לְךָ לֵידַע, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים א, ח): אִם לֹא תֵּדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים. דָּבָר אַחֵר, אִם לֹא תֵּדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים, הַיָּפָה שֶׁבַּנְּבִיאִים, הַמְעֻלֶּה שֶׁבַּנְּבִיאִים. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר יִרְמְיָה, לָמָּה נִמְשְׁלוּ הַנְּבִיאִים בְּנָשִׁים, לוֹמַר לָךְ, מָה אִשָּׁה זוֹ אֵינָהּ מִתְבַּיֶּשֶׁת לְתִבּוֹעַ צָרְכֵי בֵיתָהּ מִבַּעְלָהּ, כָּךְ הַנְּבִיאִים אֵין מִתְבַּיְּשִׁים לְתִבּוֹעַ צָרְכֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִן אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

פרק ח

א צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבָּנָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מֵחֲרָרָה שֶׁנָּטְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּיָדָם מִמִּצְרַיִם אָכְלוּ מִמֶּנָּה שִׁשִּׁים וְאֶחָד יָמִים, דְּאָמַר רַבִּי שִׁילָא שִׁשִּׁים וּשְׁתַּיִם סְעוּדוֹת אַתְּ יוֹדֵעַ שֶׁהָיוּ לְיִשְׂרָאֵל מֵחֲרָרָה זוֹ, מָה אֲנִי עוֹשֶׂה לָהֶם בַּסּוֹף בְּעֻקָּב, הֲדָא הוּא

דִכְתִיב (תהלים עב, טז): יְהִי פִּסַּת בַּר בָּאָרֶץ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מִמַּה שֶׁהִקַּפְתִּי אוֹתָם בְּעַנְנֵי כָבוֹד, הָאֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (שמות יג, כא): וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם לִנְחֹתָם דֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם, אַתְּ יוֹדֵעַ מָה אֲנִי עוֹשֶׂה לָהֶם בַּסּוֹף בְּעֻקֶב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה ד, ו): וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם. וְרַבָּנָן אָמְרֵי מִמַּה שֶׁהָאֲכַלְתִּים בַּמִּדְבָּר שֶׁמָּתוֹק מִדְּבַשׁ וְחָלָב, אַתְּ יוֹדֵעַ מָה אֲנִי עוֹשֶׂה לָהֶם בַּסּוֹף בְּעֻקֶב, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ד, יח): וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִטְפּוּ הֶהָרִים עָסִיס. דָּבָר אַחֵר, צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן, אָמַר לוֹ סוֹף כָּל הַצֹּאן לָצֵאת וְאַתָּה יוֹצֵא בָּאַחֲרוֹנָה, וְלֹא שֶׁנִּתְעַצֵּל מִשֶּׁה, אֶלָּא שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עֲסוּקִין בַּבִּזָּה וּמֹשֶׁה עָסוּק בְּמִצְוֹת יוֹסֵף, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (שמות יג, יט): וְיוֹסֵף מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ. דָּבָר אַחֵר, צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן, אָמַר לוֹ סוֹף כָּל הַדּוֹר לָמוּת, וְאַתְּ תֶּהֱוֵי כְּוָתֵיהוֹן, מֵהֵיכָן הָיָה לוֹ הַדָּבָר הַזֶּה, רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר מֵהַסְּנֶה, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַסְּנֶה הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְפַתֶּה אֶת מֹשֶׁה שֶׁיֵּלֵךְ בִּשְׁלִיחוּתוֹ לְמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, י): וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' בִּי ה' לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ, הֲרֵי שִׁשָּׁה יָמִים וְיוֹמָא דַּהֲוָה קָאֵים בְּגַוֵּיהּ הֲרֵי שִׁבְעָה יָמִים, וּבַסּוֹף אָמַר לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שמות ד, יג): שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַייָךְ שֶׁאֲנִי צוֹרְרוֹ לְךָ בִּכְנָפַיִךְ, וּמָתַי פָּרַע לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי חֶלְבּוֹ וְרַבִּי לֵוִי, חַד אָמַר כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הָיָה מְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה, סְבוּר שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ, וּבַסּוֹף נֶאֱמַר לוֹ אֵינָהּ שֶׁלְּךָ שֶׁל אַהֲרֹן אָחִיךָ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט, א): וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן, רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר, כָּל שִׁבְעַת יְמֵי אֲדָר הָיָה מֹשֶׁה מְפַיֵּס וּמִתְחַנֵּן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּכָּנֵס לָאָרֶץ, וּלְבַסּוֹף אָמַר לוֹ (דברים ג, כז): כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה. וּרְעִי אֶת גְּדִיֹּתַיִךְ, אָמַר לוֹ גְּדָיִים נִכְנָסִים, תְּיָשִׁים אֵין נִכְנָסִין. עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרוֹעִים, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֹמַר לְךָ עַד מָתַי אַתָּה קַיָּם עַל עַמִּי וְתִרְעֶה בָּם, עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרוֹעִים, עַל הַקּוֹצִין, זֶה עַל אַרְעָהוֹן שֶׁל רָעִים וְקַשִּׁים שֶׁהָיוּ בָּהּ סִיחוֹן וְעוֹג.

פרק ט

א לְסֻסָתִי בְּרִכְבֵי פַרְעֹה, דָּרַשׁ רַבִּי פַּפְּיס (איוב כג, יג): וְהוּא בְאֶחָד וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ, דֵּן יְחִידִי לְכָל בָּאֵי עוֹלָם וְאֵין לְהָשִׁיב עַל דִּבְרֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא דַּייָךְ פַּפְּיס שֶׁלֹּא לְהָשִׁיב עַל דִּבְרֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, לְפִי שֶׁהַכֹּל בֶּאֱמֶת וְהַכֹּל בַּדִּין, שֶׁכֵּן כְּתִיב (ישעיה ו, א): וָאֶרְאֶה אֶת ה' יֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא. אָמַר רַבִּי סִימוֹן כִּסֵּא שֶׁמַּפְרִישׁ בֵּין מִיתָה לְחַיִּים, (מלכים א כב, יט): וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עֹמְדִים עָלָיו מִימִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ, וְכִי יֵשׁ שְׂמֹאל לְמַעְלָה, וְהֲלֹא הַכֹּל יָמִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, ו): יְמִינְךָ ה' נֶאְדָּרִי בַכֹּחַ יְמִינְךָ ה' תִּרְעַץ אוֹיֵב, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר מִימִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ, אֶלָּא אֵלּוּ מַיְמִינִים וְאֵלּוּ מַשְׂמְאִילִים,

אֵלּוּ מַכְרִיעִין לְכַף זְכוּת וְאֵלּוּ מַכְרִיעִין לְכַף חוֹבָה. רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא מַיְיתֵי לָהּ מִן הָדָא (דניאל י, א): וְאֱמֶת הַדָּבָר וְצָבָא גָדוֹל, אֱמֶת הַדָּבָר כְּשֶׁנַּעֲשָׂה צָבָא גָדוֹל, דִּכְתִיב (ירמיה י, י): וַה' אֱלֹהִים אֱמֶת, מַהוּ אֱמֶת, אָמַר רַבִּי אַיְבוּ שֶׁהוּא אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וַה', הוּא וּבֵית דִּינוֹ, וּבְנִין אָב שֶׁבְּכָלָן (מלכים א כב, כג): וַה' דִּבֶּר עָלֶיךָ רָעָה, זֶה בְּנִין אָב שֶׁבְּכָלָן, וּמַה מְקַיֵּם רַבִּי אֶלְעָזָר הַדַּיָּן קְרִיָּה דְּרַבִּי פַּפְּיס וְהוּא בְּאֶחָד וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ, אֶלָּא הוּא חוֹתֵם יְחִידִי לְכָל בָּאֵי עוֹלָם וְאֵין בְּרִיָּה חוֹתֶמֶת עִמּוֹ, וּמַהוּ חוֹתְמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רַבִּי בִּיבִי בְּשֵׁם רַבִּי רְאוּבֵן אָמַר, אֱמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל י, כא): אֲבָל אַגִּיד לְךָ אֶת הָרָשׁוּם בִּכְתָב אֱמֶת, אִם אֱמֶת לָמָּה רָשׁוּם, וְאִם רָשׁוּם לְמָּה אֱמֶת, אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא נֶחְתַּם הַדִּין רָשׁוּם, מִשֶּׁנֶּחְתַּם גְּזַר דִּין, אֱמֶת. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ וְלָמָּה הוּא אֱמֶת, אל"ף בְּרֹאשׁ הָאוֹתִיּוֹת, מ"ם בָּאֶמְצַע, ת"ו בְּסוֹפָן, לוֹמַר (ישעיה מד, ו): אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים, אֲנִי רִאשׁוֹן, שֶׁלֹּא קִבַּלְתִּי מַלְכוּתִי מֵאַחֵר, וְאֲנִי אַחֲרוֹן, שֶׁאֵינִי מוֹסְרָהּ לְאַחֵר שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם. וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים, שֶׁאֵין לִי שֵׁנִי.

ב דָּרַשׁ רַבִּי פַּפְּיס (בראשית ג, כב): הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ וגו', כֵּיחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא דַּיֶּךָּ פַּפְּיס, אָמַר לוֹ מָה אַתְּ מְקַיֵּם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ, אָמַר לוֹ כְּאֶחָד מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא כְדִבְרֵי זֶה וְלֹא כְדִבְרֵי זֶה אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנָּתַן לְפָנָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁנֵי דְרָכִים דֶּרֶךְ הַחַיִּים וְדֶרֶךְ הַמָּוֶת, וּבָרַר לוֹ דֶּרֶךְ הַמָּוֶת וְהִנִּיחַ לוֹ דֶּרֶךְ הַחַיִּים.

ג דָּרַשׁ רַבִּי פַּפְּיס (תהלים קו, כ): וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר, שׁוֹמֵעַ אֲנִי בְּשׁוֹר שֶׁל מַעְלָן, תַּלְמוּד לוֹמַר: אֹכֶל עֵשֶׂב, אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא דַּיֶּךָּ פַּפְּיס, אָמַר לוֹ וּמָה אַתָּה מְקַיֵּם וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר, בְּשׁוֹר שֶׁל שְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: אֹכֶל עֵשֶׂב, אֵין לְךָ מְנֻוָּל וּמְשֻׁקָּץ כְּשׁוֹר בְּשָׁעָה שֶׁאוֹכֵל עֵשֶׂב. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אוֹמֵר חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם עָשׂוּ לָהֶם כְּשָׁפִים וְהָיָה נִרְאֶה כִּמְרַטֵּט לִפְנֵיהֶם, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ירמיה מט, כד): רָפְתָה דָּמֶשֶׂק הִפְנְתָה לָנוּס וְרֶטֶט הֶחֱזִיקָה.

ד דָּרַשׁ רַבִּי פַּפְּיס לְסֵסָתִי בְּרַכְבֵי פַרְעֹה, לְסֵסָתִי כְתִיב, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֵׁם שֶׁשִּׁשַּׁתִּי עַל הַמִּצְרִיִּים לְאַבְּדָן בַּיָּם, כָּךְ שִׁשֹּׁתִי לְאַבֵּד שׂוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּמִי גָּרַם לָהֶם לְהִנָּצֵל, מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם, בִּזְכוּת הַתּוֹרָה שֶׁעָתִידִין לְקַבֵּל מִימִינוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ב): מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ. וּמִשְּׂמֹאלָם, זוֹ מְזוּזָה. דָּבָר אַחֵר, מִימִינָם, זוֹ קְרִיאַת שְׁמַע. וּמִשְּׂמֹאלָם, זוֹ תְּפִלָּה. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא דַּיֶּךָּ פַּפְּיס כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שִׁישָּׁה כְתִיב בְּשִׁי"ן וְכָאן בְּסמ"ך. אֲמַר לֵיהּ וּמָה אַתְּ מְקַיֵּם לְסֵסָתִי בְּרַכְבֵי פַרְעֹה, אֶלָּא רֶכֶב פַּרְעֹה עַל סוּס זָכָר וְכִבְיָכוֹל נִגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל סוּס זָכָר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים יח, יא): וַיִּרְכַּב עַל כְּרוּב וַיָּעָף, אָמַר פַּרְעֹה מָה הַסּוּס זָכָר הַזֶּה הוֹרֵג בְּעָלָיו בַּמִּלְחָמָה אֶלָּא

הֲרֵינִי רוֹכֵב עַל סוּסָה נְקֵבָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: לְסֻסָתִי בְּרִכְבֵי פַּרְעֹה, חָזַר וְרָכַב פַּרְעֹה עַל סוּס אָדוֹם עַל סוּס לָבָן אוֹ בְּשָׁחוֹר, כְּבָיְכוֹל נִגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל סוּס אָדוֹם לָבָן שָׁחוֹר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (חבקוק ג, טו): דָּרַכְתָּ בַיָּם סוּסֶיךָ, סוּסָן פְּגָרַיִן, יָצָא פַּרְעֹה הָרְשָׁע בְּשִׁרְיוֹן וְכוֹבַע, כְּבָיְכוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נט, יז): וַיִּלְבַּשׁ צְדָקָה כַּשִּׁרְיָן. הֵבִיא נֶפֶט, כְּבָיְכוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יח, יג): עָבְיו עָבְרוּ בָּרָד וְגַחֲלֵי אֵשׁ. הֵבִיא אַבְנֵי בַּלִּיסְטְרוֹת, כְּבָיְכוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ט, כג): וַה' נָתַן קֹלֹת וּבָרָד. חֲרָבוֹת וּרְמָחִים, כְּבָיְכוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יח, טו): וּבָרָקִים רָב. הֵבִיא חִצִּים, כְּבָיְכוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יח, טו): וַיִּשְׁלַח חִצָּיו. אָמַר רַבִּי לֵוִי וַיִּשְׁלַח חִצָּיו וַיְפִיצֵם, שֶׁהָיוּ הַחִצִּים מְפַזְּרִים אוֹתָם, וּבָרָקִים רָב וַיְהֻמֵּם, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מְעַרְבְּבִין אוֹתָם, עֵרְבְּבָן, הֲמָמָן, נָטַל סְגָנְיוּת שֶׁלָּהֶם וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִים מָה הֵם עוֹשִׂים, יָצָא פַּרְעֹה קַטַפְּרַקְטוֹס, כְּבָיְכוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מב, יג): ה' כַּגִּבּוֹר יֵצֵא. הִרְעִים קוֹלוֹ, כְּבָיְכוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב כב, יד): יַרְעֵם מִן שָׁמַיִם ה'. לְבֶלֶב בְּקוֹלוֹ, כְּבָיְכוֹל (שמואל ב כב, יד): וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ. יָצָא פַּרְעֹה בְּזַעַם, כְּבָיְכוֹל (חבקוק ג, יב): בְּזַעַם תִּצְעַד אָרֶץ. בְּקֶשֶׁת, כְּבָיְכוֹל (חבקוק ג, ט): עֶרְיָה תֵּעוֹר קַשְׁתֶּךָ. בְּצִנָּה וּמָגֵן, כְּבָיְכוֹל (תהלים לה, ב): הַחֲזֵק מָגֵן וְצִנָּה. בִּבְרַק חֲנִית, כְּבָיְכוֹל (חבקוק ג, יא): לְנֹגַהּ בְּרַק חֲנִיתֶךָ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן כֵּיוָן שֶׁכִּלָּה פַּרְעֹה כָּל כְּלֵי זַיִן שֶׁלּוֹ הִתְחִיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְגָּאֶה עָלָיו, אָמַר לוֹ רָשָׁע יֵשׁ לְךָ רוּחַ, יֵשׁ לְךָ כְּרוּב, יֵשׁ לְךָ כְּנָפַיִם. מֵהֵיכָן הֱטִיסָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר רַבִּי יוּדָן מִבֵּין גַּלְגַּלֵּי הַמֶּרְכָּבָה שְׁמָטָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וֶהֱטִיסָן עַל הַיָּם. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא בָּשָׂר וָדָם שֶׁהוּא רוֹכֵב עַל טוֹעֲנוֹ עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן טוֹעֵן אֶת רְכוּבוֹ וְרוֹכֵב עַל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים יח, יא): וַיִּרְכַּב עַל כְּרוּב וַיָּעֹף וַיֵּדָא עַל כַּנְפֵי רוּחַ, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר וַיֵּדָא, וְכָתוּב אַחֵר אוֹמֵר (שמואל ב כב, יא): וַיֵּרָא עַל כַּנְפֵי רוּחַ, בְּאֵיזֶה צַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים, אָמַר רַבִּי אַחָא מִכָּאן שֶׁהָיָה לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹלָמוֹת וְיָצָא לְהֵרָאוֹת בָּהֶן.

ה דִּמְיִתִיךְ רַעְיָתִי, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְבַת מְלָכִים שְׁנִשְׁבֵּית, וְהָיָה אָבִיהָ עוֹמֵד לְפִדּוּתָהּ, וְהָיְתָה מְרַמֶּזֶת לַשַּׁבָּאִים וְאוֹמֶרֶת לָהֶם לָכֶם אֲנִי, וְשֶׁלָּכֶם אֲנִי, וְאַחֲרֵיכֶם אֲנִי. אָמַר לָהּ אָבִיהָ, מָה אַתְּ סְבוּרָה שֶׁאֵין בִּי כֹּחַ לְפַדּוֹתֵךְ, דּוּמָה דִּמְיִתִיךְ, דּוֹמִי בִּשְׁתִיקָה. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹנִים עַל הַיָּם (שמות יד, ט): וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂיגוּ אוֹתָם חֹנִים עַל הַיָּם, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל רוֹמְזִים לַמִּצְרִיִּים מִפַּחְדָּם וְאוֹמְרִים לָהֶם, אָנוּ שֶׁלָּכֶם, וְלָכֶם אָנוּ, וְאַחֲרֵיכֶם

אָנוּ הוֹלְכִים. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מָה אַתֶּם סְבוּרִים שֶׁאֵין בִּי כֹּחַ לִפְדּוֹתְכֶם, דּוֹמוּ דִּמְיתִיךְ, שִׁתַּקְתִּיךְ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יד, ט): ה' יִלָּחֵם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִישׁוּן.

י דָּבָר אַחֵר, דִּמְיתִיךְ רַעְיָתִי, רַבָּנָן אָמְרֵי לְפִי שֶׁנִּדְמוּ יִשְׂרָאֵל לְסוּסִים נְקֵבוֹת וּמִצְרַיִים הָרְשָׁעִים זְכָרִים מְזֹהָמִים, וְהָיוּ רָצִים אַחֲרֵיהֶם עַד שֶׁשּׁוֹקְעִים בַּיָּם. אָמַר רַבִּי סִימוֹן חַס וְשָׁלוֹם לֹא נִדְמוּ יִשְׂרָאֵל לְסוּסִים נְקֵבוֹת, אֶלָּא גַּלֵּי הַיָּם נִדְמוּ לְסוּסִים נְקֵבוֹת, וּמִצְרַיִים לְסוּסִים זְכָרִים מְזֹהָמִים, וְרָצוּ אַחֲרֵיהֶם עַד שֶׁשָּׁקְעוּם בַּיָּם, וְהָיָה הַמִּצְרִי אוֹמֵר לְסוּסוֹ אֶתְמוֹל הָיִיתִי מוֹשֵׁכְךָ לְנִילוּס וְלֹא הָיִיתָ בָּא אַחֲרַי וְעַכְשָׁו אַתָּה מְשַׁקְּעֵנִי בַּיָּם. וְהָיָה הַסּוּס אוֹמֵר לְרוֹכְבוֹ (שמות טו, א): רָמָה בַיָּם, רְאֵה מַה בַּיָּם, אֵיפְתֵּיסִים נַעֲשֵׂית לָכֶם בַּיָּם. תָּנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (שמות יד, כז): וַיְנַעֵר ה' אֶת מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם, מְלַמֵּד שֶׁהַסּוּס הָיָה זוֹרֵק רוֹכְבוֹ לְמַעְלָה, וְהוּא יוֹרֵד לְמַטָּה, וְהַסּוּס לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, אָמַר רַבִּי לֵוִי כָּזֶה שֶׁמְנַעֵר בַּקְּדֵרָה, תַּחְתּוֹן עוֹלֶה לְמַעְלָה וְעֶלְיוֹן יוֹרֵד לְמַטָּה. רַעְיָתִי, מַהוּ רַעְיָתִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן מְפַרְנְסָתִי הֵן שֶׁיִּרְעוּ אוֹתִי בְּשְׁנֵי תְמִידִין בְּכָל יוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כח, ד): אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר, דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן שְׁנֵי תְמִידִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל מַקְרִיבִין בְּכָל יוֹם, אֶחָד בְּשַׁחֲרִית וְאֶחָד בֵּין הָעַרְבַּיִם, שֶׁל שַׁחַר הָיָה קָרֵב עַל עֲבֵרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בַּלַּיְלָה, וְשֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם הָיָה קָרֵב עַל עֲבֵרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בַּיּוֹם, וְלֹא הָיָה אָדָם לָן בִּירוּשָׁלַיִם וּבְיָדוֹ עָוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א, כא): צֶדֶק יָלִין בָּהּ. דְּבָר אַחֵר, דִּמְיתִיךְ רַעְיָתִי, רַבָּנָן אָמְרֵי רַעְיִיתָא דְעוֹלְמִי, שֶׁקִּבְּלוּ תּוֹרָתִי, שֶׁאִלּוּ לֹא קִבְּלוּהָ הָיִיתִי מַחֲזִיר עוֹלָמִי לְתֹהוּ וָבֹהוּ, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא, כְּתִיב (תהלים עה, ד): נְמוֹגִים אֶרֶץ וְכָל יֹשְׁבֶיהָ אָנֹכִי תָּכַנְתִּי עַמּוּדֶיהָ סֶלָה, אִלּוּלֵי שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַר סִינַי וְאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, הָיָה הָעוֹלָם מִתְמַגְמֵג וְחוֹזֵר לְתֹהוּ וָבֹהוּ, וּמִי בִּסֵּס הָעוֹלָם אָנֹכִי תָּכַנְתִּי עַמּוּדֶיהָ סֶלָה, בִּזְכוּת (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ תְּכַנְתִּי עַמּוּדֶיהָ סֶלָה.

פרק י

א נָאוּוּ לְחָיַיִךְ, מַה לְחָיַיִם הַלָּלוּ לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְדִבּוּר, כָּךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְדִבּוּר. בַּתֹּרִים, בִּשְׁתֵּי תּוֹרוֹת, שֶׁבִּכְתָב וְשֶׁבְּעַל פֶּה. דָּבָר אַחֵר, בַּתֹּרִים, בְּתוֹרוֹת הָרַבֶּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא ו, ב): זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה, (ויקרא ו, ז): זֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה, (ויקרא ו, יח): זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת, (ויקרא ז, א): זֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם, (ויקרא ז, יא): זֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים, (במדבר יט, יד): זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל. דָּבָר אַחֵר, בַּתֹּרִים, בִּשְׁנֵי תְאָרִים, בִּשְׁנֵי אַחִים, זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁתְּאָרָן טוֹבָה זֶה עַל זֶה, זֶה שָׁמַח בִּגְדֻלָּתוֹ שֶׁל זֶה, וְזֶה שָׂמֵחַ בִּגְדֻלָּתוֹ שֶׁל זֶה. אָמַר רַבִּי פִּנְחָס כְּתִיב (שמות ד, טו): וְדִבֶּר הוּא לְךָ אֶל הָעָם וְהָיָה הוּא יִהְיֶה לְךָ לְפֶה וְאַתָּה תִּהְיֶה לּוֹ לֵאלֹהִים, לְתַרְגְּמָן. וְאַתָּה תִּהְיֶה לּוֹ לֵאלֹהִים, וְכִי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים נַעֲשָׂה

מִשֶּׁה לְאַהֲרֹן, דְּאַתְּ אֲמַרְתְּ וְאַתָּה תִּהְיֶה לּוֹ לֵאלֹהִים, אֶלָּא כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה כְּשֵׁם שֶׁמּוֹרָאִי עָלֶיךָ כָּךְ יִהְיֶה מוֹרָאֲךָ עַל אָחִיךָ, וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵן, אֶלָּא (שמות ד, כט ל): וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת כָּל זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל הַדְּבָרִים, הִקִּישׁ כְּתֵפוֹ לְכְתֵפוֹ, שֶׁעֲדַיִן הָיָה שָׂמֵחַ זֶה בִּגְדֻלָּתוֹ שֶׁל זֶה, וְזֶה בִּגְדֻלָּתוֹ שֶׁל זֶה, וּמִנַּיִן שֶׁהָיָה אַהֲרֹן שָׂמֵחַ בִּגְדֻלַּת מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, יד): וְגַם הִנֵּה הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי לֵב שֶׁשָּׂמַח בִּגְדֻלַּת מֹשֶׁה אָחִיו יִלְבַּשׁ אוּרִים וְתֻמִּים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות כח, ל): וְנָתַתָּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל לֵב אַהֲרֹן. וּמִנַּיִן שֶׁהָיָה מֹשֶׁה שָׂמֵחַ בִּגְדֻלַּת אַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלג, ב): כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן. אָמַר רַבִּי אַחָא וְכִי שְׁנֵי זְקֵנִים הָיוּ לְאַהֲרֹן, דִּכְתִיב: עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהָיָה רוֹאֶה מֹשֶׁה שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה יוֹרֵד עַל זְקָנוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, הָיָה דּוֹמֶה עָלָיו כְּאִלּוּ יוֹרֵד עַל זְקָנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְהָיָה שָׂמֵחַ, לְכָךְ נֶאֱמַר: עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן.

ב צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים, אֵלּוּ שִׁבְעִים סַנְהֶדְרִין, שֶׁהָיוּ חוֹרְזִים אַחֲרֵיהֶם בְּלוּנְיָא שֶׁל מַרְגָּלִיּוֹת. דָּבָר אַחֵר, נָאוּ לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים, אֵלּוּ סוֹפְרִים, וּמַשְׁנִים, מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת בֶּאֱמוּנָה. צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים, אֵלּוּ הַתִּינוֹקוֹת. דָּבָר אַחֵר, נָאוּ לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים, אֵלּוּ הָרַבָּנִין. צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים, אֵלּוּ הַתַּלְמִידִים שֶׁחוֹזְרִין צַוָּארֵיהֶם לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי תוֹרָה מִפִּיהֶם, כְּאָדָם שֶׁלֹּא שָׁמַע דִּבְרֵי תוֹרָה מִימָיו. דָּבָר אַחֵר, נָאוּ לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים, בְּשָׁעָה שֶׁמְּיַלְּלִין הַהֲלָכָה אֵלּוּ עִם אֵלּוּ, כְּגוֹן רַבִּי אַבָּא בַּר מִימִי וַחֲבֵרָיו. צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים, בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ חוֹרְזִים בְּדִבְרֵי תוֹרָה, וּמְדַבְּרֵי תוֹרָה לִנְבִיאִים, וּמִנְּבִיאִים לִכְתוּבִים, וְהָאֵשׁ מִתְלַהֶטֶת סְבִיבוֹתֵיהֶם וְהָיוּ הַדְּבָרִים שְׂמֵחִים כִּנְתִינָתָן מִסִּינַי. וְכִי עִקַּר נְתִינָתָן מֵהַר סִינַי לֹא בָאֵשׁ הָיוּ נִתְּנִין, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, יא): וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמָיִם. בֶּן עַזַּאי הָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְהָאֵשׁ סְבִיבוֹתָיו, אֲזַלּוּן וַאֲמַרוּן לְרַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי בֶּן עַזַּאי יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְהָאֵשׁ מְלַהֶטֶת סְבִיבוֹתָיו, הָלַךְ אֶצְלוֹ וְאָמַר לוֹ שָׁמַעְתִּי שֶׁהָיִיתָ דּוֹרֵשׁ וְהָאֵשׁ מְלַהֶטֶת סְבִיבְךָ. אָמַר לוֹ הֵן. אָמַר לוֹ, שָׁמָא בְּחַדְרֵי מֶרְכָּבָה הָיִיתָ עָסוּק, אָמַר לוֹ לָאו, אֶלָּא הָיִיתִי יוֹשֵׁב וְחוֹזֵר בְּדִבְרֵי תוֹרָה, וּמִתּוֹרָה לִנְבִיאִים, וּמִנְּבִיאִים לִכְתוּבִים, וְהָיוּ הַדְּבָרִים שְׂמֵחִים כִּנְתִינָתָן מִסִּינַי, וְהָיוּ עֲרֵבִים כְּעִקַּר נְתִינָתָן, וְכֵן עִקַּר נְתִינָתָן מִסִּינַי לֹא בָאֵשׁ הָיוּ נִתְּנִין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ד, יא): וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ. רַבִּי אַבָּהוּ הָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְאֵשׁ מְלַהֶטֶת סְבִיבוֹתָיו, אָמַר שָׁמָא אֵינִי חוֹזֵר בְּדִבְרֵי תוֹרָה כְּתִקָּנָן, דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי אִית דְּיַדַּע לְמִחְרוֹז וְלָא יַדַּע לְמִקְדַּח, וְאִית דְּיַדַּע לְמִקְדַּח וְלָא יַדַּע לְמִחְרוֹז, בְּרַם אֲנָא הֲוִינָא חָרוֹזָא וַאֲנָא הֲוִינָא קָדוֹחָא.

ג דָּבָר אַחֵר, נָאוּ לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים, בְּשָׁעָה שֶׁקּוֹרִין בְּדִבְרֵי תוֹרָה בְּתוֹרֵיהֶן, הִלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח, הִלְכוֹת עֲצֶרֶת בַּעֲצֶרֶת, הִלְכוֹת חָג בְּחָג, הֲדָא דְאַתְּ אָמַר (אסתר ב, יב): וּבְהַגִּיעַ תֹּר נַעֲרָה

וְנַעֲרָה. צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים, רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר אֵלּוּ פָּרָשׁוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁהֵן חֲרוּזוֹת זוֹ בָזוֹ, וּמוֹשְׁכוֹת זוֹ בָזוֹ, וּמְדַלְגוֹת זוֹ מִזּוֹ, וְדוֹמוֹת זוֹ לָזוֹ, וּקְרוֹבוֹת זוֹ לָזוֹ. אָמַר רַבִּי מְנַחֲמָא כְּגוֹן הָדֵין דִּכְתִיב (במדבר כו) לְאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה, מַה כְּתִיב תַּמָּן (במדבר כז, א): וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד, (במדבר כז, ז): כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּבְרֹת, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ (במדבר כז, יב): עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר נְבוֹ, וְכִי מָה עִנְיַן לָזֶה, כֵּיוָן דְּאִתְפְּלַגַּת אַרְעָא, בָּאוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד לִטֹּל חֶלְקָן אֲצֶל מֹשֶׁה, וְנִסְתַּלֵּק מֹשֶׁה מִדִּינָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כז, ה): וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדִּינָן אַתְּ מִסְתַּלֵּק וּמְלָפָנַי אֵין אַתְּ מִסְתַּלֵּק, עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה. אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הוֹאִיל וְאַתָּה מְסַלְּקֵנִי מִן הָעוֹלָם, הוֹדִיעֵנִי מַה פַּרְנָסִים אַתָּה מַעֲמִיד לְיִשְׂרָאֵל, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֹשֶׁה, עַל בָּנַי אַתָּה צָרִיךְ צִוּוּי (ישעיה מה, יא): וְעַל פֹּעַל יָדַי אַתָּה מְצַוֵּנִי, עַד שֶׁאַתָּה מְצַוֵּנִי עַל בָּנַי צַוֵּה אֶת בָּנַי עָלַי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כח, ב): צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאִשְׁתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה מִסְתַּלֶּקֶת מִן הָעוֹלָם, אָמְרָה לוֹ חַי אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ אֲנִי מְפַקֶּדֶת אוֹתְךָ עַל בָּנַי, אָמַר לָהּ עַד שֶׁאַתְּ מְצַוֶּה אוֹתִי עַל בָּנַי צַוֵּה בָּנַי עָלַי, כָּךְ בִּשְׁעָה שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הוֹאִיל וְאַתָּה מְסַלְּקֵנִי מִן הָעוֹלָם הוֹדִיעֵנִי מַה פַּרְנָסִים אַתָּה מַעֲמִיד עֲלֵיהֶם.

פרק יא

א תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ. תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ, זוֹ בַּזַּת הַיָּם. עִם נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף, זוֹ בַּזַּת מִצְרַיִם. כְּשֵׁם שֶׁהַפְּרִישׁ בֵּין כֶּסֶף לְזָהָב, כָּךְ יֵשׁ שֶׁבַח מָמוֹן הַיָּם מִבַּזַּת מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז, ז): וַתִּבְאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים, בַּעֲדִי, זוֹ בַּזַּת מִצְרַיִם. עֲדָיִים, זוֹ בַּזַּת הַיָּם. דָּבָר אַחֵר, תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ, זוֹ הַתּוֹרָה שֶׁלִּמַּד אַלְקוּלְאִין בְּדַעְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. עִם נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, אֵלּוּ הָאוֹתִיּוֹת. רַבִּי אַחָא אָמַר אֵלּוּ הַתֵּבוֹת. דָּבָר אַחֵר, תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ, זֶה הַכְּתָב. עִם נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף, זֶה הַסַּרְגֵּל. דָּבָר אַחֵר, תּוֹרֵי זָהָב, זֶה הַמִּשְׁכָּן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות כו, כט): וְאֶת הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה זָהָב. עִם נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות כז, י): וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֻשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף. רַבִּי בֶּרֶכְיָה פָּתַר קְרִיָה בְּאָרוֹן, תּוֹרֵי זָהָב, זֶה הָאָרוֹן, דִּכְתִיב (שמות כה, יא): וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר. עִם נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף, אֵלּוּ שְׁנֵי הָעֲמוּדִים הָעוֹמְדִים לְפָנִים, שֶׁהָיוּ שֶׁל כֶּסֶף כְּמִין אִצְטְוִין. וְכֵיצַד נַעֲשָׂה הָאָרוֹן, רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר שָׁלֹשׁ תֵּבוֹת עָשָׂאוּ, שְׁתַּיִם שֶׁל זָהָב וְאַחַת שֶׁל עֵץ, נָתַן שֶׁל עֵץ עַל שֶׁל זָהָב, וְשֶׁל זָהָב עַל שֶׁל עֵץ, וְחִפָּה שְׂפָתָיו הָעֶלְיוֹנוֹת בְּזָהָב. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר תֵּבָה אַחַת עָשָׂאוּ וְחִפָּהוּ מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ, דִּכְתִיב (שמות כה, יא): מִבַּיִת וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ, וּמַה מְקַיֵּם רַבִּי חֲנִינָא קְרִיָה דְּרֵישׁ לָקִישׁ, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס שֶׁחִפָּה בֵּין נָסָר לְנָסָר. יְהוּדָה בְּרַבִּי אוֹמֵר,

נָאוּו לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים, זוֹ הַתּוֹרָה. צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים, אֵלּוּ הַנְּבִיאִים. תּוֹרֵי זָהָב, אֵלּוּ הַכְּתוּבִים. עִם נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף, זֶה שִׁיר הַשִּׁירִים, מְלֵאָה וְחָתוּמָה וּמְלֵאָה מְסַיְּמָה.

פרק יב

א עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּמְסִבּוֹ, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּמְסִבּוֹ, בָּרָקִיעַ, נָתְנוּ יִשְׂרָאֵל רֵיחַ רָע, וְאָמְרוּ לְעֶגֶל (שמות לב, ד): אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה דַּיֶּךָּ מֵאִיר אֵין דּוֹרְשִׁין שִׁיר הַשִּׁירִים לְגְנַאי אֶלָּא לְשֶׁבַח, שֶׁלֹּא נִתַּן שִׁיר הַשִּׁירִים אֶלָּא לְשֶׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּמַהוּ עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּמְסִבּוֹ, עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּמְסִבּוֹ, בָּרָקִיעַ, נָתְנוּ יִשְׂרָאֵל רֵיחַ טוֹב לְפָנַי הַר סִינַי, וְאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. הֵיא דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר לְמֵימַר סִינַי נָתַן רֵיחוֹ, אֶלָּא מַסֶּכְתָּא עָלְתָה בְּיָדָם מִן הַגּוֹלָה וְשָׁנוּ בָהּ, שֶׁקִּפֵּץ לָהֶם מַעֲשֶׂה הָעֶגֶל וְהִקְדִּים לָהֶם מַעֲשֶׂה הַמִּשְׁכָּן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי בֶּרֶכְיָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּמְסִבּוֹ, עַד שֶׁמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּמְסִבּוֹ, בָּרָקִיעַ, כְּבָר הַר סִינַי מִתְמַר בָּאוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, יא): וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר עַד שֶׁמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּמְסִבּוֹ, בָּרָקִיעַ, כְּבָר (שמות כד, טז): וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד ה' עַל הַר סִינָי. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אוֹמֵר, עַד שֶׁמִּשֶּׁה בִּמְסִבּוֹ, בָּרָקִיעַ, שֶׁנִּקְרָא מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ה): וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם, כְּבָר (שמות כ, א): וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב וְרַבָּנָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עַד שֶׁמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּמְסִבּוֹ, בָּרָקִיעַ, כְּבָר יָרַד מִיכָאֵל הַשַּׂר הַגָּדוֹל מִן הַשָּׁמַיִם וְהִצִּיל אֶת אַבְרָהָם אָבִינוּ מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָרַד וְהִצִּילוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, ז): אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים. וְאֵימָתַי יָרַד מִיכָאֵל, בִּימֵי חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. אָמַר רַבִּי טַבְיוֹמִי, עַד שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ מֻסָּב בְּמִטָּתוֹ, נִצְנְצָה בּוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר לְבָנָיו (בראשית מח, כא): וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם, אָמַר לָהֶם עֲתִיד הוּא לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בֵּינֵיכֶם. אָמַר רַב נַחְמָן כְּתִיב (בראשית מו, א): וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָׁבַע, לְהֵיכָן הָלַךְ, הָלַךְ לְקַץ אֲרָזִים שֶׁנָּטַע אַבְרָהָם אָבִינוּ בִּבְאֵר שָׁבַע, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כא, לג): וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע. אָמַר רַבִּי לֵוִי, כְּתִיב (שמות כו, כח): וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים, הַבְּרִיחַ שִׁלְשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמָּה הָיָה, וּמֵהֵיכָן הָיְתָה נִמְצֵאת בְּיָדָם לְשָׁעָה, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מַצְנְעִים עִמָּהֶם מִימוֹת יַעֲקֹב אָבִינוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות לה, כד): וְכֹל אִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ עֲצֵי שִׁטִּים, אֲשֶׁר נִמְצָא עֲצֵי שִׁטִּים, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ, מִתְּחִלָּה. אָמַר רַבִּי לֵוִי בַּר חִיָּא בְּמַגְדְּלָא דְּצַבַּעַיָּא קְצָצוּם וְהוֹרִידוּם עִמָּם לְמִצְרַיִם, וְלֹא נִמְצָא בָהֶם קֶשֶׁר וּפְקַע אַעִין דְּשִׁטִּים

הֲווֹ בְּמַגְדְּלָא וַהֲווֹ נוֹהֲגִים בָּהֶם בְּאִסּוּר מִפְּנֵי קְדֻשַּׁת הָאָרוֹן, אֶתוֹן וּשְׁאֵלוּן לְרַב חֲנַנְיָה חַבְרִין דְּרַבָּנָן, וַאֲמַר לוֹן אַל תְּשַׁנּוּ מִמִּנְהַג אֲבוֹתֵיכֶם.

ב רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָא אָמַר: עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּמְסִבּוֹ, עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּמְסִבּוֹ, בָּרָקִיעַ, כְּבָר הִקְדִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, טז): וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר. לְמֶלֶךְ שֶׁגָּזַר לְיוֹם פְּלוֹנִי אֲנִי נִכְנָס לַמְּדִינָה, וְיָשְׁנוּ לָהֶם בְּנֵי הַמְּדִינָה כָּל הַלַּיְלָה, וּכְשֶׁבָּא הַמֶּלֶךְ וּמְצָאָם יְשֵׁנִים הֶעֱמִיד עֲלֵיהֶם בַּקְלָאנִין, בּוֹקִינָס וְשׁוֹפָר, וְהָיָה הַשַּׂר שֶׁל אוֹתָהּ מְדִינָה מְעוֹרְרָן וּמוֹצִיאָן לְאַפּוֹתֵי שֶׁל מֶלֶךְ, וְהָיָה הַמֶּלֶךְ מְהַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם עַד שֶׁהִגִּיעַ לַפָּלָטִין שֶׁלּוֹ, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִקְדִּים, דִּכְתִיב: וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר, וּכְתִיב (שמות יט, יא): כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֶד ה' לְעֵינֵי כָל הָעָם, יָשְׁנוּ לָהֶם יִשְׂרָאֵל כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, לְפִי שֶׁשָּׁנָה שֶׁל עֲצֶרֶת עֲרָבָה, וְהַלַּיְלָה קָצָרָה. אָמַר רַבִּי יוּדָן אֶפְלּוּ פּוּרְטַעְנָא לֹא עָקַץ בָּם, בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמְצָאָן יְשֵׁנִים, הִתְחִיל מַעֲמִיד עֲלֵיהֶם בַּקְלָאנִין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים, וְהָיָה מֹשֶׁה מְעוֹרֵר לְיִשְׂרָאֵל וּמוֹצִיאָן לְאַפּוֹתֵי שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יט, יז): וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים, וְהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְהַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם עַד שֶׁהִגִּיעַ לְהַר סִינַי, דִּכְתִיב (שמות יט, יח): וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ, אָמַר רַבִּי יִצְחָק זֶה הוּא שֶׁמְּקַנְתְּרָן עַל יְדֵי יְשַׁעְיָהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נ, ב): מַדּוּעַ בָּאתִי וְאֵין אִישׁ קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה הֲקָצוֹר קָצְרָה יָדִי מִפְּדוֹת.

ג אָמַר רַבִּי יוּדָן, עַד שֶׁחִזְקִיָּהוּ וְסִיעָתוֹ אוֹכְלִין פִּסְחֵיהֶם בִּירוּשָׁלַיִם, כְּבָר הִקְדִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּלַּיְלָה הַהוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב יט, לה): וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה' וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ עַד שֶׁמֹּשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל מְסַבִּין וְאוֹכְלִין פִּסְחֵיהֶם בְּמִצְרַיִם, כְּבָר הִקְדִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, כט): וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַה' הִכָּה כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, הִיא דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ לְמֵימַר סִירֵיי נָתַן רֵיחוֹ, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה רֵיחוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הַדָּם קָשֶׁה, וְהוֹפִיעַ לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רֵיחַ טוֹב מִבְּשׂוֹמֵי גַּן עֵדֶן, וְהָיְתָה נַפְשָׁם קוֹהָא לֶאֱכֹל, אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ תֵּן לָנוּ מַה נֹּאכַל, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה כָּךְ אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שמות יב, מג): כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ, עָמְדוּ וְהִפְרִישׁוּ הַנָּכְרִים שֶׁבֵּינֵיהֶם, וְהָיְתָה נַפְשָׁם קוֹהָא לֶאֱכֹל, אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ תֵּן לָנוּ מַה נֹּאכַל, אָמַר לָהֶם כָּךְ אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שמות יב, מד): וְכָל עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת כֶּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ, עָמְדוּ וּמָלוּ אֶת עַבְדֵיהֶם, וְהָיְתָה נַפְשָׁם קוֹהָא לֶאֱכֹל, אָמְרוּ לוֹ תֵּן לָנוּ מַה נֹּאכַל, אָמַר לָהֶם כָּךְ אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, סִינְטוֹמוֹס (שמות יב, מח): כָּל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ, מִיָּד כָּל אֶחָד וְאֶחָד נָתַן חַרְבּוֹ עַל יֶרֶכוֹ וּמָהַל עַצְמוֹ. מִי מָלָן, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר מֹשֶׁה הָיָה מוֹהֵל וְאַהֲרֹן פּוֹרֵעַ

וִיהוֹשֻׁעַ מַשְׁקֶה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים יְהוֹשֻׁעַ הָיָה מוֹהֵל וְאַהֲרֹן פּוֹרֵעַ וּמשֶׁה הָיָה מַשְׁקֶה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יהושע ה, ב): בָּעֵת הַהִיא אָמַר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חֲרבוֹת צֻרִים וְשׁוּב מֹל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית, וְלָמָּה שֵׁנִית, מִכָּאן שֶׁמָּלַן בָּרִאשׁוֹנָה, מִיָּד (יהושע ה, ג): וַיַּעַשׂ לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חַרְבוֹת צֻרִים וַיָּמָל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל גִּבְעַת הָעָרְלוֹת, מַהוּ אֶל גִּבְעַת הָעָרְלוֹת, אָמַר רַבִּי מִכָּאן שֶׁעָשׂוּ אוֹתָהּ גִּבְעָה בְּעָרְלָה.

פרק יג

א צְרוֹר הַמֹּר דּוֹדִי לִי, מַהוּ צְרוֹר הַמֹּר, רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה פָּתַר קְרָיָה בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, מָה הַמּוֹר הַזֶּה רֹאשׁ לְכָל מִינֵי בְּשָׂמִים, כָּךְ אַבְרָהָם רֹאשׁ לְכָל הַצַּדִּיקִים. מָה הַמּוֹר הַזֶּה אֵין רֵיחוֹ מֵפִיחַ אֶלָּא בָּאוּר, כָּךְ אַבְרָהָם לֹא נוֹדְעוּ מַעֲשָׂיו עַד שֶׁהֻשְׁלַךְ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ. וּמָה הַמּוֹר הַזֶּה כָּל מִי שֶׁלִּקְּטוֹ יָדָיו מִתְמָרְמְרוֹת, כָּךְ אַבְרָהָם מְמָרֵר עַצְמוֹ וּמְסַגֵּף עַצְמוֹ בְּיִסּוּרִים. בֵּין שָׁדַי יָלִין, שֶׁהוּא מֻתְאָם בֵּין שְׁכִינָה לְמַלְאָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, ב): וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם. וַיַּרְא בַּשְּׁכִינָה, וַיָּרָץ בַּמַּלְאָךְ.

פרק יד

א אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר, זֶה יִצְחָק, שֶׁנִּכְפַּת עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּאֶשְׁכּוֹל. הַכֹּפֶר, שֶׁמְּכַפֵּר עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי, זֶה אַבְרָהָם יַעֲקֹב, שֶׁנִּכְנַס בִּכְרוּם פָּנָיו מִתְפַּחֵד בְּהִכָּלְמוֹ אֲצָל אָבִיו, וְלָבַשׁ בִּגְדֵי גְדִי עִזִּים, וְנָטַל הַבְּרָכוֹת שֶׁהֵן עֵין עוֹלָם. רַבִּי חוּנָיָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אֵין לָהּ חֲבִיב לְאִשָּׁה הַזֹּאת יוֹתֵר מִצְּרוֹר הַבֹּשֶׂם אֵיכָן הִיא מְלִינָה אוֹתוֹ בֵּין שָׁדֶיהָ. וְאָמַר רַבִּי חוּנָיָא בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הֲצַרְתָּה לְמִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם, הֵמַרְתָּה לָהֶם בְּנַפְשׁוֹתֵיהֶם, וְלִי בֵּין שָׁדַי יָלִין, הָא כֵיצַד, הָיָה מִצְרִי אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל הַטְמֵן לִי הַבְּכוֹר הַזֶּה בֵּין בָּנֶיךָ, וְהָיָה נוֹטְלוֹ וּמַטְמִינוֹ, וְהַמַּלְאָךְ נִכְנָס וְנוֹגְפוֹ, וְלִי בֵּין שָׁדַי יָלִין.

ב רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה מֵצֵר לִי, מֵמֵר לִי, דּוֹדִי לִי, אַתְּ נַעֲשֶׂה דּוֹדִי, וְרוֹאֶה אֵי זֶה הוּא אָדָם גָּדוֹל שֶׁיֵּשׁ בִּי שֶׁיְּכוֹל לוֹמַר לְמִדַּת הַדִּין דַּי, וְאַתְּ נוֹטְלוֹ וּמְמַשְׁכְּנוֹ בַּעֲדִי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר, מַהוּ אֶשְׁכֹּל, אִישׁ שֶׁהַכֹּל בּוֹ, מִקְרָא, מִשְׁנָה, תַּלְמוּד, תּוֹסֶפְתּוֹת וְאַגָּדוֹת. הַכֹּפֶר, שֶׁמְּכַפֵּר עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי, אֵלּוּ אָבוֹת הָעוֹלָם שֶׁנִּמְשְׁכוּ אַחֲרֶיךָ כִּגְדָיִים, וְנָטְלוּ הַבְּרָכוֹת שֶׁהֵן עֵין עוֹלָם.

ג רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַר קְרָיָה בִּקְטֹרֶת בֵּית אַבְטִינַס, צְרוֹר הַמֹּר, זֶה אֶחָד מֵאַחַד עָשָׂר סַמָּנִין שֶׁנּוֹתְנִין בָּהּ. רַבִּי הוּנָא אָמַר לָהּ (שמות ל, לד): וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ סַמִּים, הֲרֵי שְׁתַּיִם. נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה, הֲרֵי חֲמִשָּׁה. סַמִּים, אִי תֵּימַר דְּאִינּוּן תְּרֵין וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר סַמִּים,

בַּד בְּבַד יְהֶיֶה, תֵּן חֲמִשָּׁה כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה, הֲרֵי עֲשָׂרָה. וּלְבֹנָה זַכָּה, הֲרֵי אַחַד עָשָׂר. מִכָּן בָּדְקוּ חֲכָמִים וּמָצְאוּ שֶׁאֵין יָפָה לַקְּטֹרֶת אֶלָּא אַחַד עָשָׂר סַמָּנִים הַלָּלוּ בִּלְבָד. בֵּין שָׁדַי יָלִין, שֶׁהָיְתָה מְצֻמְצֶמֶת בֵּין שְׁנֵי בַּדֵּי הָאָרוֹן. אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר, שֶׁמְּכַפֶּרֶת עֲוֹונוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי יִצְחָק אֶשְׁכֹּל, שֶׁהָיְתָה מִתַּמֶּרֶת וְעוֹלָה עַד הַקּוֹרוֹת וְאַחַר כָּךְ פּוֹסָה וְיוֹרֶדֶת כְּאֶשְׁכּוֹל. הַכֹּפֶר, הַמְכַפֶּרֶת עֲוֹונוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק כְּתִיב (ויקרא טז, יג): וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת, הַכְּסוּי הַזֶּה אֵין אָנוּ יוֹדְעִין מַהוּ, עַד שֶׁבָּא דָּוִד וּפֵרְשׁוֹ (תהלים פה, ג): נָשָׂאתָ עָוֹן עַמֶּךָ כִּסִּיתָ. בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי, בִּזְכוּת הַתְּנָאִים שֶׁהִתְנֵיתִי לְאַבְרָהָם אֲבִיכֶם בֵּין הַבְּתָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, יח): בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר, מְדַבֵּר הַכָּתוּב בְּאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, א): אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְּבַר ה' אֶל אַבְרָם בַּמַּחֲזֶה, רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא אָמַר הִרְהוּרֵי דְּבָרִים הָיוּ שָׁם, מִי הִרְהֵר אַבְרָהָם הִרְהֵר וְאָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּרַתָּ בְּרִית עִם נֹחַ שֶׁאֵין אַתְּ מְכַלֶּה זַרְעוֹ מִן הָעוֹלָם, וְעָמַדְתִּי אֲנִי וְסִגַּלְתִּי מַעֲשִׂים טוֹבִים לְפָנֶיךָ וְדָחֲתָה בְּרִיתִי לִבְרִיתוֹ, שֶׁמָּא יַעֲמֹד אָדָם אֶחָד וִיסַגֵּל מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים יוֹתֵר מִמֶּנִּי, וְיִדְחֶה בְּרִיתוֹ לִבְרִיתִי, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (בראשית טו, א): אַל תִּירָא אַנֹכִי מָגֵן לָךְ, מִנֹּחַ לֹא הֶעֱמַדְתִּי מָגִנִּים וְצַדִּיקִים, וּמִמְּךָ אֲנִי מַעֲמִיד מָגִנִּים וְצַדִּיקִים, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁבְּנֶיךָ בָּאִים לִידֵי עֲבֵרוֹת וּמַעֲשִׂים רָעִים אֲנִי רוֹאֶה אֵיזֶה הוּא אָדָם גָּדוֹל שֶׁבָּהֶן שֶׁיְּכוֹל לוֹמַר לְמִדַּת הַדִּין דַּי, וַאֲנִי נוֹטְלוֹ וּמְמַשְׁכְּנוֹ בַּעֲדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: אֶשְׁכֹּל, אִישׁ שֶׁהַכֹּל בּוֹ, מִקְרָא וּמִשְׁנָה, תַּלְמוּד, תּוֹסָפְתּוֹת וְאַגָּדוֹת. הַכֹּפֶר, שֶׁמְּכַפֵּר עֲוֹונוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי, אֲנִי נוֹטְלוֹ וּמְמַשְׁכְּנוֹ בַּעֲדָם. דָּבָר אַחֵר, אֶשְׁכֹּל, בֶּן גְּזִירָה אָמַר, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִישׁ שֶׁהַכֹּל בּוֹ. הַכֹּפֶר, שֶׁכָּפַר בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם וְהוֹדָה בָּהֶן בְּיִשְׂרָאֵל. וְאֵימָתַי כָּפַר בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, הֱוֵי אוֹמֵר בְּמִלְחֶמֶת יְהוֹשָׁפָט, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים ב כ, א): וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן בָּאוּ בְנֵי מוֹאָב וּבְנֵי עַמּוֹן וְעִמָּהֶם מֵהָעַמּוֹנִים עַל יְהוֹשָׁפָט לַמִּלְחָמָה, אַתְּ מוֹצֵא יִשְׂרָאֵל בָּאִים מִכֹּחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְעַמּוֹן וּמוֹאָב בָּאִים מִכֹּחוֹ שֶׁל לוֹט, אֶלּוּ עוֹשִׂין מִלְחָמָה עִם אֶלּוּ וְנִפְלוּ אֶלּוּ בְיַד אֶלּוּ, וַיהוֹשָׁפָט עָזְרוֹ אֱלֹהָיו וְנִצַּח, הֱוֵי שֶׁכָּפַר בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְאִם יֹאמַר לְךָ אָדָם שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר בִּיהוֹשָׁפָט, אֱמֹר לוֹ נֶאֱמַר כָּאן: עֵין גֶּדִי, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברי הימים ב כ, ב): בְּחַצְצוֹן תָּמָר הִיא עֵין גֶּדִי, מָה עֵין גֶּדִי שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן בְּמִלְחֶמֶת יְהוֹשָׁפָט הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַף כָּאן בְּמִלְחֶמֶת יְהוֹשָׁפָט הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אָמַר רַבִּי לֵוִי בַּר זְכַרְיָה, מָה אִם בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁכָּתוּב בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (דברים ד, כד): כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא אֵל קַנָּא הוּא, כָּפַר בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם וְהוֹדָה בְּיִשְׂרָאֵל, לֶעָתִיד לָבוֹא שֶׁנִּמְשַׁל כַּטַּל, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע יד, ו): אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

פרק טו

א הִנְּךָ יָפָה רַעְיָתִי הִנְּךָ יָפָה, הִנְּךָ יָפָה בְּמִצְוֹות, הִנְּךָ יָפָה בִּגְמִילוּת חֲסָדִים. הִנְּךָ יָפָה בְּמִצְוֹות עֲשֵׂה. הִנְּךָ יָפָה בְּמִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה. הִנְּךָ יָפָה בְּמִצְוֹות הַבַּיִת, בְּחִלּוּק תְּרוּמָה וּמַעְשְׂרוֹת. הִנְּךָ יָפָה בְּמִצְוֹות הַשָּׁדֶה, בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, וּמַעְשַׂר עָנִי וְהַהֶפְקֵר, הִנְּךָ יָפָה בְּכִלְאַיִם, הִנְּךָ יָפָה בְּסָדִין בְּצִיצִית, הִנְּךָ יָפָה בִּנְטִיעָה, הִנְּךָ יָפָה בְּעָרְלָה, הִנְּךָ יָפָה בְּנָטַע רְבָעִי הִנְּךָ יָפָה בְּמִילָה, הִנְּךָ יָפָה בִּפְרִיעָה, הִנְּךָ יָפָה בִּתְפִלָּה, הִנְּךָ יָפָה בִּקְרִיאַת שְׁמַע, הִנְּךָ יָפָה בִּמְזוּזָה, הִנְּךָ יָפָה בִּתְפִלִּין, הִנְּךָ יָפָה בְּסֻכָּה, הִנְּךָ יָפָה בְּלוּלָב וְאֶתְרוֹג, הִנְּךָ יָפָה בִּתְשׁוּבָה, הִנְּךָ יָפָה בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים, הִנְּךָ יָפָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, הִנְּךָ יָפָה בָּעוֹלָם הַבָּא.

ב עֵינַיִךְ יוֹנִים, עֵינַיִךְ הֵן סַנְהֶדְרִין, שֶׁהֵם עֵינַיִם לָעֵדָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר טו, כד): וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה, רמ"ח אֵבָרִים יֵשׁ בָּאָדָם, וְכֻלָּם אֵינָן הוֹלְכִים וְחוֹזְרִים אֶלָּא אַחַר הָעֵינַיִם, כָּךְ אֵין יִשְׂרָאֵל יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִסַּנְהֶדְרִין שֶׁלָּהֶם. יוֹנִים, מָה הַיּוֹנָה הַזֹּאת תְּמָה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל נָאִים בְּהִלּוּכָן, כְּשֶׁהֵן עוֹלִין לְפַעֲמֵי רְגָלִים. מַה יּוֹנָה זֹאת מְצֻיֶּנֶת, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְצֻיָּנִין, בְּתִגְלַחַת, בְּמִילָה, בְּצִיצִית. מַה יּוֹנָה זוֹ צְנוּעָה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל צְנוּעִים. מַה יּוֹנָה זוֹ פּוֹשֶׁטֶת צַוָּארָהּ לִשְׁחִיטָה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מד, כג): כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם. מַה יּוֹנָה זוֹ מְכַפֶּרֶת עַל הָעֲוֹנוֹת, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְכַפְּרִים עַל הָאֻמּוֹת, שֶׁכָּל אוֹתָן שִׁבְעִים פָּרִים שֶׁמַּקְרִיבִים בֶּחָג, כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אֻמּוֹת שֶׁלֹּא יִצְדֶּה הָעוֹלָם מֵהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים קט, ד): תַּחַת אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְפִלָּה. מַה יּוֹנָה זוֹ מִשָּׁעָה שֶׁמַּכֶּרֶת בֵּן זוּגָהּ, עוֹד אֵינָהּ מְמִירָה אוֹתוֹ בְּאַחֵר, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מִשָּׁעָה שֶׁהִכִּירוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא הֶמִירוּהוּ בְּאַחֵר. מַה יּוֹנָה זוֹ נִכְנֶסֶת לְקִנָּהּ וּמַכֶּרֶת אֶת קִנָּהּ וְשׁוֹבָכָהּ וְגוֹזָלֶיהָ וְאֶפְרוֹחֶיהָ וְחַלּוֹנוֹתֶיהָ, כָּךְ הֵן שְׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין לִפְנֵיהֶם, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ. מַה יּוֹנָה זוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאַתְּ נוֹטֵל גּוֹזָלֶיהָ מִתַּחְתֶּיהָ, אֵין מַנַּחַת שׁוֹבָכָהּ לְעוֹלָם, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֹא בִּטְלוּ שְׁלֹשׁ רְגָלִים בַּשָּׁנָה. מַה יּוֹנָה זוֹ מְחַדֶּשֶׁת בְּכָל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ גֹּרֶן, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְחַדְּשִׁין בְּכָל חֹדֶשׁ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. מַה יּוֹנָה זוֹ שׁוֹגֶרֶת רוֹגְלִיּוֹת הַרְבֵּה וְחוֹזֶרֶת לְשׁוֹבָכָהּ, כָּךְ יִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (הושע יא, יא): יֶחֶרְדוּ כְצִפּוֹר מִמִּצְרַיִם, זֶה דּוֹר הַמִּדְבָּר. וּכְיוֹנָה מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר, אֵלּוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים. אֵלּוּ וְאֵלּוּ וְהוֹשַׁבְתִּים עַל בָּתֵּיהֶם נְאֻם ה'. רַבִּי אוֹמֵר יֵשׁ מִין יוֹנָה שֶׁמַּאֲכִילִים אוֹתָהּ, וְחַבְרוֹתֶיהָ מְרִיחוֹת אוֹתָהּ וּבָאוֹת אֶצְלָהּ לְשׁוֹבָכָהּ. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁהַזֶּקֶן יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ הָרַבֶּה גֵּרִים מִתְגַּיְּרִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, כְּגוֹן יִתְרוֹ, הוּא שָׁמַע וַאֲתָא, רָחָב שָׁמְעָה וְאָתְיָא, אַף בַּחֲנַנְיָא מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, הָרְבֵּה גֵּרִים נִתְגַּיְּרוּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, מַה טַּעַם (ישעיה כט, כג): כִּי בְרְאוֹתוֹ יְלָדָיו, מַה כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ (ישעיה כט, כד): וְיָדְעוּ תֹעֵי רוּחַ.

ג רַבִּי הָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְנִתְנַמְנֵם הַצִּבּוּר, בִּקֵּשׁ לְעוֹרְרָן, אָמַר יָלְדָה אִשָּׁה אַחַת בְּמִצְרַיִם שִׁשִּׁים רִבּוֹא בְּכֶרֶס אֶחָת, וְהָיָה שָׁם תַּלְמִיד אֶחָד וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי שְׁמוֹ, אָמַר לֵיהּ מָאן הַנּוֹת כֵּן, אָמַר לֵיהּ זוֹ יוֹכֶבֶד שֶׁיָּלְדָה אֶת משֶׁה שֶׁשָּׁקוּל כְּנֶגֶד שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות טו, א): אָז יָשִׁיר משֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, (במדבר א, נד): וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת משֶׁה, (דברים לד, י): וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמשֶׁה.

ד עֵינַיִךְ יוֹנִים, כְּיוֹנִים דּוּגְמָא דִידָךְ דַּמְיָא לַהֲדָא יוֹנָה, מַה יוֹנָה זוֹ הֲבִיאָה אוֹרָה לָעוֹלָם, אַף אַתְּ מְבִיאָה אוֹרָה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס, ג): וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֵךְ. וְאֵימָתַי הֲבִיאָה יוֹנָה אוֹרָה לָעוֹלָם, בִּימֵי נֹחַ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית ח, יא): וַתָּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה עֲלֵה זַיִת טָרָף בְּפִיהָ, מַהוּ טָרָף בְּפִיהָ, קְטִיל, כְּמָה דְתֵימַר (בראשית לז, לג): טָרֹף טֹרַף יוֹסֵף. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אִלּוּלֵי קְטַל יָתֵיהּ, אִילֶן רַב הָוָה מִתְעֲבִיד. וּמֵהֵיכָן הֲבִיאָה אוֹתוֹ, רַבִּי לֵוִי אָמַר מִשְּׁמְטוּטֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֲבִיאַתּוּ, הֲדָא הִיא הָא דְאָמְרִין בְּרִיָּתָא, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לָא לְקָת בְּמוֹ דַמַּבּוּלָא, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר עַל יְדֵי יְחֶזְקֵאל (יחזקאל כב, כד): בֶּן אָדָם אֱמָר לָהּ אַתְּ אֶרֶץ לֹא מְטֹהָרָה הִיא לֹא גֶשְׁמָהּ בְּיוֹם זָעַם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֲפִלּוּ אִצְטְרֻבָּלִין שֶׁל רַחֲיִם נִמְחוּ בַּמַּיִם. רַבִּי טַרְיִי אָמַר שַׁעֲרֵי גַּן עֵדֶן נִפְתְּחוּ לָהּ וּמִשָּׁם הֲבִיאַתּוּ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַיְבוּ, אִלּוּ מִגַּן עֵדֶן הֲבִיאָה אוֹתוֹ, לֹא הָיָה לָהּ לְהָבִיא דָּבָר מְעֻלֶּה, כְּגוֹן קִנָּמוֹן וּבַלְסָמוֹן, אֶלָּא רֶמֶז רָמְזָה לְנוֹחַ וְאָמְרָה לוֹ, מָרִי נֹחַ, מַר מִזֶּה מִתַּחַת יָדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלֹא מָתוֹק מִתַּחַת יָדֶיךָ.

פרק טז

א הִנְּךְ יָפָה דּוֹדִי אַף נָעִים, רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי חֲנִינָא. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר הוּא קִלְסָהּ בְּלָשׁוֹן כָּפוּל, וְהִיא קִלְסַתּוּ בְּלָשׁוֹן פָּשׁוּט, הוּא קִלְסָהּ בְּלָשׁוֹן כָּפוּל, הִנְּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנְּךְ יָפָה, שֶׁאִם בִּקֵּשׁ לוֹ לַעֲשׂוֹת אֲמָה אַחֶרֶת, שֶׁהוּא יָכוֹל. הִיא קִלְסַתּוּ בְּלָשׁוֹן פָּשׁוּט, הִנְּךְ יָפָה דּוֹדִי אַף נָעִים. אָמַר לֵיהּ רַבִּי חֲנִינָא אַף הִיא קִלְסַתּוּ בְּלָשׁוֹן כָּפוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: הִנְּךְ יָפָה דּוֹדִי אַף נָעִים. אָמְרָה לוֹ, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַף שֶׁאַתְּ מֵבִיא עָלַי, נָעִים הוּא, לָמָּה, שֶׁאַתְּ מַחֲזִירֵנִי וּמְבִיאֵנִי לִידֵי מוּטָב.

ב אַף עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הָאֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (מלכים ב יא, ב): וְאֶת מְנַקְּתוֹ בַּחֲדַר הַמִּטּוֹת, מַהוּ בַּחֲדַר הַמִּטּוֹת, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר בַּתְּאִים. וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר בָּעֲלִיּוֹת, וְלָא פְלִיגֵי, מַאן דְּאָמַר בַּתְּאִים, בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, מַאן דְּאָמַר בָּעֲלִיּוֹת, בִּימוֹת הַחַמָּה. דָּבָר אַחֵר, אַף עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה, רַבִּי עֻזְרִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן, לְמֶלֶךְ שֶׁיָּצָא לוֹ לַמִּדְבָּר, וְהֵבִיאוּ לוֹ מִטָּה קְצָרָה, הִתְחִיל מִצְטָעֵר בְּעַצְמוֹ וּמְדַחֵק בְּאֵיבָרָיו, כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס לַמְּדִינָה, הֵבִיאוּ לוֹ מִטָּה אֲרֻכָּה, הִתְחִיל

פּוֹשֵׁט עַצְמוֹ וּמוֹתֵחַ אֵבָרָיו. כָּךְ עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיְתָה הַשְּׁכִינָה מִתְמַצַּעַת בֵּין שְׁנֵי בַּדֵּי הָאָרוֹן, מִשֶּׁנִּבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (מלכים א ח, ח): וַיַּאֲרִכוּ הַבַּדִּים.

ג דָּבָר אַחֵר, אַף עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה, מַה מִּטָּה זוֹ אֵינָהּ עֲשׂוּיָה אֶלָּא לְנַחַת רוּחַ, כָּךְ עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיְתָה הַשְּׁכִינָה מִטַּלְטֶלֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמואל ב ז, ו): וָאֶהְיֶה מִתְהַלֵּךְ בְּאֹהֶל וּבְמִשְׁכָּן. מִשֶּׁנִּבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (תהלים קלב, יד): זֹאת מְנוּחָתִי עָדֵי עַד. דָּבָר אַחֵר, אַף עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה, מַה מִּטָּה זוֹ אֵינָהּ עֲשׂוּיָה אֶלָּא לְנַחַת רוּחַ, כָּךְ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הָיוּ מִטַּלְטְלִין מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וַיִּסְעוּ וַיַּחֲנוּ, מִשֶּׁנִּבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (מלכים א ה, ה): וַיֵּשֶׁב יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל לָבֶטַח. דָּבָר אַחֵר, אַף עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה, מַה מִּטָּה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא לִפְרִיָּה וּרְבִיָּה, כָּךְ עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (דברי הימים א כא, ב): לְכוּ סִפְרוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, מִשֶּׁנִּבְנָה (מלכים א ד, כ): יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים. דָּבָר אַחֵר, אַף עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה, מַה מִּטָּה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא לִפְרִיָּה וּרְבִיָּה, כָּךְ עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (עזרא ב, סד): כָּל הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא, מִשֶּׁנִּבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ פָּרוּ וְרָבוּ, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִגִּבַּת וְעַד אַנְטִיפְּרַס שִׁשִּׁים רִבּוֹא עֲיָרוֹת הָיוּ,, וְהָיוּ מוֹצִיאוֹת כִּפְלַיִם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וּכְדֵין, אַפְלוּ אַתְּ מַצְנָעָה יַתְהוֹן שִׁשִּׁים רִבּוֹא דְּקָנֵי, לָא מַטְחָנָא לְהוֹן וְלָא נְסַב יָתְהוֹן. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, קְפָצָה לָהֶם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

פרק יז

א קֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים, רַבִּי מְנַחֶמָא בְּשֵׁם רַבִּי בֶּרֶכְיָה, אֲבָנִים שֶׁיְּשָׁן עֲלֵיהֶם יַעֲקֹב אָבִינוּ נַעֲשׂוּ תַּחְתָּיו כְּמִטָּה וְכִפְלוּמָה, וּמָה הָרָטָבָה הִרְטִיב מֵהֶן, קֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים. דָּבָר אַחֵר, קֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים, אֵלּוּ הַצַּדִּיקִים וְהַצַּדִּיקוֹת, הַנְּבִיאִים וְהַנְּבִיאוֹת שֶׁעָמְדוּ מִמֶּנּוּ.

ב רָהִיטֵנוּ בְּרוֹתִים, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין אָדָם נֶהֱנֶה מִן הַבְּרוֹת הַזֶּה, לָמָּה, שֶׁהִיא נִכְפֶּפֶת, הֵיא דַעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (הושע יד, ט): אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן, אֲנִי הוּא שֶׁכָּפַפְתִּי לַעֲקֹר יִצְרָהּ שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, (הושע יד, ט): אֶפְרַיִם מַה לִּי עוֹד, מַה לִּי וּלְיִצְרָהּ שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אֲנִי עָנִיתִי, אֲנִי עֲנִיתִי לוֹ, וַאֲשׁוּרֶנּוּ, לֹא אֲשׁוּרֶנּוּ, לֹא אָמַרְנוּ לְךָ שִׁירָה, אֶלָּא הֱוֵי אוֹמֵר אֲנִי הוּא שֶׁכָּפַפְתִּי לַעֲקֹר יִצְרָהּ שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. דָּבָר אַחֵר, רָהִיטֵנוּ בְּרוֹתִים, מָקוֹם שֶׁהַכֹּהֲנִים רְהוּטִים, בִּבְרוֹתִים, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (מלכים א ו, טו): וַיְצַף אֶת קַרְקַע הַבַּיִת בְּצַלְעוֹת בְּרוֹשִׁים. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְמִדָּה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁיְּהֵא אָדָם מְקָרֵב בַּאֲרָזִים וּמַרְהִיט בִּבְרוֹתִים, שֶׁנֶּאֱמַר: קֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים רָהִיטֵנוּ בְּרוֹתִים.

פרשה ב

פרק א

א אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אֲנִי הִיא וַחֲבִיבָה אֲנִי, אֲנִי שֶׁחִבַּבְנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִשִּׁבְעִים אֻמּוֹת. חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן, שֶׁעָשִׂיתִי לוֹ צֵל עַל יְדֵי בְּצַלְאֵל, דִּכְתִיב (שמות לז, א): וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל אֶת הָאָרֹן. הַשָּׁרוֹן, שֶׁאָמַרְתִּי לְפָנָיו שִׁירָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה, דִּכְתִיב (שמות טו, א): אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר, אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן, אֲנִי הִיא וַחֲבִיבָה אֲנִי, אֲנִי הִיא שֶׁהָיִיתִי חֲבוּיָה בְּצִלָּן שֶׁל מִצְרִים, וּלְשָׁעָה קַלָּה כִּנְסַנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְרַעְמְסֵס, וְהִרְטַבְתִּי מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּשׁוֹשַׁנָּה, וְאָמַרְתִּי לְפָנָיו אֶת הַשִּׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ל, כט): הַשִּׁיר יִהְיֶה לָכֶם כְּלֵיל הִתְקַדֵּשׁ חָג. דָּבָר אַחֵר, אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן, אֲנִי הִיא וַחֲבִיבָה אֲנִי, אֲנִי הִיא שֶׁהָיִיתִי חֲבוּיָה בְּצִלּוֹ שֶׁל יָם, וּלְשָׁעָה קַלָּה הִרְטַבְתִּי מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּשׁוֹשַׁנָּה, וְהָרְאִיתִיו בְּאֶצְבַּע מָנוֹן עֲבוּרִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, ב): זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ. דָּבָר אַחֵר, אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן, אֲנִי הִיא וַחֲבִיבָה אֲנִי, אֲנִי הִיא שֶׁהָיִיתִי חֲבוּיָה בְּצִלּוֹ שֶׁל סִינַי, וּלְשָׁעָה קַלָּה הִרְטַבְתִּי מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּשׁוֹשַׁנָּה בְּיָדִי וְלִבִּי, וְאָמַרְתִּי לְפָנָיו (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. דָּבָר אַחֵר, אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן, אֲנִי הִיא וַחֲבִיבָה אֲנִי, אֲנִי הִיא שֶׁהָיִיתִי חֲבוּיָה וּרְמוּסָה בְּצִלָּן שֶׁל מַלְכֻיּוֹת, לְמָחָר כְּשֶׁיִּגְאָלֵנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִצִּלָּן שֶׁל מַלְכֻיּוֹת, אֲנִי מַרְטֶבֶת כְּשׁוֹשַׁנָּה, וְאוֹמֶרֶת לוֹ שִׁיר חָדָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צח, א): שִׁירוּ לַה' שִׁיר חָדָשׁ כִּי נִפְלָאוֹת עָשָׂה הוֹשִׁיעָה לוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ.

ב רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר, הַפָּסוּק הַזֶּה הַמְדַבֵּר אָמְרוּ, אָמַר הַמְדַבֵּר, אֲנִי מִדְבָּר וְחָבִיב אֲנִי, שֶׁכָּל טוֹבוֹת שֶׁבָּעוֹלָם חֲבוּיִין בִּי, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מא, יט): אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה, נָתָנָם לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּהוּ שְׁמוּרִים בִּי, וּכְשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי אֲנִי מַחֲזִיר לוֹ פִּקְדוֹנוֹ בְּלֹא חֶסְרוֹן, וַאֲנִי מַרְטִיב מַעֲשִׂים טוֹבִים וְאוֹמֵר לְפָנָיו שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לה, א): יְשִׂשׂוּם מִדְבָּר וְצִיָּה. מְשׂוּם רַבָּנָן אָמְרוּ הָאָרֶץ אָמְרָה אוֹתוֹ, אָמְרָה אֲנִי הִיא וַחֲבִיבָה אֲנִי, שֶׁכָּל מַתֵּי הָעוֹלָם חֲבוּיִין בִּי, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כו, יט): יִחְיוּ מֵתֶיךָ נְבֵלָתִי יְקוּמוּן, לְכְשֶׁיְּבַקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְמֶנִּי אַחֲזִירֵם לוֹ וְאַרְטִיב מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּשׁוֹשַׁנָּה וְאוֹמֶרֶת שִׁירָה לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כד, טז): מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמַעְנוּ.

ג רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי אֶלְיֶעְזֶר. רַבִּי יוּדָן אָמַר, אֲנִי חֲבַצֶּלֶת, לֹא הִיא חֲבַצֶּלֶת וְלֹא הִיא שׁוֹשַׁנָּה, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטַנָּה הוּא קוֹרֵא אוֹתָהּ חֲבַצֶּלֶת, הִגְדִּילָה קוֹרֵא אוֹתָהּ שׁוֹשַׁנָּה, חֲבַצֶּלֶת, וְלָמָּה נִקְרֵאת חֲבַצֶּלֶת, שֶׁחֲבוּיָה בְּצִלָּהּ. אָמַר רַבִּי אֶלְיֶעְזֶר, מָשָׁל אֶת הַצַּדִּיקִים בַּמִּשְׁבָּח שֶׁבַּמִּינִים, וּבַמִּשְׁבָּח שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמִּין. הַמִּשְׁבָּח שֶׁבַּמִּינִים, כְּשׁוֹשַׁנָּה, וּבַמִּשְׁבָּח שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמִּין, שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים, וְלֹא כְּשׁוֹשַׁנַּת הָהָר שֶׁנּוֹחָה לְהִכָּמֵשׁ, אֶלָּא כְּשׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים שֶׁמַּרְטֶבֶת וְהוֹלֶכֶת.

מָשָׁל אֶת הָרְשָׁעִים בַּמְּגֻנֶּה שֶׁבַּמִּינִים וּבַמְּגֻנֶּה שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמִּין, מְגֻנֶּה שֶׁבַּמִּינִים (תהלים פג, יד): כְּקַשׁ לִפְנֵי רוּחַ, אִם תֹּאמַר כַּמֹּץ שֶׁבַּבְּקָעָה, כְּבָר יֵשׁ בּוֹ לְחְלוּחַ, אֶלָּא (ישעיה יז, יג): וְרֶדֶף כְּמֹץ הָרִים לִפְנֵי רוּחַ. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי הִיא וַחֲבִיבָה אָנִי, שֶׁנְּתוּנָה בְּעִמְקֵי הַצָּרוֹת, וּכְשֶׁיְּדַלֵּנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵהַצָּרוֹת, אֲנִי מַרְטֶבֶת מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּשׁוֹשַׁנָּה וְאוֹמֶרֶת שִׁירָה לְפָנָיו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה כו, טז): ה' בַּצַּר פְּקָדוּךְ. אָמַר רַבִּי אַחָא, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, בְּשָׁעָה שֶׁאַתְּ מַעֲמִיק עֵינֶיךָ בִּי, אֲנִי מַרְטֶבֶת מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּשׁוֹשַׁנָּה וְאוֹמֶרֶת שִׁירָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים קל, א): שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ ה'. רַבָּנָן אָמְרִין כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אָמְרָתְהוּ, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אֲנִי הִיא וַחֲבִיבָה אָנִי, שֶׁאֲנִי נְתוּנָה בְּעִמְקֵי גֵּיהִנֹּם, וּכְשֶׁיְּגַאֲלֵנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמַּעֲמַקֶּיהָ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים מ, ג): וַיַּעֲלֵנִי מִבּוֹר שָׁאוֹן, אֲנִי מַרְטֶבֶת מַעֲשִׂים טוֹבִים וְאוֹמֶרֶת לְפָנָיו שִׁירָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים מ, ד): וַיִּתֵּן בְּפִי שִׁיר חָדָשׁ. אַתְיָא דְרַבָּנָן כְּהַהִיא דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי, עֲתִידִים שָׂרֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם לֶעָתִיד לָבוֹא שֶׁיָּבוֹאוּ לְקַטְרֵג אֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאוֹמְרִים רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֵלּוּ עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְאֵלּוּ עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֵלּוּ גִּלּוּ עֲרָיוֹת וְאֵלּוּ גִּלּוּ עֲרָיוֹת, אֵלּוּ שָׁפְכוּ דָמִים וְאֵלּוּ שָׁפְכוּ דָמִים, מִפְּנֵי מָה אֵלּוּ יוֹרְדִין לְגֵיהִנֹּם וְאֵלּוּ אֵין יוֹרְדִין, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵשִׁיב לָהֶם וְאוֹמֵר אִם כֵּן הוּא יֵרְדוּ כָּל הָעַמִּים עִם אֱלֹהֵיהֶם לְגֵיהִנֹּם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מיכה ד, ה): כִּי כָּל הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו. אָמַר רַבִּי רְאוּבֵן אִלּוּ לֹא הָיָה הַדָּבָר כָּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ, כְּבָיְכוֹל (ישעיה סו, טז): כִּי בָאֵשׁ ה' נִשְׁפָּט, ה' שׁוֹפֵט, אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא נִשְׁפָּט, הוּא שֶׁאָמַר דָּוִד בָּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ (תהלים כג, ד): גַּם כִּי אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא אִירָא רָע כִּי אַתָּה עִמָּדִי. דָּבָר אַחֵר, שִׁבְטְךָ אֵלּוּ הַיְסוּרִין, וּמִשְׁעַנְתֶּךָ זוֹ תוֹרָה, הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי וגו', יָכוֹל בְּלֹא יִסּוּרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: אַךְ, יָכוֹל בָּעוֹלָם הַזֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: אַךְ טוֹב וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי כָּל יְמֵי חַיַּי וְשַׁבְתִּי בְּבֵית ה' לְאֹרֶךְ יָמִים.

פרק ב

א כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים, רַבִּי יִצְחָק פָּתַר קְרָיָה בְּרִבְקָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, כ): וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי וגו', אִם לְלַמֵּד שֶׁהִיא מִפַּדַּן אֲרָם מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי, אֶלָּא אָבִיהָ הָיָה רַמַּאי, אָחִיהָ הָיָה רַמַּאי, וְאַנְשֵׁי מְקוֹמָהּ רַמָּאין, וְהַצַּדֶּקֶת הַזֹּאת יָצְאָה מִבֵּינוֹתָם, לָמָּה הִיא דּוֹמָה כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן אָמַר כְּתִיב (בראשית כח, ה): וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל לָבָן בֶּן בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי, וְכָלַל כֻּלָּם לְרַמְּיוּת.

ב רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פָּתַר קְרָיָה בְּגַאֲלַת מִצְרַיִם, מַה שׁוֹשַׁנָּה זוֹ כְּשֶׁהִיא נְתוּנָה בֵּין הַחוֹחִים קָשֶׁה לְבַעְלָהּ לְהִלָּקֵט, כָּךְ גְּאֻלָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הָיְתָה קָשָׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (דברים ד, לד): אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּשֵׁם רַבִּי חָנָן אָמַר גּוֹי מִקֶּרֶב עַם וְעַם מִקֶּרֶב גּוֹי אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי, שֶׁהָיוּ אֵלּוּ עֲרָלִים וְאֵלּוּ עֲרָלִים, אֵלּוּ מְגַדְּלִין בְּלוֹרִית וְאֵלּוּ מְגַדְּלִין בְּלוֹרִית, אֵלּוּ לוֹבְשֵׁי כִלְאַיִם וְאֵלּוּ לוֹבְשֵׁי כִלְאַיִם, אִם כֵּן לֹא הָיְתָה מִדַּת הַדִּין נוֹתֶנֶת שֶׁיִּגָּאֲלוּ יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אַלּוּלֵי שֶׁאָסַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַצְמוֹ בִּשְׁבוּעָה, לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין לְעוֹלָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות ו, ו): לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם, וְאֵין לָכֵן אֶלָּא שְׁבוּעָה, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (שמואל א ג, יד): וְלָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֵלִי. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה (תהלים עז, טז): גָּאַלְתָּ בִזְרוֹעַ עַמֶּךָ, בְּטֶרוֹנְיָא. אָמַר רַבִּי יוּדָן מִלְּבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי, וְעַד מוֹרָאִים גְּדֹלִים, שִׁבְעִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת הֵן, וְאִם יֹאמַר לְךָ אָדָם שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ אֶמָּה לוֹ צֵא מֵהֶן גּוֹי הַשֵּׁנִי שֶׁאֵינוֹ מִן הַמִּנְיָן. אָמַר רַבִּי אִבִּין בִּשְׁמוֹ גְּאֻלָּן, שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם שֵׁמוֹת הֵן.

ג רַבִּי עֻזְרִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַבִּי סִימוֹן, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס וְיָרְדוּ וְנָטְעוּ שׁוּרָה שֶׁל תְּאֵנִים וְשׁוּרָה שֶׁל גְּפָנִים וְשׁוּרָה שֶׁל רִמּוֹנִים וְשׁוּרָה שֶׁל תַּפּוּחִים, וּמְסָרוֹ לְאָרִיס וְהָלַךְ לוֹ. לְאַחַר יָמִים בָּא הַמֶּלֶךְ וְהִצִּיץ בַּפַּרְדֵּס לִידַע מָה עָשָׂה, וּמָצָא מְלֵא חוֹחִין וְדַרְדָּרִים, הֵבִיא קַצָּצִים לְקַצְּצוֹ, וְרָאָה בּוֹ שׁוֹשַׁנָּה אַחַת שֶׁל וֶרֶד וּנְטָלָהּ וְהֵרִיחַ בָּהּ וְשָׁבַת נַפְשׁוֹ עָלֶיהָ, אָמַר הַמֶּלֶךְ בִּשְׁבִיל שׁוֹשַׁנָּה זוֹ יִנָּצֵל הַפַּרְדֵּס. כָּךְ הָעוֹלָם לֹא נִבְרָא אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, לְאַחַר עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה דוֹרוֹת הֵצִיץ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ לִרְאוֹת מַה שֶּׁעָשָׂה, וּמְצָאוֹ מַיִם בְּמַיִם, דּוֹר אֲנוֹשׁ נִמְחֶה מִן הַמַּיִם, דּוֹר הַמַּבּוּל נִמְחֶה מִן הַמַּיִם, דּוֹר הַפְּלָגָה, בְּמַיִם, הֵבִיא קַצָּצִים לְקַצְּצוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, י): ה' לַמַּבּוּל יָשָׁב, וְרָאָה שׁוֹשַׁנָּה שֶׁל וֶרֶד, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, וּנְטָלָהּ וְהֵרִיחַ בָּהּ, בְּשָׁעָה שֶׁסִּדְּרוּ יִשְׂרָאֵל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וְשָׁבַת נַפְשׁוֹ עָלֶיהָ, בְּשָׁעָה שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל (שמות כד, ז): נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁבִיל שׁוֹשַׁנָּה זוֹ יִנָּצֵל הַפַּרְדֵּס, בִּזְכוּת הַתּוֹרָה וּלוֹמְדֶיהָ, יִנָּצֵל הָעוֹלָם.

ד רַבִּי חָנָן דְּצִפּוֹרִי פָּתַר קְרָיָה בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, בִּנְהַג שֶׁבָּעוֹלָם עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים נִכְנָסִין לְבֵית הָאֵבֶל וְאֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לִפְתּוֹחַ פִּיו לְבָרֵךְ בִּרְכַּת אֲבֵלִים, וּבָא אֶחָד וּפָתַח פִּיו וּבֵרַךְ בִּרְכַּת אֲבֵלִים, לָמָּה הוּא דּוֹמֶה לְשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים. וְעוֹד בִּנְהַג שֶׁבָּעוֹלָם עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִין לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לִפְתּוֹחַ פִּיו לְבָרֵךְ בִּרְכַּת חֲתָנִים, וּבָא אֶחָד וּפָתַח פִּיו וּבֵרַךְ בִּרְכַּת חֲתָנִים, לָמָּה הוּא דּוֹמֶה בֵּינֵיהֶם, כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים. בִּנְהַג שֶׁבָּעוֹלָם, עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לִפְרֹס עַל שְׁמַע וְלַעֲבֹר

לִפְנֵי הַתֵּבָה, וְאֶחָד מֵהֶן פּוֹרֵס עַל שְׁמַע וְעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה, לְמָה הוּא דוֹמֶה, כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים. רַבִּי אֶלְעָזָר אָזַל לְחַד אֲתַר, אָמְרֵי לֵיהּ פְּרוֹס אֶת שְׁמַע, אֲמַר לוֹן לֵינָא חָכָם עֲבֹר לִפְנֵי הַתֵּבָה, אָמְרִין דֵּין הוּא רַבִּי אֶלְעָזָר, דֵּין הוּא דְּמִתְגַּלְגְּלִין בֵּיהּ, עַל מַגָּן צָוְוחִין לֵיהּ רַבָּן. נִתְכַּרְכְּמוּ פָּנָיו וְהָלַךְ לוֹ אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא רַבּוֹ, אָמַר לוֹ לָמָּה פָּנֶיךָ חוֹלְנִיּוֹת, תָּנֵי לֵיהּ עוֹבָדָא. אָמַר לֵיהּ צְבִי רַבִּי דְּיֵילַךְ, אָמַר לֵיהּ אִין וְאַלְפֵיהּ, לְבָתַר יוֹמִין אָזַל לְהַהוּא אֲתַר אָמְרֵי לֵיהּ פְּרוֹס לָן אֶת שְׁמַע, פְּרַס לוֹן, עָבוֹר לִפְנֵי הַתֵּבָה, וַעֲבַר. אָמְרִין אִתְחֲסַם רַבִּי אֶלְעָזָר, וּקְרוֹן לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר חִסְמָא. רַבִּי יוֹנָה הֲוָה מַלִּיף לְתַלְמִידוֹי בִּרְכַּת חֲתָנִים וּבִרְכַּת אֲבֵלִים, כִּי הֲיכֵי דְּיֶהֱווֹן גּוּבְרִין בְּכָל מִלָּה.

ה רַבִּי הוּנָא פָּתַר קְרָיָה בְּמַלְכֵיּוֹת, מַה שּׁוֹשַׁנָּה זוֹ כְּשֶׁהִיא נְתוּנָה בֵּין הַחוֹחִים רוֹחֵץ צָפוֹן יוֹצֵא וּמַטָּה אוֹתָהּ כְּלַפֵּי צָפוֹן וְהַחוֹחַ עוֹקְצָהּ, אַף עַל פִּי כֵן לִבָּהּ מְכֻוָּן לְמַעְלָה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי שֶׁהֵן נִגְבִּין אַרְנוֹנְיוֹת בּוּרְסַגְנִיּוֹת, לִבָּם מְכֻוָּן כְּלַפֵּי אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כה, טו): עֵינַי תָּמִיד אֶל ה'. רַבִּי אַיְבוּ פָּתַר קְרָיָה בִּגְאֻלַּת מָחָר, מָה הַשּׁוֹשַׁנָּה הַזּוֹ כְּשֶׁהִיא נְתוּנָה בֵּין הַחוֹחִים קָשָׁה לְבַעְלָהּ לְהִלָּקֵט, מַהוּ עוֹשֶׂה מֵבִיא אוּר וְשׁוֹרֵף חוּצָה לָהּ וְאַחַר כָּךְ לוֹקְטָהּ, כָּךְ (איכה א, יז): צִוָּה ה' לְיַעֲקֹב סְבִיבָיו צָרָיו, כְּגוֹן חַלָּמִישׁ לְנֶוֶה, יְרִיחוֹ לְנוֹעָרָן, סוּסִיתָן לְטֶבֶרְיָה, קַסְטְרָא לְחֵיפָה, לוֹד לְאוֹנוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל ה, ה): זֹאת יְרוּשָׁלַיִם בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם שַׂמְתִּיהָ, לְמָחָר כְּשֶׁיָּגִיעַ הַקֵּץ מָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה, מֵבִיא הָאוּר וְשׁוֹרֵף חוּצָה לָהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה לג, יב): וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת שִׂיד, מַה כְּתִיב תַּמָּן (דברים לב, יב): ה' בָּדָד יַנְחֶנּוּ.

ו אָמַר רַבִּי אָבוּן מַה שּׁוֹשַׁנָּה זוֹ שָׁרֵב יוֹצֵא עָלֶיהָ וְהִיא כְּמוּשָׁה, יָצָא טַל הִיא מַפְרַחַת, כָּךְ כָּל זְמַן שֶׁצִּלּוֹ שֶׁל עֵשָׂו קַיָּם כִּבְיָכוֹל נִרְאִין כְּמוּשִׁין בָּעוֹלָם הַזֶּה, עָבַר צִלּוֹ שֶׁל עֵשָׂו, יִשְׂרָאֵל מַרְטִיבִין וְהוֹלְכִין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (הושע יד, ו): אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כַּשּׁוֹשַׁנָּה, מָה הַשּׁוֹשַׁנָּה הַזּוֹ אֵינָהּ בְּטֵלָה לְעוֹלָם אֶלָּא גַּב רֵיחָהּ, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵינָן בְּטֵלִין אֶלָּא גַּב מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. מַה שּׁוֹשַׁנָּה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא לְרֵיחַ, כָּךְ לֹא נִבְרְאוּ הַצַּדִּיקִים אֶלָּא לִגְאֻלָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. מַה שּׁוֹשַׁנָּה זוֹ עוֹלָה לְשֶׁלְחַן מְלָכִים תְּחִלָּה וְסוֹף, כָּךְ יִשְׂרָאֵל, הֵן הֵן לְעוֹלָם הַזֶּה, הֵן הֵן לָעוֹלָם הַבָּא. מַה שּׁוֹשַׁנָּה זוֹ נִכֶּרֶת בֵּין הָעֲשָׂבִים, כָּךְ יִשְׂרָאֵל נִכָּרִין בֵּין אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סא, ט): כָּל רֹאֵיהֶם יַכִּירוּם. מַה שּׁוֹשַׁנָּה זוֹ מְתֻקֶּנֶת לְשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְתֻקָּנִים לַגְּאֻלָּה שֶׁל מָחָר. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, לֵךְ אֱמֹר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, כְּשֶׁהֱיִיתֶם בְּמִצְרַיִם הֱיִיתֶם דּוֹמִין לְשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים, תְּנוּ דַּעְתְּכֶם שֶׁלֹּא תַעֲשׂוּ

כְּמַעֲשֵׂה אֵלּוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֵלּוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא יח, ג): כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וגו'.

פרק ג

א כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר, רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא, מַה הַתַּפּוּחַ הַזֶּה הַכֹּל בּוֹרְחִין מִמֶּנּוּ בְּשָׁעַת הַשָּׁרָב, וְלָמָּה כֵן, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ צֵל לֵישֵׁב בְּצִלּוֹ, כָּךְ בָּרְחוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם מִשֶּׁבָּת בְּצֵל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיוֹם מַתַּן תּוֹרָה, יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי, חִמַּדְתִּי אוֹתוֹ וְיָשַׁבְתִּי, אֲנִי הוּא שֶׁחִמַּדְתִּי אוֹתוֹ וְלֹא הָאֻמּוֹת. רַבִּי אַחָא בְּרַבִּי זְעִירָא אָמַר תַּרְתֵּי, אָמַר חָדָא הַתַּפּוּחַ הַזֶּה מוֹצִיא נִצּוֹ קוֹדֶם לְעָלָיו, כָּךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּמִצְרַיִם הִקְדִּימוּ אֶמָּנָה לִשְׁמוּעָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות ד, לא): וַיַּאֲמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פָקַד ה'.

ב רַבִּי אַחָא בְּרַבִּי זְעִירָא אָמַר חוֹרֵי, מַה תַּפּוּחַ זֶה נִצּוֹ קוֹדֶם לְעָלָיו, כָּךְ יִשְׂרָאֵל בְּסִינַי הִקְדִּימוּ עֲשִׂיָּה לִשְׁמִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, ז): נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. רַבִּי עֲזַרְיָה אָמַר תַּרְתֵּי, מַה הַתַּפּוּחַ זֶה אֵינוֹ גּוֹמֵר פֵּרוֹתָיו אֶלָּא בְּסִיוָן, כָּךְ לֹא נָתְנוּ יִשְׂרָאֵל רֵיחַ טוֹב אֶלָּא בְּסִיוָן. רַבִּי עֲזַרְיָה אָמַר חוֹרֵי, מַה הַתַּפּוּחַ זֶה מַשָּׁעָה שֶׁמּוֹצִיא נִצּוֹ וְעַד שֶׁגּוֹמֵר פֵּרוֹתָיו חֲמִישִׁים יוֹם, כָּךְ מִשָּׁעָה שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְעַד שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה חֲמִישִׁים יוֹם. וְאֵימָתַי קִבְּלוּ אוֹתָהּ (שמות יט, א): בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר תַּרְתֵּי, מַה תַּפּוּחַ זֶה אַתְּ נוֹתֵן בּוֹ אִיסָר וְאַתְּ מֵרִיחַ בּוֹ כַּמָּה רֵיחוֹת, כָּךְ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, אִם מְבַקְּשִׁין אַתֶּם לְהִגָּאֵל בְּדָבָר קַל אַתֶּם נִגְאָלִין. לְאֶחָד שֶׁלָּקָה בְּרַגְלָיו וְחָזַר עַל כָּל הָרוֹפְאִים לְהִתְרַפְּאוֹת וְלֹא נִתְרַפֵּא וּבָא אֶחָד וְאָמַר לוֹ אִם אַתָּה מְבַקֵּשׁ לְהִתְרַפְּאוֹת בְּדָבָר קַל אַתָּה מִתְרַפֵּא, טְפֹל לְךָ גֶּלְלֵי בְּהֵמָה. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, אִם אַתֶּם מְבַקְּשִׁים לְהִגָּאֵל בְּדָבָר קַל אַתֶּם נִגְאָלִין, (שמות יב, כב): וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם, אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הֲדָא מֵיסְרְתָּא דְאָזוֹבָא בְּכַמָּה הִיא טָבָא בְּאַרְבְּעָא מִינֵי אוֹ בַּחֲמִשָּׁא מִינֵי, אָמַר לוֹן אֲפִלּוּ בְּחַד וְהִיא גָּרְמָה לְכוֹן לֵירַשׁ בִּזַּת מִצְרַיִם וּבִזַּת הַיָּם וּבִזַּת סִיחוֹן וְעוֹג, וּבִזַּת שִׁלְשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים, לוּלֵב שֶׁהוּא עוֹמֵד עַל אָדָם בְּכַמָּה דָּמִים וְיֵשׁ בּוֹ כַּמָּה מִצְווֹת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר לְיִשְׂרָאֵל (ויקרא כג, מ): וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן.

ג רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן אָמַר חוֹרֵי, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ אֶבֶן טוֹבָה וּמַרְגָּלִיּוֹת, בָּא בְּנוֹ וְאָמַר לוֹ תְּנָהּ לִי, אָמַר לוֹ לְךָ הִיא וְשֶׁלְּךָ הִיא, וּלְךָ אֲנִי נוֹתְנָהּ. כָּךְ יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שמות טו, ב): עֻזִּי וְזִמְרָת יָהּ, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָכֶם הִיא, וְשֶׁלָּכֶם הִיא, וְלָכֶם אֲנִי נוֹתְנָהּ. וְאֵין עֹז אֶלָּא תּוֹרָה (תהלים כט, יא): ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן. אָמַר רַבִּי לֵוִי שָׁלֹשׁ קְווִיּוֹת טוֹבוֹת קִוּוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם, קִוּוּ לַתּוֹרָה, קִוּוּ לַדְּגָלִים, קִוּוּ לַמִּשְׁכָּן. קִוּוּ לַתּוֹרָה,

דִּכְתִיב: בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי. קִוּוּ לַדְּגָלִים, דִּכְתִיב: חִמַּדְתִּי. קִוּוּ לַמִּשְׁכָּן, דִּכְתִיב: וְיָשַׁבְתִּי. הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמואל ב ז, ו): כִּי לֹא יָשַׁבְתִּי בְּבַיִת לְמִיּוֹם הַעֲלֹתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, כְּהַהִיא דְּאָמַר רַבִּי מְנַחֶמָן (שמות טו, כב): וַיֵּצְאוּ אֶל מִדְבַּר שׁוּר, מְלַמֵּד שֶׁנִּתְנַבְּאוּ עַל עַצְמָן שֶׁעֲתִידִין לְהֵעָשׂוֹת מַחֲנוֹת מַחֲנוֹת דְּגָלִים דְּגָלִים, שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת כְּמַטַּעַת שֶׁל כָּרֶם. וּפְרִיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי, אָמַר רַבִּי יִצְחָק אִלּוּ שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי הַר סִינַי מִתְמַתְּקִים בְּדִבְרֵי תוֹרָה, מַה טַּעַם, וּפְרִיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי, לְחִכִּי הָיָה מָתוֹק, אֲבָל לְחֵךְ אֻמּוֹת הָעוֹלָם הָיָה מַר כְּלַעֲנָה.

ד מֵאֹהֶל מוֹעֵד (ויקרא א, א): אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה מִסִּינַי, לֹא נֶעֶנְשׁוּ יִשְׂרָאֵל עָלֶיהָ עַד שֶׁנִּתְפָּרְשָׁה לָהֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד, לְדִיוֹטַגְמָא שֶׁהִיא כְּתוּבָה וּמְחֻתֶּמֶת וְנִכְנְסָה לַמְּדִינָה וְלֹא נִתְחַיְּבוּ עָלֶיהָ בְּנֵי הַמְּדִינָה עַד שֶׁנִּתְפָּרְשָׁה לָהֶם בַּמְּדִינָה, כָּךְ אַף עַל פִּי שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּהַר סִינַי לֹא נֶעֶנְשׁוּ עָלֶיהָ עַד שֶׁנִּתְפָּרֵשׁ לָהֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שיר השירים ג, ד): עַד שֶׁהֲבֵיאתִיו אֶל בֵּית אִמִּי, זֶה הַר סִינַי. וְאֶל חֶדֶר הוֹרָתִי, זֶה אֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁמִּשָּׁם נִתְחַיְּבוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַהוֹרָאָה.

ה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אִלּוּ הָיוּ הָאֻמּוֹת יוֹדְעִים מָה הָיָה אֹהֶל מוֹעֵד יָפֶה לָהֶם, בְּאָהֳלֵיּוֹת וְקַסְטְרִיּוֹת הָיוּ מַקִּיפִין אוֹתוֹ, שֶׁעַד שֶׁלֹּא עָמַד אֹהֶל מוֹעֵד הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל הַדִּבּוּר וְנִתְרַזִּין מִתּוֹךְ פְּנִיקְטֵיהוֹן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ה, כג): כִּי מִי כָל בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים, אָמַר רַבִּי סִימוֹן דִּיפְרוֹסְפִּין הָיָה הַדִּבּוּר יוֹצֵא, סַם חַיִּים לְיִשְׂרָאֵל, וְסַם הַמָּוֶת לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם. סַם חַיִּים לְיִשְׂרָאֵל (דברים ד, לג): כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אַתָּה וַיֶּחִי, שָׁמַעְתָּ וְחָיִיתָ. וְסַם הַמָּוֶת לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, שָׁמְעוּ וָמֵתוּ, לְפִיכָךְ הוּא אוֹמֵר (שיר השירים ח, ה): תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ. מֵאֹהֶל מוֹעֵד, תָּנֵי רַבִּי חִיָּא שֶׁמִּשָּׁם הָיָה הַקּוֹל נִפְסָק וְלֹא הָיָה יוֹצֵא חוּץ לָאֹהֶל. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, עַד שֶׁלֹּא עָמַד אֹהֶל מוֹעֵד, הָיְתָה נְבוּאָה מְצוּיָה בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, מִשֶּׁעָמַד אֹהֶל מוֹעֵד, פָּסְקָה נְבוּאָה מֵהֶם, מִשָּׁם (שיר השירים ג, ד): אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ. וְאִם תֹּאמַר וַהֲלֹא בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר נִתְנַבֵּא, אֶמֹר, לְטוֹבָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל נִתְנַבֵּא, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כד, ה): מַה טֹּבוּ אׇהָלֶיךָ יַעֲקֹב, (במדבר כג, כא): לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב, (במדבר כג, כג): כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב, (במדבר כג, י): מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב, (במדבר כד, יז): דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב, (במדבר כד, יט): וְיֵרֶד מִיַּעֲקֹב.

פרק ד

א הֲבִיאַנִי אֶל בֵּית הַיָּיִן, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הֲשִׁלַּט בִּי יֵצֶר הָרָע כַּיַּיִן, וְאָמַרְתִּי לָעֻגָל (שמות לב, ד): אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל, הֲדֵין חַמְרָא כַּד עָלֵל בְּבַר נָשׁ הֲוָה מְעַרְבֵּב לֵיהּ. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה דַּיָּךְ מֵאִיר אֵין דּוֹרְשִׁין שִׁיר הַשִּׁירִים

לְגַנַּאי אֶלָּא לְשֶׁבַח, שֶׁלֹּא נִתַּן שִׁיר הַשִּׁירִים אֶלָּא לְשִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּמַהוּ, הֲבִיאַנִי אֶל בֵּית הַיַּיִן, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, הֲבִיאַנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַרְתֵּף גָּדוֹל שֶׁל יַיִן, זֶה סִינַי, וְנָתַן לִי שָׁם דִּגְלֵי תוֹרָה וּמִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וּבְאַהֲבָה גְדוֹלָה קִבַּלְתִּי אוֹתָם. רַבִּי אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, הֲבִיאַנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַרְתֵּף גָּדוֹל שֶׁל יַיִן, זֶה סִינַי, וְנָתַן לִי מִשָּׁם הַתּוֹרָה שֶׁנִּדְרֶשֶׁת מ"ט פָּנִים טָהוֹר וּמ"ט פָּנִים טָמֵא, מִנַּיִן וְדִגְלוֹ, וּמַאֲהָבָה גְדוֹלָה קִבַּלְתִּיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה. רַבִּי יוֹנָה אָמַר, שְׁנֵי חֲבֵרִים שֶׁעוֹסְקִין בְּדָבָר הֲלָכָה זֶה אוֹמֵר בֵּית אָב שֶׁל הֲלָכָה, וְזֶה אֵינוֹ אוֹמֵר בֵּית אָב שֶׁל הֲלָכָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה. אָמַר רַבִּי אַחָא עִם הָאָרֹן שְׁקוּרֵא לְאַהֲבָה אֵיבָה, כְּגוֹן וְאַהֲבְתָּ וְאָיַבְתָּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְדִלּוּגוֹ עָלַי אַהֲבָה. אָמַר רַבִּי יְשֹׁשְׁכָר תִּינוֹק שְׁקוּרֵא לְמֹשֶׁה מֹשֶׁה, לְאַהֲרֹן אַהֲרַן, לְעֶפְרֹן עֶפְרַן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלִילְגּוּגוֹ עָלַי אַהֲבָה. אָמַר רַבִּי חוּנָיָא לְשֶׁעָבַר אָדָם מַרְאֶה אִיקּוֹנִין בְּאֶצְבָּעוֹ וְהָיָה נִזּוֹק, וְעַכְשָׁיו אָדָם מַנִּיחַ יָדוֹ עַל הָאִזְכָּרָה כַּמָּה פְּעָמִים וְאֵינוֹ נִזּוֹק, וְלֹא עוֹד אֶלָּא, שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְגוּדְלוֹ עָלַי אַהֲבָה. וְרַבָּנָן אָמְרֵי, אֲפִלּוּ הַתִּינוֹק מְדַלֵּג עַל הָאַזְכָּרָה כַּמָּה פְּעָמִים וְאֵינוֹ נִזּוֹק, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְדִלּוּגוֹ עָלַי אַהֲבָה. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אֲפִלּוּ אוֹתָן הַדְּגוּלִין שֶׁדִּגֵּל יַעֲקֹב בְּאָבִיו, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית כז, טז): וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל יָדָיו, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּהֶן אֲנִי מַשְׁרֶה שְׁכִינָתִי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות כו, ז): וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה, וְדִגּוּלוֹ עָלַי אַהֲבָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הֲבִיאַנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַרְתֵּף גָּדוֹל שֶׁל יַיִן זֶה סִינַי, וְשָׁם רָאִיתִי מִיכָאֵל וְדִגְלוֹ, גַּבְרִיאֵל וְדִגְלוֹ, וְרָאוּ עֵינַי טְקָסִים שֶׁל מַעְלָה וְאָהַבְתִּי אוֹתָם, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, הוֹאִיל וּרְצוֹנָם שֶׁל בָּנַי לַחֲנוֹת בִּדְגָלִים יַחֲנוּ בִּדְגָלִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר ב, ב): אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת.

פרק ה

א סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת, בִּשְׁתֵּי אִשּׁוֹת, בְּאֵשׁ שֶׁל מַעְלָה וּבְאֵשׁ שֶׁל מַטָּה. דָּבָר אַחֵר, סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת, בִּשְׁתֵּי אִשּׁוֹת, תּוֹרָה בִּכְתָב וְתוֹרָה בְּפֶה. דָּבָר אַחֵר, סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת, בְּאִשּׁוֹת הָרִבֵּה, בְּאִשּׁוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְשֶׁל מוֹרִיָּה, וְשֶׁל סְנֶה, וּבְאִשּׁוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ, וְשֶׁל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. דָּבָר אַחֵר, סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת, אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת הַמְאוּשָּׁשׁוֹת. רַפְּדוּנִי בַּתַּפּוּחִים, אֵלּוּ הַהַגָּדוֹת שֶׁרֵיחָן וְטַעֲמָן כַּתַּפּוּחִים. כִּי חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל חֲלָאִים שֶׁאֵמּוֹת הָעוֹלָם מְבִיאִין עָלַי בִּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי אוֹהֶבֶת אוֹתָךְ. דָּבָר אַחֵר, כִּי חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי,

אַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי חוֹלָה, אֲהוּבָה אֲנִי לוֹ. תָּנֵי עַד שֶׁלֹּא יֶחֱלֶה אָדָם, אוֹכֵל מַה שֶּׁמּוֹצֵא, כֵּיוָן שֶׁחָלָה מְבַקֵּשׁ לֶאֱכוֹל כָּל מִינֵי תַּעֲנוּגִים. אָמַר רַבִּי יִצְחָק לְשֶׁעָבַר הָיְתָה הַתּוֹרָה כְּלָל, וְהָיוּ מְבַקְּשִׁין לִשְׁמֹעַ דָּבָר מִשְׁנָה וּדְבַר תַּלְמוּד, וְעַכְשָׁיו שֶׁאֵין הַתּוֹרָה כְּלָל, הָיוּ מְבַקְּשִׁין לִשְׁמֹעַ דָּבָר מִקְרָא וּדְבַר אַגָּדָה. אָמַר רַבִּי לֵוִי לְשֶׁעָבַר הָיְתָה פְּרוּטָה מְצוּיָה וְהָיָה אָדָם מִתְאַוֶּה לִשְׁמֹעַ דָּבָר מִשְׁנָה וַהֲלָכָה וְתַלְמוּד; וְעַכְשָׁיו שֶׁאֵין הַפְּרוּטָה מְצוּיָה, וּבְיוֹתֵר שֶׁהֵן חוֹלִים מִן הַשִּׁעְבּוּד, אֵין מְבַקְּשִׁין לִשְׁמֹעַ אֶלָּא דִּבְרֵי בְּרָכוֹת וְנֶחָמוֹת.

ב תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי בְּשָׁעָה שֶׁיִּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, לְמָה הָיוּ דּוֹמִין, לְבֶן מֶלֶךְ שֶׁעָמַד מֵחָלְיוֹ, אָמַר לוֹ פַּדְגּוֹגוֹ יֵלֵךְ בִּנְךָ לְאִיסְכּוֹלִי, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ עֲדַיִן לֹא בָּא בְּנִי בְּזִיווֹ, שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מֵחָלְיוֹ, אֶלָּא יִתְעַדֵּן וְיִתְעַנֵּג בְּנִי כִּשְׁלשָׁה חֳדָשִׁים בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה, וְאַחַר כָּךְ יֵלֵךְ לְאִיסְכּוֹלִי. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁיִּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הָיוּ בָהֶן בַּעֲלֵי מוּמִין מִשִּׁעְבּוּד טִיט וּלְבֵנִים, אָמְרוּ לוֹ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת הֲרֵי הַשָּׁעָה תֵּן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עֲדַיִן לֹא בָא זְיוָתָן שֶׁל בָּנַי מִשִּׁעְבּוּד טִיט וּלְבֵנִים, אֶלָּא יִתְעַדְּנוּ בָּנַי עַד שְׁלשָׁה חֳדָשִׁים בִּבְאֵר וּמָן וּשְׂלָו, וְאַחַר כָּךְ אֶתֵּן לָהֶם הַתּוֹרָה, וְאֵימָתַי (שמות יט, א): בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי.

ג בְּשִׁלְפֵי הַשִּׁמַּד נִתְכַּנְסוּ רַבּוֹתֵינוּ לְאוּשָׁא, וְאֵלּוּ הֵן: רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, שִׁלְחוּ אַצָּל זְקֵנֵי הַגְּלִיל וְאָמְרוּ כָּל מִי שֶׁהוּא לָמֵד יָבוֹא וִילַמֵּד, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ לָמֵד יָבוֹא וְיִלְמוֹד. נִתְכַּנְסוּ וְלָמְדוּ וְעָשׂוּ כָּל צָרְכֵיהוֹן, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּם לְהִפָּטֵר, אָמְרוּ מָקוֹם שֶׁנִּתְקַבַּלְנוּ בְּתוֹכוֹ אָנוּ מַנִּיחִים אוֹתוֹ רֵיקָם, חָלְקוּ כָּבוֹד לְרַבִּי יְהוּדָה שֶׁהָיָה בֶּן עִיר, וְלֹא שֶׁהָיָה גָּדוֹל מֵהֶם בַּתּוֹרָה אֶלָּא מְקוֹמוֹ שֶׁל אָדָם הוּא מְכַבְּדוֹ. נִכְנַס רַבִּי יְהוּדָה וְדָרַשׁ (שמות לג, ז): וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֹהֶל וְנָטָה לוֹ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה הַרְחֵק מִן הַמַּחֲנֶה, נֶאֱמַר כָּאן הַרְחֵק, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (יהושע ג, ד): אַךְ רָחוֹק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם וּבֵינָיו כְּאַלְפַּיִם אַמָּה בַּמִּדָּה, מָה רָחוֹק שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן אַלְפַּיִם אַמָּה, אַף הַרְחֵק הָאָמוּר לְהַלָּן אַלְפַּיִם אַמָּה, וְהָיָה כָּל מְבַקֵּשׁ מֹשֶׁה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא מְבַקֵּשׁ ה', מִכָּאן לְמַדְנוּ שֶׁכָּל מִי שֶׁמְּקַבֵּל פְּנֵי חֲבֵרִים כְּאִלּוּ מְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה, וְאַתֶּם אַחֵינוּ רַבּוֹתֵינוּ גְּדוֹלֵי הַתּוֹרָה מִי שֶׁנִּצְטַעֵר בָּכֶם עֲשָׂרָה מִיל אוֹ עֶשְׂרִים אוֹ שְׁלשִׁים אוֹ אַרְבָּעִים כְּדֵי לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי תוֹרָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַרְכֶם בָּזֶה וּבַבָּא. נִכְנַס רַבִּי נְחֶמְיָה וְדָרַשׁ (דברים כג, ד): לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה', תָּנֵי שְׁתֵּי אֻמּוֹת גְּדוֹלוֹת פָּרְשׁוּ מִלָּבוֹא בִּקְהַל ה', לָמָּה (דברים כג, ה): עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם, וְכִי צְרִיכִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, וַהֲלֹא כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיָה הַבְּאֵר עוֹלֶה לָהֶם וְהַמָּן יוֹרֵד לָהֶם וְהַשְּׂלָו מָצוּי לָהֶם וְעַנְנֵי כָּבוֹד מַקִּיפִין אוֹתָם, וְעַמּוּד עָנָן נוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם, וְאַתְּ אָמַר: אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם

וּבַמַּיִם, וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר דָּרָךְ אֶרֶץ הוּא שֶׁהַבָּא מִן הַדֶּרֶךְ מְקַדְּמִין לוֹ בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה, בּוֹא וּרְאֵה מַה פָּרַע לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאֵלּוּ שְׁתֵּי אֻמּוֹת, כְּתִיב בַּתּוֹרָה: לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה', וְאַתֶּם בְּנֵי אוּשָׁא שֶׁקִּדְּמְתֶם רַבּוֹתֵינוּ בְּמַאֲכָלְכֶם וּמַשְׁקֵיכֶם וּמִטּוֹתֵיכֶם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִפְרַע לָכֶם שָׂכָר טוֹב. נְכַנַס רַבִּי מֵאִיר וְדָרַשׁ (מלכים א יג, יא): וְנָבִיא אֶחָד זָקֵן יֹשֵׁב בְּבֵית אֵל, וְאֵיזֶה זֶה, זֶה אֲמַצְיָה כֹּהֵן בֵּית אֵל, אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי מֵאִיר פִּתְפּוּתֵי בֵּיצִים יֵשׁ כָּאן, אֵיזֶה זֶה, זֶה יוֹנָתָן בֶּן גֵּרְשֹׁם בֶּן מֹשֶׁה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שופטים יח, ל): וִיהוֹנָתָן בֶּן גֵּרְשֹׁם בֶּן מְנַשֶּׁה, נוּן תְּלוּיָה בְּמְנַשֶּׁה, זְכֵה, בֶּן מֹשֶׁה, וְאִם לָאו, בֶּן מְנַשֶּׁה. חַבְרַיָּא בְּעוֹן קוֹמֵי רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמְרִין לֵיהּ כְּמָה לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְהֶאֱרִיךְ כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים, אָמַר לוֹ הֵן, עַל יְדֵי שֶׁהָיְתָה עֵינוֹ צָרָה בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כֵּיצַד, הֲוָה בַּר נָשׁ אָתֵי לְמִסְגַּד לֵיהּ וַהֲוָה אָמַר לֵיהּ בַּר כַּמָּה שְׁנִין אַתְּ, הֲוָה אָמַר לֵיהּ בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין אוֹ חַמְשִׁין אוֹ שִׁתִּין אוֹ שִׁבְעִין אוֹ בַּר כַּמָּה הֲוָה, וַהֲוָה אָמַר לֵיהּ בַּר כַּמָּה שְׁנִין אַתְּ בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין אוֹ חַמְשִׁין אוֹ שִׁתִּין אוֹ שִׁבְעִין אוֹ תְּמַנִּין שְׁנִין וַהֲדָה עֲבוֹדָה זָרָה לֵית הִיא עֲבִידָא אֶלָּא מֵחַמְשָׁה אוֹ תַּרְתֵּי עֶשְׂרֵה שְׁנִין, וְאַתְּ בָּעֵי מִשְׁבּוֹק אֱלָהָךְ וּמִסְגֵּיד לֵיהּ, דָּא פְּחֵיתָא, וְהוּא מִתְבַּהֵית וְאָזֵיל לֵיהּ, אָתָא חַד בַּר פַּחֵין וַאֲמַר לֵיהּ כֵּן, אֲמַר לֵיהּ וּמָה אַתְּ יָתֵיב הָכָא וְעָבֵד בָּהּ, אֲמַר לֵיהּ אֲנָא נָסֵיב אַגְרֵי וּמְסַמֵּי עֵינֵיהּ. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע בּוֹ דָּוִד שְׁלַח וְאֵייתֵיתֵיהּ וְאָמַר לוֹ אַתְּ הוּא בֶּן בְּנוֹ שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק וְאַתְּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אָמַר לוֹ כָּךְ אֲנִי מְקַבֵּל מִבֵּית אָבִי אַבָּא מִכֹּר עַצְמְךָ לַעֲבוֹדָה זָרָה וְלֹא תִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת, אָמַר לוֹ חַס וְשָׁלוֹם לֹא הוּא כֵן, אֶלָּא מְכֹר עַצְמְךָ לַעֲבוֹדָה שֶׁהִיא זָרָה מִמְּךָ וְלֹא תִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. כֵּיוָן שֶׁרָאָה דָּוִד שֶׁהַמָּמוֹן חָבִיב עָלָיו עָמַד וּמְנָה אוֹתוֹ קוֹמְסִין תִּסְבְּרִין, אָמְרוּ כֵּיוָן שֶׁמֵּת דָּוִד חָזַר לְסוּרוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א יג, יח): וַיֹּאמֶר לוֹ גַּם אֲנִי נָבִיא כָּמוֹךָ וגו' כִּחֵשׁ לוֹ, מַהוּ כִּחֵשׁ לוֹ, שִׁקֵּר לוֹ, וּמַה שִׁקֵּר לוֹ, הֶאֱכִילֵהוּ לֶחֶם כְּזָבִים, וּכְתִיב (מלכים א יג, כ): וַיְהִי הֵם יֹשְׁבִים אֶל הַשֻּׁלְחָן וַיְהִי דְּבַר ה' אֶל הַנָּבִיא אֲשֶׁר הֱשִׁיבוֹ, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם זֶה שֶׁכִּחֵשׁ בּוֹ וְהֶאֱכִילֵהוּ לֶחֶם כְּזָבִים זָכָה שֶׁשָּׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, אַתֶּם אַחֵינוּ בְּנֵי אוּשָׁא שֶׁקִּבַּלְתֶּם רַבּוֹתֵינוּ בְּמַאֲכָל אֻמָּת וּמִשְׁתֶּה וּמִטָּה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיִּשַּׁלֵּם לָכֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׂכָר טוֹב. נְכַנַס רַבִּי יוֹסֵי וְדָרַשׁ (שמואל ב ו, יא): וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן ה' בֵּית עֹבֵד אֱדֹם הַגִּתִּי וגו' (שמואל ב ו, יא): וַיְגַּד לַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בֵּרַךְ ה' אֶת בֵּית עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ, בְּאֵיזוֹ זְכוּת בַּעֲבוּר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים, וּבַמֶּה בֵּרְכוֹ, בְּבָנִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים א כו, ה): עַמִּיאֵל הַשִּׁשִּׁי יִשָּׂשכָר הַשְּׁבִיעִי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברי הימים א כו, ח): כָּל אֵלֶּה מִבְּנֵי עֹבֵד אֱדֹם הֵמָּה וּבְנֵיהֶם. אָמְרוּ שְׁמוֹנָה בָּנִים הָיוּ לוֹ וּשְׁמוֹנָה כַּלּוֹת הָיוּ לוֹ וְכָל חָדָא מִנְהוֹן הֲוַת יְלֵדַת תְּרִין בְּכָל יַרְחָא, הָא כֵיצַד, טְמֵאָה שִׁבְעָה, וּטְהוֹרָה שִׁבְעָה, וְהִיא יוֹלֶדֶת. טְמֵאָה שִׁבְעָה, וּטְהוֹרָה שִׁבְעָה, וְהִיא

יוֹלֶדֶת. שִׁתָּא עֲשַׂר בְּכָל יֶרַח. תְּלָתָא יְרַחִין הָא אַרְבָּעִין וּתְמַנְיָא, וְשִׁתָּא דְיַדֵּיהּ, הָא חַמְשִׁין וְאַרְבָּעָה, וּתְמָנְיָתְהוֹן הָא שִׁתִּין וְתַרְתֵּין, הֲלֹא הוּא דִּכְתִיב (דברי הימים א כו, ה): שִׁשִּׁים וּשְׁנַיִם לְעֹבֵד אֱדֹם. חַבְרַיָּא בְּעוֹן קוֹמֵי רַבִּי יוֹחָנָן אֲמָרוּ לֵיהּ מַהוּ דֵין דִּכְתִיב (דברי הימים א כו, ה): פְּעֻלְתַּי הַשִּׁמְינִי, אָמַר לָהֶם עַל יְדֵי שֶׁפָּעַל פְּעֻלָּה גְּדוֹלָה בַּתּוֹרָה. וּמַה פָּעַל בַּתּוֹרָה, שֶׁהָיָה מַדְלִיק לִפְנֵי הָאָרוֹן נֵר אֶחָד שַׁחֲרִית וְנֵר אֶחָד בֵּין הָעַרְבַּיִם. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אָרוֹן הָאֱלֹהִים שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמְדַבֵּר אֶלָּא שֶׁהָיוּ בוֹ שְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים וְהִדְלִיק בּוֹ נֵר אֶחָד זָכָה לְהִתְבָּרֵךְ בְּכִבּוּדוֹ, וְאַתֶּם אַחֵינוּ בְּנֵי אוּשָׁא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. נִכְנַס רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי וְדָרַשׁ (מלכים ב ד, ח): וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל שׁוּנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְּדוֹלָה וַתַּחֲזֶק בּוֹ לֶאֱכָל לֶחֶם, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן עַל יְדֵי שֶׁכָּתַב וַתַּחֲזֶק בּוֹ לֶאֱכָל לֶחֶם זָכְתָה לְהַחֲיוֹת אֶת בְּנָהּ, רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי זְעֵירָא וְרַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אָמְרוּ גְּדוֹלָה הִיא הַפְּרָנָסָה שֶׁגּוֹרֶמֶת לִתְחִיַּת הַמֵּתִים לָבוֹא שֶׁלֹּא בְעוֹנָתָהּ, צָרְפִית עַל יְדֵי שֶׁהֶאֱכִילָה אֶת אֵלִיָּהוּ זָכְתָה לְהַחֲיוֹת אֶת בְּנָהּ, שׁוּנַמִּית עַל יְדֵי שֶׁהֶאֱכִילָה אֶת אֱלִישָׁע זָכְתָה לְהַחֲיוֹת אֶת בְּנָהּ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי אֲפִלּוּ נֵרוֹת אֲפִלּוּ פְּתִילוֹת הָיָה אֵלִיָּהוּ מַעֲבִיר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם כְּדֵי שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ לְכָל בְּרִיָּה, רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר וְכִי מַשָּׁלָה אָכַל וַהֲלֹא הִיא וְהוּא מַשָּׁלוֹ אָכְלוּ, דִּכְתִיב (מלכים א יז, טו): וַתֹּאכַל הִיא וְהוּא, הוּא וְהִיא כְּתִיב, אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁקִּבְּלָה אוֹתוֹ בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת וְשִׁמַּשְׁתּוֹ, זָכְתָה לְהַחֲיוֹת אֶת בְּנָהּ, וְאַתֶּם בְּנֵי אוּשָׁא גּוֹמְלֵי הַחֶסֶד עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. נִכְנַס רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְדָרַשׁ (שמואל א טו, ו): וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל הַקֵּינִי לְכוּ סֻרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי פֶּן אֹסִפְךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עָשִׂיתָה חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם, וְכִי עִם כָּל יִשְׂרָאֵל עָשָׂה יִתְרוֹ חֶסֶד, וַהֲלֹא לֹא עָשָׂה אֶלָּא עִם מֹשֶׁה בִּלְבָד, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר יִתְרוֹ וַדַּאי עָשָׂה חֶסֶד עִם מֹשֶׁה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות ב, כ): קְרָאן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם, אָמַר רַבִּי סִימוֹן אֵין הוּא כֵּן אֶלָּא בִּשְׁכָרוֹ הֶאֱכִילוֹ, דִּכְתִיב (שמות ב, כ): וְגַם דָּלֹה דָּלָה לָנוּ, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר דָּלֹה דָּלָה לָנוּ וְלַאֲבוֹתֵינוּ. רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר דָּלֹה דָּלָה לָנוּ וְלָרוֹעִים. וְרַבָּנָן אָמְרֵי דָּלֹה דָּלָה לָנוּ בִּזְכוּת אֲבוֹתֵינוּ, דָּלֹה לָרוֹעִים בִּשְׁבִיל לְהַטִּיל שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם,, וְאֹתִּ אֲמַרְתְּ עִם כָּל יִשְׂרָאֵל עָשָׂה חֶסֶד, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁעוֹשֶׂה חֶסֶד עִם אֶחָד מִגְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל מַעֲלִין לוֹ כְּאִלּוּ עָשָׂה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאַתֶּם אַחֵינוּ בְּנֵי אוּשָׁא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. נִכְנַס רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב וְדָרַשׁ (דברים כז, ט): וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַסְכֵּת וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיֵיתָ לְעָם, וְכִי הַיּוֹם קִבְּלוּ הַתּוֹרָה וַהֲלֹא כְּבָר אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְאֹתִּ אֲמַרְתְּ הַיּוֹם הַזֶּה, אֶלָּא מְלַמֵּד כֵּיוָן שֶׁשָּׁנָה לָהֶם מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה וְקִבְּלוּהָ בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, הֶעֱלָה לָהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ קִבְּלוּהָ הַיּוֹם מֵהַר סִינַי, לָכֵן נֶאֱמַר: הַיּוֹם הַזֶּה

נְהִיֵית לְעָם לַה' אֱלֹהֶיךָ, וְאַתֶּם אַחֵינוּ בְּנֵי אוּשָׁא שֶׁקִּבַּלְתֶּם רַבּוֹתֵינוּ בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

פרק ו

א שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי, אֵלּוּ לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנִים. וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי, אֵלּוּ לוּחוֹת הַשְּׁנִיִּים. דָּבָר אַחֵר, שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי, זוֹ צִיצִית. וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי, אֵלּוּ תְּפִלִּין. דָּבָר אַחֵר, שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי, זוֹ קְרִיאַת שְׁמַע. וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי, זוֹ תְּפִלָּה. דָּבָר אַחֵר, שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי, זוֹ סֻכָּה. וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי, זֶה עֲנַן שְׁכִינָה לֶעָתִיד לָבוֹא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה ס, יט): לֹא יִהְיֶה לְךָ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְנֹגַהּ הַיָּרֵחַ לֹא יָאִיר לָךְ, מִי מֵאִיר לָךְ (ישעיה ס, יט): וְהָיָה לָךְ ה' לְאוֹר עוֹלָם. דָּבָר אַחֵר, שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי, זוֹ מְזוּזָה. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי (דברים ו, ט): וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, בִּיאָתְךָ מִן הַשּׁוּק לְבֵיתְךָ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כְּתִיב (שמות כו, לה): וְשַׂמְתָּ אֶת הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וגו', וְאֵינוֹ כֵן אֵין אָדָם מַנִּיחַ אֶת הַמְּנוֹרָה מִשְּׂמֹאל כְּדֵי שֶׁלֹּא תְהֵא מְעַכֶּבֶת הַיָּמִין, אֵין אָדָם מַנִּיחַ אֶת הַשֻּׁלְחָן מִשְּׂמֹאל תַּחַת הָרֹאשׁ וּמְחַבֵּק בַּיָּמִין, אָמַר רַבִּי אַחָא רַבִּי יוֹחָנָן מַיְיתֵי לְהּ מִן הֲדָא קְרָיָה (דברים י, כב): לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וּלְדָבְקָה בּוֹ, אֵי זֶהוּ דִּבּוּק שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי.

פרק ז

א הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם, בַּמֶּה הִשְׁבִּיעָן, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר הִשְׁבִּיעָן בַּשָּׂמִים וּבָאֳרָן, בְּצָבָאוֹת, בְּצָבָא שֶׁל מַעְלָה וּבְצָבָא שֶׁל מַטָּה, בְּשִׁתֵּי צְבָאוֹת, הֱוֵי אוֹמֵר בְּצָבָאוֹת אוֹ בְּאַיָּלוֹת הַשָּׂדֶה, זוֹ חַיַּת הַשָּׂדֶה, הָאֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (איוב ה, כג): כִּי עִם אַבְנֵי הַשָּׂדֶה בְּרִיתֶךָ וְחַיַּת הַשָּׂדֶה הִשְׁלְמָה לָךְ. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא וְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר הִשְׁבִּיעָן בָּאָבוֹת וּבָאִמָּהוֹת, בְּצָבָאוֹת אֵלּוּ אָבוֹת שֶׁעָשׂוּ צְבָיוֹנִי וְעָשִׂיתִי צְבָיוֹנִי בָּם. אוֹ בְּאַיָּלוֹת הַשָּׂדֶה, אֵלּוּ הַשְּׁבָטִים, הָאֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (בראשית מט, כא): נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר הִשְׁבִּיעָן בַּמִּילָה, בְּצָבָאוֹת, בְּצָבָא שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אוֹת. אוֹ בְּאַיָּלוֹת הַשָּׂדֶה, שֶׁשּׁוֹפְכִין דָּמָם כְּדַם צְבִי וְאַיָּל. וְרַבָּנָן אָמְרֵי הִשְׁבִּיעָן בְּדוֹרוֹ שֶׁל שְׁמַד, בְּצָבָאוֹת, שֶׁעָשׂוּ צְבָיוֹנִי בָּעוֹלָם וְשֶׁעָשִׂיתִי צְבָיוֹנִי בָּהֶן. אוֹ בְּאַיָּלוֹת הַשָּׂדֶה, שֶׁשּׁוֹפְכִין דָּמָן עַל קִדּוּשַׁת שְׁמִי כְּדַם הַצְּבִי וְדַם הָאַיָּל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים מד, כג): כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אִם יֹאמַר לִי אָדָם תֵּן נַפְשְׁךָ עַל קִדּוּשַׁת שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי נוֹתֵן, וּבִלְבַד שֶׁיַּהַרְגוּנִי מְיָד, אֲבָל בְּדוֹרוֹ שֶׁל שְׁמַד אֵינִי יָכוֹל לִסְבֹּל. וּמָה הָיוּ עוֹשִׂים בְּדוֹרוֹ שֶׁל שְׁמַד, הָיוּ מְבִיאִין כַּדּוּרִיּוֹת שֶׁל בַּרְזֶל וּמְלַבְּנִין אוֹתָן בָּאֵשׁ וְנוֹתְנִין אוֹתָן תַּחַת שִׁיחֵיהֶן וּמַשִּׁיאִין נַפְשׁוֹתָם מֵהֶם וּמְבִיאִין קְרוֹמִיּוֹת שֶׁל קָנִים וְנוֹתְנִין אוֹתָן תַּחַת צִפָּרְנָן וּמַשִּׁיאִין נַפְשׁוֹתֵיהֶם מֵהֶם, הוּא שֶׁאָמַר דָּוִד (תהלים כה, א): אֵלֶיךָ ה' נַפְשִׁי אֶשָּׂא, אַשִּׂיא כְּתִיב, שֶׁהָיוּ

מַשִּׁיאִין נַפְשָׁם עַל קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, הַמְתִּינוּ לִי וַאֲנִי עוֹשֶׂה אֶתְכֶם כְּצָבָא שֶׁל מַעְלָה. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל אִם תִּשְׁמְרוּ שְׁבוּעָתִי אֶעֱשֶׂה אֶתְכֶם כְּצָבָא שֶׁל מַעְלָה, וְאִם לָאו אֶעֱשֶׂה אֶתְכֶם כְּצָבָא שֶׁל מַטָּה. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת יֵשׁ כָּאן, אַחַת לְיִשְׂרָאֵל וְאַחַת לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, נִשְׁבַּע לְיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ עֹל הַמַּלְכֻיּוֹת, וְנִשְׁבַּע לַמַּלְכֻיּוֹת שֶׁלֹּא יַקְשׁוּ עֹל עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם מַקְשִׁים עֹל עַל יִשְׂרָאֵל הֵן גּוֹרְמִין לַקֵּץ לָבוֹא שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתוֹ. אָמַר רַבִּי לֵוִי כְּתִיב (ישעיה לב, א): הֵן לְצֶדֶק יִמְלֹךְ מֶלֶךְ, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲמִיד מֶלֶךְ חָנֵף עַל אֻמָּתוֹ עַד שֶׁגּוֹבֶה דִּיקֵי שֶׁלָּהּ וְגוֹמְרָהּ תְּחִלָּה. רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר מַה שׁוֹטְרֵי יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִין לְפַרְעֹה הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות ה, טז): תֶּבֶן אֵין נִתָּן לַעֲבָדֶיךָ וגו' וְחָטָאת עַמֶּךָ, אַתְּ חָטֵי עַל עַמָּךְ וְאַתְּ חָטֵי עַל אֻמָּתָךְ וְאַתְּ גּוֹרֵם לְעַצְמָךְ שֶׁתִּסְתַּלֵּק הַמַּלְכוּת מִמֵּךְ וְתִנָּתֵן לְאֻמָּה אַחֶרֶת. רַבִּי חֶלְבּוֹ אוֹמֵר אַרְבַּע שְׁבוּעוֹת יֵשׁ כָּאן, הִשְׁבִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ עֹל הַמַּלְכֻיּוֹת, וְשֶׁלֹּא יִדְחֲקוּ עַל הַקֵּץ, וְשֶׁלֹּא יְגַלּוּ מַסְטִירִין שֶׁלָּהֶם לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְשֶׁלֹּא יַעֲלוּ חוֹמָה מִן הַגּוֹלָה. אִם כֵּן לָמָּה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ בָּא, לְקַבֵּץ גָּלֻיּוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. רַבִּי אוֹנְיָא אָמַר אַרְבַּע שְׁבוּעוֹת הִשְׁבִּיעָן כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה דּוֹרוֹת שֶׁדָּחֲקוּ עַל הַקֵּץ וְנִכְשְׁלוּ, וְאֵלּוּ הֵן: אֶחָד בִּימֵי עַמְרָם, וְאֶחָד בִּימֵי דֵינָיי, וְאֶחָד בִּימֵי בֶּן כּוֹזְבָא, וְאֶחָד בִּימֵי שׁוּתֶלַח בֶּן אֶפְרַיִם. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים עח, ט): בְּנֵי אֶפְרַיִם נוֹשְׁקֵי רוֹמֵי קָשֶׁת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֶחָד בִּימֵי עַמְרָם, וְאֶחָד בְּדוֹרוֹ שֶׁל שְׁמַד, וְאֶחָד בִּימֵי בֶּן כּוֹזְבָא, וְאֶחָד בִּימֵי שׁוּתֶלַח בֶּן אֶפְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּנֵי אֶפְרַיִם נוֹשְׁקֵי רוֹמֵי קָשֶׁת, וְהֵן הָיוּ מְחַשְׁבִין בְּשָׁעָה שֶׁנִּתְגַּזְּרָה גְּזֵרָה כְּשֶׁדִּבֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם אַבְרָהָם אָבִינוּ בֵּין הַבְּתָרִים וּמִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק הִתְחִיל, מָה עָשׂוּ נִתְקַבְּצוּ וְיָצְאוּ לַמִּלְחָמָה וְנָפְלוּ מֵהֶן חֲלָלִים הַרְבֵּה, מִפְּנֵי מָה, שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ בַּה' וְלֹא בָטְחוּ בִּישׁוּעָתוֹ, עַל שֶׁעָבְרוּ עַל הַקֵּץ וְעָבְרוּ עַל הַשְּׁבוּעָה. אִם תְּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי בֶּרֶכְיָה. רַבִּי יוּדָן אָמַר אַהֲבָה שֶׁאָהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, כח): וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו, מַהוּ עַד שֶׁתֶּחְפֹּץ, עַד שֶׁנַּעֲשָׂה חֶפְצוֹ שֶׁל זָקֵן. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר אַהֲבָה שֶׁאָהַב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי א, ב): אֲהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר ה', מַהוּ עַד שֶׁתֶּחְפֹּץ, מַלְכוּת שֶׁל מַעֲלָן, לְכְשֶׁתַּחְפֹּץ מִדַּת הַדִּין מֵאֵלֶיהָ, אֲנִי הוּא מְבִיאָהּ בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת וְלֹא אֶתְעַכֵּב, לְכָךְ נֶאֱמַר: עַד שֶׁתֶּחְפֹּץ.

פרק ח

א סדרא תנינא

קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא, זֶה מֹשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁבָּא וְאָמַר לְיִשְׂרָאֵל, בְּחֹדֶשׁ זֶה אַתֶּם נִגְאָלִין, אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה

רַבֵּנוּ, הֵיאַךְ אָנוּ נִגְאָלִין, וַהֲלֹא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם (בראשית טו, יג): וְעָבְדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וַעֲדַיִן אֵין בְּיָדֵנוּ אֶלָּא מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנָה, אָמַר לָהֶם הוֹאִיל וְהוּא חָפֵץ בִּגְאֻלַּתְכֶם אֵינוֹ מַבִּיט בְּחֶשְׁבּוֹנוֹתֵיכֶם אֶלָּא מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים, אֵין הָרִים וּגְבָעוֹת הָאֲמוּרִין כָּאן אֶלָּא קְצִים וְעִבּוּרִין, מְדַלֵּג עַל הַחֶשְׁבּוֹנוֹת וְעַל הַקְּצִים וְעִבּוּרִין, וּבַחֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, ב): הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים. רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר: קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא, זֶה מֹשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לְיִשְׂרָאֵל, בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִין, אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ הֵיאַךְ אָנוּ נִגְאָלִין וַהֲלֹא אֵין בְּיָדֵינוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים, אָמַר לָהֶם הוֹאִיל וְחָפֵץ בִּגְאֻלַּתְכֶם אֵינוֹ מַבִּיט בְּמַעֲשֵׂיכֶם הָרָעִים, וּבְמִי הוּא מַבִּיט בַּצַּדִּיקִים שֶׁבָּכֶם וּבְמַעֲשֵׂיהֶם, כְּגוֹן עַמְרָם וּבִית דִּינוֹ.

ב מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת, אֵין הָרִים אֶלָּא בָּתֵּי דִינִים, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שופטים יא, לז): וְאֵלְכָה וְיָרַדְתִּי עַל הֶהָרִים. וּבַחֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים. רַבָּנָן אָמְרֵי: קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא, זֶה מֹשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁבָּא וְאָמַר לְיִשְׂרָאֵל, בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִין, אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ הֵיאַךְ אָנוּ נִגְאָלִין וְכָל מִצְרַיִם מְטֻנָּפֶת מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּנוּ, אָמַר לָהֶם הוֹאִיל וְהוּא חָפֵץ בִּגְאֻלַּתְכֶם אֵינוֹ מַבִּיט בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּכֶם, אֶלָּא מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים, וְאֵין הָרִים אֶלָּא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (הושע ד, יג): עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים יְזַבֵּחוּ וְעַל הַגְּבָעוֹת יְקַטֵּרוּ. וּבַחֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם. רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי חוּנְיָא. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבִּי חוּנְיָא בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא, זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, בְּשָׁעָה שֶׁהוּא אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל, בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִין, אוֹמְרִים לוֹ הֵיאַךְ אָנוּ נִגְאָלִין וְלֹא כְּבָר נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא מְשַׁעְבְּדֵנוּ בְּשִׁבְעִים אֻמּוֹת, וְהוּא מְשִׁיבָן שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת וְאוֹמֵר לָהֶם, אֶחָד מִכֶּם גּוֹלֶה לְבַרְבַּרְיָה, וְאֶחָד מִכֶּם גּוֹלֶה לְסַמְטְרְיָה, דּוֹמֶה כְּמוֹ שֶׁגִּלִּיתֶם כֻּלְּכֶם, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהַמַּלְכוּת הַזֹּאת מַכְתֶּבֶת טִירוֹנְיָא מִכָּל הָעוֹלָם, מִכָּל אֻמָּה וְאֻמָּה, כּוּתִי אֶחָד אוֹ בַּרְבָּרִי אֶחָד בָּא וּמְשַׁעְבֵּד בָּכֶם, כְּגוֹן שֶׁשִּׁעְבַּדְתֶּם בָּהֶם כָּל אֻמָּתָם, וּכְאִלּוּ נִשְׁתַּעְבַּדְתֶּם בְּשִׁבְעִים אֻמּוֹת, וּבַחֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים.

פרק ט

א דּוֹמֶה דּוֹדִי לִצְבִי, אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אַתָּה אוֹמֵר לָנוּ דְּיוּ דְיוּ [פרוש דיאו דיאו] דֵּיאוּ אַתְּ לְגַבָּן תְּחִלָּה, דּוֹמֶה דּוֹדִי לִצְבִי, מַה צְּבִי זֶה מְדַלֵּג מֵהַר לְהַר, וּמִבְּקָעָה לְבִקְעָה, מֵאַיִלָּן לְאַיִלָּן, וּמִסַּכָּה לְסֻכָּה, וּמִגָּדֵר לְגָדֵר, כְּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קֹפֵץ מִמִּצְרַיִם לַיָּם, וּמִיָּם לְסִינַי, וּמִסִּינַי לֶעָתִיד. בְּמִצְרַיִם רָאוּ אוֹתוֹ,

שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, יב): וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם. בַּיָּם רָאוּ אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד לא): וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה וגו' (שמות טו, ב): זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ. בְּסִינַי רָאוּ אוֹתוֹ, דִּכְתִיב (דברים ה, ד): פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם בָּהָר. וּכְתִיב (דברים לג, ב): ה' מִסִּינַי בָּא. אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים, רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר לְאוֹרְזְלֵיהוֹן דְּאַיְילְתָּא. הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ, אַחַר כָּתְלֵנוּ שֶׁל סִינַי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יט, יא): כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה'. מַשְׁגִּיחַ מִן הַחַלּוֹנוֹת (שמות יט, כ): וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי אֶל רֹאשׁ הָהָר. מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים (שמות כ, א): וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים. עָנָה דּוֹדִי וְאָמַר לִי, מָה אָמַר לִי (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ.

ב דָּבָר אַחֵר, דּוֹמֶה דּוֹדִי לִצְבִי, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אַתְּ אֲמַרְתָּ לִי דֵּיוּ דַּיּוּ, דַּיְּאוּ אַתְּ לְגַבָּן תְּחִלָּה. דּוֹמֶה דּוֹדִי לִצְבִי, מַה צְּבִי זֶה מְדַלֵּג מֵהַר לְהַר, מִבְּקִעָה לְבִקְעָה, מֵאִילָן לְאִילָן וּמִסֻּכָּה לְסֻכָּה, מְגַדֵּר לְגָדֵר, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּץ מִבֵּית הַכְּנֶסֶת זֶה לְבֵית הַכְּנֶסֶת זֶה, מִבֵּית מִדְרָשׁ זֶה לְבֵית מִדְרָשׁ זֶה, כָּל כָּךְ לָמָּה, כְּדֵי לְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל, וּבְאֵיזוֹ זְכוּת בִּזְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית יח, א): וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי יוֹשֵׁב, יֹשֵׁב כְּתִיב, בָּא אַבְרָהָם לַעֲמֹד אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֵׁב אַבְרָהָם, אַתְּ סִימָן לְבָנֶיךָ, מָה אַתְּ יוֹשֵׁב וַאֲנִי עוֹמֵד, כְּךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ בְּשָׁעָה שֶׁיִּכָּנְסוּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְקוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע, הֵם יוֹשְׁבִין וּכְבוֹדִי עוֹמֵד בֵּינֵיהֶם, מַה טַּעֲמָא (תהלים פב, א): אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל. רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר אֱלֹהִים עוֹמֵד אֵין כְּתִיב, אֶלָּא נִצָּב, מַהוּ נִצָּב, אִיטִימוֹס, הָאֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (שמות לד, ב): וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל רֹאשׁ הָהָר, וּכְתִיב (ישעיה סה, כד): וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וגו'. רַבִּי שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי חֲנִינָא כָּל קִלּוּס וְקִלּוּס שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְקַלְּסִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים כב, ד): וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל. אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר לְאוֹרְזְלֵיהוֹן דְּאַיְילְתָּא. הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ, אַחַר כָּתְלֵי בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. מַשְׁגִּיחַ מִן הַחַלּוֹנוֹת, מִבֵּין כִּתְפֵּיהֶם שֶׁל כֹּהֲנִים. מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים, מִבֵּין אֶצְבְּעוֹתֵיהֶם שֶׁל כֹּהֲנִים. עָנָה דּוֹדִי וְאָמַר לִי, מָה אָמַר לִי (במדבר ו, כד): יְבָרֶכְךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ.

ג דָּבָר אַחֵר, דּוֹמֶה דּוֹדִי לִצְבִי, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתְּ אָמַר לָן דַּיּוּ דַּיּוּ, אַתְּ דַּיְּאוּ לְגַבָּן תְּחִלָּה. דּוֹמֶה דּוֹדִי לִצְבִי, מַה צְּבִי זֶה נִרְאֶה וְחוֹזֵר וְנִכְסֶה, נִרְאֶה וְחוֹזֵר וְנִכְסֶה, כָּךְ גּוֹאֵל הָרִאשׁוֹן נִרְאֶה וְנִכְסֶה וְחוֹזֵר וְנִרְאֶה. וְכַמָּה נִכְסֶה מֵהֶם, רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמַר שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות ה, כ): וַיִּפְגְּעוּ אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן, יְהוּדָה בְּרַבִּי אָמַר לְקִירְסִין, כָּךְ גּוֹאֵל הָאַחֲרוֹן נִגְלֶה לָהֶם וְחוֹזֵר וְנִכְסֶה מֵהֶן, וְכַמָּה נִכְסֶה מֵהֶן, אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה יָמִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל יב, יא): וּמֵעֵת הוּסַר הַתָּמִיד וְלָתֵת שִׁקּוּץ שֹׁמֵם יָמִים

אֶלֶף מָאתַיִם וְתִשְׁעִים, וּכְתִיב (דניאל יב, יב): אַשְׁרֵי הַמְחַכֶּה וְיַגִּיעַ לְיָמִים אֶלֶף שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה, אִילֵּין יַתִּירַיָּא מָאן אִינּוּן, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן קְצַרְתָּה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָה אָמַר אֵלּוּ אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה יוֹם שֶׁהוּא נִכְסֶה מֵהֶם, וְאוֹתָן הַיָּמִים יִשְׂרָאֵל קוֹטְפִים מַלּוּחִים וְשָׂרְשֵׁי רֹתֶם וְאוֹכְלִין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איוב ל, ד): הַקֹּטְפִים מַלּוּחַ עֲלֵי שִׂיחַ וְשֹׁרֶשׁ רְתָמִים לַחְמָם, וּלְאֵיכָן הוּא מוֹלִיכָן, מַאן דְּאָמַר לְמִדְבַּר יְהוּדָה, וּמַאן דְּאָמַר לְמִדְבַּר סִיחוֹן וְעוֹג. מַאן דְּאָמַר לְמִדְבַּר יְהוּדָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (הושע יב, י): עֹד אוֹשִׁיבְךָ בָאֳהָלִים כִּימֵי מוֹעֵד. וּמַאן דְּאָמַר לְמִדְבַּר סִיחוֹן וְעוֹג, מִדִּכְתִיב (הושע ב, טז יז): הִנֵּה אָנֹכִי מְפַתֶּיהָ וְהֹלַכְתִּיהָ הַמִּדְבָּר וְדִבַּרְתִּי עַל לִבָּהּ, וְנָתַתִּי לָהּ אֶת כְּרָמֶיהָ. וְכָל שֶׁהוּא מַאֲמִין לוֹ וְהוֹלֵךְ אַחֲרָיו וּמַמְתִּין, הוּא חָיָה, וְכָל שֶׁאֵין מַאֲמִין לוֹ וְהוֹלֵךְ לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, בַּסּוֹף הֵן הוֹרְגִין אוֹתוֹ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר מַרְיוֹן לְסוֹף אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה יָמִים נִגְלָה לָהֶם וּמוֹרִיד לָהֶם אֶת הַמָּן, וְאֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ (קהלת א, ט).

ד דָּבָר אַחֵר, אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים, לְאוֹרְזֵלִיהוֹן דְּאַיָּילְתָּא. הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ, אַחַר כּוֹתֶל מַעֲרָבִי שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לָמָּה שֶׁנִּשְׁבַּע לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינוֹ חָרֵב לְעוֹלָם, וְשֶׁעַר הַכֹּהֵן וְשַׁעַר חוּלְדָה לֹא חָרְבוּ לְעוֹלָם עַד שֶׁיְּחַדְּשֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. מַשְׁגִּיחַ מִן הַחַלּוֹנוֹת, זוֹ זְכוּת אָבוֹת. מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים, זוֹ זְכוּת אִמָּהוֹת.

ה עָנָה דּוֹדִי וְאָמַר לִי, מָה אָמַר לִי: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים. דָּבָר אַחֵר, עָנָה דּוֹדִי וְאָמַר לִי, רַבִּי עֲזַרְיָה אָמַר, לֹא הִיא עֲנִיָּה וְלֹא הִיא אֲמִירָה, אֶלָּא עָנָה לִי עַל יְדֵי מֹשֶׁה, וְאָמַר לִי עַל יְדֵי אַהֲרֹן, וּמָה אָמַר לִי: קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי, קוּמִי לָךְ, זְרוּזִי גַּרְמִיךְ. דָּבָר אַחֵר, קוּמִי לָךְ, בִּתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, דִּכְתִיב בֵּיהּ (בראשית יב, א): לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ. רַעְיָתִי יָפָתִי, בִּתּוֹ שֶׁל יִצְחָק, שֶׁרִיעָה אוֹתִי וְיִפָּה אוֹתִי עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וּלְכִי לָךְ, בִּתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁשָּׁמַע לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כח, ז): וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו וְאֶל אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם.

פרק יא

א כִּי הִנֵּה הַסְּתָו עָבָר, אֵלּוּ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה שֶׁנִּנְזְרוּ עַל אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ, אֵלּוּ מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְלֹא הוּא הַגֶּשֶׁם וְלֹא הוּא הַסְּתָו. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא עִקַּר טַרְחוּתָא מִטְרָא הוּא, כָּךְ עִקַּר שִׁעְבּוּדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם שְׁמוֹנִים וְשֵׁשׁ שָׁנִים הֲיוּ מִשָּׁעָה שֶׁנּוֹלְדָה מִרְיָם (פרושה, שלכך נקרא שמה מרים, על שום שנאמר (שמות א, יד): וימררו את חייהם, כי מרים לשון מרור הוא].

פרק יב

א הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ, הַנִּצּוֹחוֹת נִרְאוּ בָאָרֶץ, אֵיזֶה זֶה, זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, א): וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר. עֵת הַזְּמִיר הִגִּיעַ, הִגִּיעַ זְמַנָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְהִגָּאֵל, הִגִּיעַ זְמַנָּהּ שֶׁל עֶרְלָה שֶׁתִּתְעַקֵּר. הִגִּיעַ זְמַן שֶׁל מִצְרַיִם שֶׁיִּזָּמְרוּ. הִגִּיעַ זְמַן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלֶּהֶן שֶׁתֵּעָקֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, יב): וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים, הִגִּיעַ זְמַן שֶׁל יָם שֶׁיִּבָּקְעוּ מֵימָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, כא): וַיְבַקְּעוּ הַמָּיִם. הִגִּיעַ זְמַן שֶׁל שִׁירָה, שֶׁתֵּאָמֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, א): אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה, רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמַר הִגִּיעַ זְמַן שֶׁתַּעֲשׂוּ זְמִירוֹת לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, כ): עֻזִּי וְזִמְרָת יָהּ, זְמִירוֹת יָהּ. אָמַר רַבִּי בִּיבִי (תהלים קיט, נד): זְמִרוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ. וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן קוֹל תַּייָר טָב נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ, זֶה מֹשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר (שמות יא, ד): וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה.

פרק יג

א הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַּגֶּיהָ, אֵלּוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמֵּתוּ בִּשְׁלֹשָׁה יְמֵי אֲפֵלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות י, כב): וַיְהִי חֹשֶׁךְ וגו' לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו. וְהַגְּפָנִים סְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ, אֵלּוּ הַנִּשְׁאָרִים שֶׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְנִגְאֲלוּ, אֲתָא מֹשֶׁה לְגַבָּן אֲמַר לוֹן כָּל הָדֵין רֵיחָא טָבָא אִית גַּבֵּיכוֹן וְאַתּוּן יְתִיבִין הָכָא, קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי.

ב דָּבָר אַחֵר, עָנָה דּוֹדִי וְאָמַר לִי, אָמַר רַבִּי עֶזְרִיָּה לֹא הִיא עָנְיָה וְלֹא הִיא אֲמִירָה, אֶלָּא עָנָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאָמַר לִי עַל יְדֵי אַהֲרֹן, מָה אָמַר לִי: קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי. כִּי הִנֵּה הַסְּתָו עָבָר, אֵלּוּ אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר. הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ, אֵלּוּ שִׁלּשִׁים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל כִּמְנֻדִּין בַּמִּדְבָּר, וְלֹא הָיָה הַדִּבּוּר מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה, עַד שֶׁתַּמּוּ כָּל אוֹתוֹ הַדּוֹר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ב, יד יז): וַיְהִימִים אֲשֶׁר הָלַכְנוּ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ וגו' וְגַם יַד ה' הָיְתָה בָּם, וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּמּוּ מִיָּד וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי לֵאמֹר. הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ, הַנִּצּוֹחוֹת נִרְאוּ בָּאָרֶץ, אֵלּוּ הַנִּשְׁיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לד, יח): וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד. עֵת הַזְּמִיר הִגִּיעַ, הִגִּיעַ זְמַנָּהּ שֶׁל עֶרְלָה שֶׁתִּתְעַקֵּר, הִגִּיעַ זְמַנָּן שֶׁל כְּנַעֲנִים שֶׁיִּזָּמְרוּ, הִגִּיעַ זְמַנָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהֶחֱלִק לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כו, נג): לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ. וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן קוֹל תַּייָר טָב נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ, זֶה קוֹלוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר (יהושע א, יא): עִבְרוּ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה. הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַּגֶּיהָ, אֵלּוּ סַלֵּי הַבִּכּוּרִים. וְהַגְּפָנִים סְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ, אֵלּוּ הַנְּסָכִים.

ג דָּבָר אַחֵר, עָנָה דּוֹדִי וְאָמַר לִי, עָנָה לִי עַל יְדֵי דָּנִיֵּאל, וְאָמַר לִי עַל יְדֵי עֶזְרָא. מָה אָמַר לִי, קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי. כִּי הִנֵּה הַסְּתָו עָבָר, אֵלּוּ שִׁבְעִים שָׁנָה שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בַּגּוֹלָה.

הַגָּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ, אֵלּוּ חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה מִשֶּׁחָרַב הַבַּיִת עַד שֶׁנֶּעֱקְרָה מַלְכוּת כַּשְׂדִּים, וְלֹא שִׁבְעִים שָׁנָה הֵן, אָמַר רַבִּי לֵוִי צֵא מֵהֶן שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁהָיְתָה בַּת קוֹל מְפוֹצֶצֶת וְאוֹמֶרֶת לִנְבוּכַדְנֶצַּר עַבְדָּא בִישָׁא סוֹכֵן חֲרוּב בֵּיתָא דְמָרָךְ, דִּבְנוֹי דְמָרָךְ לָא שָׁמְעוּן לֵיהּ. הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ, כְּגוֹן מָרְדְּכַי וַחֲבוּרְתּוֹ, עֶזְרָא וַחֲבוּרְתּוֹ. עֵת הַזָּמִיר הִגִּיעַ, הִגִּיעַ זְמַן שֶׁל עֶרְלָה שֶׁתִּזָּמֵר, הִגִּיעַ זְמַן שֶׁל רְשָׁעִים שֶׁיִּשְׁבְּרוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יד, ה): שָׁבַר ה' מַטֵּה רְשָׁעִים. הִגִּיעַ זְמַן שֶׁל בַּבְלִיִּים לְהִשָּׁמֵד, הִגִּיעַ זְמַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיִּבָּנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א, כא): וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן. וּכְתִיב (חגי ב, ט): גָּדוֹל יִהְיֶה כְּבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה. וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן קוֹל תַּיָּיר טָב נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ, אֵי זֶה זֶה, זֶה קוֹלוֹ שֶׁל כּוֹרֶשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (עזרא א, ב): כֹּה אָמַר כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וגו' כֹּל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ וגו' מִי בָכֶם מִכָּל עַמּוֹ. הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַּגֶּיהָ, אֵלּוּ הַסַּלִּים שֶׁל בִּכּוּרִים. וְהַגְּפָנִים סְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ, אֵלּוּ הַנְּסָכִים.

ד דָּבָר אַחֵר, עָנָה דוֹדִי וְאָמַר לִי, עָנָה עַל יְדֵי אֱלִיָּהוּ, וְאָמַר לִי עַל יְדֵי מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. מָה אָמַר לִי קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי לָךְ, אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה כִּי הִנֵּה הַסְּתָו עָבָר, זוֹ מַלְכוּת כּוּתִים, שֶׁמְּסִיתָה אֶת הָעוֹלָם וּמַטְעֶת אוֹתוֹ בְּכָזָבֶיהָ, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים יג, ז): כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶּן אִמֶּךָ. הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ, זֶה הַשִּׁעְבּוּד. הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ, הַנְּצוֹחוֹת נִרְאוּ בָאָרֶץ, מִי הֵם, רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק כְּתִיב (זכריה ב, ג): וַיַּרְאֵנִי ה' אַרְבָּעָה חָרָשִׁים, וְאֵלּוּ הֵן: אֵלִיָּהוּ, וּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וּמַלְכֵּי צֶדֶק, וּמְשׁוּחַ מִלְחָמָה. עֵת הַזָּמִיר הִגִּיעַ, הִגִּיעַ זְמַנָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְהִגָּאֵל, הִגִּיעַ זְמַנָּהּ שֶׁל עֶרְלָה לְהִזָּמֵר, הִגִּיעַ זְמַנָּהּ שֶׁל מַלְכוּת כּוּתִים שֶׁתִּכָּלֶה, הִגִּיעַ זְמַנָּהּ שֶׁל מַלְכוּת שָׁמַיִם שֶׁתִּתְגַּלֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יד, ט): וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ, אֵיזֶה זֶה, זֶה קוֹלוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ הַמְכָרִיז וְאוֹמֵר (ישעיה נב, ז): מַה נָּאוּו עַל הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר. הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַּגֶּיהָ, אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא סְמוּךְ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ דֶּבֶר גָּדוֹל בָּא לָעוֹלָם וְהָרְשָׁעִים כָּלִים. וְהַגְּפָנִים סְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ, אֵלּוּ הַנִּשְׁאָרִים, וְעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר (ישעיה ד, ג): וְהָיָה הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַיִם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שָׁבוּעַ שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא, שָׁנָה רִאשׁוֹנָה, מִתְקַיֵּם מַה שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ד, ז): וְהִמְטַרְתִּי עַל עִיר אֶחָת וְעַל עִיר אַחַת לֹא אַמְטִיר. בַּשְּׁנִיָּה, חִצֵּי רָעָב מִשְׁתַּלְּחִין בָּהּ. בַּשְּׁלִישִׁית, רָעָב גָּדוֹל וּמֵתִים בּוֹ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף, וַחֲסִידִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה מִתְמַעֲטִים, וְהַתּוֹרָה מִשְׁתַּכַּחַת מִיִּשְׂרָאֵל. בְּרְבִיעִית, רָעָב וְלֹא רָעָב שֹׂבַע וְלֹא שֹׂבַע. בַּחֲמִישִׁית, שֹׂבַע גָּדוֹל וְאוֹכְלִין וְשׂוֹתִין וּשְׂמֵחִים וְהַתּוֹרָה חוֹזֶרֶת לְחֻדּוּשָׁהּ וּמִתְחַדֶּשֶׁת לְיִשְׂרָאֵל. בַּשִּׁשִּׁית, קוֹלוֹת. בַּשְּׁבִיעִית, מִלְחָמוֹת. בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, בֶּן דָּוִד בָּא. אָמַר אַבַּיֵי כַּמָּה שָׁבוּעִין אָתַת כַּהֲדָא וְלָא אָתָא וְלָא אָתֵי, אֶלָּא כְּהַהִיא דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ דּוֹר שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא בֵּית הַוַּעַד יִהְיֶה

לְזָנוּת, וְהַגְּלִיל יֶחֱרַב, וְהַגַּבְלָן יֹשְׁוֹם, וְאַנְשֵׁי הַגְּלִיל יְסַבְּבוּ מֵעִיר לְעִיר וְלֹא יֵחָנְנוּ, וְחָכְמַת הַסּוֹפְרִים תִּסְרַח, וְיִרְאֵי חֵטְא וְאַנְשֵׁי חֶסֶד נֶאֱסָפִים, וְהָאֱמֶת נֶעְדֶּרֶת, וּפְנֵי הַדּוֹר כִּפְנֵי הַכֶּלֶב. וּמִנַּיִן שֶׁאֱמֶת נֶעְדֶּרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נט, טו): וַתְּהִי הָאֱמֶת נֶעְדֶּרֶת וְסָר מֵרָע מִשְׁתּוֹלֵל. לְהֵיכָן הוֹלֶכֶת, דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר הוֹלֶכֶת וְיוֹשֶׁבֶת לָהּ עֲדָרִים עֲדָרִים בַּמִּדְבָּר. וְרַבָּנָן אָמְרֵי דּוֹר שֶׁבָּן דָּוִד בָּא, חַכְמֵי הַדּוֹר מֵתִים וְהַנּוֹתָרִים עֵינֵיהֶם כָּלוֹת בְּיָגוֹן וַאֲנָחָה וְצָרוֹת רַבּוֹת וְרָעוֹת רַבּוֹת בָּאוֹת עַל הַצִּבּוּר, וּגְזֵרוֹת קָשׁוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת וּמִשְׁתַּלְחוֹת עַד שֶׁהָרִאשׁוֹנָה קַיֶּמֶת אַחֶרֶת בָּאָה וְנִסְמְכָה לָהּ. אָמַר רַבִּי נְהוֹרַאי דּוֹר שֶׁבָּן דָּוִד בָּא, הַנְּעָרִים יַלְבִּינוּ לַזְּקֵנִים, וְיַעֲמְדוּ הַזְּקֵנִים בִּפְנֵי הַנְּעָרִים, (מיכה ז, ו): בַּת קָמָה בְאִמָּהּ כַּלָּה בַּחֲמֹתָהּ, אֹיְבֵי אִישׁ אַנְשֵׁי בֵיתוֹ, וּבֵן אֵינוֹ מִתְבַּיֵּשׁ מֵאָבִיו. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר קֹדֶם יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ עֲנִיּוּת יִרְבֶּה, וְיֹקֶר הוֹוֶה, וְהַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ, וְהַיַּיִן יִסְרִיחַ, וְהַמַּלְכוּת כֻּלָּהּ תֵּהָפֵךְ לְמִינוּת וְאֵין תּוֹכֵחוֹת. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אֵין בֶּן דָּוִד בָּא אֶלָּא בְּדוֹר שֶׁפָּנָיו דּוֹמִין לְכֶלֶב. אָמַר רַבִּי לֵוִי אֵין בֶּן דָּוִד בָּא אֶלָּא בְּדוֹר שֶׁפָּנָיו חֲצוּפוֹת וְחַיָּב כְּלָיָה. אָמַר רַבִּי יַנַּאי אִם תִּרְאֶה דּוֹר אַחַר דּוֹר מְחֻרָּף וּמְגֻדָּף, צַפֵּה לְרַגְלֵי מָלֵךְ הַמָּשִׁיחַ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים פט, נב): אֲשֶׁר חֵרְפוּ אוֹיְבֶיךָ ה' אֲשֶׁר חֵרְפוּ עִקְּבוֹת מְשִׁיחֶךָ, מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ: בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן.

פרק יד

א יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, מַהוּ יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹרֵא אֲנִי לְיִשְׂרָאֵל יוֹנָה, דִּכְתִיב (הושע ז, יא): וַיְהִי אֶפְרַיִם כְּיוֹנָה פּוֹתָה אֵין לֵב, אֶצְלִי הֵם כְּיוֹנָה אֲבָל אֵצֶל אֻמּוֹת הָעוֹלָם כְּמִין חַיּוֹת, דִּכְתִיב (בראשית מט, ט) גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה, (בראשית מט, כא) נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה, (בראשית מט, יז) יְהִי דָן נָחָשׁ עָלֵי דָּרֶךְ (בראשית מט, כז) בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף, וְכָל שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים מְשׁוּלִים כְּחַיּוֹת, לְפִי שֶׁהָאֻמּוֹת נִלְחָמִים לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִים לְיִשְׂרָאֵל מָה אַתֶּם רוֹצִים מִן הַשַּׁבָּת וּמִן הַמִּילָה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַגְבִּירָן לְיִשְׂרָאֵל וְנַעֲשִׂין בִּפְנֵי הָאֻמּוֹת כְּחַיּוֹת לְהַכְנִיעָן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלִפְנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נַעֲשִׂים כְּיוֹנָה תַּמָּה וְשׁוֹמְעִין לוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות ד, לא): וַיַּאֲמֵן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פָקַד ה'. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה אַתְּ עוֹמֵד וְצוֹעֵק, כְּבָר שָׁמַעְתִּי יִשְׂרָאֵל וְצַעֲקָתָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יד, טו): מַה תִּצְעַק אֵלָי, אֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְךָ. לְפִיכָךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל אֲצִלִּי הֵם תְּמִימִים כְּיוֹנִים, אֲבָל בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם הֵם עָרוּמִים כְּנָחָשִׁים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ג, טז): עֲנוֹ שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ וְאָמְרִין לְמַלְכָּא נְבוּכַדְנֶצַּר, אֵין לְמַלְכָּא לְמָה נְבוּכַדְנֶצַּר, וְאֵין נְבוּכַדְנֶצַּר לְמָה מַלְכָּא, אֶלָּא כְּךָ אָמְרוּ לוֹ, אִם לְפָסִים וְגֻלְגְּלִיּוֹת וְדִימוֹסְיוֹת וְאַרְנוֹנְיוֹת מָלֵךְ אַתְּ עָלֵינוּ, הֲדָא הוּא

דִכְתִיב: לְמַלְכָּא נְבוּכַדְנֶצַּר, וְאִם לְדָבָר זֶה שֶׁאַתְּ אוֹמֵר לָנוּ לְהִשְׁתַּחֲווֹת לְצַלְמָךְ, נְבוּכַדְנֶצַּר אַתְּ, וּנְבוּכַדְנֶצַּר שְׁמָךְ, הוּא גַּבְרָא וְחַד נְבוֹ עֲלֵינוּ כַּחֲדָא, נְבוּכַדְנֶצַּר, נָבַח כְּכַלְבָּא, נָפִיחַ כְּקוּלְתָה, נָצַר כְּצַרְצָרָה, מֵיָד נְבַח כְּכַלְבָּא וְאִתְעֲבֵד כְּכַדָּא וּנְצַר כְּצַרְצָרָה. כְּתִיב (קהלת ח, ב): אֲנִי פִּי מֶלֶךְ שְׁמֹר, אָמַר רַבִּי לֵוִי אֲנִי פִּי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים אֶשְׁמֹר, אוֹתוֹ הַפֶּה שֶׁאָמַר לָנוּ בְּסִינַי (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, (קהלת ח, ב): וְעַל דִּבְרַת שְׁבוּעַת אֱלֹהִים, עַל שֵׁם (שמות כ, ז): לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא.

ב תְּנֵי דְבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּשָׁעָה שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לְמָה הָיוּ דּוֹמִין, לְיוֹנָה שֶׁבָּרְחָה מִפְּנֵי הַנֵּץ וְנִכְנְסָה לְנֶקִיק הַסֶּלַע וּמָצְאָה שָׁם הַנָּחָשׁ מְקַנֵּן, וְנִכְנְסָה לִפְנִים וְלֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לְהִכָּנֵס שֶׁעֲדַיִן הַנָּחָשׁ מְקַנֵּן, תַּחֲזוֹר לְאֲחוֹרָהּ, לֹא תְהֵי יְכוֹלָה שֶׁהַנֵּץ עוֹמֵד בַּחוּץ, מָה עָשְׂתָה הַיּוֹנָה הִתְחִילָה צוֹוַחַת וּמְטַפַּחַת בַּאֲגַפֶּיהָ כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמַע לָהּ בַּעַל הַשּׁוֹבָךְ וְיָבוֹא וְיַצִּילָהּ, כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל דּוֹמִים עַל הַיָּם, לִיֵּרֵד לַיָּם לֹא הָיוּ יְכוֹלִין, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִקְרַע לָהֶם הַיָּם, לַחֲזוֹר לַאֲחוֹרֵיהֶם לֹא הָיוּ יְכוֹלִין שֶׁכְּבָר פַּרְעֹה הִקְרִיב, מָה עָשׂוּ (שמות יד, י): וַיִּירְאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה', מִיָּד (שמות יד, ל): וַיּוֹשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא. רַבִּי יְהוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא דִּכְפַּר תְּחוּמִין, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת יְחִידָה וְהָיְתָה מִתְאַוָּה לִשְׁמֹעַ שִׁיחָתָהּ, מָה עָשָׂה הוֹצִיא כְּרוֹז וְאָמַר, כָּל עַמָּא יִפְקוּן לְקַמְפּוֹן, כְּשֶׁיָּצְאוּ מָה עָשָׂה, רָמַז לַעֲבָדָיו וְנָפְלוּ לָהּ פִּתְאוֹם כַּלִּיסְטִין, וְהִתְחִילָה צוֹוַחַת אַבָּא אַבָּא הַצִּילֵנִי, אָמַר לָהּ אִלּוּ לֹא עָשִׂיתִי לָךְ כָּךְ לֹא הָיִית צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת אַבָּא הַצִּילֵנִי. כָּךְ כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם הָיוּ הַמִּצְרִיִּים מְשַׁעְבְּדִין אוֹתָם וְהִתְחִילוּ צוֹעֲקִין וְתוֹלִין עֵינֵיהֶם לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות ב, כג כד): וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וגו', מִיָּד וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, שְׁמַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְתְפִלָּתָן וְהוֹצִיאָן בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה. וְהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לִשְׁמֹעַ קוֹלָן וְלֹא הָיוּ רוֹצִין, מָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִזֵּק לִבּוֹ שֶׁל פַּרְעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יד, ח): וַיְחַזֵּק ה' אֶת לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף וגו', וּכְתִיב (שמות יד, י): וּפַרְעֹה הִקְרִיב, מַהוּ הִקְרִיב, שֶׁהִקְרִיב אֶת יִשְׂרָאֵל לְתְשׁוּבָה. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אוֹתָם, תָּלוּ עֵינֵיהֶם לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַיִּצְעֲקוּ לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, י): וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירְאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה', כְּאוֹתָהּ צְעָקָה שֶׁצָּעֲקוּ בְּמִצְרַיִם, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לָהֶם אִלּוּלֵי שֶׁעָשִׂיתִי לָכֶם כֵּן לֹא שָׁמַעְתִּי אֶת קוֹלְכֶם, עַל אוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר: יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, הַשְׁמִיעֵנִי אֶת הַקּוֹל אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא קוֹלֵךְ, שֶׁכְּבָר שָׁמַעְתִּי בְּמִצְרַיִם, וּכְשֶׁצָּעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִיָּד (שמות יד, ל): וַיּוֹשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא.

ג רַבִּי אֶלְעָזָר פָּתַר קְרָיָה בְּיִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ עַל הַיָּם, יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, שֶׁהָיוּ חֲבוּיִים בְּסִתְרוֹ שֶׁל יָם. הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יד, יג): הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה'. הַשְׁמִיעִנִי אֶת קוֹלֵךְ, זוֹ הַשִּׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, א): אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה. כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב, זֶה הַשִּׁיר. וּמַרְאַיִךְ נָאוֶה, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַרְאִין בְּאֶצְבַּע וְאוֹמְרִים (שמות טו, ב): זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ.

ד רַבִּי עֲקִיבָא פָּתַר קְרָיָה בְּיִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ לִפְנֵי הַר סִינַי, יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, שֶׁהָיוּ חֲבוּיִין בְּסִתְרוֹ שֶׁל סִינַי. הַרְאִינִי וגו', שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, טו): וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת. הַשְׁמִיעֵנִי אֶת קוֹלֵךְ, זֶה קוֹל שֶׁלִּפְנֵי הַדִּבְּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב, זֶה קוֹל שֶׁלְּאַחַר הַדִּבְּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה, כה): וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹל דִּבְרֵיכֶם וגו' הֵיטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ. מַהוּ הֵיטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ, חִיָּא בַּר אַדָּא וּבַר קַפָּרָא, חַד אָמַר הֶטְבָּה כַּהֶטְבַת הַנֵּרוֹת, וְחַד אָמַר הֶטְבָּה כַּהֶטְבַת הַקְּטֹרֶת. וּמַרְאַיִךְ נָאוֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, טו): וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק.

ה רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי פָּתַר קְרָיָה בְּמַלְכֻיּוֹת, יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, שֶׁחֲבוּיִין בְּסִתְרָן שֶׁל מַלְכֻיּוֹת. הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ, זֶה הַתַּלְמוּד. הַשְׁמִיעִנִי אֶת קוֹלֵךְ, זֶה מַעֲשֶׂה הַטּוֹב. וּכְבָר נִמְנוּ פַּעַם אַחַת בְּבֵית עֲלִיַּת עָרִים בְּלוֹד וְאָמְרוּ מִי גָדוֹל הַתַּלְמוּד אוֹ הַמַּעֲשֶׂה, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר גָּדוֹל הוּא הַמַּעֲשֶׂה, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר גָּדוֹל הוּא הַתַּלְמוּד, נִמְנוּ וְגָמְרוּ גָּדוֹל הוּא הַתַּלְמוּד שֶׁמַּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה. כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב, זֶה הַתַּלְמוּד. וּמַרְאַיִךְ נָאוֶה, זֶה מַעֲשֶׂה הַטּוֹב.

ו רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא פָּתְרֵי קְרָיָה עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר בְּאֹהֶל מוֹעֵד, יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, שֶׁחֲבוּיִין בְּסֵתֶר אֹהֶל מוֹעֵד. הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ח, ד): וַתִּקָּהֵל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. הַשְׁמִיעֵנִי אֶת קוֹלֵךְ (ויקרא ט, כד): וַיַּרְא כָּל הָעָם וַיָּרֹנּוּ, שִׁירָה נָאָה אָמְרוּ עַל יְדֵי שֶׁרָאוּ דָּבָר חָדָשׁ, לְפִיכָךְ אָמְרוּ שִׁירָה חֲדָשָׁה, כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב, זֶה הַשִּׁיר. וּמַרְאַיִךְ נָאוֶה, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא ח, ה): וַיִּקָּרְבוּ כָּל הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי ה'. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא אִינּוּן פָּתְרוּן לָהּ עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר בְּאֹהֶל מוֹעֵד, אַף, אֲנָא נְפַתְּרִינַהּ עַל דַּעְתֵּיהוּ דְּרַבָּנָן בְּבֵית הָעוֹלָמִים, יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, שֶׁהָיוּ חֲבוּיִין בְּסֵתֶר בֵּית עוֹלָמִים. הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (מלכים א ח, א): אָז יַקְהֵל שְׁלֹמֹה. הַשְׁמִיעֵנִי אֶת קוֹלֵךְ, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (דברי הימים ב ה, יג): וַיְהִי כְּאֶחָד לְמַחְצְרִים וְלַמְשֹׁרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אֶחָד. רַבִּי אָבִין בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא כֹּהֵן בֶּן דְּלָיָה אָמַר, כְּתִיב (שמות יט, ח): וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם יַחְדָּו, וּכְתִיב (שמות כד, ג): וַיַּעַן כָּל הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ, עַד אֵיכָן עָמַד לָהֶם אוֹתוֹ הַקּוֹל, עַד וַיְהִי כְּאֶחָד לְמַחְצְרִים וְלַמְשֹׁרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אֶחָד. כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב, זֶה הַשִּׁיר. וּמַרְאַיִךְ נָאוֶה, אֵלּוּ הַקָּרְבָּנוֹת, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (מלכים א ח, סג):

וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֵת זֶבַח הַשְּׁלָמִים וגו' בָּקָר, אֵיזֶה בָּקָר (במדבר ז, ח): אֵת אַרְבַּע הָעֲגָלוֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר.

ז רַבִּי אֶלְיָהוּ פָּתַר קְרָיָה בְּעוֹלֵי רְגָלִים, הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ, אֵלּוּ עוֹלֵי רְגָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז, טז): שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה וגו'. הַשְׁמִיעֵנִי אֶת קוֹלֵךְ, זֶה קְרִיאַת הַהַלֵּל בְּנֹעַם, בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל קוֹרִין אֶת הַהַלֵּל קוֹלָן עוֹלֶה לַמָּרוֹם, מַתְלָא אָמַר פִּסְחָא בְּבַיְיתָא וְהַלֵּילָא מְתַבְּרָא אַבַּרַייָאה. כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב, זֶה הַשִּׁיר. וּמַרְאַיִךְ נָאוֶה, זֶה הַדּוּכָן.

ח רַבִּי יְהוּדָה בֶּן סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אָמַר, מִפְּנֵי מָה נִתְעַקְּרָה רִבְקָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים תְּפִלָּתֵנוּ עָשְׂתָה פֵּרוֹת, שֶׁאָמְרוּ לָהּ (בראשית כד, ס): אֲחוֹתֵנוּ אַתְּ הֱיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה. עַד שֶׁהִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ יִצְחָק וְנִפְקְדָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית כה, כא): וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַה' לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא אָמַר מִפְּנֵי מָה נִתְעַקְּרוּ אִמָּהוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ מִתְרַפְּקוֹת עַל בַּעֲלֵיהֶן בְּנוֹיָן. רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר, מִפְּנֵי מָה נִתְעַקְּרוּ אִמָּהוֹת, כְּדֵי שֶׁיֵּצְאוּ רֹב שָׁנִים בְּלֹא שִׁעְבּוּד. רַבִּי חוֹנַיי בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר מִפְּנֵי מָה נִתְעַקְּרוּ אִמָּהוֹת כְּדֵי שֶׁיֵּהָנוּ בַּעֲלֵיהֶן בְּנוֹיָן, שֶׁבַּזְּמַן שֶׁהָאִשָּׁה מְקַבֶּלֶת הֲרָיוֹן הִיא מִתְכַּעֶרֶת וּמִתְעָבֶת. תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵן, שֶׁכָּל הַשָּׁנִים שֶׁהָיְתָה שָׂרָה אִמֵּנוּ עֲקָרָה הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ כְּכַלָּה בְּתוֹךְ חֻפָּתָהּ, כֵּיוָן שֶׁעִבְּרָה נִשְׁתַּנָּה זִיוָהּ, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (בראשית ג, טז): בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים. רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי שִׁילָא מִכְּפַר תְּמַרְתָּא, וְרַבִּי חֶלְבּוֹ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי מָה נִתְעַקְּרוּ אִמָּהוֹת, בִּשְׁבִיל שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לִשְׁמֹעַ שִׂיחָתָן. אָמַר לָהֶם: יוֹנָתִי אָמַר לָכֶן מִפְּנֵי מָה הֶעֱקַרְתִּי אֶתְכֶן, שֶׁהָיִיתִי תַּאֲוָה לִשְׁמֹעַ שִׂיחַתְכֶן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאַיִךְ נָאוֶה.

פרק טו

א אֱחֹז לָנוּ שׁוּעָלִים, כְּשֶׁהוּא מוֹשֵׁל אֶת הַמַּלְכֻיּוֹת אֵינוֹ מוֹשְׁלָן אֶלָּא בָּאֵשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל טו, ז): וְנָתַתִּי אֶת פָּנַי בָּהֶם מֵהָאֵשׁ יָצְאוּ וְהָאֵשׁ תֹּאכְלֵם. וּכְשֶׁהוּא מוֹשֵׁל אֶת הַמִּצְרִיִּים אֵינוֹ מוֹשְׁלָן אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁכְּבָה בָּאֵשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה מג, יז): דָּעֲכוּ כַּפִּשְׁתָּה כָבוּ. כְּשֶׁהוּא מוֹשֵׁל הַמַּלְכֻיּוֹת אֵינוֹ מוֹשְׁלָן אֶלָּא בְּכֶסֶף וְזָהָב, הֲלֹא הוּא דִכְתִיב (דניאל ב, לב): הוּא צַלְמָא רֵאשֵׁהּ דִּי דְהַב טָב. כְּשֶׁהוּא מוֹשֵׁל הַמִּצְרִיִּים אֵינוֹ מוֹשְׁלָן אֶלָּא בְּעוֹפֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, י): צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת. כְּשֶׁהוּא מוֹשֵׁל אֶת הַמַּלְכֻיּוֹת אֵינוֹ מוֹשְׁלָן אֶלָּא בַּאֲרָזִים, הֲלֹא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל לא, ג): הִנֵּה אַשּׁוּר אֶרֶז בַּלְּבָנוֹן. וּכְתִיב (דניאל ד, יז): אִילָנָא דִּי חֲזַיְתָ דִּי רְבָה וגו'. וּכְתִיב (עמוס ב, ט): וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם וגו'. כְּשֶׁהוּא מוֹשֵׁל הַמִּצְרִיִּים אֵינוֹ מוֹשְׁלָן אֶלָּא בְּקַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, ז): יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ. כְּשֶׁהוּא מוֹשֵׁל הַמַּלְכֻיּוֹת מוֹשְׁלָן בְּחַיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ז, ג): וְאַרְבַּע חֵיוָן רַבְרְבָן סָלְקָן מִן

יַמָּא שָׁנְיָן דָּא מִן דָּא, וּכְתִיב: קַדְמָיְתָא כְּאַרְיֵה. כְּשֶׁהוּא מוֹשֵׁל הַמִּצְרִיִּים מוֹשְׁלָן בְּשֶׁעָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים, שִׁמְרוּ אוֹתָם לַיְיאוֹר. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, עֲרוּמִין הָיוּ הַמִּצְרִיִּים, לְפִיכָךְ הוּא מוֹשְׁלָן בְּשׁוּעָלִים, מַה שׁוּעָל זֶה מַבִּיט לַאֲחוֹרָיו, כָּךְ הָיוּ הַמִּצְרִיִּים מַבִּיטִין לַאֲחוֹרֵיהֶם, וְהָיוּ אוֹמְרִים בַּמֶּה נִדּוּגֵם, נִדּוּגֵם בָּאֵשׁ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ישעיה סו, טז): כִּי בָאֵשׁ ה' נִשְׁפָּט. נִדּוּגֵם בַּחֶרֶב, וַהֲלֹא כְתִיב (ישעיה סו, טז): וּבְחַרְבּוֹ אֶת כָּל בָּשָׂר, אֶלָּא נִדּוּגֵם בַּמַּיִם, שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם עוֹד, כְּדִכְתִיב (ישעיה נד, ט): כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַייֵכֶם שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִכֶּם אֲנִי גּוֹרְרוֹ לְמַבּוּלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סג, יא): יַגִּירֻהוּ עַל יְדֵי חֶרֶב מְנָת שֻׁעָלִים יִהְיוּ. יַגִּירֻהוּ עַל יְדֵי חֶרֶב, אֵלּוּ הָרְשָׁעִים שֶׁגְּרָרָן לְחָרְבוֹ שֶׁל יָם. מְנָת שֻׁעָלִים יִהְיוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַמָּנָה הַזֹּאת תִּהְיֶה מִתּוּקֶנֶת לַשּׁוּעָלִים. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה שׁוּעָלִים קַדְמָאָה מָלֵא, תִּנְיָינָא חָסֵר, שֻׁעָלִים כְּתִיב, אוֹתָם הֵם הַשּׁוּעָלִים שֶׁיָּרְדוּ לְשָׁעֳלוֹ שֶׁל יָם.

ב אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן כְּתִיב (ישעיה מג, טז): הַנּוֹתֵן בַּיָּם דֶּרֶךְ, אֵין זוֹ מִדָּה קָשָׁה. וּבְמַיִם עַזִּים נְתִיבָה, אֵין זוֹ מִדָּה קָשָׁה, אֶלָּא אֵיזוֹ הִיא מִדָּה קָשָׁה, הַמּוֹצִיא רֶכֶב וְסוּס חַיִל וְעִזּוּז. אָמַר רַבִּי יוּדָן קִינִיגִין מִכְּלֵלָה וְדִיאַרְטֵיהּ עֲתִידִים מִן בְּלֵטָוּורָא דְּא דְּיֵחֲתוּ וְייִטוֹרַד זֶה שָׁטֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם. אָמַר רַבִּי חָנָן מָה הָיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הַכְּשֵׁרוֹת וְהַצְּנוּעוֹת עוֹשׂוֹת, הָיוּ נוֹטְלוֹת בְּנֵיהֶם וְטוֹמְנוֹת אוֹתָם בְּמֶחְלוֹת, וְהָיוּ מִצְרִיִּים הָרְשָׁעִים נוֹטְלִין בְּנֵיהֶם הַקְּטַנִּים וּמַכְנִיסִין אוֹתָם לְבָתֵּיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְעוֹקְצִין אוֹתָם וְהֵם בּוֹכִים וְהָיָה הַתִּינוֹק שֶׁל יִשְׂרָאֵל שׁוֹמֵעַ קוֹל חֲבֵרוֹ שֶׁבּוֹכֶה וּבוֹכֶה עִמּוֹ, וְהָיוּ נוֹטְלִין אוֹתָם וּמַשְׁלִיכִין אוֹתָם לַיְיאוֹר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שֶׁעָלִים קְטַנִּים, וְשָׁמְרוּ אוֹתָם לְהַשְׁלִיכָם לַיְיאוֹר. וְכַמָּה תִּינוֹקוֹת הָיוּ שֶׁהִשְׁלִיכוּ לַיְיאוֹר, עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז, ז): רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה. וְרַבִּי לֵוִי אָמַר שִׁשִּׁים רִבּוֹא, שֶׁכֵּן אָמַר מֹשֶׁה (במדבר יא, כא): שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ. וּמָה הָיוּ הַמִּצְרִיִּים עוֹשִׂים, מְבִיאִים בְּנֵיהֶם מִן הָאִיסְכּוֹלְיוֹת שֶׁלָּהֶן וּמְשַׁלְחִים אוֹתָם לְבָתֵּי מֶרְחֲצָאוֹת שֶׁלָּהֶן וְרוֹאִין אֵיזוֹ אִשָּׁה מֵישְׂרָאֵל מְעֻבֶּרֶת וְהֵן מְרַשְׁמִים לִפְנֵיהֶם, וְחוֹזְרִים וְאוֹמְרִים לַאֲבוֹתָם פְּלָנִיתָא יֵשׁ לָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, פְּלָנִיתָא יֵשׁ לָהּ אַרְבָּעָה חֳדָשִׁים, וַחֲמִשָּׁה חֳדָשִׁים, לְמַנְיָנָם הָיוּ נוֹטְלִים מִדִּדֵיהֶן וּמַשְׁלִיכִים אוֹתָן לַיְיאוֹר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שֶׁעָלִים קְטַנִּים, תִּפְּשׂוּ לָנוּ, הִרְגּוּ לָנוּ, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֶחֱזוּ לָנוּ, שֶׁשָּׁמְרוּ אוֹתָנוּ לַיְיאוֹר.

ג רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי בֶּרֶכְיָה. רַבִּי יוּדָן אָמַר: שֶׁעָלִים קְטַנִּים, אֵלּוּ עֲשָׂו וְדוּכְסֵיהּ, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (עובדיה א, ב): הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר מָשָׁל לְמְדִינָה שֶׁמְּגַדֶּלֶת אִיסְפְּתְרִין לַמֶּלֶךְ, וְהָיְתָה שָׁם אִשָּׁה אַחַת וְיָלְדָה בֵּן נָגִס אֶחָד, וְהָיְתָה קוֹרֵאת אֶת

בְּנָהּ מַקְרוֹ לִיפַארוֹס, אָמְרָה לָהֶם בְּנֵי מַקְרוֹ לִיפַארוֹס וְאֵין אַתֶּם עוֹשִׂים אוֹתוֹ אִיסְפַּסְתּוֹרִין. אָמְרוּ לָהּ אִם בְּעֵינַיִךְ מַקְרוֹ לִיפַארוֹס אֵינוֹ בְּעֵינֵינוּ אֶלָּא נֵנָס שֶׁבַּנַּנָּסִים. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עֵשָׂו זֶה הָרָשָׁע אָבִיו קָרָאוֹ גָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז, א): וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל, אִמּוֹ קָרְאָה אוֹתוֹ גָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז, טו): אֶת בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם בְּעֵינֵיכֶם הוּא גָּדוֹל, בְּעֵינַי הוּא קָטָן, שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א, ב): הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם, וְאֵין רַב הוּא לְפוּם תּוֹרָא טַבָּחַיָּיא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה לד, ו): כִּי זֶבַח לַה' בְּבָצְרָה וְטֶבַח גָּדוֹל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם. מְחַבְּלִים כְּרָמִים, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (ישעיה ה, ז): כִּי כֶרֶם ה' צְבָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל. וּכְרַמֵּינוּ סְמָדַר, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (מיכה ז, א): אֵין אֶשְׁכּוֹל לֶאֱכוֹל בִּכּוּרָה אִוְּתָה נַפְשִׁי. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר: שֶׁעָלִים קְטַנִּים, אֵלּוּ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ל, כד): אַרְבָּעָה הֵם קְטַנֵּי אָרֶץ. מְחַבְּלִים כְּרָמִים, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כֶרֶם ה' צְבָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל. וּכְרַמֵּינוּ סְמָדַר, מִי גָרַם לְכָרְמֵנוּ לִהְיוֹת סְמָדַר (יחזקאל כב, ל): וָאֲבַקֵּשׁ מֵהֶם אִישׁ גֹּדֵר וגו' וְלֹא מָצָאתִי, אִלּוּלֵי נֹחַ דָּנִיֵּאל וְאִיּוֹב.

פרק טז

א דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ, הוּא לִי לֵאלֹהִים, וַאֲנִי לוֹ לְאָמָה. הוּא לִי לֵאלֹהִים (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, וַאֲנִי לוֹ לְעַם וְאָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נא, ד): הַקְשִׁיבוּ אֵלַי עַמִּי וּלְאוּמִּי אֵלַי הַאֲזִינוּ. הוּא לִי לְאָב, וַאֲנִי לוֹ לְבֵן. הוּא לִי לְאָב (ישעיה סג, טז): כִּי אַתָּה אָבִינוּ, (ירמיה לא, ט): כִּי הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב, וַאֲנִי לוֹ לְבֵן (שמות ד, כב): בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל, (דברים יד, א): בָּנִים אַתֶּם לַה', הוּא לִי לְרוֹעֶה (תהלים פ, ב): רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה, וַאֲנִי לוֹ לְצֹאן, (יחזקאל לד, לא): וְאַתֶּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי. הוּא לִי לְשׁוֹמֵר (תהלים קכא, ד): הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן וגו', וַאֲנִי לוֹ לְכֶרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ה, ז): כִּי כֶרֶם ה' צְבָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל. הוּא לִי בְּמַקְנִיאִין וַאֲנִי לוֹ בְּמַכְעִיסִין, הוּא לִי בְּמַקְנִיאִין, שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, יב): וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם (שמות יב, כט): וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַה' הִכָּה כָל בְּכוֹר. וַאֲנִי לוֹ בְּמַכְעִיסִין, שֶׁזִּבַּחְתִּי לֵאלֹהֵי מִצְרַיִם. וְכֵן (שמות יב, יב): וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים. וַאֲנִי זִבַּחְתִּים לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ח, כב): הֵן נִזְבַּח אֶת תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם. וְכֵן (שמות יב, ג): וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבֹת. הוּא אָמַר לִי אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ז, ג): שָׁרְרֵךְ אַגַּן הַסַּהַר אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג, וַאֲנִי אָמַרְתִּי לוֹ אַתָּה הוּא רַחֲמִי טָבָא לָא לֶחְסַר טִבוּתָךְ לְעוֹלָם, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (תהלים כג, א): ה' רֹעִי לֹא אֶחְסָר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי אִלְעַאי, הוּא זְמַרַנִי וַאֲנִי זְמַרְתִּיו, הוּא קִלְסָנִי וַאֲנִי קִלַּסְתִּיו, הוּא קָרָאנִי (שיר השירים ה, ב): אֶחוֹתִי רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַּמָּתִי, וַאֲנִי אָמַרְתִּי לֵיהּ (שיר השירים ה, טז): זֶה דּוֹדִי וְזֶה רֵעִי. הוּא אָמַר לִי (שיר השירים ד, א): הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי, וַאֲנִי אָמַרְתִּי לוֹ (שיר השירים א, טז): הִנְּךָ יָפֶה דּוֹדִי אַף נָעִים. הוּא אָמַר לִי

(דברים לג, כט): אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ, וַאֲנִי אָמַרְתִּי לוֹ (שמות טו, יא): מִי כָמֹכָה בָּאֵלִים ה'. הוּא אָמַר לִי (דברי הימים א יז, כא): וּמִי כְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ, וַאֲנִי מְיַחֶדֶת שְׁמוֹ בְּכָל יוֹם פַּעֲמַיִם (דברים ו, ד): שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, לְכְשֶׁיִּהְיֶה לִי דָּבָר לֹא תַבַעְתִּי אֶלָּא מִיָּדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב, כג כה): וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וגו' וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּכְשֶׁיִּהְיֶה לוֹ דָּבָר לֹא תָבַע אוֹתוֹ אֶלָּא מִמֶּנִּי וּמִיָּדִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, ג): דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, כְּשֶׁהָיָה לִי דָּבָר לֹא תָבַעְתִּי אֶלָּא מִיָּדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, י): וּפַרְעֹה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וגו', וּכְשֶׁהָיָה לוֹ דָּבָר לֹא תָבַע אֶלָּא מִמֶּנִּי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כה, ב): דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה. וּכְשֶׁהָיְתָה לִי צָרָה לֹא תָבַעְתִּי אֶלָּא מִמֶּנּוּ (שופטים ד, ג): וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה' כִּי תְשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל לוֹ וְהוּא לָחַץ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחָזְקָה וגו', מַהוּ בְּחָזְקָה בְּחֵרוּפִין וְגִדּוּפִין, כְּשֶׁהָיָה לוֹ דָּבָר לֹא תָבַע אֶלָּא מִמֶּנִּי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כה, ח): וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ.

ב הָרֹעָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים, רַבִּי יוֹחָנָן אִתְיַסַּר וַעֲבַד חֲשַׁשׁ בִּצְמַרְמוֹרַיָּיה תִּלַּת שְׁנִין וּפְלַג, סָלֵק רַבִּי חֲנִינָא לְמִבְקְרָהּ יָתִיהּ, אֲמַר לֵיהּ מָה אִית עָלָךְ, אֲמַר לֵיהּ אִית עָלַאי יוֹתֵר מִמַּשְׁאִי, אֲמַר לֵיהּ לָא תֶּהֱוֵי אוֹמֵר כֵּן, אֶלָּא הֱוֵי אוֹמֵר: הָאֵל הַנֶּאֱמָן, כַּד הֲוָה צַעֲרָא קְשֵׁי עָלוֹי הֲוָה אָמַר הָאֵל הַנֶּאֱמָן, וְכַד הֲוָה מַקְשֶׁה עָלוֹי צַעֲרָא יוֹתֵר מִצַּרְכּוֹ, הֲוָה סָלֵק רַבִּי חֲנִינָא אָמַר עָלוֹי מִלָּה וַהֲוָה נָסֵב נְפַשׁ, לְבָתַר יוֹמִין אִתְּשַׁשׁ רַבִּי חֲנִינָא סָלֵק רַבִּי יוֹחָנָן לְמִבְקְרֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ מָה אִית עָלָךְ, אֲמַר לֵיהּ מַה קְּשִׁין הֵן הַיְסוּרִין, אֲמַר לֵיהּ וּמַה שְׁכָרָן מְרֻבֶּה. אֲמַר לֵיהּ לָא אֲנָא בָּעֵי לְהוֹן וְלָא לְאַגְרֵיהוֹן. אֲמַר לֵיהּ לְמָה לֵית אַתְּ אָמַר הַהִיא מִלְּתָא דַּהֲוֵיתְ אָמַר עָלַי וְאִיתְנְסִיב נְפַשׁ, אֲמַר לֵיהּ כַּד הֲוֵינָא מִלְּבַר הֲוֵינָא עָרֵב לְאָחֳרָנִין, וּכְדוֹן דַּאֲנָא מִלְּגָיו לֵית אֲנָא בָּעֵי אָחֳרָנִין דְּיֵעָרְבוּנִי. אָמַר לוֹ כְּתִיב: הָרֹעָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים, אֵין שַׁרְבִיטוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְמַשְׁמֵשׁ וּבָא אֶלָּא בִּבְנֵי אָדָם שֶׁלִּבָּם רַךְ כַּשּׁוֹשַׁנִּים. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר לְבַעַל הַבַּיִת שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי פָּרוֹת אַחַת כֹּחָהּ יָפֶה וְאַחַת כֹּחָהּ רָע, עַל אֵי זוֹ מֵהֶן הוּא מַטְרִיחַ, לֹא עַל אוֹתָהּ שֶׁכֹּחָהּ יָפֶה. כָּךְ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְנַסֶּה אֶת הָרְשָׁעִים, לָמָּה שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לַעֲמֹד, דִּכְתִיב (ישעיה נז, כ): וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגָּרָשׁ, וּמִי הוּא מְנַסֶּה, הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יא, ה): ה' צַדִּיק יִבְחָן. (בראשית כב, א): וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם, וּכְתִיב (בראשית לט, ז): וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת אֲדֹנָיו אֶת עֵינֶיהָ אֶל יוֹסֵף, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא פִּשְׁתָּנִי זֶה כְּשֶׁפִּשְׁתָּנוֹ קָשֶׁה אֵינוֹ מַקִּישׁ עָלָיו בְּיוֹתֵר, לָמָּה, שֶׁהִיא פּוֹקַעַת, וּכְשֶׁפִּשְׁתָּנוֹ יָפֶה כָּל שֶׁהוּא מַקִּישׁ עָלֶיהָ הִיא מְשַׁבַּחַת וְהוֹלֶכֶת. כָּךְ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְנַסֶּה לָרְשָׁעִים, שֶׁאֵין יְכוֹלִין לַעֲמֹד, וּמְנַסֶּה הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ה' צַדִּיק יִבְחָן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַיּוֹצֵר הַזֶּה כְּשֶׁהוּא בוֹדֵק כִּבְשָׁנוֹ אֵינוֹ בוֹדֵק בְּקַנְקַנִּים מְרוֹעָעִים,

לָמָּה, שֶׁכֵּיוָן שֶׁמַּקִּישׁ עֲלֵיהֶם הֵן נִשְׁבָּרִים, וּבְמִי הוּא בוֹדֵק בְּקַנְקַנִּים יָפִים, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמַּקִּישׁ עֲלֵיהֶם כַּמָּה פְּעָמִים אֵינָן נִשְׁבָּרִין, כָּךְ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְנַסֶּה אֶת הָרְשָׁעִים, וּמִי הוּא מְנַסֶּה הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ה' צַדִּיק יִבְחָן.

פרק יז

א עַד שֶׁיְּפוּחַ הַיּוֹם, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי בֶּרֶכְיָה. רַבִּי יוּדָן אָמַר עַד שֶׁאַכְנִיס פִּיחָה בְּלֵילָן שֶׁל מַלְכֵיּוֹת, לֹא כְּבָר הִכְנַסְתִּי פִּיחָה בְּלֵילָן שֶׁל מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וַעֲשִׂיתִים מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנָה. וְנָסוּ הַצְּלָלִים, לֹא כְּבָר הֶעֱבַרְתִּי מֵהֶן שְׁנֵי צְלָלִים קָשִׁים, צֵל טִיט וּלְבֵנִים. רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר (בראשית טו, יד): הַגּוֹי, וְגַם אֶת הַגּוֹי, מִצְרַיִם וְאַרְבַּע מַלְכֵיּוֹת. רַבִּי יוּדָן אָמַר גֵּרוּת וְעַבְדוּת וְעִנּוּי בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, אֲפִלּוּ בְּאִיסְפַּטַלְיָה שֶׁלָּהֶן. סֹב דְּמֵה לְךָ דּוֹדִי לִצְבִי, סוֹף שֶׁאֲנִי נֶהְפָּךְ לָכֶם מִמִּדַּת הַדִּין לְמִדַּת רַחֲמִים וּמְמַהֵר בִּגְאֻלַּתְכֶם כְּדַם הַצְּבִי וּכְדַם הָאַיָּל. אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר לְאוֹרְזֵלֵיהוֹן דְּאַיֵּלְתָּא. עַל הָרֵי בָתֶר, בְּזְכוּת הַתְּנָאִים שֶׁהִתְנֵיתִי עִם אַבְרָהָם אֲבִיכֶם בֵּין הַבְּתָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, יח): בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָהָם בְּרִית לֵאמֹר. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר, עַד שֶׁאַרְתִּיחַ הַיּוֹם, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (יחזקאל כא, לו): בְּאֵשׁ עֶבְרָתִי אָפִיחַ עָלַיִךְ (יחזקאל כב, כ): לָפַחַת עָלָיו אֵשׁ, וּמַהוּ וְנָסוּ הַצְּלָלִים, אֵלּוּ צְלָלֵי יָגוֹן וַאֲנָחָה. סֹב דְּמֵה לְךָ דּוֹדִי, סוֹף שֶׁאֲנִי נֶהְפָּךְ לָכֶם מִמִּדַּת הַדִּין, לְמִדַּת רַחֲמִים וּמְמַהֵר גְּאֻלַּתְכֶם כְּדַם צְבִי וְאַיָּל. אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים, לְאוֹרְזֵלֵיהוֹן דְּאַיֵּלְתָּא. עַל הָרֵי בָתֶר, רַבִּי יוּדָן אָמַר כְּדֵי שֶׁיִּתְלוּ הַמַּלְכֵיוֹת בָּתַר אֲרֵיהוֹן. אָמַר רַבִּי לֵוִי בַּר חַיְתָא כַּד תִּסַּב מַלְכוּתָא בָּתַר סוֹלָא. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲפִלּוּ אֵין לִי עֲלֵיהֶם אֶלָּא מַה שֶׁעָשׂוּ בְּבֵית תֶּר, דֵּינִי יִמָּתַח עֲלֵיהֶם, וּמֶה עָשׂוּ בְּבֵית תֶּר, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אַדְרִינוּס קֵיסָר הָרַג בְּבֵיתֶר אַרְבַּע מֵאוֹת רִבּוֹא אֶלֶף בְּנֵי אָדָם.

פרשה ג

פרק א

א עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא מַהוּ עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת, עַל מַרְעִי, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (שמות כא, יח): וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב, אָמַר רַבִּי לֵוִי אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם לְשֶׁעָבַר הָיִיתָ מֵאִיר לִי בֵּין לֵילוֹת לְלֵילוֹת, בֵּין לֵילָן שֶׁל מִצְרַיִם לְלֵילָן שֶׁל בָּבֶל, בֵּין לֵילָן שֶׁל בָּבֶל לְלֵילָן שֶׁל מָדַי, וּבֵין לֵילָן שֶׁל מָדַי לְלֵילָן שֶׁל יָוָן, וּבֵין לֵילָן שֶׁל יָוָן לְלֵילָן שֶׁל אֱדוֹם, וְעַכְשָׁו שֶׁיְּשַׁנְתִּי לִי מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַמִּצְוֹות נִסְמְכוּ לִי לֵילוֹת לְלֵילוֹת. עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת, אָמַר רַבִּי אֲלֶכְסַנְדְּרָא כְּשֶׁיְּשַׁנְתִּי לִי מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַמִּצְוֹות נִסְמְכוּ לִי לֵילוֹת לְלֵילוֹת, עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת, בָּאוּ לֵילוֹת.

ב דָּבָר אַחֵר, עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת, זֶה לַיְלָה שֶׁל מִצְרַיִם, בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, זֶה משֶׁה [במשה], בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו.

פרק ב

א אָקוּמָה נָא וַאֲסוֹבְבָה בָעִיר בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחֹבוֹת, בַּכְּרָכִים וּבַמְּדִינוֹת, אֲבַקְּשָׁה אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, זֶה משֶׁה, בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו.

פרק ג

א מְצָאוּנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים, זֶה שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַרְתְּ (שמות לב, כז): עִבְרוּ וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לָשַׁעַר. אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, זֶה משֶׁה.

פרק ד

א כְּמְעַט שֶׁעָבַרְתִּי מֵהֶם עַד שֶׁמָּצָאתִי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, זֶה משֶׁה. אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ עַד שֶׁהֲבֵיאתִיו אֶל בֵּית אִמִּי, זֶה סִינַי. וְאֶל חֶדֶר הוֹרָתִי, זֶה אֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁמִּשָּׁם נִתְחַיְּבוּ יִשְׂרָאֵל בְּהוֹרָיָה.

ב דָּבָר אַחֵר, עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת, זֶה לַיְלָה שֶׁל בָּבֶל. בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, זֶה דָּנִיֵּאל. בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו, אָקוּמָה נָא וַאֲסוֹבְבָה בָעִיר בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחֹבוֹת, בַּכְּרָכִים וּבַמְּדִינוֹת, אֲבַקְּשָׁה אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, זֶה דָּנִיֵּאל. בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו, מְצָאוּנִי הַשֹּׁמְרִים, אֵלּוּ הַכַּשְׂדִּים, אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, זֶה דָּנִיֵּאל, לְהֵיכָן הָלַךְ, מַאן דְּאָמַר לְתַעֲנִית, וּמַאן דְּאָמַר לִסְעוּדָה. מַאן דְּאָמַר לְתַעֲנִית, שֶׁהָיָה מְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (דניאל ט, יז): וְעַתָּה שְׁמַע אֱלֹהֵינוּ אֶל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ. וּמַאן דְּאָמַר לִסְעוּדָה, לִקְרוֹא כְּתָבָיו שֶׁל בֶּלְשַׁאצַר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ה, כה): מְנֵא מְנֵא תְּקֵל וּפַרְסִין. רַבִּי חִיָּא רַבָּה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא, רַבִּי חִיָּא אָמַר מְנֵא ממתוס ננקפי אאלרן. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא אָמַר יטת יטת אדך פוגחמט. וְרַבָּנָן אָמְרִין אנם אנם לקת ניסרפו. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כְּמַשְׁמָעוֹ מְנֵא מְנֵא תְּקֵל וּפַרְסִין, מְנֵא מָנָה אֱלָהָךְ מַלְכוּתָךְ וְהַשְׁלְמַהּ, תְּקֵל תְּקִילְתָא בְמֹאזְנַיָּא וגו', פְּרֵס פְּרִיסַת מַלְכוּתָךְ וְיהִיבַת וגו'. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְקַבְּצוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֵצֶל דָּנִיֵּאל וְאָמְרוּ לוֹ: רַבֵּנוּ דָּנִיֵּאל כָּל הַנְּבוּאוֹת הָרָעוֹת וְהַקָּשׁוֹת שֶׁנִּתְנַבֵּא יִרְמְיָה בָּאוּ עָלֵינוּ, וּנְבוּאָה אַחַת טוֹבָה שֶׁנִּתְנַבֵּא עָלֵינוּ (ירמיה כט, י): כִּי לְפִי מְלֹאת לְבָבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה, עֲדַיִן לֹא בָאָה. אָמַר לָהֶם הָבִיאוּ לִי סֵפֶר יְשַׁעְיָה, הִתְחִיל קוֹרֵא וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁהִגִּיעַ לְפָסוּק זֶה (ישעיה כא, א): מַשָּׂא מִדְבַּר יָם כְּסוּפוֹת בַּנֶּגֶב, אִם יָם לְמָה מִדְבָּר, וְאִם מִדְבָּר לָמָּה יָם, אֶלָּא אִלּוּ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת שֶׁהֵן מְשׁוּלוֹת כְּחַיּוֹת, כְּדִכְתִיב (דניאל ז, ג): וְאַרְבַּע חֵיוִן רַבְרְבָן, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (דניאל ז, ג): שְׁנַיִן דָּא מִן דָּא, מַכּוֹתֵיהֶן שׁוֹנוֹת זוֹ מִזּוֹ, אִם זְכִיתֶם מִן יַמָּא, וְאִם לָאו מִן חוּרְשָׁא, מָה הֲדָא חֵיוְתָא סָלְקָא מִן יַמָּא וְלָא מָכְיָה נָפְקָא מִן חוּרְשָׁא מָכְיָה, כָּךְ אִם זְכִיתֶם אֵין אֻמּוֹת

מוֹשְׁלוֹת בָּכֶם. וְדִכְוָותֵהּ (תהלים פ, יד): יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר, עַיִ"ן תְּלוּיָה, אִם זְכִיתֶם מִן הַיְאוֹר, וְאִם לָאו מִן הַיַּעַר, מָה הֲדָא. חֲיוְתָא סָלְקָא מִן נַהֲרָא וְלָא מָכְיָה נָפְקָא מִן חוּרְשָׁא מָכְיָה, כָּךְ (ישעיה כא, א): כְּסוּפוֹת בַּנֶּגֶב לַחֲלוֹף, אָמַר רַבִּי לֵוִי אֵין לְךָ עִלְעוּל קָשֶׁה יוֹתֵר מִן הָעִלְעוּל הַזֶּה שֶׁהוּא בָּא מִן הַצָּפוֹן וְעוֹלֶה וּמַכְסִיף אֶת הַבְּרִיּוֹת שֶׁנְּתוּנוֹת בַּדָּרוֹם, וְאֵיזֶה זֶה, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר שֶׁעָלָה מִן הַצָּפוֹן וְהֶחֱרִיב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנְּתוּן בַּדָּרוֹם. (ישעיה כא, א) מִמִּדְבָּר בָּא, מֵהֵיכָן בָּא, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר דֶּרֶךְ שְׁמָמוֹת מִדְבָּר בָּא. (ישעיה כא, א ב): מִמִּדְבָּר בָּא מֵאֶרֶץ נוֹרָאָה חָזוּת קָשֶׁה הֻגַּד לִי, בְּעֶשֶׂר לְשׁוֹנוֹת נִקְרֵאת הַנְּבוּאָה: חָזוֹן, נְבוּאָה, הֲטָפָה, דִּבּוּר, אֲמִירָה, צִוּוּי, מַשָּׂא, מָשָׁל, מְלִיצָה, חִידָה. אֵי זֶה קָשֶׁה מִכֻּלָּן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר חָזוֹן קָשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כא, ב): חָזוּת קָשֶׁה הֻגַּד לִי. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר דִּבּוּר קָשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מב, ל): דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת. רַבָּנָן אָמְרֵי מַשָּׂא קָשֶׁה, כְּמַשְׂמָעוֹ (תהלים לח, ה): כְּמַשָּׂא כָּבֵד. (ישעיה כא, ב): הַבּוֹגֵד בּוֹגֵד וְהַשּׁוֹדֵד שׁוֹדֵד עֲלִי עֵילָם צוּרִי מָדָי, כְּבָר נִתְעַלֵּם צָרָתָהּ שֶׁל עֵילָם, צוּרִי מָדָי, כְּבָר נוֹצְרָה צָרָתָהּ שֶׁל מָדָי. כָּל אֲנָחָתָה הִשְׁבַּתִּי, כָּל אֲנָחָתָהּ שֶׁל בָּבֶל. (ישעיה כא, ג): עַל כֵּן מָלְאוּ מָתְנַי חַלְחָלָה, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל עַל יְדֵי שֶׁהֵרִיחוּ מִקְצַת צָרָתָן שֶׁל מַלְכֻיּוֹת קְצָרָה רוּחָן שֶׁל אֱבוֹתֵינוּ, בַּתְּחִלָּה (במדבר כא, ד): לְסֹבֵב אֶת אֶרֶץ אֱדוֹם וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ הָעָם בַּדָּרֶךְ. יִרְמְיָה אָמַר (איכה ה, ט): בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לַחְמֵנוּ. דָּנִיֵּאל אָמַר (דניאל ז, טו): אֶתְכְּרִית רוּחִי אֲנָה דָנִיֵּאל. יְשַׁעְיָה אָמַר (ישעיה כא, ג): עַל כֵּן מָלְאוּ מָתְנַי חַלְחָלָה. אָנוּ שֶׁאָנוּ מַבְלְעִין בְּתוֹךְ מְעֵיהֶן כַּמָּה יָמִים וְכַמָּה שָׁנִים וְכַמָּה קִצִּים וְכַמָּה עִבּוּרִין עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, עַל כֵּן מָלְאוּ מָתְנַי חַלְחָלָה צִירִים אֲחָזוּנִי כְּצִירֵי יוֹלֵדָה נָעֲוֵיתִי מִשְּׁמֹעַ נִבְהַלְתִּי מֵרְאוֹת, נַעֲוֵיתִי מִשְּׁמֹעַ קוֹל חֲרוּפִין וּגְדוּפִין שֶׁל רָשָׁע, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ה, כג): וְעַל מָרֵא שְׁמַיָּא הִתְרוֹמַמְתָּ וּלְמָאנַיָּא דִי בֵיתֵהּ וגו', (ישעיה כא, ג): נִבְהַלְתִּי מֵרְאוֹת, מֵרְאוֹת שַׁלְוָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ה, א): בַּלְשַׁאצַּר מַלְכָּא עֲבַד לְחֶם רַב, מַהוּ רַב רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רַב מִשֶּׁל אֱלוֹהוֹ, אָמַר לָהֶם עֹמֶר שֶׁלָּכֶם בְּכַמָּה קַרֵב, אָמְרוּ בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה נָפָה, אָמַר לָהֶם וְשֶׁלִּי בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה נָפָה, (ישעיה כא, ד): תְּעָה לְבָבִי, זֶה בֵּית דִּין שֶׁטָּעָה בְּחֶשְׁבּוֹנוֹ יוֹם אֶחָד. (ישעיה כא, ד): פַּלְצוּת בִּעֲתָתְנִי, רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר פְּיֵילֵי נֶהֱנֵיתָה אַתָּה. דָּבָר אַחֵר, פַּלְצוּת, פֶּה שֶׁהוּא מַפְלִיץ דִּבְרֵי לַצוּת. דָּבָר אַחֵר, פַּלְצוּת בִּעֲתָתְנִי, עַל יְדֵי שֶׁנִּפְקוּ לְדַבֵּר לַצוּת. (ישעיה כא, ד): אֶת נֶשֶׁף חִשְׁקִי שָׂם לִי לַחֲרָדָה, הַנֶּשֶׁף שֶׁהָיְתָה נַפְשִׁי חֶשׁוּקָה בוֹ לִגְאֻלָּה, שָׂם לִי לַחֲרָדָה. (ישעיה כא, ה): עָרֹךְ הַשֻּׁלְחָן, סַדְּרִתְּ פָּתוֹרָא. צָפֹה הַצָּפִית, אֲקֵימְתְּ מְנַרְתָּא, אַדְלֵקְתְּ בּוֹצִינָא. קוּמוּ הַשָּׂרִים, זֶה כּוֹרֶשׁ וְדָרְיָוֶשׁ. מְשָׁחוּ מָגֵן, קַבְּלוּ מַלְכוּתָא. הֲוָה אָמַר כּוֹרֶשׁ לְדָרְיָוֶשׁ מְלֹךְ, אַתְּ קֳדָמַיי, אָמַר דָּרְיָוֶשׁ לְכוֹרֶשׁ לָא כֵן פֵּרַשׁ דָּנִיֵּאל (דניאל ה, כח): פְּרֵס פְּרִיסַת מַלְכוּתָךְ וִיהִיבַת לְמָדַי וּפָרָס,

לְמָדַי תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ לְפָרָס, הֲוֵי אַתְּ דְּמָלִיךְ קֳדָמוֹי, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע אוֹתוֹ רָשָׁע שָׁלַח וְאָמַר לַחֲיָלוֹתָיו כָּל אֻמָּה וּמַלְכוּת שֶׁמַּרְדָה בִּי נָבוֹא עֲלֵיהֶם. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רָשָׁע, אֵצֶל הַכֹּל שָׁלַחְתָּ אוֹ שָׁמָּא אֶצְלִי שָׁלַחְתָּ, חַייֶךְ לִית פַּרְעָנוּת דְּהַהוּא גַּבְרָא מִן אָתַר אָחֳרָן אֶלָּא מִגַּבַּי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים עה, ז): כִּי לֹא מִמּוֹצָא וּמִמַּעֲרָב וגו' כִּי אֱלֹהִים שֹׁפֵט זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים, יַשְׁפִּיל לְבִלְשַׁאצַר וְיָרִים לְכוֹרֶשׁ וְדָרְיָוֶשׁ. כּוֹרֶשׁ וְדָרְיָוֶשׁ שׁוֹעֲרִין שֶׁל בֶּלְשַׁאצַר הָיוּ, וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמַע הַכְּתוּבִים הַלָּלוּ אָמַר לוֹן כָּל מַאן דְּמִתְחֲמֵי הָכָא לֵילְיָא הָדֵין אֶפְלוּ דְּהוּא אָמַר לְכוֹן דַּאֲנָא הוּא מַלְכָּא אֲרִימוּן לֵיהּ רֵאשֵׁיהּ, וְאֵין דַּרְכָּן שֶׁל מְלָכִים לִהְיוֹת מַנִּיחִים בֵּית הָרְעִי שֶׁלָּהֶם לִפְנִים מִטְּרַקְלִינֵיהוֹן אֶלָּא חוּץ לִטְרַקְלִינֵיהוֹן. נִתְוַתְּרוּ מֵעָיו כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה וּנְפַק מִנְפַק וְלָא אַרְגְּשׁוּן בֵּיהּ, מְכִי עָיֵיל אַרְגְּשׁוּן בֵּיהּ, אָמְרוּ לֵיהּ מָאן אַתְּ, אֲמַר לוֹן אֲנָא הוּא מַלְכָּא, אָמְרִין לֵיהּ וְלָאו כֵּן פַּקִּיד מַלְכָּא דְּכָל מַאן דְּמִתְחֲמֵי הָכָא לֵילְיָא דֵין אֶפְלוּ אֲמַר לְכוֹן דַּאֲנָא הוּא מַלְכָּא אֲרִימוּן רֵישֵׁיהּ, מֶה עָשׂוּ נָטְלוּ פִּרְחָהּ שֶׁל מְנוֹרָה וּפָצְעוּ אֶת מֹחוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ה, ל): בֵּהּ בְּלֵילְיָא קְטִיל בֶּלְאשַׁצַּר מַלְכָּא כַּשְׂדָּאָה. בְּאֵיזוֹ שָׁעָה נֶהֱרַג, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר בְּשָׁעַת מַחֲלִיַּית שִׁינְתָא, וְרַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר כְּבֵין דְּבוּ לְכֶלֶב, וְלָא פְּלִיגִין, דְּמַאן דַּאָמַר בְּשָׁעַת מַחֲלִיַּית שִׁינְתָא, עֲבַד מְפַרְפֵּר כָּל הַהוּא יוֹמָא מַה שֶּׁהָיָה מִתְבַּקֵּשׁ לוֹ מִן הַמַּלְכוּת, וּמַאן דַּאָמַר כְּבֵין דְּבוּ לְכֶלֶב, דַּהֲוָה מְדַמְדֵּם כָּל הַהוּא לֵילְיָא שֶׁהָיָה מִתְבַּקֵּשׁ לוֹ מִן הַמַּלְכוּת. אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בֶּן לֵוִי כְּבֵין כּוֹס לְכוֹס נִכְנְסָה מַלְכוּת בְּמַלְכוּת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים עה, ט): כִּי כוֹס בְּיַד ה' וְיַיִן חָמַר מָלֵא מֶסֶךְ וַיַּגֵּר מִזֶּה וגו', הוּא שֶׁהַנָּבִיא מְקַנְתֵּר וְאוֹמֵר (ישעיה מז, א): רְדִי וּשְׁבִי עַל עָפָר, מְדָּה כְּנֶגֶד מְדָּה, מַה לְהַלָּן (איכה ב, י): יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְּמוּ זִקְנֵי בַת צִיּוֹן, בְּרַם הָכָא רְדִי וּשְׁבִי עַל עָפָר. אָמַר רַבִּי חוּנְיָא כָּךְ אָמְרָה יְרוּשָׁלַיִם לְבַת בָּבֶל, פְּגִי פִילַאי קְקוֹם כְּאִמִּי מְחִי, אַתְּ סְבוּרָה בְּעַצְמֵךְ שֶׁאַתְּ בְּתוּלָה, זְקָנָה אַתְּ (ישעיה מז, א): שְׁבִי לָאָרֶץ אֵין כִּסֵּא, בְּתוּלָה זְכוּתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ כִּסֵּא. וְאֵי זֶה זְכוּת הָיָה לוֹ, (ישעיה לט, א): בָּעֵת הַהִיא שָׁלַח מְרֹאדַךְ בַּלְאֲדָן, אָמְרוּ מְרֹאדַךְ עוֹבֵד לַחַמָּה הָיָה, וְהָיָה לְמוּד לֶאֱכֹל בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת, וְיָשַׁן לוֹ עַד תֵּשַׁע שָׁעוֹת, וְכֵיוָן שֶׁחָזַר גִּלְגֵּל חַמָּה בִּימֵי חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה יָשַׁן לוֹ, וְעָמַד וּמְצָאוֹ שַׁחֲרִית, בִּקֵּשׁ לְהָרֹג כָּל חֲיָלוֹתָיו, אָמַר לָהֶם הִנַּחְתֶּם אוֹתִי יָשֵׁן כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה, אָמְרִין לֵיהּ יוֹמָא הוּא דְּחָזַר. אָמַר לָהֶם וְאֵי זֶה אֱלוֹהַּ הֶחֱזִירוֹ, אָמְרוּ לוֹ אֱלוֹהוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ הֶחֱזִירוֹ. אָמַר לָהֶם וְכִי יֵשׁ אֱלוֹהַּ גָּדוֹל מֵאֱלֹהַי, אָמְרוּ לוֹ אֱלוֹהוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ גָּדוֹל הוּא מֵאֱלֹהֶיךָ, מִיָּד שָׁלַח סְפָרִים וּמִנְחָה לְחִזְקִיָּהוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה לט, א): בָּעֵת הַהִיא שָׁלַח מְרֹאדַךְ בַּלְאֲדָן, וּמַה כָּתַב בָּהֶן, שָׁלוֹם לְחִזְקִיָּהוּ, שָׁלוֹם לֵאלֹהָא רַבָּה, שָׁלוֹם לִירוּשָׁלַיִם, וְכֵיוָן שֶׁיָּצְאוּ הַכְּתָבִים נִתְיַשֵּׁב עַל דַּעְתּוֹ אָמַר לֹא עָשִׂיתִי כַּהֹגֶן, הִקְדַּמְתִּי שְׁלוֹמוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ לֵאלוֹהוֹ, מִיָּד עָמַד

מִכְסָאוֹ וּפָסַע שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת וְהֶחֱזִיר הַכְּתָבִים וְכָתַב כְּתָבִים אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶם, וְכָתַב בָּהֶן שָׁלוֹם לָאֱלָהָא רַבָּה שֶׁל חִזְקִיָּהוּ, וְשָׁלוֹם לְחִזְקִיָּהוּ, וְשָׁלוֹם לִירוּשָׁלַיִם. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתָּה עָמַדְתָּ מִכִּסְאֲךָ וּפָסַעְתָּ שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לִכְבוֹדִי חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי מַעֲמִיד מִמְּךָ שְׁלֹשָׁה מְלָכִים קוֹזְמוֹקְרוֹטִין שׁוֹלְטִין מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְאֵלּוּ הֵן: נְבוּכַדְנֶצַּר, וְאֱוִיל מְרוֹדַךְ, וּבֶלְאשַׁצַּר, וְכֵיוָן שֶׁעָמְדוּ וְחֵרְפוּ קְעָקַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּיצָתָן מִן הָעוֹלָם וְהֶעֱמִיד אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶם, כְּתִיב (ישעיה לט, ב): וַיִּשְׂמַח עֲלֵיהֶם חִזְקִיָּהוּ וַיַּרְאֵם אֶת בֵּית נְכֹתֹה, מַהוּ בֵּית נְכֹתֹה, אָמַר רַבִּי אִימֵּי נְכִיתָה שֶׁנָּכַת מִסַּנְחֵרִיב וּבִזָּה שֶׁבָּזַז מִסַּנְחֵרִיב. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר זַיִן בּוֹלַעַ זַיִן הֶרְאָה לָהֶם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר בָּתֵּי הַשֵּׁן נִמְשְׁכִין כַּשַּׁעֲוָה הֶרְאָה לָהֶם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר דְּבַשׁ בָּרִיא כָּאֶבֶן הֶרְאָה לָהֶם. רַבִּי לֵוִי אָמַר בָּזֶה אָנוּ עוֹשִׂין מִלְחָמָה וְנוֹצְחִין, כְּתִיב (ישעיה מז, ב): קְחִי רֵחַיִם וְטַחֲנִי קָמַח, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי כָּל עַמָּא טוֹחֲנִין חִטִּים וְאַתְּ אֲמַרְתְּ קְחִי רֵחַיִם וְטַחֲנִי קָמַח, אֶלָּא כָּךְ אָמְרָה יְרוּשָׁלַיִם לְבַת בָּבֶל אִלּוּלֵי מִמְּרוֹם עָשׂוּ מִלְחָמָה עִמִּי, אַתְּ הָיִית יְכוֹלָה לִי, אִלּוּלֵי שָׁלַח אֵשׁ בְּעַצְמֹתַי, אַתְּ הָיִית יְכוֹלָה לִי, הֱוֵי קְמָחָא טְחִינָא טָחֲנָתְּ וְאַרְיָא קְטִילָא קְטִילְתְּ וְדָרָא יָקִידָא יְקַדְתְּ. דְּבָר אַחֵר, קְחִי רֵחַיִם וְטַחֲנִי קָמַח, לְשֶׁעָבַר הָיוּ אֲחֵרִים טוֹחֲנִין לָךְ עַכְשָׁו קְחִי רֵחַיִם וְטַחֲנִי קָמַח. (ישעיה לט, ב): גַּלִּי צַמָּתֵךְ, פִּרְשִׁי צְנִיעוּתֵךְ, זֶה הַמֶּלֶךְ שֶׁנָּתוּן לִפְנִים מִשִּׁבְעָה קַנְקַלִּין. (ישעיה לט, ב): חֶשְׂפִּי שֹׁבֶל, קְלוּפִי סוֹבַלְתָּא דְנַהֲרָא. (ישעיה לט, ב): עִבְרִי נְהָרוֹת, לְשֶׁעָבַר הָיִית עוֹבֵר בִּקְרוֹנִין שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב, וְעַכְשָׁו גַּלִּי שׁוֹק עִבְרִי נְהָרוֹת. (ישעיה לט, ג): תִּגָּל עֶרְוָתֵךְ, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, מַה לְהַלָּן (איכה א, ח): כָּל מְכַבְּדֶיהָ הִזִּילוּהָ כִּי רָאוּ עֶרְוָתָהּ, אַף כָּאן גַּלִּי עֶרְוָתֵךְ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד אֲנִי לְהָבִיא פֻּרְעָנוּת לְבַת בָּבֶל וַאֲפִלּוּ דְּנִיֵּאל בָּעֵי עֲלָהּ רַחֲמִין, דִּכְתִיב (דניאל ד, כד): וַחֲטָאֲךְ בְּצִדְקָה פְּרָק וגו', אֵין אֲנִי שׁוֹמֵעַ לוֹ, לָמָּה (ישעיה מז, ד): גֹּאֲלֵנוּ ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ.

פרק ו

א מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר, עִלּוּיָהּ מִן הַמִּדְבָּר, סְלוּקָהּ [ס"א.] חִלּוּקָהּ מִן הַמִּדְבָּר, מִיתָתָהּ מִן הַמִּדְבָּר, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (במדבר יד, לה): בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ, תּוֹרָה מִן הַמִּדְבָּר, מִשְׁכָּן מִן הַמִּדְבָּר, סַנְהֶדְרִין מִן הַמִּדְבָּר, כְּהֻנָּה מִן הַמִּדְבָּר, לְוִיָּה מִן הַמִּדְבָּר, מַלְכוּת מִן הַמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, ו): וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים, וְכָל מַתָּנוֹת טוֹבוֹת שֶׁנִּתַּן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, מִן הַמִּדְבָּר. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי בַּמִּדְבָּר טָעֲנוּ וּבַמִּדְבָּר פָּרְקוּ, נְבוּאָה מִן הַמִּדְבָּר, הֱוֵי עִלּוּיָהּ מִן הַמִּדְבָּר.

ב כְּתִימְרוֹת עָשָׁן, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְנוֹדְדִין מִמַּסָּע לְמַסָּע, הָיָה עָמוּד הֶעָנָן יוֹרֵד, וְעָמוּד אֵשׁ צוֹמֵחַ, וְעָשָׁן הַמַּעֲרָכָה עוֹלֶה כְּמִין שְׁנֵי

זְקוּקִין שֶׁל אֵשׁ, יוֹצְאִין מִבֵּין שְׁנֵי בַּדֵּי הָאָרוֹן, וְשׁוֹרְפִים לִפְנֵיהֶם נְחָשִׁים שְׂרָפִים וְעַקְרַבִּים, וְהָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם רוֹאִין וְאוֹמְרִין אֱלוֹהוֹת הֵן אֵלּוּ, אֵין תַּשְׁמִישָׁן שֶׁל אֵלּוּ אֶלָּא בְּאֵשׁ, וּמֵאֵימָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל נוֹפֵל עֲלֵיהֶם פַּחַד וּרְעָדָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות טו, טז): תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד, נָפְלָה אֵין כְּתִיב, אֶלָּא תִּפֹּל, מִכָּאן וּלְהַבָּא. מְקֻטֶּרֶת מֹר, זֶה אָבִינוּ אַבְרָהָם, מָה הַמּוֹר הַזֶּה רֹאשׁ לְכָל הַבְּשָׂמִים, אַף אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיָה רֹאשׁ לְכָל הַצַּדִּיקִים. מָה הַמּוֹר הַזֶּה כָּל מִי שֶׁלּוֹקְטוֹ יָדָיו מִתְמָרְרוֹת, כָּךְ הָיָה אַבְרָהָם אָבִינוּ מְמָרֵר וּמְסַגֵּף עַצְמוֹ בְּיִסּוּרִים. מָה הַמּוֹר הַזֶּה אֵינוֹ מֵפִיחַ רֵיחוֹ אֶלָּא בָּאוּר, כָּךְ לֹא הוֹדִיעַ אַבְרָהָם אֶת מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים אֶלָּא בְּכִבְשַׁן הָאֵשׁ. וּלְבוֹנָה, זֶה אָבִינוּ יִצְחָק, שֶׁנִּתְקָרֵב כְּקֻמָּץ לְבוֹנָה עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. מִכֹּל אַבְקַת רוֹכֵל, זֶה יַעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁהָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה לְפָנָיו וְלֹא נִמְצָא בָּהֶן פְּסֹלֶת. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא מַה קֻּפַּת הָרוֹכֵל יֵשׁ בָּהּ מִכָּל מִינֵי בְּשָׂמִים, כָּךְ כְּהֻנָּה מִיַּעֲקֹב, וּלְוִיָּה וּמַלְכוּת מִיַּעֲקֹב, יִצְחָק נָתַן לוֹ אַבְרָהָם אָבִינוּ כָּל שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, ה): וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְיִצְחָק, בְּרַם רוֹכְלוּתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לֹא הָיְתָה אֶלָּא מֵאוֹתוֹ הָאָבָק שֶׁתַּחַת רַגְלָיו. רַבִּי יוּדָן אָמַר תַּרְתֵּי, רַבִּי יוּדָן אָמַר כָּל הָרוֹכְלוּת שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין וּמַצְלִיחִין בָּעוֹלָם הַזֶּה, בִּזְכוּת אוֹתוֹ הָאָבָק שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ. רַבִּי יוּדָן אָמַר חוֹרֵי, כָּל פְּרַגְמַטְיָא שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין וּמַצְלִיחִין בָּעוֹלָם הַזֶּה, בִּזְכוּת אוֹתוֹ הָאָבָק שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ. רַבִּי עֻזְרִיָּה אָמַר תַּרְתֵּי, כָּל מִלְחָמוֹת שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין וּמַצְלִיחִין, בִּזְכוּת הָאָבָק שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ. רַבִּי עֻזְרִיָּה אָמַר חוֹרֵי, כָּל תּוֹרָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין בָּעוֹלָם הַזֶּה בִּזְכוּת יַעֲקֹב אָבִינוּ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּהוּ אוֹתוֹ הָאָבָק נְטָלוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּנְתָנוֹ תַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד שֶׁלּוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (נחום א, ג): ה' בְּסוּפָה וּבִשְׂעָרָה דַרְכּוֹ וְעָנָן אֲבַק רַגְלָיו.

ג רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר כְּתִיב (בראשית לב, כד): וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ, אֵין אָנוּ יוֹדְעִין מִי הָיָה בְּרִשׁוּתוֹ שֶׁל מִי, אִם הַמַּלְאָךְ הָיָה בִּרְשׁוּת יַעֲקֹב וְאִם יַעֲקֹב בִּרְשׁוּת הַמַּלְאָךְ, אֶלָּא מִמַּה דִכְתִיב (בראשית לב, כו): וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר, אָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ לְיַעֲקֹב שַׁלְּחֵנִי, כִּי הִגִּיעַ קִלּוּסִי לְקִלְּסָ, הֱוֵי הַמַּלְאָךְ בִּרְשׁוּת יַעֲקֹב אָבִינוּ. וּבְאֵיזֶה צַד נִדְמֶה לוֹ, רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר לְשָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו הָרָשָׁע נִדְמֶה לוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית לג, י): כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים, אָמַר לֵיהּ אַפָּךְ דְּמְיֵין לְשָׂרָךְ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ אֲרִי אֵימֵירוֹן וְכֶלֶב אַגְרִיפּוֹן, מָה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ זִוֵּג אֶת הָאֲרִי וְהָיָה מְלַבְּבוֹ כְּנֶגֶד בְּנוֹ, וְהָיָה אוֹמֵר שֶׁאִם יָבוֹא הַכֶּלֶב לְהַזְדַּוֵּג לִבְנִי יֹאמַר בְּנִי לָאֲרִי יָכֹלְתִּי וְלַכֶּלֶב אֵינִי יָכוֹל. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם בָּאִים לְהִזְדַּוֵּג לְיִשְׂרָאֵל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לָהֶם שֹׂר שֶׁלָּכֶם לֹא יָכוֹל לַעֲמֹד בַּאֲבֵיהֶם וְאַתֶּם יְכוֹלִין לָהֶם. רַבִּי הוּנָא אָמַר לְרוֹעֶה נִדְמֶה לוֹ, לָזֶה צֹאן וְלָזֶה צֹאן, לָזֶה גְּמַלִּים וְלָזֶה גְּמַלִּים, אָמַר לוֹ הַעֲבֵר אֶת שֶׁלִּי וַאֲנִי מַעֲבִיר אֶת שֶׁלְּךָ, כֵּיוָן שֶׁהֶעֱבִיר

יַעֲקֹב אָבִינוּ אֶת שֶׁלּוֹ אָמַר נַחֲזֹר וְנֶחֱמֵי דִילְמָא אַנְשֵׁינַן כְּלוּם, מִן דַּחֲזַר וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ. רַבִּי חִיָּא רַבָּה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּרַבִּי הֲווּ עָסְקֵי בִּפְרַגְמַטְיָא וַהֲווּ נָסְבִין וְיַהֲבִין בַּהֲדָא מִיטַּכְסִין, עָלוֹן לַהֲדָא צוּר וַעֲבַדּוּן עִיבִידַתְהוֹן, מִן דְּנָפְקוּן מִן פִּילֵי אֲמַרוּן נַחֲזֹר וְנֶחֱמֵי דִילְמָא אַנְשֵׁינַן כְּלוּם, חָזְרוּ וּמְצָאוּ חֲבִילָה שֶׁל מִיטַּכְסִין, אָמְרִין הֲדָא מִלָּה מִן יַעֲקֹב סָבָא הִיא, דִּכְתִיב (בראשית לב, כו): וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי לְאַרְכִילִיסְטִים נִדְמָה לוֹ, לָזֶה צֹאן וְלָזֶה צֹאן, לָזֶה גְּמַלִּים וְלָזֶה גְּמַלִּים, אָמַר לוֹ הַעֲבֵר שֶׁלִּי וַאֲנִי מַעֲבִיר שֶׁלְּךָ, כְּךָ הֶעֱבִיר הַמַּלְאָךְ צֹאנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב כְּהֶרֶף עַיִן, וְהָיָה אֲבוּנָן יַעֲקֹב עָנְיָא דְּמַלְאָכָא מַעֲבַר וְחוֹזֵר וּמַשְׁכַּח עָאן אֲחֳרֵי כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, מָה עָשָׂה יַעֲקֹב אָבִינוּ, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נָטַל פַּרְקֶדִין וּכְרָכוֹ עַל צַוָּארוֹ, אָמַר לֵיהּ פַּרְמָקוֹס חָרֹשׁ אַתְּ לֵית חָרְשִׁין מַצְלִיחִין בַּלַּיְלָה. אָמַר רַבִּי הוּנָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַמַּלְאָךְ לֵינָא מֵידַע לְדֵין עִם מַאן נָסֵיב וְיָהֵיב, מָה עָשָׂה נָתַן אֶצְבַּע עַל הַצּוּר הִתְחִילָה תּוֹסֶסֶת אֵשׁ, אָמַר לֵיהּ מִן הֲדָא אַתְּ מַדְחֵיל לִי אֲנָא כּוּלִי מִינֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א, יח): וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר יִצְחָק אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַמַּלְאָךְ שָׁרוֹ שֶׁל עֵשָׂו, מָה אַתְּ עוֹמֵד הוּא בָּא עָלֶיךָ וַחֲמִשָּׁה קְמֵיעִים בְּיָדוֹ, זְכוּתוֹ, וּזְכוּת אֲבִיו, וּזְכוּת אִמּוֹ, וּזְכוּת זְקֵנוֹ, וּזְכוּת זְקֵנְתּוֹ, מְדֹד עַצְמְךָ עִמּוֹ שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לַעֲמֹד אֲפִלּוּ בְּזְכוּתוֹ, מִיָּד (בראשית לב, כה): וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ, אָמַר רַבִּי לֵוִי וַיַּרְא בַּשְּׁכִינָה כִּי לֹא יָכֹל לוֹ, לְאַרְכִילִיסְטִים שֶׁהָיָה מִתְגּוֹשֵׁשׁ עִם בְּנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ תָּלָה עֵינָיו לְמַעְלָה וְרָאָה אֶת אָבִיו הַמֶּלֶךְ עוֹמֵד עַל גַּבָּיו, וְהִרְפִּישׂ עַצְמוֹ תַּחְתָּיו. כָּךְ כֵּיוָן שֶׁרָאָה הַמַּלְאָךְ הַשְּׁכִינָה עוֹמֶדֶת לְמַעְלָה מִיַּעֲקֹב הִרְפִּישׂ עַצְמוֹ תַּחְתָּיו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ, אָמַר רַבִּי לֵוִי וַיַּרְא בַּשְּׁכִינָה כִּי לֹא יָכֹל לוֹ. (בראשית לב, כו): וַיִּגַּע בְּכַף יֶרֶכוֹ, בַּצַּדִּיקִים וּבַצַּדִּיקוֹת בַּנְּבִיאִים וּבַנְּבִיאוֹת שֶׁהָיוּ עֲתִידִין לַעֲמֹד מִמֶּנּוּ וּמִבָּנָיו, אֵיזֶה זֶה, זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל שְׁמַד. וַתֵּקַע כַּף יֶרֶךְ יַעֲקֹב, רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר וְרַבִּי בֶּרֶכְיָה, רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר אוֹמֵר שִׁיעֲרָא, רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבָּסָא סִדְקָהּ כְּדָג. רַבִּי נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב אָמַר פִּרְקָהּ מִמְּקוֹמָהּ, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (יחזקאל כג, יח): וַתֵּקַע נַפְשִׁי מֵעָלֶיהָ.

ד רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַר קְרִיָה מְקֻשָּׁרֶת מֹר וּלְבוֹנָה מִכֹּל אַבְקַת רוֹכֵל, בִּקְטוֹרֶת בֵּית אַבְטִינָס, וְזֶה אֶחָד מֵאַחַד עָשָׂר סַמְמָנִין שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין בָּהּ. רַב הוּנָא פָּתַר לָהּ (שמות ל, לד): וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ סַמִּים, הָא תְּרֵין, נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה, הָא חֲמִשָּׁה, סַמִּים, אִי תֵּימַר דְּאִינּוּן תְּרֵין וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר סַמִּים, בַּד בְּבַד יִהְיֶה, אִילֵּין חֲמִשָּׁה כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה הָא עֲשָׂרָה, וּלְבוֹנָה זַכָּה, הָא אַחַד עָשָׂר סַמְמָנִין, מִכָּאן בָּדְקוּ חֲכָמִים וּמָצְאוּ שֶׁאֵין יָפָה לַקְּטוֹרֶת אֶלָּא אַחַד עָשָׂר סַמְמָנִין הַלָּלוּ שֶׁבָּהּ. תָּנֵי בֵּית אַבְטִינָס הָיוּ בְּקִיאִין בְּמַעֲשֵׂה הַקְּטוֹרֶת, בְּפִטּוּם הַקְּטוֹרֶת, וְהָיָה מַעֲלֶה עָשָׁן, וְלֹא רָצוּ לְלַמֵּד, וְשָׁלְחוּ חֲכָמִים וְהֵבִיאוּ אֻמָּנִין מֵאֲלֶכְסַנְדְּרִיָה

וְהָיוּ בְקִיאִין בְּמַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת וְלֹא הָיוּ בְקִיאִין בְּמַעֲלֵה עָשָׁן, שֶׁל בֵּית אַבְטִינָס הָיְתָה מִתַּמֶּרֶת וְעוֹלָה כְּאֶשְׁכּוֹל עַד הַקּוֹרוֹת וְאַחַר כָּךְ פּוֹסָה וְיוֹרֶדֶת כְּמַקֵּל, שֶׁל אֶלְכְּסַנְדְּרִיָּה הָיְתָה פּוֹסָה וְיוֹרֶדֶת לְמַטָּן מִיָּד, וּכְשֶׁיָּדְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר אָמְרוּ כָּל שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא בָרָא אֶלָּא לִכְבוֹדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג, ז), כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו, וְחָזְרוּ בֵּית אַבְטִינָס לִמְקוֹמָן, שָׁלְחוּ אַחֲרֵיהֶם וְלֹא רָצוּ לָבוֹא עַד שֶׁכָּפְלוּ לָהֶם שְׂכָרָן, שְׁנֵים עָשָׂר מָנֶה הָיוּ נוֹטְלִין בְּכָל יוֹם חָזְרוּ לִהְיוֹת נוֹטְלִין עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מָנֶה כְּדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוּדָא אוֹמֵר בְּכָל יוֹם הָיוּ נוֹטְלִין עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מָנֶה וְעַכְשָׁו נָטְלוּ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה מָנֶה. אָמְרוּ לָהֶם מָה רְאִיתֶם שֶׁלֹּא לְלַמֵּד, אָמְרוּ מְסֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ שֶׁעָתִיד הַמִּקְדָּשׁ לְהֶחָרֵב וְלֹא רָצִינוּ לְלַמֵּד שֶׁלֹּא יִהְיוּ נוֹהֲגִין וְעוֹשִׂים לִפְנֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּבַדָּבָר הַזֶּה הָיוּ מַזְכִּירִין אוֹתָן לְשֶׁבַח, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁלֹּא יָצָאָה אִשָּׁה מֵהֶם וְתִינוֹק מֵהֶם כְּשֶׁהוּא מְבֻשָּׂם, וּכְשֶׁנּוֹשְׂאִין אִשָּׁה מִמָּקוֹם אַחֵר הֵם פּוֹסְקִים עִמָּהּ שֶׁלֹּא תִתְבַּשֵּׂם לְעוֹלָם, שֶׁלֹּא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים מִפִּטּוּם הַקְּטֹרֶת הֵם מִתְבַּשְּׂמוֹת, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (במדבר לב, כב): וְהִיִּיתֶם נְקִיִּם מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל, וְאוֹמֵר (משלי ג, ד): וּמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא סָח לִי שִׁמְעוֹן בֶּן לוֹנָה אֲנִי וְתִינוֹק אֶחָד מִבְּנֵי בְנֵיהֶם שֶׁל בֵּית אַבְטִינָס הָיֵינוּ מְלַקְּטִים עֲשָׂבִים בַּשָּׂדֶה וּרְאִיתִיו שֶׁבָּכָה וְצָחַק, וְאָמַרְתִּי לוֹ בְּנִי עַל מַה בָּכִיתָ, אָמַר לִי עַל כְּבוֹד בֵּית אָבִי שֶׁנִּתְמַעֵט, וְלָמָּה צָחַקְתָּ, אָמַר לִי שָׁמוּר וּמְתֻקָּן לַצְּדִיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, וְסוֹף שֶׁהַמָּקוֹם עָתִיד לְשַׁמֵּחַ אֶת בָּנָיו בְּקָרוֹב, וּמָה רָאִיתָ, אָמַר לִי וַהֲלֹא מַעֲלֶה עָשָׁן כְּנֶגְדִּי, נוּמֵיתִי לוֹ הַרְאֵנִי, אָמַר לִי מָסֹרֶת בְּיָדֵינוּ שֶׁלֹּא לְהַרְאוֹת לְאָדָם בָּעוֹלָם, אָמְרוּ לֹא בָּאוּ יָמִים קַלִּים בָּעוֹלָם עַד שֶׁמֵּת אוֹתוֹ הַתִּינוֹק. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּמָצָאתִי זָקֵן אֶחָד שֶׁל בֵּית אַבְטִינָס וּבְיָדוֹ מְגִלַּת סַמְמָנִין, אָמַרְתִּי לוֹ מַה בְּיָדֶךָ, אָמַר לִי כְּשֶׁהָיוּ צְנוּעִין בֵּית אַבָּא הָיוּ מוֹסְרִין מְגִלּוֹתָם זֶה לָזֶה, וְעַכְשָׁו הֵא לְךָ וְהִזָּהֵר בָּהּ שֶׁמְּגִלַּת סַמְמָנִין הִיא, וּכְשֶׁבָּאתִי וְהִרְצֵיתִי הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא זָלְגוּ דְּמָעוֹתָיו, אָמַר לִי מֵעַתָּה אֵין אָנוּ רַשָּׁאִין לְסַפֵּר בִּגְנוּזִין שֶׁל אֵלּוּ.

ה שֶׁל בֵּית גַּרְמוֹ הָיוּ בְקִיאִים בְּמַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים וּבִרְדִיָּתוֹ, וְלֹא רָצוּ לְלַמֵּד, וְשָׁלְחוּ חֲכָמִים וְהֵבִיאוּ אֻמָּנִין מֵאֲלֶכְסַנְדְּרִיָּה וְהָיוּ בְקִיאִין בְּמַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים, וּבִרְדִיָּתוֹ לֹא הָיוּ בְקִיאִים. שֶׁל בֵּית גַּרְמוֹ הָיוּ מַסִּיקִים בַּתַּנּוּר מִבַּחוּץ וְהִיא נִרְדֵּית מִבִּפְנִים, וְאֵלּוּ הָיוּ מַסִּיקִין מִבִּפְנִים וְאוֹפִין מִבַּחוּץ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהָיְתָה מְעַפֶּשֶׁת, וּכְשֶׁיָּדְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר אָמְרוּ כָּל שֶׁפָּעַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא פָּעַל אֶלָּא לְמַעֲנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי טז, ד): כֹּל פָּעַל ה' לַמַּעֲנֵהוּ, וְחָזְרוּ בֵּית גַּרְמוֹ לִמְקוֹמָן, שָׁלְחוּ אַחֲרֵיהֶם וְלֹא רָצוּ לָבוֹא עַד שֶׁכָּפְלוּ לָהֶם שְׂכָרָן, שְׁנֵים עָשָׂר מָנֶה הָיוּ נוֹטְלִין בְּכָל יוֹם חָזְרוּ וְהָיוּ נוֹטְלִין עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מָנֶה כְּדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה

אוֹמֵר בְּכָל יוֹם הָיוּ נוֹטְלִין עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מָנֶה וְעַכְשָׁו אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה מָנֶה. אָמְרוּ לָהֶם, מָה רְאִיתֶם שֶׁלֹּא לִלְמֹד, אָמְרוּ, יוֹדְעִים הָיוּ בֵּית אַבָּא שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ עָתִיד לְהֵחָרֵב וְשֶׁמָּא יִלְמַד אָדָם שֶׁאֵינוֹ הָגוּן וְיֵלֵךְ וְיַעֲבֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּכָךְ, וּבְדָבָר הַזֶּה מַזְכִּירִין אוֹתָם לְשֶׁבַח, וְלֹא עוֹד אֶלָּא, שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא נִמְצְאָה פַּת נְקִיָּה בְּיַד בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם, שֶׁלֹּא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִין מִלְּחֶם הַפָּנִים הֵם נִזּוֹנִים, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: וְהָיִיתֶם נְקִיִּים מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל, וְאוֹמֵר: וּמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם, וְכֻלָּן מָצְאוּ תְּשׁוּבָה לְדִבְרֵיהֶם חוּץ מִשֶּׁל בֵּית קַמְצָר שֶׁלֹּא מָצְאוּ תְּשׁוּבָה, אָמְרוּ לָהֶם מָה רְאִיתֶם שֶׁלֹּא לִלְמֹד, וְשָׁתְקוּ וְלֹא הֵשִׁיבוּ תְּשׁוּבָה, וְעַל יְדֵי שֶׁבִּקְּשׁוּ לְהַרְבּוֹת כְּבוֹדָן וּלְמַעֵט כְּבוֹד הַמָּקוֹם, כְּבוֹדָן נִתְמַעֵט וּמַלְכוּת שָׁמַיִם בְּמְקוֹמָהּ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֵין לָהֶם לֹא נִין וְנֶכֶד בְּיִשְׂרָאֵל, עַל הָרִאשׁוֹנִים נֶאֱמַר (משלי י, ז): זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה, וְעַל אֵלּוּ נֶאֱמַר: וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב, מִכָּאן אָמַר בֶּן עַזַּאי מִשֶּׁלְּךָ יִתְּנוּ לְךָ, וּבְשֶׁמְּךָ יִקָּרְאוּךָ, וּבְמְקוֹמְךָ יוֹשִׁיבוּךָ, וְאֵין שִׂכְחָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם, וְאֵין אָדָם נוֹגֵעַ בַּמּוּכָן לַחֲבֵרוֹ, וְאֵין מִלְכוּת נוֹגַעַת בַּחֲבֶרְתָּהּ אֲפִלּוּ כְּמִלְא נִימָא.

ו הוּגְרַס בֶּן לֵוִי הָיָה יוֹדֵעַ פֶּרֶק בַּשִּׁיר יוֹתֵר מֵאֲחָיו, וְלֹא רָצָה לְלַמֵּד, אָמְרוּ עָלָיו עַל הוּגְרַס בֶּן לֵוִי בְּשָׁעָה שֶׁפּוֹתֵחַ פִּיו בְּשִׁיר הָיָה נוֹעֵץ אֲגוּדָּלוֹ בְּתוֹךְ פִּיו וַאֲגוּדָּלוֹ אַחֵר בַּקַּרְקַע וּמַכְנִיס אֶצְבָּעוֹת בֵּין הַנִּימִים וּמַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ בִּנְעִימָה, וְהָיָה מוֹצִיא כָּל מִינֵי זֶמֶר עַד שֶׁהָיוּ כָּל אֶחָיו הַלְוִיִּם נִסְקָרִין בְּבֵית רֹאשׁ לַאֲחוֹרֵיהֶם. פִּנְחָס הַמַּלְבִּישׁ אַלְבֵּשׁ אִיסְטְרָאטִיגָא וּנְסַב אַגְרֵיהּ.

ז מִי זֹאת עֹלָה וגו'. מְדַבֵּר בֶּאֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב, אָמְרוּ אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב רָאֲתָה חֲמֵשׁ שְׁמָחוֹת בְּיוֹם אֶחָד, רָאֲתָה יְבָמָהּ מֶלֶךְ, וְאַחְיָהּ נָשִׂיא, וּבַעְלָהּ כֹּהֵן גָּדוֹל, וּשְׁנֵי בָנֶיהָ סְגָנֵי כְהֻנָּה, וּפִנְחָס בֶּן בְּנָהּ מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ בָּנֶיהָ לְהַקְרִיב, יָצְאוּ שְׁרוּפִין וְנֶהֱפְכָה שִׂמְחָתָהּ לְאֵבֶל, מִיָּד נַעֲשֵׂית כְּתִימְרוֹת עָשָׁן. כַּד דְּמָךְ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, הֲיָה דּוֹרוֹ קוֹרֵא עָלָיו: מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר וגו' מִכֹּל אֲבַקַּת רוֹכֵל, מַהוּ מִכֹּל אֲבַקַּת רוֹכֵל, דַּהֲוָה רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן קָרֵאוֹי וְתָנוֹי וְקָרִיבוֹי וּפַיְיטוֹיֵי.

פרק ז

א הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ, רַבִּי בִּיבִי בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי פְּתַר קְרָיָה בִּבְרִכַּת כֹּהֲנִים, הִנֵּה מִטָּתוֹ, הִנֵּה מַטּוֹתָיו וּשְׁבָטָיו, הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (חבקוק ג, ט): שְׁבֻעוֹת מַטּוֹת. שֶׁלִּשְׁלֹמֹה, שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ, אֵלּוּ שִׁשִּׁים אוֹתִיּוֹת שֶׁבִּבְרִכַּת כֹּהֲנִים. מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מְגַבְּרִין אֶת יִשְׂרָאֵל. כֻּלָּם אֲחֻזֵי חֶרֶב, אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה דְּבָרִים מְבֹרָכִין בִּגְבוּרָה. (במדבר ו, כד): יְבָרֶכְךָ ה', יָאֵר ה', יִשָּׂא ה'. מְלֻמָּדֵי מִלְחָמָה, שֶׁהֵם נִלְחָמִים בְּכָל מִינֵי פֶּרְעָנֻיּוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּעוֹלָם. אִישׁ חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת, שֶׁאֲפִלּוּ אָדָם רוֹאֶה בַּחֲלוֹמוֹ חֶרֶב מְחַתֶּכֶת בִּירֵכוֹ, מַה יַּעֲשֶׂה, יֵלֵךְ לְבֵית

הַכְּנֶסֶת וְיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְיִתְפַּלֵּל תְּפִלָּתוֹ, וְיִשְׁמַע בִּרְכַּת כֹּהֲנִים וַיַּעֲנֶה אַחֲרֵיהֶם אָמֵן, וְאֵין דָּבָר רָע מַזִּיקוֹ, לְפִיכָךְ מַזְהִיר אֶת בְּנֵי אַהֲרֹן וְאוֹמֵר לָהֶם, (במדבר ו, כב): כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

ב רַבִּי שִׁמְלָאי פָּתַר קְרָיָה בְּמִשְׁמָרוֹת, הִנֵּה מִטָּתוֹ, הִנֵּה מַטּוֹתָיו וּשְׁבָטָיו, הֵאֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר: שְׁבָעוֹת מַטּוֹת אֹמֶר סֶלָה. שֶׁלִּשְׁלֹמֹה, לַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ, אֵלּוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת כְּהֻנָּה וְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת לְוִיָּה, וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַחְלוֹקוֹת. מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמְּשַׁמְּרִין אֶת יִשְׂרָאֵל. כֻּלָּם אֲחָזֵי חֶרֶב, רַבִּי זְעֵירָא וְרַבִּי יְהוּדָה בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמְּלַמְּדִין לַכֹּהֲנִים שְׁחִיטָה, וְהִלְכוֹת זְרִיקָה וְקַבָּלָה וּקְמִיצָה. רַבִּי יִצְחָק בְּשֵׁם רַבִּי אַמֵּי אָמַר אֵלּוּ מְבַקְּרֵי מוּמֵי קָדָשִׁים וְנוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. רַבִּי יִצְחָק בְּשֵׁם רַבִּי אַמֵּי אָמַר אֵלּוּ מְבַקְּרֵי מוּמֵי קָדָשִׁים וְנוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. שְׁמוּאֵל אוֹמֵר נָשִׁים הָיוּ אוֹרְגוֹת בַּפָּרֹכֶת וְנוֹטְלוֹת שָׂכָר מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. רַב הוּנָא אָמַר מִלִּשְׁכַּת בֶּדֶק הַבַּיִת, הָדֵין עֲבַד לָהּ כְּבִנְיָן, וְהָדֵין עֲבַד לָהּ כְּקָרְבָּנוֹת. מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה, שֶׁהָיוּ מְלַמְּדִין לַכֹּהֲנִים הֵיאַךְ יַעֲשׂוּ עֲבוֹדָה. אִישׁ חַרְבּוֹ וגו', שֶׁהָיוּ מַזְהִירִין אוֹתָם בְּעֵת שֶׁשּׁוֹחֲטִים שֶׁלֹּא יִפְגֹּל אֶחָד מֵהַזָּבְחִים, שֶׁלֹּא לִפְסֹל אֶחָד מֵהַקָּרְבָּנוֹת בַּנּוֹתָרוֹת.

ג רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַר קְרָא בְּסַנְהֶדְרָיוֹת, הִנֵּה מִטָּתוֹ, מַטּוֹתָיו וּשְׁבָטָיו, כְּמָה דְתֵימַר שְׁבָעוֹת מַטּוֹת, שֶׁלִּשְׁלֹמֹה, לַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים, אֵלּוּ שִׁשִּׁים אִישׁ מֵעַם הָאָרֶץ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים ב כה, יט): וְשִׁשִּׁים אִישׁ מֵעַם הָאָרֶץ הַנִּמְצָאִים בָּעִיר. מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל, אֵלּוּ אַחַד עָשָׂר אֲנָשִׁים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים ב כה, יח יט): וַיִּקַּח רַב טַבָּחִים אֶת שְׂרָיָה כֹּהֵן הָרֹאשׁ וְאֶת צְפַנְיָהוּ כֹּהֵן מִשְׁנֶה וְאֶת שְׁלֹשֶׁת שֹׁמְרֵי הַסַּף, וּמִן הָעִיר לָקַח סָרִיס אֶחָד, זֶה מַפְקֵא בֵּית דִּין, וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתוֹ סָרִיס, שֶׁמְּסָרֵס אֶת הַהֲלָכָה. (מלכים ב כה, יט): וַחֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים מֵרֹאֵי פְנֵי הַמֶּלֶךְ, הֲרֵי אַחַד עָשָׂר, וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר (ירמיה נב, כה): שִׁבְעָה, לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶן שְׁנֵי סוֹפְרֵי דַיָּנִין שֶׁיּוֹשְׁבִין לִפְנֵיהֶם. מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל, מְזַכִּין אֶת יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה. כֻּלָּם אֲחָזֵי חֶרֶב, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסֵי, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר שֶׁהָיוּ כֻּלָּן שׁוֹנִין הֲלָכָה כַּחֶרֶב, שֶׁאִם בָּא מַעֲשֶׂה עַל יָדֵיהֶם לֹא תְהֵא הֲלָכָה קוֹהָא לָהֶם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר בְּשָׁעַת הַדִּין הַכֹּל נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין הֵיאַךְ לְהוֹצִיא אֶת הַדִּין וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה וּמִתְפַּחֲדִין מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. רַבִּי מְנַחֵם חַתְנֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר אֲבוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲבִינָא, אִם בָּאת אִשָּׁה לְפָנֶיךָ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ לִשְׁאֹל לְךָ שְׁאֵלָה עַל כְּתֻמָּהּ וְעַל נִדָּתָהּ, תְּהֵא רוֹאֶה אוֹתָהּ כְּאִלּוּ שֶׁיָּצְאַת מִירֵכֶיךָ, וְאַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בָּהּ, וְתִתְפַּחֵד מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם.

ד וְרַבָּנָן פָּתְרֵי קְרָא בְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, הִנֵּה מִטָּתוֹ, מַטּוֹתָיו וּשְׁבָטָיו, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר שְׁבָעוֹת מַטּוֹת. שֶׁלִּשְׁלֹמֹה, לַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים, אֵלּוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁיָּצְאוּ

מִמִּצְרַיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמַעְלָה. מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל, אֵלּוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמַטָּה. כֻּלָּם אֲחָזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה אִישׁ חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה כָּךְ אָמַר אֵלַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא סוֹנְטִימוֹס (שמות יב, מח): וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ, מִיָּד כָּל אֶחָד וְאֶחָד נָטַל חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ וּמָל עַצְמוֹ. מִי מָלָן, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר מֹשֶׁה הָיָה מוֹהֵל, וְאַהֲרֹן פּוֹרֵעַ, וִיהוֹשֻׁעַ מַשְׁקֶה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים יְהוֹשֻׁעַ הָיָה מוֹהֵל, וְאַהֲרֹן פּוֹרֵעַ, וּמֹשֶׁה מַשְׁקֶה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יהושע ה, ב): בָּעֵת הַהִיא אָמַר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צֻרִים וְשׁוּב מֹל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית, וְלָמָּה שֵׁנִית מִכָּאן שֶׁמָּלָן בָּרִאשׁוֹנָה, מִיָּד (יהושע ה, ג): וַיַּעַשׂ לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חַרְבוֹת צֻרִים וַיָּמָל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל גִּבְעַת הָעֲרָלוֹת. וּמַהוּ אֶל גִּבְעַת הָעֲרָלוֹת, אָמַר רַבִּי לֵוִי מִכָּאן שֶׁעָשׂוּ אוֹתָהּ גִּבְעָה בְּעָרְלָה.

ה תְּנֵי עַד שֶׁלֹּא יֵחֶטָא אָדָם נוֹתְנִין לוֹ אֵימָה וְיִרְאָה וְהַבְרִיּוֹת מִתְפַּחֲדִין מִמֶּנּוּ, כֵּיוָן שֶׁהוּא חוֹטֵא נוֹתְנִין עָלָיו אֵימָה וְיִרְאָה וּמִתְפַּחֵד הוּא מֵאֲחֵרִים, תֵּדַע לְךָ שֶׁכֵּן, אָמַר רַבִּי עַד שֶׁלֹּא חָטָא אָדָם הָרִאשׁוֹן הָיָה שׁוֹמֵעַ קוֹל הַדִּבּוּר עוֹמֵד עַל רַגְלָיו וְלֹא הָיָה מִתְיָרֵא, כֵּיוָן שֶׁחָטָא כְּשֶׁשָּׁמַע קוֹל הַדִּבּוּר נִתְיָרֵא וְנִתְחַבֵּא, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, י): אֶת קֹלְךָ שָׁמַעְתִּי וגו' וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם. רַבִּי אַיְבּוּ אָמַר בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִגְרַע גֹּבַהּ קוֹמָתוֹ שֶׁל אָדָם וְנַעֲשֵׂית שֶׁל מֵאָה אַמָּה. רַבִּי לֵוִי אָמַר עַד שֶׁלֹּא חָטָא אָדָם הָרִאשׁוֹן הָיָה שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל אֲדִיבוּן, וְכֵיוָן שֶׁחָטָא הָיָה שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל אַגְרִיפּוּן. עַד שֶׁלֹּא חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל, רוֹאִין טוֹכְסוֹת זוֹ אֶת זוֹ וְלֹא הָיוּ מִתְיָרְאִין וּמִזְדַּעְזְעִין וְנִפְחָדִין, וְכֵיוָן שֶׁחָטְאוּ אֲפִלּוּ פְּנֵי הַסַּרְסוּר לֹא הָיוּ יְכוֹלִין לְהִסְתַּכֵּל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות לד, לה): כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה, וּכְתִיב (שמות לד, ל): וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו. רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי אָבוּן בְּשֵׁם רַבִּי חָנִין אָמְרוּ, אַף הַסַּרְסוּר הִרְגִּישׁ עִמָּהֶם בְּאוֹתָהּ הָעֲבֵרָה, עַד שֶׁלֹּא חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל מַה כְּתִיב (תהלים סח, יג): מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן, רַבִּי אַיְבּוּ אָמַר מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת אֵין כְּתִיב, אֶלָּא מַלְכֵי צְבָאוֹת, מַלְכֵיהוֹן דְּמַלְאֲכַיָּא, אֵי זֶה זֶה, זֶה מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל, לֹא הָיוּ יְכוֹלִין לְהִסְתַּכֵּל פָּנָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וְכֵיוָן שֶׁחָטְאוּ אֲפִלּוּ פְּנֵיהֶם שֶׁל גּוּלְיָירִין לֹא הָיָה יָכוֹל מֹשֶׁה לְהִסְתַּכֵּל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ט, יט): כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה. עַד שֶׁלֹּא אֵרַע לְדָוִד אוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה, כְּתִיב (תהלים כז, א): ה' אוֹרִי וְיִשְׁעִי מִמִּי אִירָא, מִשֶּׁאֵרַע בּוֹ, כְּתִיב (שמואל ב יז, ב): וְאָבוֹא עָלָיו וְהוּא יָגֵעַ וּרְפֵה יָדַיִם. עַד שֶׁלֹּא חָטָא שְׁלֹמֹה הָיָה רוֹדֶה בַּשָּׁרִים וּבַשָּׁרוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (קהלת ב, ח): עָשִׂיתִי לִי שָׁרִים וְשָׁרוֹת. זְכָרִים מְשׁוֹרְרִים וּנְקֵבוֹת מְשׁוֹרְרוֹת. וְתַעֲנֻגוֹת בְּנֵי הָאָדָם, פְּרוֹבַטְיָיה. שֵׁדָה וּשְׁדוֹת, שֵׁדָה וְשֵׁדָתָה דַּהֲווֹ אָזְיִין בְּהוֹן. כֵּיוָן שֶׁחָטָא מְנָה לוֹ שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל וְהֶעֱמִידָן לִשְׁמֹר אֶת מִטָּתוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: הִנֵּה מִטָּתוֹ וגו' כֻּלָּם אֲחֲזֵי חֶרֶב, שֶׁהָיָה מִתְפַּחֵד מִן הָרוּחוֹת.

פרק ט

א אַפִּרְיוֹן עָשָׂה לוֹ, רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן פָּתַר קְרָיָה בַּמִּשְׁכָּן, אַפִּרְיוֹן, זֶה מִשְׁכָּן. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת קְטַנָּה עַד שֶׁלֹּא הִגְדִּילָה וּבָאת לִידֵי סִימָנִים, הָיָה רוֹאֶה אוֹתָהּ בַּשּׁוּק וּמְדַבֵּר עִמָּהּ בְּפַרְהֶסְיָא בְּמָבוּי וּבְחָצֵר, כֵּיוָן שֶׁהִגְדִּילָה וּבָאת לִידֵי סִימָנִין, אָמַר הַמֶּלֶךְ אֵין שִׁבְחָהּ שֶׁל בִּתִּי שֶׁאֲהֵא מְדַבֵּר עִמָּהּ בְּפַרְהֶסְיָא, אֶלָּא עֲשׂוּ לָהּ פַּפִּילְיוֹן, וּכְשֶׁאֲהֵיֶה צָרִיךְ לְדַבֵּר עִמָּהּ אֲדַבֵּר עִמָּהּ מִתּוֹךְ הַפַּפִּילְיוֹן. כָּךְ כְּתִיב (הושע יא, א): כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וָאֹהֲבֵהוּ. בְּמִצְרַיִם רָאוּ אוֹתוֹ בְּפַרְהֶסְיָא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, כג): וְעָבַר ה' לִנְגֹּף אֶת מִצְרַיִם. בַּיָּם רָאוּ אוֹתוֹ בְּפַרְהֶסְיָא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, לא): וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה, וְהָיוּ הָעוֹלְלִים מַרְאִים אוֹתוֹ בְּאֶצְבָּעָן וְאוֹמְרִים (שמות טו, ב): זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ. בְּסִינַי רָאוּ אוֹתוֹ פָּנִים בְּפָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ב): ה' מִסִּינַי בָּא וגו'. כֵּיוָן שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַר סִינַי וְקִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה וְאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, נַעֲשׂוּ לוֹ אֻמָּה שְׁלֵמָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵין שִׁבְחָן שֶׁל בָּנַי שֶׁאֲהֵיֶה מְדַבֵּר עִמָּם בְּפַרְהֶסְיָא, אֶלָּא יַעֲשׂוּ לִי מִשְׁכָּן, וּכְשֶׁאֲנִי צָרִיךְ לְדַבֵּר עִמָּהֶם אֲהֵיֶה מְדַבֵּר עִמָּהֶם מִתּוֹךְ הַמִּשְׁכָּן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר ז, פט): וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ. עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, הַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן, הֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (שמות כו, טו): וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים.

פרק י

א עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף, אֵלּוּ הָעַמּוּדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כו, יא): וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֻשְׁקֵיהֶם כָּסֶף. רְפִידָתוֹ זָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כו, כט): וְאֶת הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה זָהָב. מֶרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כו, לא): וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן. תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה, רַבִּי יוּדָן אוֹמֵר זוֹ זְכוּת תּוֹרָה וּזְכוּת צַדִּיקִים שֶׁעוֹסְקִין בָּהּ. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן אָמַר זוֹ הַשְּׁכִינָה, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (מלכים א ח, יא): וְלֹא יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד לְשָׁרֵת וגו', וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (יחזקאל י, ד): וְהֶחָצֵר מָלְאָה אֶת נֹגַהּ כְּבוֹד ה', כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי לְמָה הָיָה אֹהֶל מוֹעֵד דּוֹמֶה, לְמַעֲרָה שֶׁהָיְתָה סְמוּכָה לַיָּם, גָּעַשׁ הַיָּם וְהֵצִיף אֶת הַמַּעֲרָה, הַמַּעֲרָה נִתְמַלְּאָה וְהַיָּם לֹא נֶחְסַר כְּלוּם. כָּךְ אֹהֶל מוֹעֵד נִתְמַלֵּא מִזִּיו הַשְּׁכִינָה, וְהָעוֹלָם לֹא חָסַר מִן הַשְּׁכִינָה, אֵימָתַי שָׂרְתָה הַשְּׁכִינָה בָּעוֹלָם, בַּיּוֹם שֶׁהוּקַם אֶת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ז, א): וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה וגו'.

ב רַבִּי יוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי פָּתַר קְרָא בְּאָרוֹן, אַפִּרְיוֹן, זֶה הָאָרוֹן, וּמַה הוּא אַפִּרְיוֹן, פּוּרְיוֹמָא, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת יְחִידָה נָאָה וַחֲסִידָה וּמְשֻׁבַּחַת, אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ לְעַבָדָיו בִּתִּי נָאָה וַחֲסִידָה וּמְשֻׁבַּחַת וְאֵין אַתֶּם עוֹשִׂין לָהּ פּוּרְיוֹם, עֲשׂוּ לָהּ פּוּרְיוֹם וּמוּטָב שֶׁיֵּרָאֶה יָפְיָהּ

שֶׁל בִּתִּי מִתּוֹךְ הַפּוּרְיוֹם, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תּוֹרָתִי נָאָה וַחֲסִידָה וּמְשֻׁבַּחַת, וְאֵין אַתֶּם עוֹשִׂים לָהּ אָרוֹן, מוּטָב שֶׁיֵּרָאֶה יְפְיָהּ שֶׁל תּוֹרָתִי מִתּוֹךְ הָאָרוֹן. עֲשֵׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, הַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות לז, א): וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל אֶת הָאָרֹן עֲצֵי שִׁטִּים. עַמּוּדָיו עֲשָׂה כֶסֶף, אֵלּוּ שְׁנֵי הָעַמּוּדִים הָעוֹמְדִים לְפָנִים, שֶׁהָיוּ שֶׁל כֶּסֶף. רְפִידָתוֹ זָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לז, ב): וַיְצַפֵּהוּ זָהָב טָהוֹר. מֶרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן, רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמַר זוֹ פָּרֹכֶת הַסָּמוּכָה לְהּ. רַבִּי בִּיבִי אָמַר זֶה הַכַּפֹּרֶת, שֶׁזְּהָבָהּ דּוֹמֶה לְאַרְגָּמָן. תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלִַם. רַבִּי יוּדָן אָמַר זוֹ זְכוּת תּוֹרָה וְלוֹמְדֶיהָ. רַבִּי עֲזַרְיָה אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן זוֹ הַשְּׁכִינָה. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא (שמות כה, כב): וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וגו', לְלַמֶּדְךָ שֶׁאָפִלּוּ מַה שֶּׁאָחוֹרֵי הַכַּפֹּרֶת לֹא הָיָה פָּנוּי מִן הַשְּׁכִינָה. עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶחָד שָׁאַל לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, אָמַר לוֹ, לָמָּה דִּבֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וְלֹא מֵאִילָן אַחֵר. אָמַר לוֹ אִלּוּ דִּבֵּר עִמּוֹ מִתּוֹךְ חָרוּב אוֹ מִתּוֹךְ שִׁקְמָה הָיִיתָ שׁוֹאֲלֵנִי וְהָיִיתִי מְשִׁיבְךָ, עַכְשָׁו לְהוֹצִיאֲךָ חֵלֶק אִי אֶפְשָׁר, לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין מָקוֹם פָּנוּי בָּאָרֶץ מֵהַשְּׁכִינָה, שֶׁאֲפִלּוּ בְּתוֹךְ הַסְּנֶה הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ.

ג דָּבָר אַחֵר, אַפְרְיוֹן, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. עֲשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, שְׁלֹמֹה וַדַּאי. מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ב, טו): וַאֲנַחְנוּ נִכְרֹת עֵצִים מִן הַלְּבָנוֹן. עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ז, כא): וַיָּקֶם אֶת הָעַמֻּדִים לְאֻלָם הַהֵיכָל. רְפִידָתוֹ זָהָב, כְּהַהִיא דִּתְנֵינָן שֶׁכָּל הַבַּיִת נִטּוֹחַ בְּזָהָב חוּץ מֵאֲחוֹרֵי הַדְּלָתוֹת. אָמַר רַבִּי יִצְחָק הֲדָא מַתְנִיתָא דִּתְנֵינָן לַבְּנִין הַשֵּׁנִי, אֲבָל לַבְּנִין הָרִאשׁוֹן אֲפִלּוּ אֲחוֹרֵי הַדְּלָתוֹת הָיָה מְחֻפֶּה בְּזָהָב. תְּנֵינָן שִׁבְעָה מִינֵי זְהָבִים הֵם שֶׁהָיוּ בוֹ, זָהָב טוֹב, זָהָב טָהוֹר, זָהָב סָגוּר, זָהָב שָׁחוּט, זָהָב מוּפָז, זָהָב מְזֻקָּק, זָהָב פַּרְוָרִים. זָהָב טוֹב, כְּמַשְׁמָעוֹ, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית ב, יב): וּזֲהַב הָאָרֶץ הַהִוא טוֹב, אָמַר רַבִּי יִצְחָק טוֹבוֹ דְּהוּא בְּבֵיתָהּ טוֹבוֹ דְּהוּא בַּת בְּלְוָיֶיתֵיהּ. זָהָב טָהוֹר, שֶׁהָיוּ מַכְנִיסִין אוֹתוֹ לַכּוּר וְאֵינוֹ חָסֵר כְּלוּם. רַבִּי יוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי אַמֵּי אֶלֶף כִּכָּרִים זָהָב הִכְנִיס שְׁלֹמֹה לָאוּר אֶלֶף פְּעָמִים עַד שֶׁהֶעֱמִידוֹ עַל כִּכָּר אֶחָד, וְהָא תָּנֵי אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן רַבִּי יְהוּדָה מַעֲשֶׂה בִּמְנוֹרַת הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהָיְתָה יְתֵרָה עַל מְנוֹרַת הַמִּדְבָּר מִשְׁקַל גּוֹרְדִינוֹן, הִכְנִיסוּהָ לָאוּר שְׁמוֹנִים פְּעָמִים עַד שֶׁחָסְרָה, אֶלָּא מִן קְדָמַיֵּי הָוַת חָסְרָה סַגִּין, בְּרַם מִן הָכָא וּלְהַלָּן לָא הָוַת חָסְרָה אֶלָּא צִבְחַר צִבְחַר. זָהָב שָׁחוּט, שֶׁנִּמְשַׁךְ כְּשַׁעֲוָה. אַדְרְיָינוּס הָיָה לוֹ מִשְׁקַל בֵּיצָה, דּוּקְלִיטְיָאנוֹס הָיָה לוֹ מִשְׁקַל דִּינָר גּוֹרְדַיְינִי, הָדָא מַלְכוּתָא לֵית לָהּ מִינֵיהּ וְלָא הֲוֵי לֵיהּ מִינֵיהּ. זָהָב סָגוּר, שֶׁהָיָה סוֹגֵר בְּעַד כָּל בַּעֲלֵי זְהָבִים, וְהָא כְתִיב (דברי הימים א כט, ד): וְשִׁבְעַת אֲלָפִים כִּכַּר כֶּסֶף מְזֻקָּק לָטוּחַ קִירוֹת הַבָּתִּים, וְכִי כֶּסֶף הָיָה וַהֲלֹא זָהָב הָיָה, וְלָמָּה קוֹרִין אוֹתוֹ כֶּסֶף, שֶׁהָיָה מַכְסִיף בְּעַד כָּל בַּעֲלֵי זְהָבִים, וּמִמֶּנּוּ הָיוּ נַעֲשִׂים כָּל הַכֵּלִים הַסְּפִים וְהַסִּירוֹת וְהַיָּעִים

וְהַמְּזֻמָּרוֹת וְהַמְּזָרְקוֹת וְהַמִּזְלָגוֹת וְהַכַּפּוֹת וְהַמַּחְתּוֹת וְהַפּוֹתוֹת. רַבִּי יִצְחָק מִגְּדֶלָאָה אָמַר אֵלּוּ חֲפָיִפוֹת, רַבִּי סִימַאי אָמַר זֶה פּוֹתָה שֶׁתַּחַת הַצִּיר, לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֲפִלּוּ דָּבָר קַל לֹא הָיָה הַמִּקְדָּשׁ חָסֵר. זָהָב מוּפָּז, רַבִּי פַּטְרִיקִי אֲחוּי דְּרַבִּי דְּרוֹסָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא בְּרַבִּי בּוּנָא אָמַר דּוֹמֶה לַגְּפְרִית הַזֶּה שֶׁמּוֹצֵאת בָּאֵשׁ. רַבִּי אָבוּן אָמַר עַל שֵׁם מְדִינָתוֹ נִקְרָא מֵאוּפָּז. זָהָב מְזֻקָּק, דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי וּדְבֵי רַבִּי יוּדָן בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי אָמְרֵי שֶׁמְּחַתְּכִין אוֹתוֹ כְּזֵיתִים וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ לְנָעֳמִיּוֹת וְהוּא יוֹצֵא מְזֻקָּק, דְּבֵי רַבִּי יוּדָן בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמְרֵי שֶׁמַּטְמִינִין אוֹתוֹ בַּזֶּבֶל שֶׁבַע שָׁנִים וְיוֹצֵא מְזֻקָּק. זָהָב פָּרְוִים, רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר אָדֹם דּוֹמֶה לְדַם הַפָּר, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹת, שֶׁכְּשֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ צָר בּוֹ כָּל מִינֵי אִילָנוֹת, וּבְשָׁעָה שֶׁאִילָנוֹת שֶׁבַּשָּׂדֶה עוֹשִׂים פֵּרוֹת אֵלּוּ שֶׁבַּבַּיִת עוֹשִׂים פֵּרוֹת וְהָיוּ מַשִּׁירִים פֵּרוֹתָם וּמְלַקְּטִין אוֹתָם וּמַנִּיחִים אוֹתָם לְבֶדֶק הַבַּיִת, וּבְשָׁעָה שֶׁהָעָמִיד מְנַשֶּׁה צֶלֶם בַּהֵיכָל יָבְשׁוּ כָּל אוֹתָם הָאִילָנוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (נחום א, ד): וּפָרַח לְבָנוֹן אֻמְלָל, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חוֹזֵר אוֹתָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה לה, ב): פָּרֹחַ תִּפְרַח וְתָגֵל אַף גִּילַת וְרַנֵּן. מֶרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (דברי הימים ב ג, יד): וַיַּעַשׂ אֶת הַפָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְכַרְמִיל וּבוּץ. תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה, רַבִּי יוּדָן אָמַר זוֹ זְכוּת הַתּוֹרָה וּזְכוּת צַדִּיקִים הָעוֹסְקִין בָּהּ. רַבִּי עֻזְרִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי יוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן אָמַר זוֹ הַשְׁכִינָה.

ד דָּבָר אַחֵר, אַפִּרְיוֹן, זֶה הָעוֹלָם. עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, הַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן, שֶׁנִּבְנָה מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁלְּמַטָּה, דִּתְנֵינַן מִשֶּׁנִּטַּל הָאָרוֹן אֶבֶן הָיְתָה שָׁם מִימוֹת הַנְּבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים, וּשְׁתִיָּה הָיְתָה נִקְרֵאת, וְלָמָּה נִקְרֵאת שְׁתִיָּה שֶׁמִּמֶּנָּה הֻשְׁתְּתָה כָּל הָעוֹלָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים נ, ב): מִצִּיּוֹן מִכְלַל יֹפִי. עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף, זֶה שַׁלְשֶׁלֶת יוֹחֲסִין. רְפִידָתוֹ זָהָב, אֵלּוּ פֵּרוֹת הָאָרֶץ וּפֵרוֹת הָאִילָן שֶׁנִּמְכָּרִין בְּזָהָב. מֶרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים לג, כו): רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֶךָ. תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה, רַבִּי יוּדָן אָמַר זוֹ זְכוּת הַתּוֹרָה וּזְכוּת צַדִּיקִים הָעוֹסְקִין בָּהּ. רַבִּי עֻזְרִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי יוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן אָמַר, זוֹ הַשְׁכִינָה. דָּבָר אַחֵר, אַפִּרְיוֹן, זֶה כִּסֵּא הַכָּבוֹד. עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, הַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן, זֶה בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁל מַעְלָה שֶׁהוּא מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁל מַטָּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות טו, יז): מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ, מְכֻוָּן כְּנֶגֶד שִׁבְתֶּךָ. עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (איוב כו, יא): עַמּוּדֵי שָׁמַיִם יְרוֹפָפוּ. רְפִידָתוֹ זָהָב, אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, יא): הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב. מֶרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים סח, לד): לָרֹכֵב בִּשְׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם. תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה, רַבִּי בְּרֶכְיָה וְרַבִּי בּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּהוּ אַרְבָּעָה גֵּאִים הֵם, גֵּאֶה שֶׁבָּעוֹפוֹת, נֶשֶׁר. גֵּאֶה שֶׁבַּבְּהֵמוֹת, שׁוֹר. גֵּאֶה שֶׁבַּחַיּוֹת, אַרְיֵה.

גֵּאֶה שֶׁבְּכֻלָּן, אָדָם. וְכֻלָּן נִטְלָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַחֲקָקָן בְּכִסֵּא הַכָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קג, יט): ה' בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ, מִמַּה שֶׁהֵכִין כִּסְאוֹ עַל הַגֵּאִים, תֵּדַע שֶׁמַּלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה.

פרק יא

א צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן, בָּנִים הַמְצֻיָּנִים לִי בְּתִגְלַחַת, בְּמִילָה וּבְצִיצִית. בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, בַּמֶּלֶךְ שֶׁבָּרָא בְּרִיּוֹתָיו שְׁלֵמוֹת, בָּרָא חַמָּה וּלְבָנָה עַל מִלֹּאתָן, כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת עַל מִלֹּאתָן. בַּר קַפָּרָא אָמַר אָדָם וְחַוָּה כְּבֶן עֶשְׂרִים שָׁנִים נִבְרְאוּ. בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, בַּמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. דָּבָר אַחֵר, בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, בַּמֶּלֶךְ שֶׁהִשְׁלִים מַעֲשָׂיו לִבְרִיּוֹתָיו, כֵּיצַד הִשְׁלִים הָאֵשׁ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ, הִשְׁלִים הַחֶרֶב לְיִצְחָק, הִשְׁלִים הַמַּלְאָךְ לְיַעֲקֹב. דָּבָר אַחֵר, בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, בַּמֶּלֶךְ שֶׁעָשָׂה שָׁלוֹם בֵּין בְּרִיּוֹתָיו. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הָרָקִיעַ שֶׁל שֶׁלֶג וְהַחַיּוֹת שֶׁל אֵשׁ, הָרָקִיעַ שֶׁל שֶׁלֶג, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל א, כב): וּדְמוּת עַל רָאשֵׁי הַחַיָּה רָקִיעַ כְּעֵין הַקֶּרַח הַנּוֹרָא וגו', וְהַחַיּוֹת שֶׁל אֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל א, יג): וּדְמוּת הַחַיּוֹת מַרְאֵיהֶם כְּגַחֲלֵי אֵשׁ, וּכְתִיב (יחזקאל א, יד): וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וְשׁוֹב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק, וְלֹא זֶה מְכַבֶּה זֶה וְלֹא זֶה מְכַבֶּה זֶה. מִיכָאֵל שַׂר שֶׁל שֶׁלֶג, וְגַבְרִיאֵל שֶׁל אֵשׁ, וְלֹא זֶה מְכַבֶּה זֶה וְלֹא זֶה מַזִּיק זֶה. אָמַר רַבִּי אָבִין לֹא סוֹף דָּבָר בֵּין מַלְאָךְ לְמַלְאָךְ, אֶלָּא אֲפִלּוּ בֵּין מַלְאָךְ אֶחָד שֶׁחֶצְיוֹ שֶׁלֶג וְחֶצְיוֹ אֵשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶן, וְאֵית לֵיהּ חֲמֵשׁ אַפִּין, וְאִלּוּ הֵן (דניאל י, ו): וּגְוִיָּתוֹ כְּתַרְשִׁישׁ וּפָנָיו כְּמַרְאֵה בָרָק, וְלֹא זֶה מַזִּיק זֶה. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (תהלים קד, ג): הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברים ד, כד): כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא, וּכְתִיב (דניאל ז, ט): כָּרְסְיֵהּ שְׁבִיבִין דִּי נוּר, וְלֹא זֶה מַזִּיק זֶה וְלֹא זֶה מַזִּיק זֶה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כְּתִיב (איוב כה, ב): עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו. הָרָקִיעַ שֶׁל מַיִם וְהַכּוֹכָבִים שֶׁל אֵשׁ וְאֵינָן מַזִּיקִין זֶה לָזֶה. מֵעוֹלָם לֹא רָאָתָה חַמָּה פְּגִימָתָהּ שֶׁל לְבָנָה, אָמַר יַעֲקֹב דִּכְפַר חָנִין, כְּתִיב (איוב כה, ב): הַמֹּשֵׁל וָפַחַד עִמּוֹ, הַמֹּשֵׁל זֶה מִיכָאֵל. וָפַחַד זֶה גַּבְרִיאֵל. עִמּוֹ, מַהוּ עִמּוֹ מֻשְׁלָמִין לוֹ, אָמַר רַבִּי לֵוִי אֵין לְךָ כָּל מַזָּל וּמַזָּל שֶׁהוּא קוֹדֵם לַחֲבֵרוֹ בַּעֲלִיָּתָן, אֵין לְךָ כָּל כּוֹכָב שֶׁמַּבִּיט מַה לְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ אֶלָּא מַה שֶּׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, כַּהֲדֵין בַּר נְשָׁא דְּנָחֵית בְּסוּלְמָא וְאֵינוֹ חָמֵי לַאֲחוֹרָיו, אַף בְּמַכּוֹת פַּרְעֹה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ט, כד): וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד. רַבִּי יוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן, רַבִּי יוּדָה אָמַר צְלוּחִיּוֹת שֶׁל בָּרָד מְלֵאוֹת אֵשׁ, וְלֹא זוֹ מְכַבָּה זוֹ וְלֹא זוֹ מְכַבָּה זוֹ. אָמַר רַבִּי חָנִין הֲדָא דְּרַבִּי יוּדָה דִּמְיָה לְהַהִיא פִּיטַרְתָּא דִּרְימוֹנָא, דְּכָל הֲדָא פִּיטַרְתָּא מִיתְחַמְיָא מִלְּגוֹ. וְרַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר אֵשׁ וּבָרָד פְּתוּכִין זֶה בָּזֶה, אָמַר רַבִּי חָנִין הֲדָא דְּרַבִּי נְחֶמְיָה דַּמְיָא לַהֲדָא עֲשָׂאשִׁיתָא דְּקַנְדִּילָא, מַיָּא וּמִשְׁחָא מְעָרְבִין כַּחֲדָא וְהִיא דָלְקָה וְאָזְלָה, וְלֹא זֶה מְכַבֶּה זֶה וְלֹא זֶה מְכַבֶּה זֶה. וְרַבָּנָן אָמְרֵי מִיתָא וּמִתְקַלְקְלָא מִיתָא וּמִתְקַלְקְלָא בִּשְׁבִיל לַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאָם. אָמַר רַבִּי אַחָא לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי לִגְיוֹנוֹת

קְשִׁין וְהָיוּ דְּבוּבִין זֶה לָזֶה, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ שֶׁהֶקְשָׁה מִלְחַמְתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ עָשׂוּ שָׁלוֹם זֶה עִם זֶה כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מִלְחַמְתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, כָּךְ אֵשׁ וּבָרָד דְּבוּבִין זֶה עִם זֶה, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ מִלְחַמְתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהִיא מִלְחֶמֶת הַמִּצְרִיִּים, עָשׂוּ שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם וְעָשׂוּ מִלְחֶמֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִצְרִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד, נֶס בְּתוֹךְ נֵס.

ב בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁאַל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, אָמַר לוֹ אֶפְשָׁר שֶׁשָּׁמַעְתָּ מֵאֲבִיךָ מַהוּ בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ, אָמַר לוֹ הֵן, אָמַר לוֹ הֵיאַךְ, אָמַר לוֹ לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת יְחִידָה וְהָיָה מְחַבְּבָהּ יוֹתֵר מִדַּאי וְהָיָה קוֹרֵא אוֹתָהּ בִּתִּי, וְלֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקְּרָא אוֹתָהּ אֲחוֹתִי, וְלֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקְּרָא אוֹתָהּ אִמִּי. כָּךְ הָיָה מְחַבֵּב יוֹתֵר מִדַּאי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וּקְרָאָן בִּתִּי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים מה, יא): שִׁמְעִי בַת וּרְאִי, וְלֹא זָז מֵחַבְּבָן עַד שֶׁקְּרָאָן אֲחוֹתִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ה, ב): פִּתְחִי לִי אֲחֹתִי רַעְיָתִי. וְלֹא זָז מֵחַבְּבָן עַד שֶׁקְּרָאָן אִמִּי, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נא, ד): הַקְשִׁיבוּ אֵלַי עַמִּי וּלְאוּמִּי אֵלַי הַאֲזִינוּ, וּלְאִמִּי כְתִיב, עָמַד רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי וּנְשָׁקוֹ עַל רֹאשׁוֹ וְאָמַר אִלּוּ לֹא בָּאתִי אֶלָּא לִשְׁמֹעַ מִפִּיךָ הַטַּעַם הַזֶּה, דַּיִּי. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר יִצְחָק, חִזְּרוּנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא כֻּלּוֹ וְלֹא מָצִינוּ שֶׁעָשְׂתָה בַּת שֶׁבַע עֲטָרָה לִשְׁלֹמֹה בְּנָהּ, וְאַתְּ אֲמַרְתְּ: בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ, אֶלָּא מָה עֲטָרָה הַזּוֹ מְקֻבַּעַת בַּאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, כָּךְ הָיָה אוֹהֵל מוֹעֵד מְצַיָּן בַּתְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה עֲשֵׂה לִי מִשְׁכָּן הָיָה לוֹ לְהַעֲמִיד אַרְבָּעָה קוֹנְדְּסִין וְלִמְתֹּחַ הַמִּשְׁכָּן עֲלֵיהֶם וַהֲרֵי הוּא מִשְׁכָּן, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא עָשָׂה כֵן, אֶלָּא הֶעֱלָה אוֹתוֹ לְמַעְלָה וְהֶרְאָה אֵשׁ אֲדֻמָּה יְרֻקָּה שְׁחוֹרָה לְבָנָה, וְאָמַר לוֹ עֲשֵׂה לִי כָּזֶה, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וְכִי מִנַּיִן יֵשׁ לִי אֵשׁ שְׁחוֹרָה אֲדֻמָּה יְרֻקָּה וּלְבָנָה, אָמַר לוֹ (שמות כה, מ): בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר. אָמַר רַבִּי אָבוּן לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ אוֹתוֹנִין נָאֶה, אָמַר לְבֶן בֵּיתוֹ עֲשֵׂה לִי כְּמוֹתָהּ אָמַר אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ וְכִי יָכוֹל אֲנִי לַעֲשׂוֹת כְּמוֹתָהּ, אָמַר לוֹ אַתְּ בְּסַמְמָנֶיךָ וַאֲנִי בִּכְבוֹדִי. כָּךְ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה (שמות כה, מ): וּרְאֵה וַעֲשֵׂה, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲנִי שֶׁאֶעֱשֶׂה כְּמוֹתוֹ, אָמַר לוֹ: בְּתַבְנִיתָם וגו'. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי בְּצַלְאֵל לְמֶלֶךְ שֶׁנִּגְלָה לְבֶן בֵּיתוֹ בִּלְבוּשׁ נָאֶה שֶׁל מַרְגָּלִיטוֹן וְאָמַר לוֹ עֲשֵׂה לִי כְּמוֹהוּ, אָמַר לוֹ אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ וְכִי יָכוֹל אֲנִי לַעֲשׂוֹת כְּמוֹהוּ. כָּךְ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: עֲשֵׂה לִי מִשְׁכָּן, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם יָכוֹל אֲנִי לַעֲשׂוֹת כְּמוֹהוּ, אָמַר לוֹ: וּרְאֵה וַעֲשֵׂה, אָמַר לוֹ יָכוֹל אֲנִי לַעֲשׂוֹת כְּמוֹהוּ, אָמַר לֵיהּ: בְּתַבְנִיתָם, כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה רוֹאֶה לְמַעְלָה עֲשֵׂה לְמַטָּה. עֲצֵי שִׁטִּים הָעֲמֵד אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא עוֹמְדִים, כִּנְתוּנִים בְּאִיסְטְרָטִיאָה שֶׁל

מַעְלָה, וְאִם אַתְּ עוֹשֶׂה לָזֶה שֶׁל מַעְלָה לְמַטָּה אֲנִי מַנִּיחַ סִנְקְלִיטוֹן שֶׁלִּי שֶׁל מַעְלָה וְיוֹרֵד וּמְצַמְצֵם שְׁכִינָתִי בֵּינֵיכֶם לְמַטָּה, כֵּיצַד, מַה לְמַעְלָה שְׂרָפִים עוֹמְדִים, אַף לְמַטָּה עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים. מַה לְמַעְלָה כּוֹכָבִים, אַף לְמַטָּה כּוֹכָבִים. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא מִלַּמֵּד שֶׁהָיוּ קַרְסֵי זָהָב נִרְאִים בַּמִּשְׁכָּן כַּכּוֹכָבִים הַנִּרְאִים בָּרָקִיעַ. בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ, זֶה סִינַי, כַּחֲתָנִים הָיוּ. וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ, אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, הֱיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים יט, ט): פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב. דָּבָר אַחֵר, בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ, זֶה אֹהֶל מוֹעֵד. וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ, זֶה בֵּית הָעוֹלָמִים.

פרשה ד

פרק א

א הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה, הִנָּךְ יָפָה בְּמִצְוֹות, הִנָּךְ יָפָה בִּגְמִילוּת חֲסָדִים. הִנָּךְ יָפָה בְּמִצְוֹות עֲשֵׂה. הִנָּךְ יָפָה בְּמִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה. הִנָּךְ יָפָה בְּמִצְוֹות הַבַּיִת, בְּחַלָּה תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת. הִנָּךְ יָפָה בְּמִצְוֹות הַשָּׁדֶה, בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, וּמַעֲשַׂר עָנִי וְהַהֶפְקֵר. הִנָּךְ יָפָה בְּכִלְאַיִם. הִנָּךְ יָפָה בְּסַדִּין בְּצִיצִית. הִנָּךְ יָפָה בִּנְטִיעָה. הִנָּךְ יָפָה בְּעֶרְלָה. הִנָּךְ יָפָה בְּנָטַע רְבָעִי. הִנָּךְ יָפָה בְּמִילָה. הִנָּךְ יָפָה בִּפְרִיעָה. הִנָּךְ יָפָה בִּתְפִלָּה. הִנָּךְ יָפָה בְּקִרְיַאת שְׁמַע. הִנָּךְ יָפָה בִּמְזוּזָה. הִנָּךְ יָפָה בִּתְפִלִּין. הִנָּךְ יָפָה בְּסֻכָּה. הִנָּךְ יָפָה בְּלוּלָב וְאֶתְרוֹג. הִנָּךְ יָפָה בְּתִשּׁוּבָה. הִנָּךְ יָפָה בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים. הִנָּךְ יָפָה בָּעוֹלָם הַזֶּה. הִנָּךְ יָפָה בָּעוֹלָם הַבָּא.

ב עֵינַיִךְ יוֹנִים, עֵינַיִךְ הֵן סַנְהֶדְרִין, שֶׁהֵם עֵינַיִם לָעֵדָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר טו, כד): וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה. מָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֲבָרִים יֵשׁ בָּאָדָם, וְכֻלָּם אֵינָם הוֹלְכִין וְחוֹזְרִין אֶלָּא אַחַר הָעֵינַיִם, כָּךְ אֵין יִשְׂרָאֵל יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִסַּנְהֶדְרִין שֶׁלָּהֶם. יוֹנִים, מַה יוֹנָה זוֹ תַּמָּה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל נָאִים בְּהִלּוּכָן כְּשֶׁהֵן עוֹלִין לְפַעֲמֵי רְגָלִים. מַה יוֹנָה זוֹ מְצַיֶּנֶת, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְצַיְּנִין, בְּתִגְלַחַת, בְּמִילָה, וְצִיצִית. מַה יוֹנָה זוֹ צְנוּעָה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל צְנוּעִים. מַה יוֹנָה זוֹ פּוֹשֶׁטֶת צַוָּארָהּ לִשְׁחִיטָה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל, (תהלים מד, כג): כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם. מַה יוֹנָה זוֹ מְכַפֶּרֶת עַל הָעֲוֹלִים, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְכַפְּרִים עַל הָאֻמּוֹת, שֶׁכָּל אוֹתָן שִׁבְעִים פָּרִים שֶׁמַּקְרִיבִים בֶּחָג, כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אֻמּוֹת שֶׁלֹּא יִצְדֶּה הָעוֹלָם מֵהֶן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים קט, ד): תַּחַת אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְפִלָּה. מַה יוֹנָה זוֹ מְשַׁעָה שֶׁמַּכֶּרֶת בֶּן זוּגָהּ, עוֹד אֵינָהּ מְמִירָה אוֹתוֹ בְּאַחֵר, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְשַׁעָה שֶׁהִכִּירוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא הֵמִירוּהוּ בְּאַחֵר. מַה יוֹנָה זוֹ נִכְנֶסֶת לְקִנָּהּ וּמַכֶּרֶת קִנָּהּ וְשׁוֹבֶכְהּ וְגוֹזָלֶיהָ וְאֶפְרוֹחֶיהָ וְחַלּוֹנוֹתֶיהָ, כָּךְ הֵן שֶׁלֹּשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין לִפְנֵיהֶם כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ. מַה יוֹנָה זוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאַתְּ נוֹטֵל גּוֹזָלֶיהָ מִתַּחְתֶּיהָ, אֵין מַנַּחַת שׁוֹבָכְהּ לְעוֹלָם, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֹא בָּטְלוּ שֶׁלֹּשׁ רְגָלִים בַּשָּׁנָה. מַה יוֹנָה

זוֹ מְחַדֶּשֶׁת לָהּ בְּכָל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ גֹּרֶן, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְחַדְּשִׁים לָהֶם בְּכָל חֹדֶשׁ תּוֹרָה וּמִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. מַה יּוֹנָה זוֹ מְשׁוּגֶּרֶת רוֹגְלִיּוֹת הַרְבֵּה וְחוֹזֶרֶת לְשׁוֹבָכָהּ, כָּךְ יִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (הושע יא, יא): יֶחֶרְדוּ כְצִפּוֹר מִמִּצְרַיִם, זֶה דּוֹר הַמִּדְבָּר. וּכְיוֹנָה מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר, אֵלּוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים. אֵלּוּ וְאֵלּוּ וְהוֹשַׁבְתִּים עַל בָּתֵּיהֶם נְאֻם ה'. רַבִּי אוֹמֵר יֵשׁ מִין יוֹנָה שֶׁמַּאֲכִילִין אוֹתָהּ, וְחַבְרוֹתֶיהָ מְרִיחוֹת אוֹתָהּ וּבָאוֹת אֶצְלָהּ לְשׁוֹבָכָהּ. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁהַזֵּקֶן יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ הָרְבֵּה גֵּרִים מִתְגַּיְּרִין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, כְּגוֹן יִתְרוֹ, הָא שָׁמַע וְאָתֵי, רָחָב שָׁמְעָה וְאָתְיָא, אַף בַּחֲנָנְיָא מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, הָרְבֵּה גֵּרִים נִתְגַּיְּרוּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, מַה טַּעְמָא (ישעיה כט, כג): כִּי בְרְאוֹתוֹ יְלָדָיו, מַה כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ (ישעיה כט, כד): וְיָדְעוּ תֹעֵי רוּחַ. רַבִּי הָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְנִתְנַמְנֵם הַצִּבּוּר, בִּקֵּשׁ לְעוֹרְרָן, אָמַר יָלְדָה אִשָּׁה אַחַת בְּמִצְרַיִם שִׁשִּׁים רִבּוֹא בְּכֶרֶס אֶחָת, וְהָיָה שָׁם תַּלְמִיד אֶחָד וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי שְׁמוֹ, אָמַר לֵיהּ מַאן הֲוָת כָּךְ, אָמַר לֵיהּ זוֹ יוֹכֶבֶד שֶׁיָּלְדָה אֶת מֹשֶׁה שֶׁשָּׁקוּל כְּנֶגֶד שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁהֵם כָּל יִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות טו, א): אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, (שמות לט, לב) (במדבר א, נד): וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, (דברים לד, י): וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה. עֵינַיִךְ יוֹנִים, כְּיוֹנִים, דּוּגְמָא דִידָךְ דְּמְיָיה לַהֲדָא יוֹנָה, מַה יּוֹנָה זוֹ הֲבִיאָה אוֹרָה לָעוֹלָם, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְבִיאִין אוֹרָה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס, ג): וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֵךְ. וְאֵימָתַי הֲבִיאָה יוֹנָה אוֹרָה לָעוֹלָם, בִּימֵי נֹחַ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית ח, יא): וַתָּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה עֲלֵה זַיִת טָרָף בְּפִיהָ וגו', מַהוּ טָרָף בְּפִיהָ, קְטִיל, כְּמָה דְתֵימַר (בראשית לז, לג): טָרֹף טֹרַף יוֹסֵף. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אִלּוּלֵי קְטַלְתִּינְיהוּ אִילֵּן רַב הָוָה מִתְעַבֵּד. וּמֵהֵיכָן הֲבִיאָה אוֹתוֹ, רַבִּי לֵוִי אָמַר מִשַּׁמְטוּטֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֲבִיאַתּוּ, הֲדָא הִיא דְּאָמְרִין בְּרֵישָׁתָא, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לָא לְקָת בְּמוֹי דְמַבּוּלָא, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר עַל יְדֵי יְחֶזְקֵאל (יחזקאל כב, כד): בֶּן אָדָם אֱמָר לָהּ אַתְּ אֶרֶץ לֹא מְטֹהָרָה הִיא לֹא גֶשְׁמָה בְּיוֹם זָעַם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֲפִלּוּ אִצְטְרוֹבִּלִין שֶׁל רֵיחַיִם נִמְחוּ בַּמַּיִם. רַבִּי טַרְיֵי אָמַר, שַׁעֲרֵי גַּן עֵדֶן נִפְתְּחוּ לָהּ וּמִשָּׁם הֲבִיאָה אוֹתוֹ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַיְבוּ אִלּוּ מִגַּן עֵדֶן הֲבִיאָה אוֹתוֹ, לֹא הָיָה לָהּ לְהָבִיא דָּבָר מְעֻלֶּה, כְּגוֹן קִנָּמוֹן וּבֹלְסָמוֹן, אֶלָּא רֶמֶז רָמְזָה לְנֹחַ וְאָמְרָה לוֹ, מָרִי נֹחַ, מַר מִזֶּה מִתַּחַת יָדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלֹא מָתוֹק מִתַּחַת יָדֶיךָ.

ג מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ, אָמַר רַבִּי לֵוִי כָּל כַּלָּה שֶׁעֵינֶיהָ כְּעוּרוֹת כָּל גּוּפָהּ צָרִיךְ בְּדִיקָה, וְשֶׁעֵינֶיהָ יָפוֹת, אֵין כָּל גּוּפָהּ צָרִיךְ בְּדִיקָה, וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת כְּשֶׁמְּצַמֶּמֶת שַׁעֲרָהּ לַאֲחוֹרֶיהָ וְהוּא תַּכְשִׁיט לָהּ, כָּךְ הָיְתָה סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה יוֹשֶׁבֶת אֲחוֹרֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְהִיא הָיְתָה תַּכְשִׁיט שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ נִרְאִין מְצַמְּדִין וְהֵן מְרַוְּחִין כַּהֲדֵין רַבָּה דְצִפּוֹרִין, וְרַבִּי לֵוִי אָמַר לְשׁוֹן עֲרָבִי הוּא אִין בָּעֵי לֵיהּ מֵימְרָא אַרְוַח לִי, הוּא אוֹמֵר מַבְעֵד לִי. שֹׁעֲרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים

שֶׁגָּלִשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד, הַר שֶׁגָּלַשְׁתִּי מִתּוֹכוֹ עָשִׂיתִי אוֹתוֹ גַּלְעֵד לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, אֵיזֶה זֶה, זֶה יַם סוּף. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר טוּרָא דְּאִתְנַהֲרְתוּן מִן גַּוָּוהִי, הֲדָא אִתְּמַר כַּד שַׁעְרֵהּ סַגְיָן הֵיא עֲבָדָה לֵהּ גַּלְשִׁין גַּלְשִׁין, הֲדָא מוֹצִינָא כְּהַהוּא לְפִי טַבָּאוּת הוּא עֲבֵד גַּלְשִׁין גַּלְשִׁין וּמַה גַּלְשָׁה הִגְלַשְׁתִּי מִתּוֹכָהּ, שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת, מִלִּין קְצוּבִין, בִּזַּת מִצְרַיִם וּבִזַּת הַיָּם. שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי, לְפָנֵי הַשִּׁירָה כְּתִיב (שופטים ג, יב): וַיֹּסִפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה', לְאַחַר הַשִּׁירָה כְּתִיב (שופטים ו, א): וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל הָרַע בְּעֵינֵי ה', תְּחִלַּת עֲשִׂיָּה, אֶלָּא כְּבָר מָחֲלָה שִׁירָה לְשֶׁעָבַר. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר (שמואל ב כג, א): וְאֵלֶּה דִּבְרֵי דָוִד הָאַחֲרֹנִים, וְהָרִאשׁוֹנִים הֵיכָן הֵם, אֶלָּא כְּבָר מָחֲלָה שִׁירָה לְשֶׁעָבַר. שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת, שֶׁהָיוּ כֻּלָּן מֻתְאָמִים בֵּין שְׁכִינָה לַמַּלְאָךְ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יד, יט): וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ וגו'. וְשַׁכֻּלָּה אֵין בָּהֶם, שֶׁלֹּא נִזַּק אֶחָד מֵהֶם.

פרק ג

א כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ, בְּשָׁעָה שֶׁאָמְרוּ אֶת הַשִּׁירָה (שמות טו, א): אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה. וּמְדֻבָּרֵךְ נָאוֶה, שֶׁמַּרְאִין בָּאָצְבַּע וְאוֹמְרִים (שמות טו, ב): זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִתְחִיל מֹשֶׁה מְשַׁבְּחָן: כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ, הֲרֵיקָן שֶׁבָּכֶם רָצוּף מִצְוֹות כָּרִמּוֹן הַזֶּה, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ עַל הַצְּנוּעִין וְהַמְצֻמָּתִין שֶׁבָּכֶם.

פרק ד

א כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ, מַה שֶּׁגִּדֵּל אֶתְכֶם דָּוִד בְּסִפְרוֹ, וּמַה גִּדֵּל אֶתְכֶם דָּוִד בְּסִפְרוֹ (תהלים קלו, יג): לְגֹזֵר יַם סוּף לְגָזָרִים. בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת, מַהוּ לְתַלְפִּיּוֹת, סֵפֶר שֶׁאָמְרוּ לוֹ פִּיּוֹת הַרְבֵּה, עֶשְׂרָה בְּנֵי אָדָם אָמְרוּ סֵפֶר תְּהִלִּים, אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְאַבְרָהָם, מֹשֶׁה, וְדָוִד, וּשְׁלֹמֹה. עַל אֵילֶּין חַמְשָׁה לָא אִתְפַּלְגוּן, אֵילֶּין חַמְשָׁה אָחֳרָנַיָּיתָא מָאן אִינּוּן, רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן, רַב אָמַר: אָסָף, וְהֵימָן, וִידוּתוּן, וּשְׁלֹשָׁה בְּנֵי קֹרַח וְעֶזְרָא. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אָסָף, וְהֵימָן, וִידוּתוּן אֶחָד, וּשְׁלֹשָׁה בְּנֵי קֹרַח אֶחָד, וְעֶזְרָא. עַל דַּעַת רַב אֵין אָסָף בִּכְלַל בְּנֵי קֹרַח, עַל דַּעַת רַבִּי יוֹחָנָן הוּא אָסָף דְּהָכָא הוּא אָסָף דְּתַמָּן, אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁהָיָה בֶּן תּוֹרָה זָכָה לוֹמַר שִׁירָה עִם אֶחָיו וְזָכָה לוֹמַר שִׁירָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. עַל דַּעַת רַב אָסָף אַחֵר הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א כה, ב): עַל יַד אָסָף הַנִּבָּא עַל יְדֵי הַמֶּלֶךְ. הַנִּבָּא, רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן, רַב אָמַר לִידוּתוּן הַנִּבָּא עַל הַיְדוּתוּן, עַל הַדִּינִין שֶׁעָבְרוּ עָלָיו וְעַל יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לִידוּתוּן הַנִּבָּא עַל הַדְּתִין עַל הַדִּינִין שֶׁעָבְרוּ עָלָיו וְעַל יִשְׂרָאֵל. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא, אַף עַל פִּי שֶׁעָשְׂרָה בְּנֵי אָדָם אָמְרוּ סֵפֶר תְּהִלִּים, מִכֻּלְּהוֹן לֹא נֶאֱמַר עַל שְׁמוֹתָם אֶלָּא עַל יְדֵי דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, מָשְׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לַחֲבוּרָה שֶׁל אֲנָשִׁים שֶׁמְּבַקְּשִׁים לוֹמַר הִימְנוֹן לַמֶּלֶךְ, אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ,

כֻּלְּכֶם נְעִימִים, כֻּלְּכֶם חֲסִידִים, כֻּלְּכֶם מְשֻׁבָּחִין לוֹמַר הֵימְנוֹן לְפָנַי, אֶלָּא אִישׁ פְּלוֹנִי יֹאמַר עַל יְדֵי כֻּלְּכֶם, לָמָּה, שֶׁקוֹלוֹ עָרֵב. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁמְּבַקְּשׁוּ עֲשָׂרָה צַדִּיקִים לוֹמַר סֵפֶר הַתְּהִלִּים, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כֻּלְּכֶם נְעִימִים וַחֲסִידִים וּמְשֻׁבָּחִים לוֹמַר הֵימְנוֹן לְפָנַי, אֶלָּא דָּוִד יֹאמַר עַל יְדֵי כֻּלְּכֶם, לָמָּה שֶׁקוֹלוֹ עָרֵב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמואל ב כג, א): וּנְעִים זְמִרוֹת יִשְׂרָאֵל. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר מִי מַנְעִים זְמִירוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, דָּוִד בֶּן יִשַׁי. אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי עָלָיו, כָּל אוֹתָן הָאֲלָפִים וְהָרְבָבוֹת שֶׁעָמְדוּ עַל הַיָּם וְהֵגַנְתִּי עֲלֵיהֶם, לֹא הֵגַנְתִּי עֲלֵיהֶם אֶלָּא בִּזְכוּת אוֹתוֹ שֶׁבָּא לְאֶלֶף דּוֹר, כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבֹּרִים, לְהָבִיא מִי שֶׁהוּא עוֹמֵד וְיִשְׁלֹט בְּיִצְרוֹ וְיִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, כְּגוֹן מֹשֶׁה בִּשְׁעָתוֹ, דָּוִד בִּשְׁעָתוֹ, עֶזְרָא בִּשְׁעָתוֹ, כָּל דּוֹרוֹ נִתְלָה בּוֹ, וְעַל יְדֵי מִי נִקְרַע לָכֶם יַם סוּף, עַל יְדֵי שְׁנֵי שַׁדַּיִךְ, אֵלּוּ הֵם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַר קְרָיָה בְּיִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַר סִינַי, עֵדֶר שֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי לֹא הָיוּ עוֹמְדִים בַּאֲלִירָא, מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ, שֶׁהָיוּ מְצַמְצְמִין עַצְמָן עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר, וְלֹא הָיוּ עוֹמְדִין בַּאֲלִירָא, אֶלָּא בְּיִרְאָה וּרְתֵת וְזִיעַ. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן מַיְתֵי לָהּ מִן הָכָא, כְּתִיב (ישעיה ס, יב): וְהַגּוֹיִם חָרֹב יֶחֱרָבוּ, מֵחוֹרֵב נֶחֱרְבוּ, נָטְלוּ אֶפּוֹפְסִים שֶׁלָּהֶם לְמִיתָה. שַׁעֲרֵךְ כְּעֶדֶר הָעִזִּים, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר טוּרָא דְּאִתְנַהַרְתּוּן מִן גַּוֵּויהּ, הַר שֶׁגִּלַּשְׁתֶּם מִתּוֹכוֹ, עֲשִׂיתִי אוֹתוֹ גַּל וְעֵד לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, אֵיזֶה זֶה, זֶה הַר סִינַי, וּמָה הַגְלָשָׁה הִגְלַשְׁתֶּן מִתּוֹכוֹ, שְׁנַיִךְ כְּעֶדֶר הַקְּצוּבוֹת, מִילִין קְצִיבִין, מָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה מִצְווֹת עֲשֵׂה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁעָלוּ מִן הַרְחָצָה, שֶׁהָיוּ כֻּלָּן מְרוּחָצִין מִן הָעֲוֹנוֹת. רַבִּי אַחָא וְרַבִּי מְשַׁרְשְׁיָא בְּשֵׁם רַבִּי אִידִי אוֹמֵר בְּכָל הַמּוּסָפִין כְּתִיב (במדבר כח, טו, כב): וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת, וּשְׂעִיר חַטָּאת, אֲבָל בַּעֲצֶרֶת אֵין כְּתִיב חַטָּאת, לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא הָיָה בְּיָדָם לֹא חֵטְא וְלֹא עָוֹן. שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בַּיּוֹם שֶׁיָּרַד ה' עַל הַר סִינַי לִתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל יָרְדוּ עִמּוֹ שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וּבְיַד כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן עֲטָרָה לְעַטֵּר אֶת יִשְׂרָאֵל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן מֵאָה וְעֶשְׂרִין רִבּוֹא שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת יָרְדוּ עִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְסִינַי, אֶחָד מַלְבִּישׁוֹ עֲטָרָה וְאֶחָד אוֹסְרוֹ זוֹנִי, מַהוּ זוֹנִי, רַבִּי הוּנָא רַבָּה דְצִפּוֹרִי אָמַר זוֹנָם, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (איוב יב, יח): מוּסַר מְלָכִים פִּתֵּחַ וַיְאַסֹּר אֵזוֹר בְּמָתְנֵיהֶם. וְשַׁכְלָה אֵין בָּהֶם, שֶׁלֹּא הָיָה נִזּוֹק אֶחָד מֵהֶם. כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ, זֶה הַקּוֹל שֶׁלְּפָנֵי הַדִּבּוּר, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (שמות כד, ג): וַיַּעַן כָּל הָעָם קוֹל אֶחָד. וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה, זֶה הַקּוֹל שֶׁל אַחַר הַדִּבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה, כה): וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹל דִּבְרֵיכֶם וגו' וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי שָׁמַעְתִּי אֶת קוֹל דִּבְרֵי וגו' הֵיטִיבוּ כָל אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ, מַהוּ הֵיטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ, רַבִּי חִיָּא בַּר אַדָּא וּבַר קַפָּרָא חַד אָמַר הֲטָבָה כַּהֲטָבַת נֵרוֹת, וְחַד אָמַר הֲטָבָה כַּהֲטָבַת הַקְּטֹרֶת. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִתְחִיל מֹשֶׁה מְקַלְּסָן, כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ,

הָרֵיקָן שֶׁבָּךְ רָצוּף הוּא תּוֹרוֹת כָּרְמוֹן הַזֶּה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ, עַל הַצְּנוּעִין שֶׁבָּכֶם וְעַל הַמְצֻמָּתִין שֶׁבָּכֶם. כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ, מַה שֶּׁגִּדֵּל אֶתְכֶם דָּוִד בְּסִפְרוֹ, וּמַה גִּדֵּל אֶתְכֶם דָּוִד בְּסִפְרוֹ (תהלים סח, ח): אֱלֹהִים בְּצֵאתְךָ לִפְנֵי עַמֶּךָ. מַה כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ (תהלים סח, ט): אֶרֶץ רָעָשָׁה וגו', וְכֵן (שופטים ה, ה): הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי ה' וגו', שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר זֶה סִינַי מִפְּנֵי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת, סֵפֶר שֶׁאָמְרוּהוּ פִּיּוֹת הָרִבְבָה. אֶלֶף הַמָּגֵן, כָּל אוֹתָן הָאֲלָפִים וְהָרְבָבוֹת שֶׁעָמְדוּ לְפָנַי הַר סִינַי וְהֵגַנְתִּי עֲלֵיהֶם, לֹא הֵגַנְתִּי עֲלֵיהֶם אֶלָּא בִּזְכוּת אוֹתוֹ הַבָּא לְאֶלֶף דּוֹר, וְלֹא אַתֶּם בְּעַצְמְכֶם נִתְלֵיתֶם בּוֹ, אֶלָּא כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבּוֹרִים, שֶׁכָּל מִי שֶׁיַּעֲמֹד וְיִשְׁלֹט וְיִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, כְּגוֹן מֹשֶׁה בִּשְׁעָתוֹ, דָּוִד בִּשְׁעָתוֹ, עֶזְרָא בִּשְׁעָתוֹ, כָּל דּוֹרָן נִתְלָה בָּהֶם, וְעַל יְדֵי מִי נָתַן הַתּוֹרָה עַל יְדֵי שְׁנֵי שָׁדַיִךְ אֵלּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן.

ב רַבִּי יִצְחָק פָּתַר קְרָיָה בְּמִלְחֶמֶת מִדְיָן, שַׁעֲרֵךְ כְּעֶדֶר הָעִזִּים, עֲדָרִים שֶׁהָלְכוּ לְמִלְחֶמֶת מִדְיָן לֹא הָלְכוּ אֶלָּא בִּזְכוּת מֹשֶׁה וּפִנְחָס, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר לא, נד): וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת הַזָּהָב מֵאֵת. שֶׁגָּלְשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד, הַר. שֶׁגָּלַשְׁתָּן מִתּוֹכוֹ עֶשְׂיתִיו גַּל וְעֵד לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, אֵיזוֹ זוֹ, זוֹ מִלְחֶמֶת מִדְיָן, וּמַה הַגִּלָּשָׁה הִגְלַשְׁתָּן מִתּוֹכוֹ, שִׁנַּיִךְ כְּעֶדֶר הַקְּצוּבוֹת, מִלִּין קְצוּבִים, שְׁנַיִם עָשָׂר אֶלֶף בִּנְדָבָה וּשְׁנַיִם עָשָׂר אֶלֶף בְּמִסְירָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לא, ה): וַיִּמָּסְרוּ מֵאַלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶף לַמַּטֶּה, אָמַר רַבִּי חֲנַנְיָה בַּר יִצְחָק בִּשְׁנַיִם עָשָׂר אֶלֶף הָלְכוּ לְמִלְחֶמֶת מִדְיָן. שֶׁעָלוּ מִן הַרְחָצָה, רַבִּי הוּנָא אָמַר שֶׁלֹּא הִקְדִּים אֶחָד מֵהֶן תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ לִתְפִלִּין שֶׁל יָד, שֶׁאִלּוּ הִקְדִּים אֶחָד מֵהֶן תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ לִתְפִלִּין שֶׁל יָד לֹא הָיָה מֹשֶׁה מְשַׁבְּחָן וְלֹא הָיוּ עוֹלִין מִשָּׁם בְּשָׁלוֹם, הֲוֵי אוֹמֵר שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים בְּיוֹתֵר. שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ נִכְנָסִין זוּגוֹת זוּגוֹת אֵצֶל הָאִשָּׁה הָיָה אֶחָד מֵהֶן מְפַחֵם פָּנֶיהָ, וְאֶחָד מֵהֶם מְפָרֵק נְזָמֶיהָ, וְהָיוּ אוֹמְרוֹת לָהֶם אֵין אָנוּ מִבְּרִיּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁתַּעֲשׂוּ לָנוּ כָךְ, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם לֹא דַיְּכֶם שֶׁנָּטְלוּ שֶׁלָּנוּ מִתַּחַת יְדֵיכֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כה, ד): וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח אֶת כָּל רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם. וְשַׁכָּלָה אֵין בָּהֶם, שֶׁלֹּא נֶחְשַׁד מֵהֶם אֶחָד בַּעֲבֵרָה. כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ, בְּשָׁעָה שֶׁאָמְרוּ לְמֹשֶׁה (במדבר לא, מט): עָבָדֶיךָ נָשְׂאוּ אֶת רֹאשׁ אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בְּיָדֵנוּ וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ, לְעֶרְיָה וּלְחֻטְא. וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה, שֶׁאָמְרוּ לוֹ (במדבר לא, נ): וַנַּקְרֵב אֶת קָרְבַּן ה', אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה דִּבְרֵיכֶם סוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה, אֲמַרְתֶּם: וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ, לְעֶרְיָה וּלְחֻטְא, וַאֲמַרְתֶּם: וַנַּקְרֵב אֶת קָרְבַּן ה', אִלּוּ לֹא חֲטָאתֶם קָרְבָּן זֶה לָמָה. אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ זוּגוֹת זוּגוֹת הָיִינוּ נִכְנָסִין אֵצֶל הָאִשָּׁה וְהָיָה אֶחָד מִמֶּנּוּ מְפַחֵם אֶת פָּנֶיהָ וְאֶחָד מְפָרֵק נְזָמֶיהָ, אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הִזִּיעַ יֵצֶר הָרָע קִמְעָה, עַל אוֹתָהּ הַזִּיעָה שֶׁל יֵצֶר הָרָע אָנוּ אוֹמְרִים לְהָבִיא קָרְבָּן, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִתְחִיל מֹשֶׁה מְשַׁבְּחָן: כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ, רֵיקָנִין שֶׁבָּכֶם רְצוּפִין מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כָּרְמוֹן הַזֶּה, שֶׁכָּל מִי

שֶׁבָּא עֲבֵרָה לְיָדוֹ וְנִצַּל מִמֶּנָּהּ וְלֹא עָשָׂה אוֹתָהּ, מִצְוָה גְּדוֹלָה עָשָׂה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ, עַל הַצְּנוּעִין וְעַל הַמְּצֻמָּתִין שֶׁבָּכֶם. כְּמִגְדַּל דָּוִיד, מַה שֶּׁגִּדֵּל אֶתְכֶם בְּסִפְרוֹ, וּמַה גִּדֵּל אֶתְכֶם דָּוִד בְּסִפְרוֹ (תהלים קלו, יט): לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי, וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן, וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה. בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת, סֵפֶר שֶׁאָמְרוּהוּ פִּיּוֹת הָרִבּה. אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי עָלָיו, כָּל הָרְבָבוֹת וְהָאֲלָפִים שֶׁהָלְכוּ לְמִלְחֶמֶת מִדְיָן וְהַגַּנְתִּי עֲלֵיהֶם, לֹא הַגַּנְתִּי עֲלֵיהֶם אֶלָּא בִּזְכוּת אוֹתוֹ שֶׁבָּא לְאֶלֶף דּוֹר, וְלֹא אַתֶּם בְּעַצְמְכֶם נִתְלֵיתֶם בּוֹ, אֶלָּא כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבּוֹרִים, כָּל שֶׁעוֹמֵד וְשׁוֹלֵט וּמִתְגַּבֵּר בְּיִצְרוֹ קָרוּי גִּבּוֹר, כְּגוֹן מֹשֶׁה בִּשְׁעָתוֹ, דָּוִד בִּשְׁעָתוֹ, עֻזָּרָא בִּשְׁעָתוֹ, כָּל דּוֹרָן נִתְלֶה בָּהֶם, וְעַל יְדֵי מִי נַעֲשֵׂית מִלְחֶמֶת מִדְיָן, עַל יְדֵי שְׁנֵי שַׁדַּיִךְ, עַל יְדֵי סַנְדְּרָנָא מֹשֶׁה וּפִנְחָס.

ג רַבִּי הוּנָא פָּתַר קְרָיָה בַּיַּרְדֵּן, שֶׁעָרַךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים, עֵדֶר שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן לֹא עָבְרוּ אֶלָּא בִּזְכוּת יַעֲקֹב אָבִינוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יהושע ד, כב): וְהוֹדַעְתֶּם אֶת בְּנֵיכֶם לֵאמֹר בַּיַּבָּשָׁה עָבַר יִשְׂרָאֵל, רַבִּי הוּנָא אָמַר יִשְׂרָאֵל סָבָא. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת מָצָאנוּ בַּתּוֹרָה בַּנְּבִיאִים בַּכְּתוּבִים שֶׁלֹּא עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל הַיַּרְדֵּן אֶלָּא בִּזְכוּת יַעֲקֹב אָבִינוּ, בַּתּוֹרָה (בראשית לב, י): כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה. בַּנְּבִיאִים (יהושע ד, כב): וְהוֹדַעְתֶּם אֶת בְּנֵיכֶם לֵאמֹר בַּיַּבָּשָׁה עָבַר יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה, עָבַר יִשְׂרָאֵל, יִשְׂרָאֵל סָבָא. בַּכְּתוּבִים (תהלים קיד, ה): מַה לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן וגו' מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב וגו'. שֶׁגִּלְשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד, הַר שֶׁגִּלַּשְׁתֶּן מִתּוֹכוֹ עֲשִׂיתִיו גַּל וְעֵד לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, אֵי זֶה זֶה, זֶה הַיַּרְדֵּן, וּמָה הַגִּלְשָׁה הִגְלַשְׁתֶּם מִתּוֹכוֹ, שְׁנֵיךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת, בְּזִת סִיחוֹן וְעוֹג. שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשִׁשִּׁים אֶלֶף נִכְבְּשָׁה אֶרֶץ כְּנַעַן, הֵיא דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל מִלְחָמָה שֶׁהָיָה יָתֵרָה עַל שִׁשִּׁים אֶלֶף, מִלְחֶמֶת עַרְבוּבְיָא הִיא. רַבִּי יְהוּדָה בְּשֵׁם חִזְקִיָּה אָמַר כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כְּעֶשֶׂר כְּעֶשְׂרִים כִּשְׁלֹשִׁים כְּאַרְבָּעִים, אָמַר אוֹ חָסֵר אוֹ יָתֵר, תַּמָּן אִתְּמַר (יהושע ד, יג): כְּאַרְבָּעִים אֶלֶף חֲלוּצֵי הַצָּבָא, וְהָכָא אִתְּמַר (דברי הימים א ה, יח): אַרְבָּעִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, אָמַר רַבִּי אַחָא אֶלֶף שָׁלֵם הָיוּ וְהַשְּׁאָר כָּלוּ בַּדְּרָכִים. אוֹתָן חֲמִשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף אֵיכָן הֵם, אָמַר לָהֶם שׁוֹמְרֵי כֵלִים הָיוּ וְלֹא מְנָאָן הַכָּתוּב. שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת, שֶׁהָיוּ מֻתְאָמִים בֵּין הֶחָלוּץ לַמְאַסֵּף, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יהושע ו, ט): וְהֶחָלוּץ הֹלֵךְ וגו'. וְשַׁכֵּלָה אֵין בָּהֶם וגו', שֶׁלֹּא הָיָה נִזָּק אֶחָד מֵהֶן. כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ, כְּשֶׁאָמְרוּ לִיהוֹשֻׁעַ (יהושע א, טז): כֹּל אֲשֶׁר צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה וגו'. וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה, שֶׁאָמְרוּ (יהושע א, יח): כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת פִּיךָ וגו' יוּמָת, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִתְחִיל יְהוֹשֻׁעַ מְשַׁבְּחָן, כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ, הָרֵיקָן שֶׁבָּךְ רָצוּף הוּא תּוֹרוֹת כָּרִמּוֹן הַזֶּה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ, עַל הַצְּנוּעִין שֶׁבָּכֶם וְעַל הַמְּצֻמָּתִים שֶׁבָּכֶם. כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ, כַּמָּה גִּדֵּל אֶתְכֶם דָּוִד בְּסִפְרוֹ (תהלים קלו, יז): לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים. בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת, סֵפֶר שֶׁאָמְרוּהוּ פִּיּוֹת הָרִבּה. אֶלֶף

הַמָּגֵן, כָּל אוֹתָן הָאֲלָפִים וְהָרְבָבוֹת שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן וְהֵגַנְתִּי עֲלֵיהֶם, לֹא הֵגַנְתִּי עֲלֵיהֶם אֶלָּא בִּזְכוּת אוֹתוֹ הַבָּא לְאֶלֶף דּוֹר, וְלֹא אַתֶּם בְּעַצְמְכֶם נִתְלֵיתֶם בּוֹ אֶלָּא שִׁלְטֵי הַגִּבּוֹרִים, שֶׁכָּל מִי שֶׁיַּעֲמֹד וְיִשְׁלֹט וְיִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, כְּגוֹן מֹשֶׁה בִּשְׁעָתוֹ, דָּוִד בִּשְׁעָתוֹ, עֶזְרָא בִּשְׁעָתוֹ, כָּל דּוֹרָן נִתְלָה בָּהֶן, וְעַל יְדֵי מִי עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן עַל יְדֵי שְׁנֵי שָׁדַיִךְ, אֵלּוּ הֵן יְהוֹשֻׁעַ וְאֶלְעָזָר.

ד דָּבָר אַחֵר, מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד, הַר שֶׁגִּלְשְׁתֶּם מִתּוֹכוֹ עֲשִׂיתִיו גַּל וְעֵד לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְאֵי זֶה זֶה, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, לו): נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ מֵאֵיכָן מוֹרָא יוֹצֵא, לֹא מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הֲדָא דְאַתְּ אָמַר (ויקרא כו, ב): אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ, שֶׁהוּא מְקֻדָּשׁ בְּחָרְבָּנוֹ כְּשֶׁהָיָה מְקֻדָּשׁ בְּבִנְיָנוֹ, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם לְמִקְדָּשׁוֹ לֹא נָשָׂא לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פָּנִים, לְכִשֶּׁיָּבוֹא לְהִפָּרַע מִמַּחֲרִיבָיו עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וּמַה הַגָּלְשָׁה הִגְלַשְׁתֶּן מִתּוֹכוֹ, שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת, מִלִּין קְצוּבִין, אֵלּוּ בְּגִדֵי כְהֻנָּה גְּדוֹלָה, דִּתְנֵינָן תַּמָּן כֹּהֵן גָּדוֹל מְשַׁמֵּשׁ בִּשְׁמוֹנָה בְּגָדִים וְהֶדְיוֹט בְּאַרְבָּעָה, בִּכְתֹנֶת, וּמִכְנָסַיִם, מִצְנֶפֶת וַאֲבְנֵט. מוֹסִיף עֲלֵיהֶן כֹּהֵן גָּדוֹל, חֹשֶׁן, וְאֵפוֹד, וּמְעִיל, וְצִיץ נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ. כְּתֹנֶת הָיְתָה מְכַפֶּרֶת עַל שׁוֹפְכֵי דָמִים, הֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (בראשית לז, לא): וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכְּתֹנֶת בַּדָּם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַל לוֹבְשֵׁי כִּלְאַיִם, הֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (בראשית לז, ג): וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים. מִכְנָסַיִם מְכַפְּרִים עַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת, הֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (שמות כח, מב): וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה. מִצְנֶפֶת מְכַפֶּרֶת עַל גַּסֵּי הָרוּחַ, הֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (שמות כח, מב): וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ. אַבְנֵט עַל מָה הָיָה מְכַפֵּר עַל הָעוֹקְמָנִין, טַעְמָא מַאן דְּאָמַר עַל הַגַּנָּבִים, לְפִי שֶׁהָיָה חֲלוּל כְּנֶגֶד הַגַּנָּבִים שֶׁעוֹשִׂין מַעֲשֵׂיהֶם בַּסֵּתֶר, וּמַאן דְּאָמַר עַל הָעוֹקְמָנִין, אָמַר רַבִּי לֵוִי שִׁלְשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת הָיָה בוֹ וְהָיָה מְעַקְמוֹ לְכָאן וּלְכָאן. חֹשֶׁן הָיָה מְכַפֵּר עַל מַטֵּי דִין, הֲדָא דְאַתְּ אָמַר (שמות כח, ל): וְנָתַתָּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט. אֵפוֹד הָיָה מְכַפֵּר עַל עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (הושע ג, ד): וְאֵין אֵפוֹד וּתְרָפִים. מְעִיל הָיָה מְכַפֵּר עַל לָשׁוֹן הָרַע, רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן דְּבֵית גּוּבְרִין שְׁנֵי דְבָרִים לֹא הָיָה לָהֶם כַּפָּרָה וְקִבְעָה לָהֶם הַתּוֹרָה כַּפָּרָה, וְאֵלּוּ הֵן: לָשׁוֹן הָרַע וְהַהוֹרֵג נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה. לָשׁוֹן הָרַע לֹא הָיָה לָהּ כַּפָּרָה וְקִבְעָה הַתּוֹרָה כַּפָּרָה, זוֹג הַמְּעִיל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כח, לה): וְהָיָה עַל אַהֲרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ וגו', יָבוֹא קוֹל וִיכַפֵּר עַל קוֹל לָשׁוֹן הָרַע. וְהַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה לֹא הָיָה לוֹ כַּפָּרָה וְקִבְעָה לוֹ הַתּוֹרָה כַּפָּרָה, זוֹ מִיתַת כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה, כה): וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל צִיץ הָיָה מְכַפֵּר עַל עֲזִי פָּנִים, וּמַאן דְּאָמַר עַל הַגּוֹדְפָנִים, מַאן דְּאָמַר עַל עֲזִי פָּנִים, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (שמות כח, לח): עַל מֵצַח אַהֲרֹן, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (ירמיה ג, ג): וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ וגו', וּמַאן דְּאָמַר עַל הַגּוֹדְפָנִין (שמות כח, לח): וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (שמואל א יז, מט): וַתִּטְבַּע הָאֶבֶן

בְּמִצְחוֹ. כְּתִיב (שמואל א יז, מט): וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו אָרְצָה, לָמָּה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו, אֶלָּא מִתְחִלָּה אַתָּה דוֹרֵשׁ (שמואל א יז, ד): גָּבְהוֹ שֵׁשׁ אַמּוֹת וָזָרֶת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטַעֵר אוֹתוֹ צַדִּיק וְיהַלֵּךְ מְלֹא קוֹמָתוֹ, לְפִיכָךְ כְּתִיב: וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו אָרְצָה, אָמַר רַבִּי הוּנָא לְפִי שֶׁהָיָה דָּגוֹן אֱלֹהֵיהֶם חָקוּק עַל לִבּוֹ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (ויקרא כו, ל): וְנָתַתִּי אֶת פִּגְרֵיכֶם עַל פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם. דָּבָר אַחֵר, וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו אָרְצָה, אָמַר רַבִּי כְּדֵי שֶׁיִּטְמֹן אוֹתוֹ פֶּה סָרוּחַ שֶׁחֵרַף וְגִדֵּף, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (איוב מ, יג): טָמְנֵם בֶּעָפָר יָחַד. דָּבָר אַחֵר, וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו אָרְצָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטַעֵר אוֹתוֹ צַדִּיק בְּתוֹךְ יְשׁוּבוֹ. דָּבָר אַחֵר, וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו, כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא אוֹתוֹ צַדִּיק וְיִדְרֹךְ עַל צַוָּארוֹ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (דברים לג, כט): וְאַתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ. שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה, שֶׁמְּכַפְּרִין עַל יִשְׂרָאֵל. שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת, אֵלּוּ שִׁתֵּי שְׂרְשׂרוֹת גַּבְלוּת שֶׁל זָהָב שֶׁיּוֹצְאוֹת מִבֵּין הַחשֶׁן וְהָיוּ נִרְאִין מִתּוֹכוֹ כְּמִין שְׁתַּיִם נַרְתִּיקוֹת. וְשַׁכֻּלָּה אֵין בָּהֶם, שֶׁלֹּא נִתְאַכְּלָה אַחַת מֵהֶן. כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ, זֶה נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ. וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה, זֶה הַצִּיץ. רַבִּי יוֹנָתָן הָיָה סָלֵיק לְצַלּוֹיֵי בִּירוּשָׁלַיִם, כֵּיוָן דְּמָטָא גַּבֵּי חַד פְּלָאטִינוֹס פָּגַע בֵּיהּ חַד כּוּתִי, אָמַר לֵיהּ לָאן אַתְּ אָזִיל, אָמַר לֵיהּ לְמִצְלֵי בִּירוּשְׁלַיִם, אָמַר לֵיהּ וְלָא טַב לָךְ תִּיסּוֹק וּתְצַלֵּי בַּהֲדֵין טוּרָא בְּרִיכָא וְלָא תְצַלֵּי בְּהַהִיא קִיקַלְתָּא, אָמַר לֵיהּ וְלָמָּה הוּא בְּרִיךְ טוּרָא הֲדֵין, אָמַר לֵיהּ דְּלָא טַח בְּמוֹי דְּמַבּוּלָא, הֲדָא הִיא דִּבְרֵייְתָא אָמְרִין אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל לָא טָפַת בְּמוֹי דְּמַבּוּלָא. אִתְעַלְּמַת מִלְּתָא מִן רַבִּי יוֹנָתָן בְּהַהִיא שַׁעְתָּא וְלֹא הֵשִׁיבוֹ. אָמַר לֵיהּ חַמָּרֵיהּ, רַבִּי תְּרַשֵּׁנִי וַאֲנִי מְשִׁיבוֹ, אָמַר לֵיהּ הֲשִׁיבוֹ, אָמַר לְהַהוּא כּוּתִי, הֲדֵין טוּרָא מִמָּה אַתְּ עָבֵיד לֵיהּ, אִי מִן מַכִּיכַיָּא הָא כְתִיב (בראשית ז, יט): וַיְכַסּוּ כָּל הֶהָרִים הַגְּבֹהִים, אִי מִן מַכִּיכַיָּא הָא כְתִיב (בראשית ז, כ): חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְמַעְלָה גָּבְרוּ הַמַּיִם וַיְכַסּוּ הֶהָרִים, וְלָא אַשְׁגַּח בֵּיהּ עֲלוֹי קְרָיָה בָּהָרִים הַנִּמּוּכִים, אִם הֶהָרִים שֶׁהָיוּ גְּבוֹהִים מִלְמַעְלָה כְּתִיב: וַיְכַסּוּ כָּל הֶהָרִים, קַל וָחוֹמֶר לַנְּמוּכִים. בְּהַהִיא עָנָתָא נְשְׁתַּתֵּק אוֹתוֹ כּוּתִי וְלָא אַשְׁכַּח מָה לְהָשִׁיב. בְּהַהִיא עָנָתָא נָחַת לֵיהּ רַבִּי יוֹנָתָן וְאַרְכְּבֵיהּ לְחַמָּרֵיהּ תְּלָתָא מִילִין, וְקָרָא עֲלֵיהּ תְּלָתָא קְרָיֵין (דברים ז, יד): בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל הָעַמִּים לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ, אֲפִלּוּ בַּבְּהֵמִין שֶׁבָּכֶם. וְהֲדֵין (ישעיה נד, יז): כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וגו'. וְהֲדֵין: כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ, רֵיקָן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מָלֵא תְּשׁוּבוֹת כְּרִמּוֹן. מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עַל הַצְּנוּעִין וְהַמְּצֻמָּתִין שֶׁבָּכֶם.

ה דָּבָר אַחֵר, שַׁעֲרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגִּלְּשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד, הַר שֶׁגִּלְּשָׁתֶן מִתּוֹכוֹ, עֲשִׂיתִיו גַּל וְעֵד לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, אֵי זֶה זֶה, אֵלּוּ הַמִּשְׁמָרוֹת, וּמָה הַגִּלְּשָׁה הִגְלַשְׁתֶּן מִתּוֹכוֹ, שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת, מִלִּין קְצִיבִין, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת כְּהֻנָּה, וְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת לְוִיָּה, שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַחְלְקוֹת. שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה, שֶׁמְּשַׁמְּרִין לְיִשְׂרָאֵל. שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת, דִּתְנֵינַן תַּמָּן בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה הָיוּ כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת שָׁווֹת. וְשַׁכֻּלָּה אֵין בָּהֶם, דִּתְנֵינַן

הָרִאשׁוֹן בְּרֹאשׁ וֶרֶגֶל. כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ, דִּתְנֵינַן שָׂחָה לְנַסֵּךְ הֵנִיף הַסָּגָן בַּסּוּדָר, וְהֵקִישׁ בֶּן אַרְזָא בַּצַּלְצָל. וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה, זֶה הַשִּׁיר, דִּתְנֵינַן תָּמָן הַשִּׁיר שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בַּמִּקְדָּשׁ, בָּרִאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִים (תהלים כד, א): לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ, בַּשֵּׁנִי (תהלים מח, ב): גָּדוֹל ה' וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ וגו', בַּשְּׁלִישִׁי (תהלים פב, א): אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל, בָּרְבִיעִי (תהלים צד, א): אֵל נְקָמוֹת ה' אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ, בַּחֲמִישִׁי (תהלים פא, ב): הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב, בַּשִּׁשִּׁי (תהלים צג, א): ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ, בַּשַּׁבָּת (תהלים צב, א): מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, לֶעָתִיד לָבוֹא לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים.

ט דָּבָר אַחֵר, שַׁעֲרֵךְ כְּעֲדֶר הָעִזִּים שֶׁגִּלַּשְׁתֶּן מֵהַר גִּלְעָד, הַר שֶׁגִּלַּשְׁתֶּן מִתּוֹכוֹ, עֲשִׂיתִיו גַּל וְעֵד לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְאֵי זֶה זֶה, אֵלּוּ הַקְּרָבָנוֹת, מָה הַגַּלְשָׁה הִגְלִשְׁתֶּן מִתּוֹכוֹ, שְׁנַיִךְ כְּעֲדֶר הַקְּצוּבוֹת, מִלִּין קְצִיבִין, (במדבר כח, ד): אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וגו'. שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה, שֶׁמְּכַפְּרִים וְהוֹלְכִין עַל יִשְׂרָאֵל. שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת, דִּתְנֵינַן אַיִל קָרֵב בְּאֶחָד עָשָׂר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר. וְשַׁכֵּלָה אֵין בָּהֶם, דִּתְנֵינַן הַקְּרֵבִים וְהַסֹּלֶת וְהַיַּיִן בִּשְׁלֹשָׁה שִׁלֹּשָׁה.

י דָּבָר אַחֵר, שַׁעֲרֵךְ כְּעֲדֶר הָעִזִּים, הַר שֶׁגִּלַּשְׁתֶּן מִתּוֹכוֹ, עֲשִׂיתִיו גַּל וְעֵד לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְאֵי זֶה זֶה, אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין, וּמָה הַגַּלְשָׁה הִגְלִשְׁתֶּן מִתּוֹכוֹ, שְׁנַיִךְ כְּעֲדֶר הַקְּצוּבוֹת, מִלִּין קְצִיבִין, אֵלּוּ מְזַכִּין וְאֵלּוּ מְחַיְּבִין. שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה, שֶׁמְּזַכִּין אֶת יִשְׂרָאֵל. שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת, דִּתְנֵינַן מָצְאוּ לוֹ זְכוּת, פִּטְרוּהוּ, וְאִם לָאו מַעֲבִירִין דִּינוֹ לְמָחָר. וְהֵן מַעֲבִירִין לַזּוּגוֹת. וְשַׁכֵּלָה אֵין בָּהֶם, רַבִּי לֵוִי אָמַר שֶׁמְּלַמְּדִין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר. רַבִּי אַבָּא אָמַר שֶׁאֵין הֲלָכָה קוֹהֶא לָהֶם. כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ, רַבִּי יוּדָן אָמַר כִּגְוָזֵרת הַמֶּלֶךְ גְּוָזֵרת בֵּית דִּין, הֵן מְצוּיִין בְּפִיהֶם סְקִילָה שְׂרֵפָה הֶרֶג וְחֶנֶק. רַבִּי חוּנְיָא אָמַר דָּמִים, דִּתְנֵינַן וְחוּט שֶׁל סְקָרָא חוֹגְרוֹ בָּאֶמְצַע כְּדֵי לְהַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הָעֶלְיוֹנִים לַדָּמִים הַתַּחְתּוֹנִים. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יוּדָה כְּשֵׁם שֶׁחוּט הַסִּיקְרָא מַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הָעֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים, כֵּן סַנְהֶדְרִין מַבְדִּילִין בֵּין טֻמְאָה לְטָהֳרָה, בֵּין אִסּוּר לְהֶתֵּר, בֵּין פְּטוֹר לְחִיּוּב.

יא דָּבָר אַחֵר, כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ, זֶה לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית. וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה, זֶה שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֵין לָנוּ לָשׁוֹן זְהוֹרִית וְשָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, אָמַר לָהֶם: כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ, רְחִישַׁת פִּיךְ חֲבִיבָה עָלַי כְּחוּט הַשָּׁנִי שֶׁל זְהוֹרִית. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר עָלָה (הושע יד, ג): וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ, מַה נְּשַׁלֵּם תַּחַת פָּרִים וְתַחַת שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, שִׂפְתֵי יְנוּ. וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה, מִדְבָּרֵךְ יְאֵי, מִדַּבְּרוֹתַיִךְ יְאֵיָא. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִדְבָּר חַיְּבִין עַל מְחִצָּתוֹ עַכְשָׁו כְּשֶׁהוּא חָרֵב כְּשֵׁם שֶׁמְּחַיְּבִין עַל מְחִצָּתוֹ כְּשֶׁהוּא בָּנוּי. אָמַר רַבִּי לֵוִי אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּחָרְבָּנָהּ הֶעֱמִידָה לִי צַדִּיקִים, וּבְבִנְיָנָהּ הֶעֱמִידָה לִי רְשָׁעִים, בְּחָרְבָּנָהּ הֶעֱמִידָה לִי צַדִּיקִים, דְּנִיֵּאל וַחֲבוּרָתוֹ,

מָרְדְּכַי וַחֲבוּרָתוֹ, עֶזְרָא וַחֲבוּרָתוֹ. בְּבִנְיָנָהּ הֶעֱמִידָה לִי רְשָׁעִים, כְּגוֹן אָחָז וַחֲבוּרָתוֹ, מְנַשֶּׁה וַחֲבוּרָתוֹ, אָמוֹן וְסִיְּיעָתּוֹ. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן עַל הָדָא דְּרַבִּי לֵוִי אָמַר (ישעיה נד, א): כִּי רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה, הֱוֵי צַדִּיקִים הֶעֱמִידָה לִי בְּחָרְבָּנָהּ יוֹתֵר מִצַּדִּיקִים שֶׁהֶעֱמִידָה לִי בְּבִנְיָנָהּ. כְּפָלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא וְרַבִּי אַחָא, חַד אָמַר הָרֵיקָן שֶׁבְּשָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת רָצוּף תּוֹרָה כְּרִמּוֹן הַזֶּה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ עַל הַיּוֹשְׁבִין בַּסַּנְהֶדְרִין עַצְמָהּ. וְחַד אָמַר הָרֵיקָן שֶׁבַּסַּנְהֶדְרִין רָצוּף תּוֹרָה כְּרִמּוֹן הַזֶּה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ, עַל הַיּוֹשְׁבִין תַּחַת הַזַּיִת וְתַחַת הַגֶּפֶן וְהַתְּאֵנָה וְעוֹסְקִין בְּדִבְרֵי תוֹרָה. כְּמִגְדַּל דָּוִד צַוָּארֵךְ, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְלָמָּה מְדַמֵּהוּ בְּצַוָּאר, שֶׁכָּל יָמִים שֶׁהָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּנוּי וְקַיָּם, הָיָה צַוָּארָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל פָּשׁוּט בֵּין אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְכֵיוָן שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כִּבְיָכוֹל נִכְפַּף צַוָּארָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא כו, יט): וְשָׁבַרְתִּי אֶת גְּאוֹן עֻזְּכֶם, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. דְּבָר אַחֵר, מַה צַּוָּאר זֶה נָתוּן בְּגָבְהוֹ שֶׁל אָדָם, כָּךְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נָתוּן בְּגָבְהוֹ שֶׁל עוֹלָם. וּמַה צַּוָּאר זֶה רֹב תַּכְשִׁיטִין תְּלוּיִין בּוֹ, כָּךְ כְּהֲנָה מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לְוִיָּה מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וּמַה צַּוָּאר זֶה אִם נָטַל אֵין לְאָדָם חַיִּים, כָּךְ מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין חַיִּים לְשׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל. בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת, טָטְרָגוֹנִין. חִיָּא בְּרַבִּי בּוֹן אָמַר יִפֵּי הָיָה וְנַעֲשָׂה תֵּל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי הוּא שֶׁעָשִׂיתִיו תֵּל בָּעוֹלָם הַזֶּה, וַאֲנִי הוּא שֶׁאֶתִיד לַעֲשׂוֹתוֹ יְפִיפוּת לְעוֹלָם הַבָּא. דָּבָר אַחֵר, תַּלְפִּיּוֹת, תֵּל שֶׁמִּתְפַּלְּלִים בּוֹ כָּל פִּיּוֹת. מִכָּאן אָמְרוּ הָעוֹמְדִים בְּחוּצָה לְאָרֶץ וּמִתְפַּלְּלִין הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח, מח): וְהִתְפַּלְלוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ אַרְצָם, הָעוֹמְדִין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם כְּנֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם וּמִתְפַּלְּלִין, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ו, לד): וְהִתְפַּלְּלוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ הָעִיר הַזֹּאת, הָעוֹמְדִים וּמִתְפַּלְּלִים בִּירוּשָׁלַיִם הוֹפְכִין פְּנֵיהֶן כְּנֶגֶד הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח, מב): וְהִתְפַּלֵּל אֶל הַבַּיִת הַזֶּה, הָעוֹמְדִים בְּהַר הַבַּיִת הוֹפְכִים פְּנֵיהֶם כְּנֶגֶד קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים וּמִתְפַּלְּלִין, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח, לה): וְהִתְפַּלְּלוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה, נִמְצְאוּ הָעוֹמְדִים בַּצָּפוֹן פְּנֵיהֶם לַדָּרוֹם, וְהָעוֹמְדִים בַּדָּרוֹם פְּנֵיהֶם לַצָּפוֹן, וְהָעוֹמְדִים בַּמִּזְרָח פְּנֵיהֶם לַמַּעֲרָב, וְהָעוֹמְדִים בַּמַּעֲרָב פְּנֵיהֶם לַמִּזְרָח, נִמְצְאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מִתְפַּלְּלִין אֶל מָקוֹם אֶחָד, וּמִנַּיִן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל מִתְפַּלְּלִין אֶל מָקוֹם אֶחָד, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר (מלכים א ו, יז): הוּא הַהֵיכָל לִפְנֵי, הוּא הַהֵיכָל שֶׁכָּל הַפָּנִים מְכַוָּנוֹת אוֹתוֹ. עַד כַּדּוּן בְּבִנְיָנוֹ, בְּחָרְבָּנוֹ מִנַּיִן, אָמַר רַבִּי אָבִין בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת, הוּא הַהֵיכָל, שֶׁכָּל הַפִּיּוֹת מִתְפַּלְּלוֹת בּוֹ. בִּקְרִיאַת שְׁמַע הוּא אוֹמֵר בּוֹנֶה יְרוּשָׁלַיִם, בַּתְּפִלָּה הוּא אוֹמֵר בּוֹנֶה יְרוּשָׁלַיִם, בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן הוּא אוֹמֵר בּוֹנֶה יְרוּשָׁלַיִם, הֱוֵי שֶׁכָּל הַפִּיּוֹת מִתְפַּלְּלִין עָלָיו לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עָתִיד הוּא לִבְנוֹתוֹ וּלְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בּוֹ. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (מלכים א ט, ג): וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (הושע ה, טו): אֵלֵךְ אָשׁוּבָה אֶל מְקוֹמִי, כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ

שְׁנֵי כְתוּבִין הַלָּלוּ, אֶלָּא פָּנָיו לְמַעְלָה וְלִבּוֹ לְמַטָּה, דִּתַנְיָא יְכַוֵּן אָדָם לִבּוֹ כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. רַבִּי חִיָּא רַבָּה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא, רַבִּי חִיָּא רַבָּה אָמַר כְּנֶגֶד קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁל מַעְלָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא אָמַר כְּנֶגֶד קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁל מַטָּה. אָמַר רַבִּי פִּנְחָס מִקְרֵים אֲנִי דִּבְרֵי שְׁנֵיכֶם כְּנֶגֶד קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁל מַעְלָה שֶׁמְּכַוְּנִין כְּנֶגֶד קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁל מַטָּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות טו, יז): מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ ה', מְכָוָן נֶגֶד שִׁבְתְּךָ, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעְלָה. הַר הַמּוֹרִיָּה, רַבִּי חִיָּא רַבָּה וְרַבִּי יַנַּאי, חַד אָמַר שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצֵא מָרָה לְעוֹלָם, וְחָרִינָא אָמַר שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצֵא מוֹרָא לְעוֹלָם. אַרְוָן, רַבִּי חִיָּא וְרַבִּי יַנַּאי, חַד אָמַר שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצֵא אוֹרָה לְעוֹלָם, וְחַד אָמַר שֶׁמִּמֶּנּוּ יֵצֵא אֵרִירָה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם. דְּבִיר, רַבִּי חִיָּא רַבָּה וְרַבִּי יַנַּאי, חַד אָמַר שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצֵא דָּבָר לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְחַד אָמַר שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצֵא דִּבְרוֹת לָעוֹלָם. אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי עָלָיו, אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלֶף דּוֹר קִפַּלְתִּי וְהֶבֵאתִי אוֹתוֹ הַמָּגֵן שֶׁהָיָה תַּאֲוַת לִבָּם. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר, אָמַר אַבְרָהָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם לִי נַעֲשֵׂית מָגֵן וּלְבָנַי אֵין אַתָּה נַעֲשֶׂה מָגֵן, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְךָ הָיִיתִי מָגֵן אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, א): אָנֹכִי מָגֵן לָךְ, אֲבָל לְבָנֶיךָ אֲנִי נַעֲשֶׂה מָגִנִּים הַרְבֵּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי עָלָיו. כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבֹּרִים, זוֹ כְּהֵנָה וּמַלְכוּת.

פרק ה

א שְׁנֵי שָׁדַיִךְ, אֵלּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, מָה הַשָּׁדַיִם הַלָּלוּ הוֹדָה וַהֲדָרָה שֶׁל אִשָּׁה, כָּךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הוֹדָן וַהֲדָרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. מָה הַשָּׁדַיִם הַלָּלוּ נוֹיָהּ שֶׁל אִשָּׁה, כָּךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נוֹיָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. מָה הַשָּׁדַיִם הַלָּלוּ כְּבוֹדָהּ וְשִׁבְחָהּ שֶׁל אִשָּׁה, כָּךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּבוֹדָן וְשִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. מָה הַשָּׁדַיִם הַלָּלוּ מְלֵאִים חָלָב, כָּךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מְמַלְּאִים יִשְׂרָאֵל מִן הַתּוֹרָה. וּמָה הַשָּׁדַיִם הַלָּלוּ כָּל מַה שֶּׁהָאִשָּׁה אוֹכֶלֶת הַתִּינוֹק אוֹכֵל וְיוֹנֵק מֵהֶן, כָּךְ כָּל תּוֹרָה שֶׁלִּמַּד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, לְמִדָּהּ לְאַהֲרֹן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות ד, כח): וַיַּגֶּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל דִּבְרֵי ה'. וְרַבָּנָן אָמְרֵי גִּלָּה לוֹ שָׁם הַמְפֹרָשׁ. מָה הַשָּׁדַיִם הַלָּלוּ אֵין אֶחָד מֵהֶם גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ, כָּךְ הָיוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות ו, כז): הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וּכְתִיב (שמות ו, כו): הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה, לֹא מֹשֶׁה גָּדוֹל מֵאַהֲרֹן וְלֹא אַהֲרֹן גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה בַּתּוֹרָה. רַבִּי אַבָּא אָמַר לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי מַרְגָּלִיּוֹת טוֹבוֹת וּנְתָנָן בְּכַף מֹאזְנַיִם, לֹא זוֹ גְּדוֹלָה מִזּוֹ וְלֹא זוֹ גְּדוֹלָה מִזּוֹ, כָּךְ הֵם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שָׁוִים. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁבָּחַר בִּשְׁנֵי אַחִים הָאֵלֶּה, שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ אֶלָּא לַתּוֹרָה וּלְכִבּוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת שֶׁל כֹּהֲנִים הָיוּ בַּאֲלֶכְסַנְדְּרִיאָה אַחַת מְקֻרֵית וְאַחַת מַרְתַּחַת, מַעֲשֶׂה שֶׁשִּׁלְחוּ הָרוֹפְאִים וְהֵבִיאוּ מֵהֶן וְעָשׂוּ אוֹתָן תַּרְיַאקָה וּבָהֶן הָיוּ מְרַפְּאִין. רָבָא בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בָּשָׂר וְדָם

אֵין מַקְדִּים רְטִיָּה עַד שֶׁרוֹאֶה הַמַּכָּה, אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵּן אֶלָּא מַקְדִּים הָרְטִיָּה וְאַחַר כָּךְ הוּא מַכֶּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה לג, ו): הִנְנִי מַעֲלֶה לָהּ אֲרֵכָה וּמַרְפֵּא וּרְפָאתִים וגו', וּכְתִיב (הושע ז, א): כְּרָפְאִי לְיִשְׂרָאֵל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּאתִי לְרַפֹּאת עֲוונוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה עָוֹן אֶפְרַיִם וְרָעוֹת שֹׁמְרוֹן, אֲבָל אֻמּוֹת הָעוֹלָם מַכֶּה אוֹתָן וְאַחַר כָּךְ מְרַפְּאָן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יט, כב): וְנָגַף ה' אֶת מִצְרַיִם נָגֹף וְרָפוֹא, נָגֹף עַל יְדֵי אַהֲרֹן, וְרָפוֹא עַל יְדֵי מֹשֶׁה. אַשְׁרֵיהֶם שְׁנֵי אַחִים הַלְלוּ שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ אֶלָּא לִכְבוֹד יִשְׂרָאֵל, וַהֲדָא הוּא דְאָמַר שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא (שמואל א יב, ו): ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן, הֱוֵי שְׁנֵי שַׁדַּיִךְ, אֵלּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן.

ב תְּאוֹמֵי צְבִיָּה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי מַה תְּאוֹמִים הַלָּלוּ כֵּיוָן שֶׁפּוֹרֵשׁ אֶחָד מֵהֶן מַדְדֵּיהֶן דָּדָן נִסְתָּם, כָּךְ כְּתִיב (זכריה יא, ח): וָאַכְחִד אֶת שְׁלֹשֶׁת הָרֹעִים בְּיֶרַח אֶחָד, וַהֲלֹא לֹא מֵתוּ אֶלָּא בְּשָׁנָה אַחַת, אֶלָּא בְּיֶרַח אֶחָד נִגְזְרָה עֲלֵיהֶם גְּזֵרָה עַל שְׁלָשְׁתָּן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים מז, י): נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה פַּרְנָסִין טוֹבִים עָמְדוּ לְיִשְׂרָאֵל, וְאֵלּוּ הֵן: מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם, וּבִזְכוּתָן נִתְּנוּ לָהֶם שָׁלֹשׁ מַתָּנוֹת טוֹבוֹת: הַבְּאֵר, הַמָּן וַעֲנָנֵי כָבוֹד. הַמָּן, בִּזְכוּת מֹשֶׁה. הַבְּאֵר, בִּזְכוּת מִרְיָם. בִּזְכוּת אַהֲרֹן עַנְנֵי הַכָּבוֹד. מֵתָה מִרְיָם, וּפָסְקָה הַבְּאֵר, וְהָיוּ אוֹמְרִין (במדבר כ, ה): לֹא מְקוֹם זֶרַע וּתְאֵנָה, וְחָזְרָה בִּזְכוּת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. מֵת אַהֲרֹן נִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי הַכָּבוֹד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כ, כט): וַיִּרְאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן, אַל תִּקְרֵי וַיִּרְאוּ אֶלָּא וַיִּירְאוּ, וְחָזְרוּ שְׁנֵיהֶם בִּזְכוּת מֹשֶׁה. מֵת מֹשֶׁה נִסְתַּלְּקוּ שְׁלָשְׁתָּן וְשׁוּב לֹא חָזְרוּ. וְהַצְּרָעָה לֹא עָבְרָה עִמָּם אֶת הַיַּרְדֵּן, וְלֹא רָאוּ יִשְׂרָאֵל קוֹרַת רוּחַ מִן אוֹתָהּ שָׁעָה. הָרֹעִים בַּשּׁוֹשַׁנִּים, אָמַר שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, מִרְיָם וְיוֹכֶבֶד הֵן הֵן חָיוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ רוֹעוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁלִּבָּם רַךְ כַּשּׁוֹשַׁנִּים, וְהֵיכָן הָיְתָה מַרְעִיתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם עַד יַם סוּף.

פרק ו

א עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם, רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי לֵוִי, חַד אָמַר בְּשָׁעָה שֶׁמַּל אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת עַצְמוֹ וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ, עָשָׂה עֲרְלוֹתֵיהֶן גִּבְעָה, וְזָרְחָה עֲלֵיהֶן הַחַמָּה וְהִתְלִיעוּ, וְעָלָה רֵיחָן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּרֵיחַ קְטֹרֶת הַסַּמִּים וּכְרֵיחַ קֻמָּץ הַלְּבוֹנָה שֶׁעַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים, וְאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִכְשֶׁיָּבוֹאוּ בָּנָיו שֶׁל זֶה לִידֵי עֲבֵרוֹת וּמַעֲשִׂים רָעִים, אֲנִי נִזְכָּר לָהֶם זֶה הָרֵיחַ וְאֶתְמַלֵּא רַחֲמִים עֲלֵיהֶם וְהוֹפֵךְ לָהֶם מִדַּת הַדִּין לְמִדַּת רַחֲמִים, מַה טַּעַם, אֵלֶךְ לִי אֶל הַר הַמּוֹר. רַבִּי לֵוִי אָמַר בְּשָׁעָה שֶׁמָּל יְהוֹשֻׁעַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֶעֱמִיד לָהֶם עֲרְלוֹתֵיהֶם גִּבְעָה, וְזָרְחָה עֲלֵיהֶם חַמָּה וְהִתְלִיעוּ, וְעָלָה רֵיחָן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּרֵיחַ קְטֹרֶת סַמִּים וּכְרֵיחַ קֻמָּץ שֶׁל לְבוֹנָה שֶׁעַל גַּבֵּי אִשִּׁים, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִכְשֶׁיָּבוֹאוּ בָּנָיהֶם שֶׁל אֵלּוּ

לִידֵי עֲבֵרוֹת וּמַעֲשִׂים רָעִים אֲנִי נִזְכָּר לָהֶם רֵיחַ זֶה וּמִתְמַלֵּא עֲלֵיהֶם רַחֲמִים וְהוֹפֵךְ לָהֶם מִדַּת הַדִּין לְרַחֲמִים, מַה טַּעַם אֵלֶךְ לִי אֶל הַר הַמּוֹר וְאֶל גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה. כְּתִיב (בראשית יז, כו): בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם, אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אִלּוּ מָל אַבְרָהָם אֶת עַצְמוֹ בַּלַּיְלָה הָיָה דּוֹרוֹ אוֹמֵר אִלּוּ רְאִינוּהוּ לֹא הִנַּחְנוּהוּ, אֶלָּא בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם, דְּרָגְשָׁה לֵיהּ יְמַלֵּל. רַבִּי אַבָּהוּ בַּר כַּהֲנָא וְרַבִּי לֵוִי, רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר הִרְגִּישׁ וְנִצְטָעֵר, כְּדֵי שֶׁיִּכְפֹּל לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכָרוֹ. כְּתִיב (בראשית יז, יג): הִמּוֹל יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנַת כַּסְפֶּךָ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָבוֹא טָמֵא וִיטַפֵּל בְּטָהוֹר, אֶפְשָׁר כֵּן, אֶלָּא הַמּוּל יִמּוֹל, אֲנִי טָהוֹר וְאַבְרָהָם טָהוֹר, נָאֶה לְטָהוֹר לְהִטַּפֵּל בַּטָּהוֹר. רַבִּי אָבִין בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר שִׁתַּף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְמִינוֹ עִם אַבְרָהָם וּמָלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה ט, ח): וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית.

ב דָּבָר אַחֵר, אֵלֵךְ לִי אֶל הַר הַמּוֹר, זֶה אַבְרָהָם, שֶׁהוּא רֹאשׁ לְכָל הַצַּדִּיקִים. וְאֶל גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה, זֶה יִצְחָק, שֶׁנִּתְקָרֵב כְּקֹמֶץ לְבוֹנָה עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ.

פרק ז

א כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי, זֶה יַעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁהָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה לְפָנָיו וְלֹא נִמְצָא בָּהּ פְּסֹלֶת. מַהוּ כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי, תְּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַר סִינַי וְאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, אוֹתָהּ שָׁעָה לֹא הָיָה בָהֶם לֹא זָבִים וְלֹא מְצֹרָעִין וְלֹא חִגְּרִין וְלֹא סוּמִין לֹא אִלְּמִין וְלֹא חֵרְשִׁין, לֹא שׁוֹטִין וְלֹא שַׁמָּמִין, לֹא טִפְּשִׁין וְלֹא חֲלוּקֵי לֵב, עַל אוֹתָהּ שָׁעָה נֶאֱמַר: כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי, כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ לֹא הָיוּ יָמִים קַלִּים וְהָיוּ בָם זָבִים וּמְצֹרָעִים חִגְּרִין וְסוּמִין, אִלְּמִים חֵרְשִׁים שׁוֹטִים וְטִפְּשִׁין, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נֶאֱמַר (במדבר ה, ב): וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב. אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ כְּתִיב (במדבר ז, יב): וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וגו', בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל קָרְבָּנוֹ, וְלָמָּה עָשָׂה יְהוּדָה טְפֵלָה, שֶׁלֹּא יִתְגָּאֶה יְהוּדָה וְיֹאמַר הוֹאִיל וַאֲנִי הִקְרַבְתִּי תְּחִלָּה אֲנִי הוּא גָּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּם, אֶלָּא הֶעֱלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ הִקְרִיבוּ כֻּלָּם בְּיוֹם רִאשׁוֹן וּבְיוֹם אַחֲרוֹן. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כְּתִיב (במדבר ז, פד): זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח, וַהֲלֹא כֹּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן הִקְרִיב מִזְרָק אֶחָד כַּף אַחַת, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר קְעָרֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, מִזְרְקֵי כֶסֶף שְׁנַיִם עָשָׂר, כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, אֶלָּא שֶׁלֹּא יֹאמַר יְהוּדָה הוֹאִיל וַאֲנִי הִקְרַבְתִּי תְּחִלָּה אֲנִי גָּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּם, לְפִיכָךְ הֶעֱלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ הִקְרִיבוּ כֻּלָּם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וּבַיּוֹם הָאַחֲרוֹן. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה כְּתִיב (בראשית מט, כח): כָּל אֵלֶּה שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר, מֵאַחַר שֶׁבֵּרְכָן חָזַר וּבֵרְכָן, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁיָּשַׁב יַעֲקֹב אָבִינוּ וּמָשָׁלָן בְּחַיּוֹת, מָשָׁל לִיהוּדָה בְּאַרְיֵה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, ט): גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה. דָּן לְנָחָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, יז): יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דָרֶךְ. נַפְתָּלִי לְאַיָּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, כא): נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה.

בִּנְיָמִין לְזֶאֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, כז): בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף, וְחָזַר וּקְרָאָן כֻּלָּן זְאֵבִים, כֻּלָּן נְחָשִׁים, כֻּלָּן שְׂרָפִים, כֻּלָּן עַקְרַבִּים, תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵן, שֶׁהֲרֵי דָּן שֶׁקְּרָאוֹ נָחָשׁ חָזַר וּקְרָאוֹ אַרְיֵה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, כב): דָּן גּוּר אַרְיֵה. אָמַר רַבִּי אִידִי מְצִינוּ בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁל נְשִׂיאִים מַה שֶּׁהַקָּרִיב זֶה הִקְרִיב זֶה, זֶה הִקְרִיב עוֹלָה, וְזֶה הִקְרִיב עוֹלָה. זֶה מִנְחָה, וְזֶה מִנְחָה. זֶה חַטָּאת, וְזֶה חַטָּאת. זֶה שְׁלָמִים, וְזֶה שְׁלָמִים, לָמָּה שֶׁכֻּלָּם שְׁלֵמִים וְשָׁוִין כְּאֶחָד. וּמָה רָאָה הַכָּתוּב לְיַחֲסָן בַּסֵּפֶר, וְאֵלֶּה שְׁמוֹת רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי, רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי לֵוִי, חַד אָמַר מִפְּנֵי שֶׁקִּנְטְרָן אֲבִיהֶם, וְחַד אָמַר מִפְּנֵי שֶׁיִּחֲסָן אֵצֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וְלֵית אֲנַן יְדָעִין מַאן דַּאֲמַר דָּא וּמַאן דַּאֲמַר דָּא, אֶלָּא מִן דַּאֲמַר רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי הוּנָא (משלי טו, לא): אֹזֶן שֹׁמַעַת תּוֹכַחַת חַיִּים בְּקֶרֶב חֲכָמִים תָּלִין הֱוֵי רַבִּי הוּנָא הוּא דְּאָמַר מִפְּנֵי שֶׁקִּנְטְרָן. וּלְפִי שֶׁקִּבְּלוּ תּוֹכַחַת אֲבִיהֶם זָכוּ לְהִתְיַחֵס בְּצַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, לְכָךְ נֶאֱמַר: כֻּלָּךְ יָפָה, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר לְפִי שֶׁכָּל הַשְּׁבָטִים לֹא שָׁמְרוּ יְחוּסֵיהֶן בְּמִצְרַיִם, וּרְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי שָׁמְרוּ יְחוּסֵיהֶן בְּמִצְרַיִם. רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר לְפִי שֶׁכָּל הַשְּׁבָטִים עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּמִצְרַיִם, וְשֵׁבֶט רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי לֹא עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְרַבָּנָן אָמְרִין לְפִי שֶׁכָּל הַשְּׁבָטִים לֹא נֶהֱגוּ שְׂרָרָה בְּמִצְרַיִם עַל יִשְׂרָאֵל, וּשְׁבָטִים הַלָּלוּ נֶהֱגוּ שְׂרָרָה בְּמִצְרַיִם. כֵּיצַד, מֵת רְאוּבֵן נִתְּנָה שְׂרָרָה לְשִׁמְעוֹן. מֵת שִׁמְעוֹן נִתְּנָה שְׂרָרָה לְלֵוִי. מֵת לֵוִי, בָּא לְתֵּן שְׂרָרָה לִיהוּדָה יְצָתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה הַנִּיחוּ אוֹתָהּ עַד שֶׁיִּגִּיעַ זְמַנָּהּ, וְאֵימָתַי הִגִּיעַ זְמַנָּהּ אַחֲרֵי מִיתַת יְהוֹשֻׁעַ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שופטים א, א ב): וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ, וַיֹּאמֶר ה' יְהוּדָה יַעֲלֶה, שִׁלְשָׁה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ, יְהוּדָה, עָתְנִיאֵל, יַעְבֵּץ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא זֶה בִּעֲז. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי זֶה עָתְנִיאֵל. כְּתִיב (יחזקאל כב, יח): בֶּן אָדָם הָיוּ לִי בֵּית יִשְׂרָאֵל לְסִיג כֻּלָּם וגו', אָמַר זְכַרְיָה אֲנָא חֲמִיתֵהּ אֶלּוֹכוּרְסִין. (זכריה ד, ב ג): רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ וגו' וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ וגו', תְּרֵין אָמוֹרָאֵי חַד אָמַר גּוֹלָה, וְחַד אָמַר גּוֹאֲלָהּ, מַאן דְּאָמַר גּוֹלָה, שֶׁגָּלוּ בְּבָבֶל וְגָלְתָה שְׁכִינָה עִמָּהֶם. וּלְמַאן דְּאָמַר גּוֹאֲלָהּ הוּא פְּרוֹקָהּ, דִּכְתִיב (ישעיה מז, ד): גֹּאֲלֵנוּ ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ וגו', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹאִיל וְכָךְ כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ.

פרק ח

א אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה אִתִּי מִלְּבָנוֹן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִתִּי מִלְּבָנוֹן תָּבוֹאִי, תַּמָּן תְּנֵינַן נוֹתְנִין לְבָתוּלָה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִשֶּׁתְּבָעָהּ הַבַּעַל לְפָרְנֵס אֶת עַצְמָהּ, וְאֲנִי לֹא עָשִׂיתִי כֵן אֶלָּא עַד שֶׁאַתֶּם עוֹסְקִין בְּטִיט וּלְבֵנִים קַפְצְתִּי וְנִאַלְתִּי אֶתְכֶם. דֵּעָה סְרוּחָה שֶׁל אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אָמַר (אסתר ב, יב): שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּשֶׁמֶן הַמֹּר רַבִּי יְהוּדָה בַּר יְחֶזְקֵאל אָמַר זֶה שֶׁמֶן אַפִּיקְסָנוֹן, רַבִּי יַנַּאי אָמַר זֶה שֶׁמֶן אוֹפְקִינוֹן, שֶׁמְּשִׁיר הַשֵּׂעָר וּמַחֲלִיק הַבָּשָׂר שֶׁל גּוּף, וַאֲנִי

לֹא עָשִׂיתִי כֵן. רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר דָּרַשׁ רַבִּי לֵוִי בֶּן סִיסִי בִּנְהָרְדָּעָא (שמות כד, י): וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו וגו', זֹאת עַד שֶׁלֹּא נִגְאֲלוּ, אֲבָל מִשֶּׁנִּגְאֲלוּ אֵיכָן הָיְתָה, בְּמָקוֹם שֶׁדִּרְכָּהּ שֶׁל לְבֵנָה רְאוּיָה לְהִנָּתֵן שָׁם הָיְתָה נִתּוּנָה. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה מַעֲשֶׂה אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא כְּמַעֲשֵׂה, הִיא וְכָל אֶרְגַּלְיָה שֶׁלָּהּ נִתְּנָה, הִיא וְהַסַּל וְהַמַּגְרֵפָה שֶׁלָּהּ נִתְּנָה. בַּר קַפָּרָא אָמַר עַד שֶׁלֹּא יָצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הָיְתָה רְשׁוּמָה בָּרָקִיעַ, וּמִשֶּׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם עוֹד לֹא נִרְאֵית בָּעָנָן, מַה טַּעַם (שמות כד, י): וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטָהֳר, כַּד אִינּוּן נְקִיִּין מִן עֲנָנִין. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁגְּלִיתֶם לְבָבֶל עִמָּכֶם הָיִיתִי, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג, יד): לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בָבֶלָה, לְכָשֶׁתַּחְזְרוּ לְבֵית הַבְּחִירָה בְּקָרוֹב אֲנִי עִמָּכֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה. אָמַר רַבִּי לֵוִי לֹא הָיָה צָרִיךְ קְרָא לוֹמַר אֶלָּא אִתִּי לִלְבָנוֹן כַּלָּה, וְאַתְּ אֲמַרְתְּ מִלְּבָנוֹן, אֶלָּא בַּתְּחִלָּה הוּא נוֹעֵר מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאַחַר כָּךְ הוּא פּוֹרֵעַ מִן אֻמּוֹת הָעוֹלָם. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פּוֹרֵעַ מִן עֲשָׂו הָרָשָׁע וּמֵאַלּוּפָיו, מַה טַּעַם (ישעיה לג, י): עַתָּה אָקוּם יֹאמַר ה' וגו'. רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי יַנַּאי עַתָּה אָקוּם, כָּל זְמַן שֶׁמַּכְפֶּשֶׁת בָּאֵפֶר כִּבְיָכוֹל וְהוּא כֵן, וְהוּא שֶׁיִּשַּׂעְיָה אָמַר (ישעיה נב, ב): הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלִַם, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה (זכריה ב, יז): הַס כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי ה', לָמָּה, (זכריה ב, יז): כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ. אָמַר רַבִּי אַחָא כַּהֲדָא תַּרְנְגוֹלְתָּא דְּמְנַעֲרָה גַּפָּא מְגַוָּוא קְטָמָא.

ב תְּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה, אָמַר רַבִּי חוּנְיָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסְטָא, עֲתִידוֹת הַגָּלֻיּוֹת מַגִּיעוֹת עַד טִיּוּרוּס מוֹנוּס, וְאוֹמְרִים שִׁירָה, וַעֲתִידִים אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְהָבִיא אוֹתָהּ סַרְדִּיּוֹטוֹת לְמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, מַה טַּעַם תְּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה, אֵין לְשׁוֹן תְּשׁוּרִי אֶלָּא לְשׁוֹן קָרְבָּן, הֱיֵאַד מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמואל א ט, ז): וּתְשׁוּרָה אֵין לְהָבִיא לְאִישׁ, רְאוּיָה הִיא וַאֲנָא לָא רְאוּיָה, לֹא כְבָר עָשִׂיתִי לָכֶם בֵּימֵי חֲזָאֵל (מלכים ב ח, ט): וַיֵּלֶךְ חֲזָאֵל לִקְרָאתוֹ וַיִּקַּח מִנְחָה בְיָדוֹ וְכָל טוּב דַּמֶּשֶׂק מַשָּׂא אַרְבָּעִים גָּמָל, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה וְכִי כָּל טוּב דַּמֶּשֶׂק מַשָּׂא אַרְבָּעִים גָּמָל הָיָה, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁהָיְתָה בְיָדוֹ אֶבֶן טוֹבָה וּמַרְגָּלִיּוֹת שֶׁהָיָה רָאוּי לִתֵּן בִּדְמֵיהֶן כָּל טוּב דַּמֶּשֶׂק, וְאַתְּ אָמַרְתְּ: וַיִּקַּח מִנְחָה בְיָדוֹ וְכָל טוּב דַּמֶּשֶׂק, אֶלָּא הֵן עַצְמָן עֲתִידִין לְהָבִיא דּוֹרוֹנוֹת לְמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, מַה טַּעַם (ישעיה סו, כ): וְהֵבִיאוּ אֶת כָּל אֲחֵיכֶם מִכָּל הַגּוֹיִם מִנְחָה לַה' בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים וּבִכְרָכָרוֹת, מַהוּ וּבַכְּרָכָרוֹת, רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה אָמַר כְּאִילֵּין סַבָּיָא דְּלִית אִינּוּן יְכוֹלִין מַטְעָנִין בִּכְלֵקְדִּיקָה, וְאִינּוּן מַטְעָנִין לְהוֹן בְּבוּרְתֵּידָא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים צו, ז): הָבוּ לַה' מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים, אָמַר רַבִּי אַחָא עַמִּים הָבוּ לַה' מִשְׁפָּחוֹת, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַה' כָּבוֹד וָעֹז, כְּשֶׁתְּהֵיוּ מְבִיאִין אוֹתָם לֹא תְּהֵיוּ מְבִיאִין דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן אֶלָּא בְּכָבוֹד וָעֹז, בְּאֵיזוֹ זְכוּת, בִּזְכוּת שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה עַל הַיָּם. רַב

נַחְמָן אָמַר בִּזְכוּת אֱמוּנָה שֶׁהֶאֱמִין אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, ו): וְהֶאֱמִן בַּה'. רַבִּי חֶלְבּוֹ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר כְּתִיב (שמות יד, לא): וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה, דֶּאֱדַיִן אֱדַדִּם וְאֵינָם מַאֲמִינִים, אִית בַּר נָשׁ דְּחָמֵי וְלָא מְהֵימָן, הֲוֵי בִּזְכוּת הָאֱמוּנָה שֶׁהֶאֱמִינוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, לא): וַיַּאֲמֵן הָעָם.

ג דָּבָר אַחֵר, תְּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה, זֶה אַבְרָהָם, שֶׁכָּתוּב בּוֹ (בראשית טו, ו): וְהֶאֱמִין בַּה'. מֵרֹאשׁ שְׂנִיר וְחֶרְמוֹן, זֶה יִצְחָק, מַה זֶּה הַשְּׂנִיר שׂוֹנֵא אֶת הַנִּיר, כָּךְ לֹא נִתְנַסָּה יִצְחָק אֶלָּא פַּעַם אַחַת בִּלְבָד. וְחֶרְמוֹן, זֶה יַעֲקֹב, מַה חֶרְמוֹן זֶה כָּל טוּבוֹ נָתוּן בְּזוּטוֹ, כָּךְ כְּהֻנָּה מִיַּעֲקֹב, לְוִיָּה מִיַּעֲקֹב, מַלְכוּת מִיַּעֲקֹב. מִמְּעֹנוֹת אֲרָיוֹת, זֶה סִיחוֹן וְעוֹג, מַה הָאֲרִי הַזֶּה שָׁחוּץ, כָּךְ הָיוּ סִיחוֹן וְעוֹג שְׁחוּצִים וְגִבּוֹרִים, שֶׁלֹּא הָיָה בֵּין זֶה לָזֶה אֶלָּא מַהֲלַךְ יוֹם אֶחָד בִּלְבָד וְלֹא זֶה בָּא לְסַיּוּעוֹ שֶׁל זֶה וְלֹא זֶה בָּא לְסַיּוּעוֹ שֶׁל זֶה. מֵהַרְרֵי נְמֵרִים, אֵלּוּ הַכְּנַעֲנִיִּים, וּמָה הַנָּמֵר הַזֶּה חָצוּף, כָּךְ הַכְּנַעֲנִיִּים חֲצוּפִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יהושע ח, יז): וְלֹא נִשְׁאַר אִישׁ בָּעַי וגו'. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לוֹמַר שִׁירָה עַל מַפַּלְתָּן שֶׁל סִיחוֹן וְעוֹג, וְרָאוּי הָיָה חִזְקִיָּהוּ לוֹמַר שִׁירָה עַל מַפֶּלֶת סַנְחֵרִיב, דִּכְתִיב (דברי הימים ב לב, כה): וְלֹא כְגֶמֶל עָלָיו הֵשִׁיב יְחִזְקִיָּהוּ [למה] כִּי גָּבַהּ לִבּוֹ, אַתְּ חָמֵי חִזְקִיָּה מֶלֶךְ וְצַדִּיק וְאַתְּ אָמַרְתְּ כִּי גָּבַהּ לִבּוֹ, אֶלָּא גָּבַהּ לִבּוֹ מִלּוֹמַר שִׁירָה, אֶתָא יְשַׁעְיָה לְגַבֵּיהוֹן דְּחִזְקִיָּהוּ וְסִיעָתּוֹ אָמַר לְהוֹן (ישעיה יב, ה): זַמְּרוּ ה', אֲמָרוּן לֵיהּ לְמָה (ישעיה יב, ה) כִּי גֵאוּת עָשָׂה, אֲמָרוּן לֵיהּ כְּבָר מוּדַעַת זֹאת בְּכָל הָאָרֶץ. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר חִזְקִיָּהוּ תּוֹרָה שֶׁאֲנִי עוֹסֵק בָּהּ מְכַפֶּרֶת עַל הַשִּׁירָה. אָמַר רַבִּי לֵוִי אָמַר חִזְקִיָּהוּ מָה אָנוּ צְרִיכִין לוֹמַר נְסֵיו וּגְבוּרוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּבָר מוּדַעַת זֹאת מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, לֹא כְבָר עָמַד גַּלְגַּל הַחַמָּה בְּאֶמְצַע הָרָקִיעַ וְרָאוּ נְסָיו וּגְבוּרוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַד סוֹף הָעוֹלָם. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא אוֹמֵר כְּבָר פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְתַרְהָקָה מֶלֶךְ כּוּשׁ הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַנֵּס וּבָאוּ לְסַיֵּעַ לְחִזְקִיָּהוּ, הִרְגִּישׁ בָּהֶן סַנְחֵרִיב, וּמָה עָשָׂה לָהֶם סַנְחֵרִיב הָרָשָׁע, בְּעַרְבִית כְּפָתָן, בַּחֲצִי הַלַּיְלָה יָצָא הַמַּלְאָךְ וּנְגָפָן לַחֲיַילוֹתָיו שֶׁל סַנְחֵרִיב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה לז, לו): וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה' וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר. בְּשַׁחֲרִית הַשְׁכִּים חִזְקִיָּהוּ וּמְצָאָן כְּפוּתִין, אָמַר דּוֹמֶה שֶׁלֹּא בָּאוּ אֶלָּא לְסַיְּעֵנִי, הִתִּירָן וְהָלְכוּ וְסִפְּרוּ נְסָיו וּגְבוּרוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה מה, יד): כֹּה אָמַר ה' יְגִיעַ מִצְרַיִם וּסְחַר כּוּשׁ, יְגִיעַ מִצְרַיִם זֶה פַּרְעֹה, וּסְחַר כּוּשׁ זֶה תִּרְהָקָה מֶלֶךְ כּוּשׁ, (ישעיה מה, יד): וּסְבָאִים אַנְשֵׁי מִדָּה, אֵלּוּ חֲיָילוֹתֵיהֶן, עָלַיִךְ יַעֲבֹרוּ, זֶה חִזְקִיָּהוּ וְסִיעָתוֹ, וְלָךְ יִהְיוּ, כְּבָר מוּשְׁלָמִין לָךְ, אַחֲרַיִךְ יֵלֵכוּ בַּזִּקִים יַעֲבֹרוּ, בְּקָרְקוֹמְנִיקִיאָה, וְאֵלַיִךְ יִשְׁתַּחֲווּ, זוֹ יְרוּשָׁלַיִם, אֵלַיִךְ יִתְפַּלָּלוּ, זוֹ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּמָה הָיוּ אוֹמְרִין (ישעיה מה, יד): אַךְ בָּךְ אֵל וְאֵין עוֹד אֶפֶס אֱלֹהִים. אָמַר יְשַׁעְיָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ

הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם (ישעיה מה, טו): אָכֵן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר, מַהוּ אָכֵן, אֵיכָן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר, אָכֵן יֵשׁ בְּךָ דִּינָמוֹס וְאַתָּה מִסְתַּתֵּר. אָמַר לוֹ (ישעיה מה, טו): אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ, חוֹזֵר אֲנִי וּמִתְנַקֵּם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר אִלּוּ אָמַר חִזְקִיָּהוּ שִׁירָה עַל מַפֶּלֶת סַנְחֵרִיב הָיָה נַעֲשָׂה הוּא מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וְסַנְחֵרִיב גּוֹג וּמָגוֹג, וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵּן אֶלָּא אָמַר (תהלים כ, ז): עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי הוֹשִׁיעַ ה' מְשִׁיחוֹ וגו' אֱלֶה בָרֶכֶב וגו', מַה כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ (תהלים כ, י): ה' הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ.

פרק ט

א לְבַבְתִּנִי אֲחֹתִי כַלָּה לְבַבְתִּנִי, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֵב אֶחָד הָיָה לָכֶם בְּמִצְרַיִם וּנְתַתֶּם לִי שְׁנֵי לְבָבוֹת. לְבַבְתִּנִי בְּאַחַד מֵעֵינַיִךְ, בְּדַם הַפֶּסַח וּבְדַם הַמִּילָה, בְּאַחַד עָנָק מִצַּוָּארֵנָיִךְ, זֶה מֹשֶׁה הַמְיֻחָד וְהַגְּבוֹר שֶׁבִּשְׁבָטַיִךְ. דָּבָר אַחֵר, לְבַבְתִּנִי אֲחֹתִי כַלָּה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֵב אֶחָד הָיָה לָכֶם בַּיָּם וּנְתַתֶּם לִי שְׁנֵי לְבָבוֹת, לְבַבְתִּנִי בְּאַחַד מֵעֵינַיִךְ, שֶׁעָמַדְתֶּם לְפָנַי עַל הַר סִינַי וַאֲמַרְתֶּם (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. בְּאַחַד עָנָק מִצַּוָּארֵנָיִךְ, זֶה מֹשֶׁה הַמְיֻחָד וְהַגְּבוֹר שֶׁבִּשְׁבָטַיִךְ. דָּבָר אַחֵר, לְבַבְתִּנִי אֲחֹתִי כַלָּה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֵב אֶחָד הָיָה לָכֶם בַּמִּדְבָּר וּנְתַתֶּם לִי שְׁנֵי לְבָבוֹת, לְבַבְתִּנִי בְּאַחַד מֵעֵינַיִךְ, בַּהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ט, טו): וּבְיוֹם הָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן. בְּאַחַד עָנָק מִצַּוָּארֵנָיִךְ, זֶה מֹשֶׁה הַמַּעֲלֶה בַּשְּׁבָטִים. אִית דְּאָמְרֵי נְשֵׁי דּוֹר הַמִּדְבָּר כְּשֵׁרוֹת הָיוּ, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה עָמְדוּ וְנִמְלְכוּ עַצְמָן וְלֹא נָתְנוּ כְּלוּם מִנְּזְמֵיהֶן לְמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ שֶׁהֵן אֲסוּרוֹת לָהֶן מִיָּד נָעֲלוּ דַּלְתוֹתֵיהֶן. דָּבָר אַחֵר, לְבַבְתִּנִי אֲחֹתִי כַלָּה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֵב אֶחָד הָיָה לָכֶם בַּמִּרְגָּלִים וּנְתַתֶּם לִי שְׁנֵי לְבָבוֹת, זֶה יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לב, יב): בִּלְתִּי כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה הַקְּנִזִּי וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וגו' בְּאַחַד עָנָק מִצַּוָּארֵנָיִךְ, זֶה מֹשֶׁה הַמְיֻחָד וְהַגְּבוֹר שֶׁבִּשְׁבָטַיִךְ. דָּבָר אַחֵר, לְבַבְתִּנִי אֲחֹתִי כַלָּה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֵב אֶחָד הָיָה לָכֶם בַּשִּׁטִּים, וּנְתַתֶּם לִי שְׁנֵי לְבָבוֹת, לְבַבְתִּנִי בְּאַחַד מֵעֵינַיִךְ, זֶה פִּינְחָס, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, ל לא): וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל, וַתֵּחָשֶׂב לוֹ לִצְדָקָה. בְּאַחַד עָנָק מִצַּוָּארֵנָיִךְ, זֶה מֹשֶׁה.

פרק י

א מַה יָּפוּ דֹדַיִךְ אֲחֹתִי כַלָּה, רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי חֶלְבּוֹ בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר בַּעֲשָׂרָה מְקוֹמוֹת נִקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל כַּלָּה, שִׁיתָּא הָכָא, וְאַרְבָּעָה בַּנְּבִיאִים. שִׁיתָּא הָכָא, אִתֵּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה; לְבַבְתִּנִי אֲחֹתִי כַלָּה; מַה יָּפוּ דֹדַיִךְ אֲחֹתִי כַלָּה; תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה; גַּן נָעוּל אֲחֹתִי כַלָּה; (שיר השירים ה, א): בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה, הָא שִׁיתָּא, וְאַרְבָּעָה בַּנְּבִיאִים (ירמיה לג, יא): קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה; (ישעיה סא, י): וְכַכַּלָּה תַּעֲדֶה כֵלֶיהָ; (ישעיה מט, יח): וּתְקַשְּׁרִים כַּכַּלָּה; (ישעיה סב, ה): וּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל כַּלָּה. וּכְנֶגְדָּן לָבַשׁ

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲשָׂרָה לְבוּשִׁין (תהלים צג, א): ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ, הֲרֵי אֶחָד; לָבֵשׁ ה' עֹז, הֲרֵי שְׁנַיִם; הִתְאַזָּר, הֲרֵי שְׁלֹשָׁה; (ישעיה נט, יז): וַיִּלְבַּשׁ צְדָקָה כַּשִּׁרְיָן, הֲרֵי אַרְבָּעָה; (ישעיה נט, יז): וַיִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי נָקָם, הֲרֵי חֲמִשָּׁה; תְּלִבּשֶׁת, הֲרֵי שִׁשָּׁה; וַיַּעַט כַּמְעִיל קִנְאָה, הֲרֵי שִׁבְעָה; (ישעיה סג, א): זֶה הָדוּר בִּלְבוּשׁוֹ, הֲרֵי שְׁמוֹנָה; (ישעיה סג, ב): מַדּוּעַ אָדֹם לִלְבוּשֶׁיךָ, הֲרֵי תִּשְׁעָה; (תהלים קד, א): הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ, הֲרֵי עֲשָׂרָה, כְּדֵי לִפְרַע מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁבִּטְלוּ מִישְׂרָאֵל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, שֶׁהָיוּ מְצַמְצְמִים עֲלֵיהֶם כַּכַּלָּה. וְרִיחַ שְׁמָנֶיךָ מִכָּל בְּשָׂמִים, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, מַה שֶּׁמָּן זֶה חָלָק, עַל יְדֵי שֶׁאַתָּ מְפַטְּמוֹ אַתְּ מֵרִיחַ בּוֹ כַּמָּה רֵיחוֹת, כָּךְ הַפָּסוּק הַזֶּה אַתְּ דּוֹרֵשׁ וּמוֹצֵא בּוֹ כַּמָּה טְעָמִים טוֹבִים.

פרק יא

א נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה, רַבִּי דְּרוֹסָא וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק, שִׁשִּׁים רִבּוֹא נְבִיאִים עָמְדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בִּימֵי אֵלִיָּהוּ, רַבִּי יַעֲקֹב בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מֵאָה וְעֶשְׂרִים רִבּוֹא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִגִּיבַת וְעַד אַנְטִיפַּטְרֹס שִׁשִּׁים רִבּוֹא עֲיָרוֹת, וְאֵין לְךָ עֲיָרוֹת מְקֻלְקָלוֹת בְּכֻלָּן כְּבֵית אֵל וִירִיחוֹ שֶׁאֲרָרָהּ יְהוֹשֻׁעַ, בֵּית אֵל שֶׁשָּׁם הָיוּ שְׁנֵי עֶגְלֵי זָהָב שֶׁל יָרָבְעָם עוֹמְדִים, כְּתִיב אֶחָד אוֹמֵר (מלכים ב ב, ג): וַיֵּצְאוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בְּבֵית אֵל אֶל אֱלִישָׁע, נְבִיאִים אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם, וְלָמָּה לֹא נִתְפָּרְסְמָה נְבוּאָתָן, שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לַדּוֹרוֹת, אֱמוֹר מֵעַתָּה כָּל נְבוּאָה שֶׁשָּׁעָתָה וְהָיְתָה צָרִיךְ לַדּוֹרוֹת נִתְפָּרְסָמָה, וְכָל נְבוּאָה שֶׁהָיְתָה שָׁעָתָהּ וְלֹא הָיָה בָהּ צָרִיךְ לַדּוֹרוֹת לֹא נִתְפָּרְסָמָה, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבִיאָן וּמְפָרְסֵם נְבוּאָתָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (זכריה יד, ה): וּבָא ה' אֱלֹהַי כָּל קְדֹשִׁים עִמָּךְ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר כְּשֵׁם שֶׁעָמְדוּ לְיִשְׂרָאֵל שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁל נְבִיאִים, כָּךְ עָמְדוּ לָהֶם שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁל נְבִיאוֹת, וּבָא שְׁלֹמֹה וּפִרְסָמָן, שֶׁנֶּאֱמַר; נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה. רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי חֲלַפְתָּא קֵיסָרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמְרֵי, מַה כַּלָּה זוֹ מִתְקַשֶּׁטֶת בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה תַּכְשִׁיטִין, וְאִם חָסְרָה חִסּוּר דָּבָר אֶחָד מֵהֶם אֵינָהּ כְּלוּם, כָּךְ תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא רָגִיל בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה סְפָרִים, וְאִם חִסֵּר אֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ כְלוּם. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מַה כַּלָּה זוֹ צְנוּעָה, כָּךְ תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא צָנוּעַ. רַבִּי חֲלַפְתָּא בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ מַה כַּלָּה זוֹ יוֹשֶׁבֶת בְּפוּרְיָא וְאוֹמֶרֶת רְאוּ שֶׁאֲנִי טְהוֹרָה, וְזוֹ עֵדוּתִי מְעִידָה עָלַי, כָּךְ תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ שֶׁלֹּא יְהֵא בּוֹ דָּבָר שֶׁל דֹּפִי. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא וְרַבָּנָן, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר כָּל מִי שֶׁהוּא אוֹמֵר דִּבְרֵי תוֹרָה בָּרַבִּים וְאֵינָן עֲרֵבִין תּוֹרָה בָּרַבִּים וְאֵינָן עֲרֵבִין לְשׁוֹמְעֵיהֶן כְּסֹלֶת זוֹ שֶׁצָּפָה עַל גַּבֵּי נָפָה, נוֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא אָמָרָן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר כָּל מִי שֶׁאוֹמֵר דִּבְרֵי תוֹרָה בָּרַבִּים וְאֵינָן עֲרֵבִין עַל שׁוֹמְעֵיהֶן כִּדְבַשׁ זֶה שֶׁבָּא מִצּוּף, נוֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא אָמָרָן. רַבָּנָן אָמְרֵי כָּל מִי שֶׁאוֹמֵר דִּבְרֵי תוֹרָה בָּרַבִּים וְאֵינָן עֲרֵבִין עַל שׁוֹמְעֵיהֶן כִּדְבַשׁ וְחָלָב

הַמְעֹרָבִין זֶה בָּזֶה, נוֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא אָמָרָן. רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר כָּל מִי שֶׁאָמַר דִּבְרֵי תוֹרָה בָּרַבִּים וְאֵינָן עֲרֵבִין לְשׁוֹמְעֵיהֶן כְּכַלָּה זוֹ שֶׁעֲרֵבָה עַל בְּנֵי אָדָם בְּחֶפְתָּהּ, נוֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא אָמָרָן. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר כָּל מִי שֶׁאָמַר דִּבְרֵי תוֹרָה וְאֵינָן עֲרֵבִין עַל שׁוֹמְעֵיהֶן כְּכַלָּה זוֹ שֶׁעֲרֵבָה עַל בַּעֲלָהּ בִּשְׁעַת חֻפָּתָהּ, נוֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא אָמָרָן.

ב דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר אֵין מַשְׁקֶה סוֹרֵחַ יוֹתֵר מִמַּשְׁקֶה זֶה שֶׁתַּחַת הַלָּשׁוֹן, וְאַתְּ אוֹמֵר: דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ, אֶלָּא אִם הֲלָכוֹת קְהוֹת תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ דְּבַשׁ וְחָלָב הֲלָכוֹת הַמְאֻשָּׁשׁוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר רַבִּי לֵוִי אַף הַקּוֹרֵא בְּעִנּוּגוֹ וּבְנִגּוּנוֹ, עָלָיו נֶאֱמַר: דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ. וְרֵיחַ שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן, כְּתִיב (בראשית כז, כז): וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק לוֹ וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁרֵיחוֹ רַע וְקָשֶׁה יוֹתֵר מִשֶּׁטָּף שֶׁל עִזִּים, וְהוּא אוֹמֵר: וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס יַעֲקֹב אָבִינוּ נִכְנַס עִמּוֹ גַּן עֵדֶן, הֲדָא דַאֲמַר לֵיהּ: רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרַכוֹ ה'. כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס עֵשָׂו הָרָשָׁע אֵצֶל אָבִיו נִכְנַס עִמּוֹ גֵּיהִנֹּם, מַה טַּעַם (משלי יא, ב): בָּא זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן, הֲדָא דַאֲמַר לֵיהּ: מִי אֵפוֹא, מִי נֶאֱפָה בְתַנּוּר זֶה, הֱשִׁיבוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ הוּא הַצָּד צַיִד. שְׁאַל רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן לָקוֹנְיָא חָמוּי, אָמַר לֵיהּ כְּלֵי קוֹרְיוֹס יָצְאוּ עִם יִשְׂרָאֵל לַמִּדְבָּר, אָמַר לֵיהּ לְאוֹ. אָמַר לוֹ מֵהֵיכָן הָיוּ לוֹבְשִׁין כָּל אוֹתָן אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, אָמַר לוֹ מִמַּה שֶׁהִלְבִּישׁוּם מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל טז, י): וַאַלְבִּישֵׁךְ רִקְמָה. רַבִּי סִימַי אָמַר פּוֹרְפִּירָא תִּרְגֵּם עֲקִילָס אִיפִּלִיקְתָא. אָמַר לֵיהּ וְלֹא הָיוּ כֵלִים, אָמַר לוֹ וְלֹא קָרִיתָ מְיָמֶיךָ (דברים ח, ד): שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ, אָמַר לֵיהּ וְלֹא הָיוּ גְּדִלִים, אָמַר לֵיהּ צֵא וּלְמַד מִן הַחִלָּזוֹן, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהוּא גָּדֵל נַרְתִּיקוֹ גָּדֵל עִמּוֹ. אָמַר לֵיהּ וְלֹא הָיוּ צְרִיכִין תִּכְבֹּסֶת, אָמַר לֵיהּ הֶעָנָן הָיָה שָׁף בָּהֶם וּמַגְהִיצָן. אָמַר לֵיהּ וְלֹא הָיוּ נִשְׁרָפִים, אָמַר לֵיהּ צֵא וּלְמַד מִן אַמְיַנְטוֹן הַזֶּה, שֶׁאֵינוֹ מִתְגַּהֵץ אֶלָּא בָּאוּר. אָמַר לֵיהּ וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין כְּנָמִיּוֹת, אָמַר לֵיהּ אִם בְּמִיתָתָן לֹא עָשׂוּ בְּחַיֵּיהֶן עָשׂוּ. וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין רֵיחַ רָע מֵרֵיחַ הַזֵּעָה שֶׁל גּוּפָן, אָמַר לֵיהּ מִתְנַעְנְעִין הָיוּ בְּעֵשֶׂב הַבָּאֵר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים כג, ב): בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי, וְהָיָה רֵיחָן נוֹדֵף מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, בָּא שְׁלֹמֹה וּפֵרַשׁ וְרֵיחַ שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן.

פרק יב

א גַּן נָעוּל אֲחוֹתִי כַלָּה, רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי בָנוֹת אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה, וְלֹא נִפְנָה לְהַשִּׂיאָן, וְהִנִּיחָן הַמֶּלֶךְ שָׁנִים הַרְבֵּה וְהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם, וְעָמְדוּ הַבָּנוֹת מִחוּ עַל עַצְמָן וְהִשִּׂיאוּ עַצְמָן לַאֲנָשִׁים, וְהָיְתָה כָּל אַחַת מֵהֶן נוֹטֶלֶת חוֹתָם שֶׁל בַּעֲלָהּ וְסִימַנְטִירִין שֶׁלּוֹ, לְאַחַר יָמִים בָּא הַמֶּלֶךְ מִמְּדִינַת הַיָּם וְשָׁמַע קוֹל

הַבְּרִיּוֹת מַלִּיזִין אַחַר בְּנוֹתָיו וְאוֹמְרִים כְּבָר זָנוּ בְּנוֹתָיו שֶׁל מֶלֶךְ, מֶה עָשָׂה הוֹצִיא כָּרוֹז וְאָמַר כָּל עַמָּאי יִפְקוּן לְקַמְפּוֹן, בָּא וְיָשַׁב עָלֶיהָ בַּפְּרוֹזְדוֹר, אָמַר לָהֶן בְּנוֹתַי כָּךְ עָשׂיתֶן וְקִלְקַלְתֶּן אֶת עַצְמְכֶן, מִיָּד הוֹצִיאוּ כָּל אַחַת וְאַחַת חוֹתָם בַּעֲלָהּ וְסִימַנְטֵירִין שֶׁלּוֹ, קָרָא לַחֲתָנוֹ אָמַר לוֹ לְמִי אַתְּ עָשׂוּי חָתָן, אָמַר לוֹ אֲנִי חֲתָנְךָ הָרִאשׁוֹן לְבִתְךָ הַגְּדוֹלָה, אָמַר לוֹ זֶה מַה הוּא, אָמַר לוֹ זֶה חוֹתָם שֶׁלִּי וְזֶה סִימַנְטֵירִין שֶׁלִּי, וְכֵן לַשֵּׁנִי, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַמֶּלֶךְ בְּנוֹתַי גְּדוּרוֹת מֵהָעֲרָוָה וְאַתֶּם מַלִּיזִין וּמְבַזִּין אוֹתָם, חַייֵכֶם אֲנִי עוֹשֶׂה בָּכֶם דִּינִין, כָּךְ הֵן הָאֻמּוֹת לְפִי שֶׁהָיוּ מוֹנִין לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִים (שמות א, יג): וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אִם בַּעֲשִׂיָּתָן הֵן מַכְרִיחִין כָּל שֶׁכֵּן בְּגוּפָן וּבְנִשּׁוֹתֵיהֶם, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲחוֹתִי כַלָּה גַּן נָעוּל, מַהוּ גַּן נָעוּל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גְּנַזְתִּי נְעוּלָה וְהִיא מִתְגַּנְּיָא, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַמַּלְאָךְ הַמְמֻנֶּה עַל הַהֲרָיוֹן וְאָמַר צֵא וְצוּר אוֹתָן בְּכָל קְטוֹרִים שֶׁל אֲבוֹתָן, עִקֵּר אֲבוֹתֵיהֶן לְמִי הָיוּ דוֹמִין לְגִדּוֹלֵי הַמִּשְׁפָּחוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב לְרָאוּבֵן (במדבר כו, ז): מִשְׁפְּחֹת הָרְאוּבֵנִי. אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא רְאוּבֵן הָרְאוּבֵנִי, שִׁמְעוֹן הַשִּׁמְעוֹנִי. אָמַר רַבִּי מָרִינוֹס בְּרַבִּי הוֹשַׁעְיָא הָא כְּמָה דְתֵימַר בָּרוֹנִי סַבְרוֹנִי סִיבּוֹיִי. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אִידֵי ה"א בְּרֹאשׁ הַתֵּבָה וְיו"ד בְּסוֹפָהּ, י"ה מֵעִיד עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם הֵם בְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם. אָמַר רַבִּי פִּנְחָס גַּן נָעוּל, אֵלּוּ הַבְּתוּלוֹת. גַּל נָעוּל, אֵלּוּ הַבְּעוּלוֹת. מַעְיָן חָתוּם, אֵלּוּ הַזְּכָרִים. תְּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי נָתָן גַּן נָעוּל, גַּל נָעוּל, שְׁתֵּי פְּעָמִים לְמָה, אֶלָּא שְׁתֵּי בִּיאוֹת לְאִשָּׁה כְּדָרְכָהּ וְשֶׁא כְּדַרְכָּהּ. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם בַּר קַפָּרָא אָמַר, בִּזְכוּת אַרְבָּעָה דְבָרִים נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, שֶׁלֹּא שִׁנּוּ אֶת שְׁמָם, וְלֹא שִׁנּוּ אֶת לְשׁוֹנָם, וְלֹא אָמְרוּ לָשׁוֹן הָרַע, וְלֹא נִמְצָא בָּהֶן אֶחָד פָּרוּץ בְּעֶרְוָה. לֹא שִׁנּוּ אֶת שְׁמָם, רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן נָחֲתִין, רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן סָלְקִין, וְלֹא הָיוּ קוֹרִין לְרְאוּבֵן רוֹפּוּס, וּלְשִׁמְעוֹן לֹא הָיוּ קוֹרִין לוּלְיָנִי, וּלְיוֹסֵף לִסְטִיס, וּלְבִנְיָמִין אֶלְכְּסַנְדְּרָא. וְלֹא שִׁנּוּ לְשׁוֹנָם, לְהַלָּן כְּתִיב (בראשית יד, יג): וַיָּבֹא הַפָּלִיט וַיַּגֶּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי, וְכָאן כְּתִיב (שמות ה, ג): אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ, וּכְתִיב (בראשית מה, יב): כִּי פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם, בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וְלֹא אָמְרוּ לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יא, ב): דַּבֶּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ, אַתְּ מוֹצֵא זֶה הַדִּבּוּר הָיָה מֻפְקָד אֶצְלָם שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְלֹא נִמְצָא בָּהֶן אֶחָד שֶׁהִלְשִׁין עַל חֲבֵרוֹ. וְלֹא נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן פָּרוּץ בְּעֶרְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד, י): וַיֵּצֵא בֶּן אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית וַיִּקֹּב בֶּן הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרְאֵלִית, לְהוֹדִיעַ שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִמְצָא בָּהֶם אֶלָּא זוֹ וּפִרְסְמָהּ הַכָּתוּב. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, שָׂרָה יָרְדָה לְמִצְרַיִם וְנָדְרָה עַצְמָהּ מִן הָעֶרְוָה, וְכָל הַנָּשִׁים נִגְדְּרוּ בִּזְכוּתָהּ. יוֹסֵף יָרַד לְמִצְרַיִם וְנָדַר עַצְמוֹ מִן הָעֶרְוָה, וְנִגְדְּרוּ כָּל הַזְּכָרִים בִּזְכוּתוֹ. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא כְּדַאי הָיְתָה גְּדִירַת עֶרְוָה עַצְמָהּ שֶׁבִּזְכוּתָהּ נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, מַה טַּעַם, גַּן נָעוּל אֲחוֹתִי כַלָּה, מַה כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ: שְׁלַחַיִךְ פַּרְדֵּס

רמוֹנִים. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי לְאֶחָד שֶׁנִּפְלָה לוֹ יְרֻשָּׁה בְּמָקוֹם אַשְׁפָּה, וְהָיָה הַיּוֹרֵשׁ עָצֵל, וְהָלַךְ וּמְכָרָהּ בְּדָבָר מוּעָט קַל, וְהָלַךְ הַלּוֹקֵחַ וְנִזְדָּרֵז וְחָפַר בָּהּ וּמָצָא בָהּ סִימָא, וּבָנָה בָהּ פָּלְטִין גְּדוֹלָה, הִתְחִיל הַלּוֹקֵחַ מְהַלֵּךְ בַּשּׁוּק וַעֲבָדִים מְהַלְכִין אַחֲרָיו מִן הַסִּימָא הַהִיא שֶׁקָּנָה בָהּ. הִתְחִיל הַמּוֹכֵר רוֹאֶה וְנֶחְנָק וְאוֹמֵר, וַי מָה אִבַּדְתִּי. כָּךְ כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם הָיוּ מְשֻׁעְבָּדִים בְּטִיט וּלְבֵנִים, וְהָיוּ מְאוּסִין בְּעֵינֵי הַמִּצְרִיִּים, וְכֵיוָן שֶׁרָאוּם דְּגָלִים חוֹנִים עַל הַיָּם בְּטַקְסִיס מְלֻכִּים, הִתְחִילוּ הַמִּצְרִיִּים נֶחְנָקִים וְאוֹמְרִים וַי מַה שִׁלַּחְנוּ מֵאַרְצֵנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, יז): וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן לְאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ שָׂדֶה בֵּית כּוֹר וְהָלַךְ וּמְכָרָהּ בְּדָבָר קַל, וְהָלַךְ הַלּוֹקֵחַ וְחָפַר בָּהּ מַעְיָנוֹת וְעָשָׂה בָהּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִין, הִתְחִיל הַמּוֹכֵר רוֹאֶה וְנֶחְנָק וְאוֹמֵר וַי מָה אִבַּדְתִּי, כָּךְ כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם הָיוּ מְשֻׁעְבָּדִים בְּטִיט וּלְבֵנִים וְהָיוּ מְאוּסִין בְּעֵינֵי הַמִּצְרִיִּים, וְכֵיוָן שֶׁרָאוּם דְּגָלִים חוֹנִים עַל הַיָּם בְּטַקְסִיס מְלֻכִּים, הִתְחִילוּ הַמִּצְרִיִּים נֶחְנָקִין וְאוֹמְרִים וַי מַה שִׁלַּחְנוּ מֵאַרְצֵנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר לְאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ קְצָצָה שֶׁל אֲרָזִין וּמְכָרָהּ בְּדָבָר קַל, וְהָלַךְ הַלּוֹקֵחַ וְעָשָׂה בָהּ תֵּבוֹת וּמִגְדָּלִים שִׁדָּה וְשִׁדּוֹת, הִתְחִיל הַמּוֹכֵר רוֹאֶה וְנֶחְנָק וְאוֹמֵר וַי מָה אִבַּדְתִּי, כָּךְ כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם הָיוּ מְשֻׁעְבָּדִין בְּטִיט וּלְבֵנִים וְהָיוּ מְאוּסִין בְּעֵינֵי הַמִּצְרִיִּים, וְכֵיוָן שֶׁרָאוּם דְּגָלִים חוֹנִים עַל הַיָּם בְּטַקְסִיס מְלֻכִּים, הִתְחִילוּ הַמִּצְרִיִּים נֶחְנָקִין וְאוֹמְרִים וַי מַה שִׁלַּחְנוּ מֵאַרְצֵנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה.

ב דָּבָר אַחֵר, שִׁלְּחֵיהּ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים, דָּמְיָה לְפַרְדֵּס רִמּוֹנִים, לִישָׁן בְּנֵי נַשׁ הוּא מַה שָׁלַח פְּלוֹנִי לַאֲרוּסָתֵיהּ, רִמּוֹנִים. רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי סִימוֹן, חַד אָמַר הִיא הִכְנִיסָה לוֹ שִׁלּוּשׁ עֶשְׂרֵה, וְהוּא הִכְנִיס לָהּ שִׁלּוּשׁ עֶשְׂרֵה. הִיא הִכְנִיסָה לוֹ שִׁלּוּשׁ עֶשְׂרֵה, מַה שֶּׁמְּפֹרָשׁ בְּוָאֵלֶּה שְׁמוֹת (שמות כה, ג ז): וְזֹאת הַתְּרוּמָה [וגו'] זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת, וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים, וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים, אַבְנֵי שֹׁהַם וַאֲבָנֵי מִלֻּאִים. וְהוּא הִכְנִיס לָהּ שִׁלּוּשׁ עֶשְׂרֵה, מַה שֶּׁמְּפֹרָשׁ בִּיחֶזְקֵאל (יחזקאל טז, י): וְאַלְבִּישֵׁךְ רִקְמָה, רַבִּי סִימַי אָמַר פּוּרְפִּירָא תִּרְגֵּם עֲקִילַס אַפְלִיקְטָא. (יחזקאל טז, י): וָאֲנָעֲלֵךְ תָּחַשׁ, תַּחַת עוֹרוֹת תְּחָשִׁים, (יחזקאל טז, י): וָאֶחְבְּשֵׁךְ בַּשֵּׁשׁ, תַּחַת שֵׁשׁ וְעִזִּים, (יחזקאל טז, י): וָאֲכַסֵּךְ מֶשִׁי, רַבִּי אַיְבוּ אָמַר עֶשְׂאָן מִמָּשׁ בָּעוֹלָם, וְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר הִקִּיפָן עֲנָנֵי כָבוֹד, הַאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות יג, כב): לֹא יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן, (יחזקאל טז, יא): וָאֶעְדֵּךְ עֶדִי, זֶה זַיִן, תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר זַיִן שֶׁנִּתַּן לָהֶם בְּחוֹרֵב, שֶׁם הַמְפֹרָשׁ חָקוּק עָלָיו, וּכְשֶׁחָטְאוּ נָטַל מֵהֶן, וְכֵיצַד נָטַל, רַבִּי אַיְבוּ אָמַר מֵאֵלָיו הָיָה נִקְלָף, וְרַבָּנָן אָמְרִין מַלְאָךְ יָרַד וּקְלָפוֹ. (יחזקאל טז, יא): וָאֶתְּנָה צְמִידִים עַל יָדַיִךְ, אִלּוּ שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית שֶׁחָקוּק עֲלֵיהֶם עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות לב, טז): וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וגו'. (יחזקאל טז, יא): וְרָבִיד עַל

גְּרוֹנֵךְ, אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (משלי ו, כא): קָשְׁרֵם עַל לִבֶּךָ תָּמִיד, (יחזקאל טז, יב): וְאֶתֵּן נֶזֶם, זֶה נֶזֶר הַקֹּדֶשׁ, (יחזקאל טז, יב): עֲגִילִים עַל אָזְנֶיךָ, זֶה הַצִּיץ, דִּתְנֵינָן הַצִּיץ הוֹמֶה לְטַס שֶׁל זָהָב וְרָחָב שִׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת וּמֻקָּף מֵאֹזֶן לְאֹזֶן. (יחזקאל טז, יב): וַעֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשֵׁךְ, זוֹ הַשְּׁכִינָה, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה סב, ג): וְהָיִית עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּיַד ה'. וּכְתִיב (מיכה ב, יג): וַיַּעֲבֹר מַלְכָּם לִפְנֵיהֶם וַה' בְּרֹאשָׁם. וְאֵלֵּין תְּלָתֵי אַחְרָנְיֵיאתָא מָה אִינּוּן (יחזקאל טז, יג יד): וַתַּעְדִּי זָהָב וָכֶסֶף וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם בַּגּוֹיִם. כְּפָרִים עִם נְרָדִים, רַבִּי הוּנָא אָמַר הִיא הִכְנִיסָה לוֹ שִׁלְשָׁה עָשָׂר וְהוּא הִכְנִיס לָהּ שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים, כְּדֶרֶךְ חָתָן לְהִיוֹת כּוֹפֵל כְּתֻבָּה שֶׁל כַּלָּה. רַבִּי אַחָא אָמַר הִיא הִכְנִיסָה לוֹ כֵּלִים וּבְשָׂמִים, וְהוּא הִכְנִיס לָהּ כֵּלִים וּבְשָׂמִים, כֵּלִים עַל יְדֵי מֹשֶׁה וּבְשָׂמִים עַל יְדֵי שְׁלֹמֹה, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (מלכים א י, י): וַתִּתֵּן לַמֶּלֶךְ מֵאָה וְעֶשְׂרִים כִּכַּר זָהָב וּבְשָׂמִים הַרְבֵּה מְאֹד וְאֶבֶן יְקָרָה לֹא בָא כַבֹּשֶׂם הַהוּא עוֹד לָרֹב אֲשֶׁר נָתְנָה מַלְכַּת שְׁבָא לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה. רַבִּי סִימוֹן אָמַר הִיא הִכְנִיסָה לוֹ כֵּלִים וּבְשָׂמִים בְּמִנְיָן, וְהוּא הִכְנִיס לָהּ כֵּלִים וּבְשָׂמִים שֶׁלֹּא בְמִנְיָן, בָּא שְׁלֹמֹה וּפֵרַשׁ: כְּפָרִים עִם נְרָדִים.

ג דָּבָר אַחֵר שִׁלְחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים, שִׁלְחַיִךְ עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹתֵךְ כְּפַרְדֵּס רִמּוֹנִים לֶעָתִיד לָבוֹא, וְאֵיזֶה זֶה, זֶה הַבְּאֵר, מֵאָן הֵיוּ יִשְׂרָאֵל מְנַסְּכִים כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁעָשׂוּ בַּמִּדְבָּר, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מִן הַבְּאֵר, וּמִמֶּנּוּ הָיוּ רַב הֶנָיְתָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַבְּאֵר הָיְתָה מַעֲלָה לָהֶם מֵינֵי דְשָׁאִים, מֵינֵי זֵרְעוֹנִים, מֵינֵי אִילָנוֹת, תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵן, שֶׁכֵּיוָן שֶׁמֵּתָה מִרְיָם וּפָסְקָה הַבְּאֵר מֵהֶן הָיוּ אוֹמְרִים (במדבר כ, ה): לֹא מְקוֹם זֶרַע וּתְאֵנָה וְגֶפֶן. רַבִּי לֵוִי אָמַר מִן הָאֶשְׁכּוֹל, עַל שֵׁם (במדבר יג, כג): וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד, אֶפְשָׁר כֵּן, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא פֵּרוֹת הָיוּ גַּסִּין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. וְרַבָּנָן אָמְרִין מִמַּה שֶׁהָיוּ תַּגָּרֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מוֹכְרִין לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל. תָּנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל עֲדַיִן לֹא נֶאֱסַר יֵינָם שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְיִשְׂרָאֵל.

ד דָּבָר אַחֵר שִׁלְחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים, שִׁלּוּחַיִךְ, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹתֵךְ כְּפַרְדֵּס רִמּוֹנִים לֶעָתִיד לָבוֹא, אֵיזֶה זֶה, זֶה הַנַּחַל, דִּכְתִיב (יחזקאל מז, יב): וְעַל הַנַּחַל יַעֲלֶה עַל שְׂפָתוֹ וגו' וְעָלֵהוּ לִתְרוּפָה, מַהוּ לִתְרוּפָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לִתְרַפְיוֹן, מָצִיץ עָלֶיהָ וּתְרַף מְזוֹנֶיהָ. רַב וּשְׁמוּאֵל חַד אָמַר לְהַתִּיר פֶּה שֶׁל מַעְלָן, וְחַד אָמַר לְהַתִּיר פֶּה שֶׁל מַטָּן. רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חַד אָמַר לְהַתִּיר פֶּה אִלְמִים, וְחַד אָמַר לְהַתִּיר פֶּה עֲקָרוֹת.

ה דָּבָר אַחֵר, שִׁלְחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים, שִׁלּוּחַיִךְ, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹתֵךְ כְּפַרְדֵּס רִמּוֹנִים לֶעָתִיד לָבוֹא, אֵיזֶה זֶה, זֶה אֵלִיָּהוּ זָכוּר לַטּוֹב, דִּתְנֵינָן תַּמָּן מִשְׁפַּחַת בֵּית צָרִיפָה הָיְתָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְקֵרְבוּהָ בְּנֵי צִיּוֹן בְּזָרוֹעַ. וְעוֹד אַחֶרֶת הָיְתָה וְרִחֲקוּהָ בְּנֵי צִיּוֹן בְּזָרוֹעַ, כְּגוֹן אֵלּוּ אֵלִיָּהוּ בָּא לְטַמֵּא וּלְטַהֵר לְרַחֵק וּלְקָרֵב. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר. לְקָרֵב אֲבָל לֹא לְרַחֵק.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר לְהַשְׁווֹת אֶת הַמַּחְלוֹקוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא לְרַחֵק וְלֹא לְקָרֵב, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, כג): הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא וגו' וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים וגו'.

פרק יד

א נָרְדְּ וְכַרְכֹּם, נָרְדְּ נֵרְדִּינוֹן, כַּרְכֹּם כְּמַשְׁמָעוֹ, קָנֶה, זֶה קִנָּה בְשָׂם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל, כג): וּקְנֵה בֹשֶׂם. וְקִנָּמוֹן, רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר קִנָּמוֹן הָיָה גָּדֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ עִזִּים וּצְבָאִים אוֹכְלִים מִמֶּנּוּ. מֹר אִינְמַרִינוֹן, וַאֲהָלוֹת, רַבִּי יֵסָא אָמַר פִּילְטָא, לְמָה קוֹרֵא אוֹתָהּ אֲהָלוֹת, רַבִּי אַבָּא בַּר יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה אָמַר מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּא דֶּרֶךְ אֹהָלִים, וְרַבָּנָן אָמְרֵי שֶׁהוּא פּוֹסֶה כְּאֹהֶל. וּמֵהֵיכָן הָיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִתְקַשְּׁטוֹת וּמְשַׁמְּחוֹת לְבַעֲלֵיהֶן כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מִן הַבְּאֵר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר מִן הַמָּן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים מה, ט): מֹר וַאֲהָלוֹת קְצִיעוֹת כָּל בִּגְדֹתֶיךָ וגו', מִמַּה שֶׁנָּתוּן תַּחַת הַשֵּׁן מִמֶּנּוּ הָיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הַצְּנוּעוֹת וְהַכְּשֵׁרוֹת מִתְקַשְּׁטוֹת וּמְשַׁמְּחוֹת לְבַעֲלֵיהֶן כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, כְּתִיב (עמוס ו, יא): כִּי הִנֵּה ה' מְצַוֶּה וְהִכָּה הַבַּיִת הַגָּדוֹל רְסִיסִים, לְאֹ דָמֵי הֲדֵין רִיסָה לְהֲדֵין בִּיזְעָא, הֲדָא רִיסָה אִית מְנָהּ אֲלִיסִים, וְהֲדֵין בִּיזְעָא לֵית מְנָהּ אֲלִיסִים.

פרק טו

א מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה פְּעָמִים כְּתִיב בַּתּוֹרָה בְּאֵר בְּאֵר, כְּנֶגֶד אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה דְּבָרִים שֶׁנִּקְנֵית בָּם הַתּוֹרָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים. וְנוֹזְלִים מִן לְבָנוֹן, אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה זֶה מַזִּיל מִקְצַת דָּבָר וְזֶה מַזִּיל מִקְצַת דָּבָר, עַד שֶׁתְּהֵא הֲלָכָה יוֹצֵאת כְּמִין לְבָנוֹן. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא זֶה מַלְחִים מִקְצַת דָּבָר וְזֶה מַלְחִים מִקְצַת דָּבָר עַד שֶׁתְּהֵא הֲלָכָה יוֹצֵאת כְּמִין לְחָיַיִם.

פרק טז

א עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר שְׁלָמִים הִקְרִיבוּ בְּנֵי נֹחַ, רַבִּי יוֹסֵי אָמַר עוֹלוֹת הִקְרִיבוּ בְּנֵי נֹחַ, מוֹתִיב רַבִּי אֶלְעָזָר לְרַבִּי יוֹסֵי (בראשית ד, ד): וְהֶבֶל הֵבִיא גַּם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן, דָּא מָה עָבַד לָהּ רַבִּי יוֹסֵי, מִן שַׁמְיניהוֹן. מוֹתִיב רַבִּי אֶלְעָזָר לְרַבִּי יוֹסֵי (שמות כד, ה): וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, דָּא מָה עָבַד לָהּ רַבִּי יוֹסֵי, שְׁלָמִים בְּגוּפָן בְּלֹא הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ. מוֹתִיב רַבִּי אֶלְעָזָר כְּתִיב (שמות יח, יב): וַיִּקַּח יִתְרוֹ [וגו'] עֹלָה וּזְבָחִים, עוֹלָה לְשֵׁם עוֹלָה וּשְׁלָמִים לְשֵׁם שְׁלָמִים, דָּא מָה עָבַד לָהּ רַבִּי יוֹסֵי, אָמַר לָךְ פְּלִיגֵי בָהּ תְּרֵי אָמוֹרָאֵי חַד אָמַר לְאַחַר מַתַּן תּוֹרָה בָּא יִתְרוֹ, וְאַחֲרִינָא אָמַר קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה בָּא יִתְרוֹ, מַאן דְּאָמַר קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה בָּא יִתְרוֹ שְׁלָמִים הִקְרִיבוּ בְּנֵי נֹחַ,

וּמַאן דְּאָמַר אַחַר מַתַּן תּוֹרָה בָּא יִתְרוֹ עוֹלוֹת הִקְרִיבוּ בְּנֵי נֹחַ, וְדָא מְסַיְּיעָא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא. עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן. עוּרִי צָפוֹן, זוֹ הָעוֹלָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה בַּצָּפוֹן, וְלָמָּה קוֹרִין לָהּ עוּרִי, דָּבָר שֶׁהוּא יָשֵׁן וְנִתְעוֹרֵר, וּבוֹאִי תֵימָן, אֵלּוּ שְׁלָמִים שֶׁנִּשְׁחֲטִין בַּדָּרוֹם, וְלָמָּה קוֹרִין אוֹתָהּ וּבוֹאִי, דָּבָר שֶׁל חִדּוּשׁ. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא וְרַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמְרֵי אַף הָדֵין קְרָא מְסַיְּיעָא לְרַבִּי יוֹסֵי (ויקרא ו, ב): זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה, שֶׁהִקְרִיבוּ בְּנֵי נֹחַ בַּתְּחִלָּה, וְכַד הֲוֵי מָטֵי גַּבֵּי שְׁלָמִים אָמַר (ויקרא ז, יא): וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים. אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ, מִכָּאן וּלְהַבָּא, מַה מְּקַיֵּם רַבִּי אֶלְעָזָר קְרָא דֵּין עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן, לְכְשֶׁיִּתְעוֹרְרוּ הַגָּלֻיּוֹת הַנְּתוּנוֹת בַּצָּפוֹן וְיָבוֹאוּ וְיַחֲנוּ בַּדָּרוֹם, הֱיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ירמיה לא, ז): הִנְנִי מֵבִיא אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְקִבַּצְתִּים מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ, לְכְשֶׁיִּתְעוֹרֵר גּוֹג וּמָגוֹג שֶׁנָּתוּן בַּצָּפוֹן וְיָבוֹא וְיִפֹּל בַּדָּרוֹם, הֱיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (יחזקאל לט, ב): וְשִׁבַּבְתִּיךָ וְשִׁשֵּׁאתִיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ. לְכְשֶׁיִּתְעוֹרֵר מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁנָּתוּן בַּצָּפוֹן וְיָבוֹא וְיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנָּתוּן בַּדָּרוֹם, הֱיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה מא, כה): הַעִירוֹתִי מִצָּפוֹן וַיֵּאת. הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו, אָמַר רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרַבִּי בִּנְיָמִין בַּר לֵוִי, לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה כְּשֶׁרוּחַ דְּרוֹמִית מְנַשֶּׁבֶת אֵין רוּחַ צְפוֹנִית מְנַשֶּׁבֶת, וּכְשֶׁרוּחַ צְפוֹנִית מְנַשֶּׁבֶת אֵין רוּחַ דְּרוֹמִית מְנַשֶּׁבֶת, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא רוּחַ אַרְגַּסְטִיס לְעוֹלָם, וּמַנְהִיג שְׁתֵּי רוּחוֹת כְּאַחַת וּשְׁתֵּיהֶן מְשַׁמְּשׁוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה מג, ו): אֹמַר לַצָּפוֹן תְּנִי וּלְתֵימָן אַל תִּכְלָאִי. יְבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְמָדְתָּךְ הַתּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַחָתָן נִכְנָס לַחֻפָּה עַד שֶׁתִּתֵּן לוֹ הַכַּלָּה רְשׁוּת, מַה טַּעַם, יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ.

פרשה ה

פרק א

א בָּאתִי לְגַנִּי, אָמַר רַבִּי מְנַחֵם חַתְנֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר אֲבוּנָה בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי יוֹסֵנָה, בָּאתִי לְגַן אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא לְגַנִּי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקְרִי מִתְּחִלָּה, וְעִקַּר שְׁכִינָה לֹא בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית ג, ח): וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן, אָמַר רַבִּי אַבָּא מְהַלֵּךְ אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא מִתְהַלֵּךְ, מְקַפֵּץ וְסָלֵיק מְקַפֵּץ וְסָלֵיק, חָטָא אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְנִסְתַּלְּקָה הַשְּׁכִינָה לָרָקִיעַ הָרִאשׁוֹן, חָטָא קַיִן נִסְתַּלְּקָה לָרָקִיעַ הַשֵּׁנִי, חָטָא אֱנוֹשׁ נִסְתַּלְּקָה לָרָקִיעַ הַשְּׁלִישִׁי, חָטָא דּוֹר הַמַּבּוּל נִסְתַּלְּקָה לָרָקִיעַ הָרְבִיעִי, חָטָא דּוֹר הַמִּגְדָּל נִסְתַּלְּקָה לָרָקִיעַ הַחֲמִישִׁי, חָטְאוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם נִסְתַּלְּקָה לָרָקִיעַ הַשִּׁשִּׁי, חָטְאוּ הַמִּצְרִיִּים בִּימֵי אַבְרָהָם נִסְתַּלְּקָה לָרָקִיעַ הַשְּׁבִיעִי. כְּנֶגְדָּן עָמְדוּ שִׁבְעָה צַדִּיקִים וְהוֹרִידוּהָ לָאָרֶץ, זָכָה אַבְרָהָם הוֹרִידָהּ מִשְּׁבִיעִי לַשִּׁשִּׁי, עָמַד יִצְחָק וְהוֹרִידָהּ מִשִּׁשִּׁי לַחֲמִישִׁי, עָמַד יַעֲקֹב וְהוֹרִידָהּ

מֵחֲמִישִׁי לְרִבִיעִי, עָמַד לֵוִי וְהוֹרִידָהּ מֵרִבִיעִי לַשִּׁשִׁי, עָמַד קְהָת וְהוֹרִידָהּ מִשִּׁשִׁי לַשֵּׁנִי, עָמַד עַמְרָם וְהוֹרִידָהּ מִשֵּׁנִי לָאֶחָד שֶׁהוּא רִאשׁוֹן, עָמַד מֹשֶׁה וְהוֹרִידָהּ לָאָרֶץ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים לז, כט): צַדִּיקִים יִירְשׁוּ אָרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ, הָרִאשׁוֹנִים מַה יַּעֲשׂוּ תְּלוּיִין בָּאֲוִיר כִּי לֹא הִשְׁכִּינוּ שְׁכִינָה לָאָרֶץ, אֲבָל הַצַּדִּיקִים הִשְׁכִּינוּ שְׁכִינָה לָאָרֶץ, מַה טַּעַם צַדִּיקִים יִירְשׁוּ אָרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ, יַשְׁכִּינוּ לַשְׁכִינָה עָלֶיהָ (ישעיה נז, טו): שׁוֹכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ, וְאֵימַת שְׁרַת שְׁכִינָה עָלֶיהָ, בַּיּוֹם שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ז, א): וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל מַטְרוֹנָה וְהוֹצִיאָהּ מִתּוֹךְ פָּלְטִין שֶׁלּוֹ, לְאַחַר כָּךְ בִּקֵּשׁ לְהִתְרַצּוֹת לָהּ, שָׁלְחָה לוֹ וְאָמְרָה יַעֲשֶׂה לִי הַמֶּלֶךְ דָּבָר חָדָשׁ וְיָבוֹא אֶצְלִי. כָּךְ לְשֶׁעָבַר הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַבֵּל הַקָּרְבָּנוֹת מִלְּמַעְלָה, דִּכְתִיב (בראשית ח, כא): וַיָּרַח ה' אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וגו', עַכְשָׁיו מְקַבֵּל מִלְּמַטָּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה. אָרִיתִי מוֹרִי עִם בָּשָׂמִי, זֶה קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְקֹמֶץ הַלְּבוֹנָה, אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם דְּבְשִׁי, אֵלּוּ אֵבְרֵי עוֹלָה וְאֵמוּרֵי קָדְשֵׁי קָדָשִׁים. שָׁתִיתִי יֵינִי עִם חֲלָבִי, אֵלּוּ הַנְּסָכִים וְאֵמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים. אִכְלוּ רֵעִים, זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים, אֵלּוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא שֶׁנִּשְׂתַּכְּרוּ בְּצָרָתָן. אָמַר רַבִּי אִידִי בְּקֵשׁ דָּוִד לְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹ כְּקָרְבָּנָן שֶׁל נְשִׂיאִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים סו, טו): עֹלוֹת מֵחִים אַעֲלֶה לָךְ וגו', אֵיזֶהוּ קָרְבָּן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ פָּרִים וְאֵילִים וַעֲתוּדִים, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה קָרְבָּן שֶׁל נְשִׂיאִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר ז, יז): וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵינָא, לָמָּה הוּא קוֹרֵא אֶל הַנְּשִׂיאִים רֵעִים, אֶלָּא שֶׁכִּבְּנוּ לְהַאֲהִיבָן וּלְקָרְבָן, וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵינָא, בְּכָל מָקוֹם אֵין הַיָּחִיד מֵבִיא קְטֹרֶת בִּנְדָבָה, וְכָאן קְטֹרֶת בִּנְדָבָה. בְּכָל מָקוֹם אֵין הַיָּחִיד מֵבִיא חַטָּאת נְדָבָה, וְכָאן חַטָּאת נְדָבָה. בְּכָל מָקוֹם אֵין קָרְבַּן יָחִיד דּוֹחֶה טֻמְאָה וְשַׁבָּת, וְכָאן קָרְבַּן יָחִיד דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה. בְּכָל מָקוֹם אֵין הַיָּחִיד מֵבִיא חַטָּאת אֶלָּא עַל חֵטְא, וְכָאן הַיָּחִיד מֵבִיא חַטָּאת שֶׁלֹּא עַל חֵטְא. דָּבָר אַחֵר אִכְלוּ רֵעִים אֵלּוּ הַנְּשִׂיאִים, שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים אֵלּוּ הַנְּסָכִים. דָּבָר אַחֵר, אִכְלוּ רֵעִים, אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה וְזִמֵּן הָאוֹרְחִין, וְנָפַל הַשֶּׁרֶץ לְתוֹךְ הַתַּמְחוּי, שְׁאֲלוּ מְשַׁךְ הַמֶּלֶךְ אֶת יָדוֹ הָיוּ הַכֹּל מוֹשְׁכִין אֶת יְדֵיהֶם, פָּשַׁט הַמֶּלֶךְ אֶת יָדוֹ, וּפָשְׁטוּ הַכֹּל אֶת יְדֵיהֶם. אָמַר רַבִּי יַנַּאי לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה וְזִמֵּן אוֹרְחִין אֶצְלוֹ, וְהָיָה מַחֲזִיר עֲלֵיהֶם וְאוֹמֵר לָהֶם יֶעֱרַב לָכֶם וִיבָסֵם לָכֶם. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה וְזִמֵּן אוֹרְחִין אֶצְלוֹ, לִכְשֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ אָמַר טְלוּ מָנָה זוֹ יָפָה וּתְנוּ לְבַעַל הַבַּיִת, אַף הָכָא כֵּן, בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה אָרִיתִי מוֹרִי עִם בָּשָׂמִי אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם דְּבְשִׁי, אַף אַתּוּן אִכְלוּן. שָׁתִיתִי יֵינִי עִם חֲלָבִי, אַף אַתּוּן שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים.

פרק ב

א אֲנִי יְשֵׁנָה, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲנִי יְשֵׁנָה מִן הַמִּצְוֹוֹת, וְלִבִּי עֵר לִגְמִילוּת חֲסָדִים. אֲנִי יְשֵׁנָה מִן הַצְּדָקוֹת, וְלִבִּי עֵר לַעֲשׂוֹתָן. אֲנִי יְשֵׁנָה מִן הַקְּרָבָנוֹת, וְלִבִּי עֵר לִקְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה. אֲנִי יְשֵׁנָה מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְלִבִּי עֵר לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. אֲנִי יְשֵׁנָה מִן הַקֵּץ, וְלִבִּי עֵר לַגְּאֻלָּה. אֲנִי יְשֵׁנָה מִן הַגְּאֻלָּה, וְלִבּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֵר לְגָאֳלֵנִי. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אֵיכָן מָצִינוּ שֶׁנִּקְרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מִן הָדִין קְרָא, דִּכְתִיב (תהלים עג, כו): צוּר לְבָבִי וְחֶלְקִי אֱלֹהִים לְעוֹלָם.

ב קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק, עַל יְדֵי מֹשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר (שמות יא, ד): וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם. פִּתְחִי לִי, רַבִּי יַסָּא אָמַר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, פִּתְחוּ לִי פֶּתַח אֶחָד שֶׁל תְּשׁוּבָה כְּחַדָּה שֶׁל מַחַט, וַאֲנִי פּוֹתֵחַ לָכֶם פְּתָחִים שֶׁיִּהְיוּ עֲגָלוֹת וּקְרוֹנִיּוֹת נִכְנָסוֹת בּוֹ. רַבִּי תַּנְחוּמָא וְרַבִּי חוּנְיָא וְרַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ, כְּתִיב (תהלים מו, יא): הַרְפּוּ וּדְעוּ כִּי אָנֹכִי אֱלֹהִים וגו', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל הַרְפּוּ מִמַּעֲשֵׂיכֶם הָרָעִים וּדְעוּ כִּי אָנֹכִי אֱלֹהִים. רַבִּי לֵוִי אָמַר אִלּוּ הָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד, מִיָּד הֵן נִגְאָלִין, וּמִיָּד בֶּן דָּוִד בָּא, מַה טַּעַם (תהלים צה, ז): כִּי הוּא אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ הַיּוֹם אִם בְּקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי לֵוִי אָמְרֵי אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, הַרְפּוּ מִמַּעֲשֵׂיכֶם הָרָעִים וַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה כְּהֶרֶף עַיִן, וּדְעוּ כִּי אָנֹכִי אֱלֹהִים. אֲחוֹתִי, שֶׁנִּתְאַחוּ לִי בְּמִצְרִים בִּשְׁתֵּי מִצְוֹוֹת, בְּדַם הַפֶּסַח וּבְדַם הַמִּילָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל טז, ו): וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמַיִךְ וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי וֶאֱמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי זֶה דַּם הַפֶּסַח, וְאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי זֶה דַּם הַמִּילָה. רַעְיָתִי, שֶׁרִעוּ אוֹתִי בַּיָּם וְאָמְרוּ (שמות טו, ב): זֶה אֵלִי. וְאַנְוֵהוּ, (שמות טו, יח): ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד, יוֹנָתִי, בְּמָרָה, שֶׁמְּשָׁם נִצְטַוּוּ וְנִצְטַיְּנוּ בְּכָל הַמִּצְוֹוֹת וּצְדָקוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כְּיוֹנָה זוֹ שֶׁמְּצַיֶּנֶת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות טו, כה): שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט. תַּמָּתִי, תַּמּוּתִי שֶׁנִּתַּתַּמְּמוּ עִמִּי בְּסִינַי, וְאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. רַבִּי יַנַּאי אָמַר תְּאוֹמָתִי, כְּבֶיכוֹל לֹא אֲנִי גְּדוֹלָה מִמֶּנָּה וְלֹא הִיא גְּדוֹלָה מִמֶּנִּי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי תְּאוֹמָתִי מָה הַתְּאוֹמִים הַלָּלוּ אִם חוֹשֵׁשׁ אֶחָד מֵהֶן בְּרֹאשׁוֹ חֲבֵרוֹ מַרְגִּישׁ, כָּךְ כְּבֶיכוֹל אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (תהלים צא, טו): עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה. שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא טָל, עַל שֵׁם (תהלים סח, ט): אֶרֶץ רָעָשָׁה אַף שָׁמַיִם נָטְפוּ. קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה, עַל שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ה, ד): גַּם עָבִים נָטְפוּ מָיִם.

פרק ג

א פָּשַׁטְתִּי אֶת כֻּתָּנְתִּי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֲפִלּוּ תַּמָּה שֶׁבַּתַּמּוֹת יוֹדַעַת לִפְשֹׁט וְלִלְבֹּשׁ, וְאַתְּ אֲמַרְתְּ פָּשַׁטְתִּי אֶת כֻּתָּנְתִּי, רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרֵי יוֹם שֶׁנִּזְדַּוֵּג לָהֶם נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע

לְיִשְׂרָאֵל פָּשַׁט מֵהֶם שְׁנֵי לְבוּשִׁים גְּדוֹלִים, לְבוּשׁ כְּהֻנָּה וּלְבוּשׁ מַלְכוּת. רָחַצְתִּי אֶת רַגְלַי, מִטְּנוּפָּךְ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, יוֹדַעַת הָיִיתִי שֶׁאָבָק שֶׁל אוֹתוֹ מָקוֹם מַשִּׁיאֵנִי לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי כֵן דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן הַחוֹר. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, וְכִי מַה טִּיבוֹ שֶׁל חוֹר זֶה לִהְיוֹת מְגַדֵּל שְׂרָצִים, אֶלָּא כָּךְ אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל נִסִּים שֶׁעָשִׂיתָ לִי עַל יְדֵי כוֹרֶשׁ, לֹא הָיָה מוּטָב לַעֲשׂוֹתָן לִי עַל יְדֵי דָנִיֵּאל, וְעַל יְדֵי אָדָם צַדִּיק, אַף עַל פִּי כֵן, מֵעַי הָמוּ עָלָיו. אָמַר רַבִּי עֻזְרִיָּה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גָּזַר טַב אֲנָא, אַתּוּן אָמְרִין וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו, גַּם אֲנִי אָמַרְתִּי (ירמיה ד, יט): מֵעַי מֵעַי אוֹחִילָה. דָּבָר אַחֵר פָּשַׁטְתִּי אֶת כָּתָנְתִּי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ, אֲפִלּוּ תַּמָּה שֶׁבַּתַּמּוּת יוֹדַעַת לִפְשׁוֹט וְלִלְבּשׁ, וְאַתְּ אֲמַרְתְּ פָּשַׁטְתִּי אֶת כָּתָנְתִּי אֵיכָכָה אֶלְבָּשֶׁנָּה, אֶלָּא מַהוּ וָזֶה, לְפִי שֶׁשִּׁנַּת הָעֲצֶרֶת עֲרֵבָה, וְהַלַּיְלָה קְצָרָה, אָמַר רַבִּי יוּדָן אַף פּוּרְטָעְנָא לֹא עָקְצָה בָהֶם. רָחַצְתִּי אֶת רַגְלַי, מִטְּנוּפָּךְ שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, יוֹדַעַת הָיִיתִי שֶׁאָבָק שֶׁל אוֹתוֹ הַמָּקוֹם מַשִּׁיאֵנִי לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי כֵן דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן הַחוֹר. אָמַר רַבִּי אַמֵּי כְּעֵנִי שֶׁמְּבַקֵּשׁ צְדָקָה, אַף עַל פִּי כֵן וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו וְהוּא אָמַר לִי (ירמיה לא, יט): הָמוֹ מֵעַי לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם ה'.

פרק ה

א קָמְתִּי אֲנִי לְפִתְחַ לְדוֹדִי, קָמְתִּי אֲנִי וְלֹא אֻמּוֹת הָעוֹלָם, תִּרְגֵּם רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֱבוּנָה קַמֵּי רַבִּי יִצְחָק, כְּתִיב (עזרא א, ה): וַיָּקוּמוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לִיהוּדָה וּבִנְיָמִן וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וגו'. לִיהוּדָה שֶׁהוּא מֶלֶךְ, וּבִנְיָמִן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחֶלְקוֹ, לַכֹּהֲנִים מִפְּנֵי הָעֲבוֹדָה, וְלַלְוִיִּם מִפְּנֵי הַדּוּכָן. לְפִתְחַ לְדוֹדִי בִּתְשׁוּבָה. וְיָדַי נָטְפוּ מוֹר מְרֹרִים, דְּגָזַר כּוֹרֶשׁ וַאֲמַר דַּעֲבַר פְּרָת עֲבַר וּדְלָא עֲבַר לָא יִעְבַּר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כְּתִיב (ישעיה יג, י): חְשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ בְּצֵאתוֹ, לְוַוי הֲוָה קְבֵל הַהוּא יוֹמָא וְלָא דָּנְחָה, יָצָא כֹּרֶשׁ לְטַיֵּל בַּמְּדִינָה וְרָאָה הַמְּדִינָה שׁוֹמֶמֶת, אָמַר מַה טִּיבָהּ שֶׁל מְדִינָה זוֹ שׁוֹמֶמֶת, אֵיכָן הֵם הַזֶּהֳבִים, אֵיכָן הֵם הַכַּסְפִּים, אָמְרֵי לֵיהּ וְלָאו אַתְּ הוּא דְּגָזַרְתְּ וַאֲמַרְתְּ כָּל יְהוּדָאִין יִפְקוּן וְיִבְנוּן בֵּית מַקְדְּשָׁא, מְנָהוֹן דְּהָבִים וּמְנָהוֹן כַּסְפִּים, הָא דְסָלְקִין לְמִבְנָא מַקְדְּשָׁא, בְּהַהִיא שַׁעְתָּא גְּזַר וַאֲמַר, דַּעֲבַר פְּרָת עֲבַר, דְּלָא עֲבַר לָא יִעְבַּר. דָּנִיֵּאל וְסִיעָתוֹ וַחֲבוּרָתוֹ עָלוּ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ, מוּטָב שֶׁנֹּאכַל סְעוּדַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּנְבָרֵךְ עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עֶזְרָא וְסִיעָתוֹ וַחֲבוּרָתוֹ לֹא עָלוּ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. וְלָמָּה לֹא עָלָה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עֶזְרָא, שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְבָרֵר תַּלְמוּדוֹ לִפְנֵי בָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה, וְיַעֲלֶה בָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה, אֶלָּא אָמְרֵי בָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה אָדָם גָּדוֹל וְיָשִׁישׁ הָיָה וַאֲפִלּוּ בְּגַלְקִטִיקָא לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִטָּעֵן. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִקְּדֶשׁ הַבַּיִת שֶׁלֹּא עָלָה עֶזְרָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, שֶׁאִלּוּ עָלָה עֶזְרָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה לַשָּׂטָן לְקַטְרֵג וְלוֹמַר מוּטָב שֶׁיִּשַּׁמֵּשׁ עֶזְרָא בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה, מִלְּשַׁמֵּשׁ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק כֹּהֵן גָּדוֹל, וְיְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל בֶּן כֹּהֵן גָּדוֹל, אֲבָל עֶזְרָא עַל יְדֵי שֶׁהָיָה אָדָם צַדִּיק,

לֹא הָיָה רָאוּי לְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה כְּמוֹתוֹ. אָמַר רַבִּי סִימוֹן קָשָׁה הִיא שַׁלְשֶׁלֶת יוֹחָסִין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהֵעָקֵר מִמְּקוֹמָהּ. עַל כַּפּוֹת הַמַּנְעוּל, שֶׁמִּשָּׁם נִנְעָל פְּרָת לִפְנֵיהֶם. דָּבָר אַחֵר קָמְתִּי אֲנִי וְלֹא אֻמּוֹת הָעוֹלָם, לְפִתּוֹחַ לְדוֹדִי בִּתְשׁוּבָה, וְיָדַי נָטְפוּ מוֹר מָרִירִים, שֶׁאָמַרְתִּי לָעֵגֶל (שמות לב, ד): אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל. וְאָצְבְּעֹתַי מוֹר עֹבֵר, אַף עַל פִּי כֵן מוֹר עֹבֵר עַל מְרָרִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, יד): וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה וגו'. עַל כַּפּוֹת הַמַּנְעוּל, שֶׁמִּשָּׁם נִנְעַל בִּפְנֵיהֶם שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

פרק ו

א פָּתַחְתִּי אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי חָמַק עָבָר, נִתְחַטָּא, נִתְמַלֵּא עָלַי עֶבְרָה. נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ, בְּדִבּוּרוֹ שֶׁל כּוֹרֵשׁ, דְּגָזַר דְּלָא עָבַר פָּרָת לָא יִעְבַּר. בִּקַּשְׁתִּיהוּ וְלֹא מְצָאתִיהוּ קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי. דָּבָר אַחֵר פָּתַחְתִּי אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי חָמַק עָבָר, נִתְחַטָּא, נִתְמַלֵּא עָלַי עֶבְרָה כְּאִשָּׁה עֲבֵרָת. נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ, בְּדִבּוּרוֹ, מִקּוֹל דִּבּוּרוֹ הָרִאשׁוֹן שֶׁאָמַר (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ. בִּקַּשְׁתִּיהוּ וְלֹא מְצָאתִיהוּ קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי.

פרק ז

א מְצָאֻנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר, זֶה (עזרא ה, ג): תַּתְּנַי פַּחַת עֲבֶר נַהֲרָה וַחֲבֵרָיו. הִכּוּנִי פְצָעוּנִי, (עזרא ד, ו): כָּתְבוּ שִׂטְנָה עַל יֹשְׁבֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם. נָשְׂאוּ אֶת רִדְידִי מֵעָלַי שֹׁמְרֵי הַחֹמוֹת, חוֹמוֹתֶיהָ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא לְשֶׁעָבַר הָיְתָה נִבְנָה הַחוֹמָה אֶבֶן שְׁמוֹנָה אַמּוֹת, וְאֶבֶן עֶשֶׂר אַמּוֹת, בְּרֹם הָכָא (עזרא ה, ח): וְהוּא מִתְבַּנֶא אֶבֶן גְּלָל, וְאֶבֶן דְּגַלְגּוּל. דָּבָר אַחֵר מְצָאֻנִי הַשֹּׁמְרִים, שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, דִּכְתִיב בֵּהוֹ (דברים לג, ט): כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ. הַסֹּבְבִים בָּעִיר, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (שמות לב, כז): עִבְרוּ וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לָשַׁעַר. הִכּוּנִי פְצָעוּנִי, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (שמות לב, כז): וְהִרְגוּ אִישׁ אֶת אָחִיו. נָשְׂאוּ אֶת רִדְידִי מֵעָלַי, זֶה הַזַּיִן. תְּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי זַיִן שֶׁנִּתַּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בְּחוֹרֵב, שֵׁם הַמְפֹרָשׁ הָיָה חָקוּק עָלָיו, וְכֵיוָן שֶׁחָטְאוּ נִטַּל מֵהֶם, כֵּיצַד נִטַּל מֵהֶם, רַבִּי אַיְבוּ אָמַר מַלְאָךְ יָרַד וּקְלָפוֹ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי מֵאֵלָיו הָיָה נִקְלָף. שֹׁמְרֵי הַחֹמוֹת, שׁוֹמְרֵי חוֹמוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה.

פרק ח

א הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם, מַה תַּגִּידוּ לוֹ שֶׁחוֹלַת אַהֲבָה אָנִי, מַה חוֹלָה זוֹ מְצַפָּה לִרְפוּאָה, כָּךְ הַדּוֹר שֶׁבְּמִצְרַיִם מְצַפֶּה לַגְּאֻלָּה.

פרק ט

א מַה דּוֹדֵךְ מִדּוֹד הַיָּפָה בַּנָּשִׁים, אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים לְיִשְׂרָאֵל, מַה דּוֹדֵךְ מִדּוֹד, מָה אֱלוֹהַּ הוּא מֵאֱלוֹהוּת, מַה פַּטְרוֹן הוּא מִפַּטְרוֹנִין. יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם, דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם. צַח לִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וגו', וְאָדוֹם לְמִצְרַיִם. צַח לִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, יב): וְעָבַרְתִּי

בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וגו', וְאָדוֹם לְמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, כז): וַיְנַעֵר ה' אֶת מִצְרַיִם. צַח לִי בַּיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, כט): וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם, וְאָדוֹם לִי בַּיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, כז): וַיְנַעֵר ה' אֶת מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם. צַח לִי בָּעוֹלָם הַבָּא, וְאָדוֹם לִי בָּעוֹלָם הַזֶּה. רַבִּי לֵוִי בַּר חַיְתָא אָמַר בָּהּ תְּלַת, צַח לִי בְּשַׁבָּת, וְאָדוֹם לִי כָּל יְמֵי הַשַּׁבָּת. צַח לִי בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְאָדוֹם לִי כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה. צַח לִי בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאָדוֹם לִי בָּעוֹלָם הַבָּא. דָּגוּל מֵרְבָבָה, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם מַעֲטִיפָתוֹ נִכָּר, בְּרַם הָכָא, הוּא אֵשׁ, מִשְׁרָתָיו אֵשׁ, (דברים לג, ב): וְאִתָּא מֵרִבְבוֹת קֹדֶשׁ, וְאוֹת הוּא בְּתוֹךְ רִבְבוֹת קֹדֶשׁ.

פרק יא

א רֹאשׁוֹ כֶּתֶם פָּז, רֹאשׁוֹ זוֹ הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, כב): ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ. רַבִּי חוּנְיָא בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ שְׁנֵי אֲלָפִים שָׁנָה קָדְמָה הַתּוֹרָה לִבְרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם, מַה טַּעַם (משלי ח, ל): וָאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אָמוֹן וָאֶהְיֶה שַׁעֲשׁוּעִים יוֹם יוֹם, וְיוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלֶף שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צ, ד): כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר. כֶּתֶם פָּז, אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, יא): הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב, קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים, זֶה הַסִּרְגּוּל. שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב, אֵלּוּ הָאוֹתִיּוֹת. דָּבָר אַחֵר קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים, תְּלֵי תְּלֵים. דָּבָר אַחֵר, רַבִּי עֲזַרְיָה אוֹמֵר אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאַתָּה רוֹאֶה אוֹתָם שֶׁהֵם קוֹצִים בַּתּוֹרָה, הֵן קְוֻצֵּי קְוֻצִּים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמְרִים תְּלֵי תְּלֵים. דָּבָר אַחֵר, רַבִּי עֲזַרְיָה אוֹמֵר אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאַתָּה רוֹאֶה אוֹתָם שֶׁהֵן קוֹצִין בַּתּוֹרָה, תְּלֵי תְּלֵים הֵן. בְּמִי הֵן מִתְקַיְּמוֹת, שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב, בְּמִי שֶׁהוּא מַשְׁכִּים וּמַעֲרִיב בָּהֶן. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אֵין גְּרָנָהּ שֶׁל תּוֹרָה אֶלָּא בַּלַּיְלָה, מַה טַּעַם (משלי לא, טו): וַתָּקָם בְּעוֹד לַיְלָה, וּכְתִיב (איכה ב, יט): קוּמִי רֹנִּי בַלַּיְלָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, עַל שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע א, ח): וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ יָפֶה לִמְּדַנִי רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאֵין גְּרָנָהּ שֶׁל תּוֹרָה אֶלָּא בַּלַּיְלָה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ כַּד הֲוֵינָא לְעֵי בְּאוֹרַיְתָא בִּימָמָא, בַּלֵּילָה הֲוָה מַנְהֲרָא לִי, דִּכְתִיב: וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה.

ב רַבִּי יוֹחָנָן דְּצִפְּרִין פְּתַר קְרָא בִּתְלוּלְיוֹת שֶׁל עָפָר, מִי שֶׁהוּא טִפֵּשׁ מַהוּ אוֹמֵר מִי יָכוֹל לִקְצוֹת אֶת זֶה, מִי שֶׁהוּא פִּקֵּחַ מַהוּ אוֹמֵר, הֲרֵינִי קוֹצֶה שְׁתֵּי מַשְׁפֵּלוֹת בַּיּוֹם וּשְׁתֵּי מַשְׁפֵּלוֹת בַּלַּיְלָה וּלְמָחָר כֵּן, עַד שֶׁאֲנִי קוֹצֶה אֶת כֻּלָּהּ. כָּךְ מִי שֶׁהוּא טִפֵּשׁ אוֹמֵר מִי הוּא יָכוֹל לִלְמֹד כָּל הַתּוֹרָה, נְזִיקִין שְׁלֹשִׁים פְּרָקִים, כֵּלִים שְׁלֹשִׁים פְּרָקִים. וְהֶחָכָם אוֹמֵר הֲרֵינִי לוֹמֵד שְׁתֵּי הֲלָכוֹת הַיּוֹם וּשְׁתַּיִם לְמָחָר עַד שֶׁאֲנִי לוֹמְדָהּ כֻּלָּהּ. אָמַר רַבִּי יַנַּאי (משלי כד, ז): רָאמוֹת לָאֱוִיל חָכְמוֹת, לְכִכָּר נָקוּב שֶׁתְּלוּי בַּאֲוִירוֹ שֶׁל בַּיִת, הַטִּפֵּשׁ אוֹמֵר מִי יָכוֹל לְהוֹרִיד לָזֶה, וְהַפִּקֵּחַ אוֹמֵר וְלֹא אַחֵר תְּלָאוֹ, אֶלָּא הֲרֵינִי מֵבִיא שְׁנֵי קָנִים וּמְחַבְּרָן זֶה עִם זֶה עַד שֶׁאֲנִי

מוֹרִידוֹ. כָּךְ הַטִּפֵּשׁ אוֹמֵר מִי יָכוֹל לִלְמֹד הַתּוֹרָה שֶׁבְּלֵב רַבִּי, וְהַפִּקֵּחַ אוֹמֵר וְהוּא לֹא מֵאַחֵר לְמָדָהּ, הֲרֵינִי לוֹמֵד הַיּוֹם שְׁתֵּי הֲלָכוֹת וּשְׁתַּיִם לְמָחָר, עַד שֶׁאֲנִי לוֹמֵד הַתּוֹרָה שֶׁל חָכָם זֶה. אָמַר רַבִּי לֵוִי לִקְרֶסְטָל נָקוּב שֶׁשָּׁכְרוּ בְּעָלָיו פּוֹעֲלִים לְמַלְּאוֹתוֹ מַיִם, אוֹמֵר הַטִּפֵּשׁ מָה אֲנִי מוֹעִיל, מַכְנִיס בְּזוֹ וּמוֹצִיא בְּזוֹ, וְהַפִּקֵּחַ אוֹמֵר וְלֹא שְׂכָרִי אֲנִי נוֹטֵל, וְלֹא שְׂכַר כָּל חָבִית וְחָבִית אֲנִי נוֹטֵל מִבַּעַל הַבַּיִת. כָּךְ הַטִּפֵּשׁ אוֹמֵר הֲרֵינִי לוֹמֵד תּוֹרָה וּמְשַׁכְּחָהּ מָה אֲנִי מוֹעִיל, וְהַפִּקֵּחַ אוֹמֵר וְלֹא שְׂכַר יְגִיעָה נוֹתֵן לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאַתְּ רוֹאֶה קוֹצִין בַּתּוֹרָה, תְּלֵי תְּלִים הֵן, יְכוֹלוֹת הֵן לְהַחְרִיב אֶת הָעוֹלָם וְלַעֲשׂוֹתוֹ תֵּל, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים יג, יז): תֵּל עוֹלָם. כְּתִיב (דברים ו, ז): שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, אִם תַּעֲשֶׂה מִן הַדַּל"ת רי"ש, תַּחֲרִיב לְכָל הָעוֹלָם, (שמות לד, יד): לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר, אִם תַּחֲלִיף רי"ש בְּדַל"ת, תַּחֲרִיב הָעוֹלָם. כְּתִיב (ויקרא כב, ב): וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי, אִם תַּחֲלִיף חי"ת לְה"א תַּחֲרִיב הָעוֹלָם, כְּתִיב (ישעיה ח, יז): וְחִכִּיתִי לַה', אִם תַּחֲלִיף חי"ת לְה"א תַּחֲרִיב הָעוֹלָם, כְּתִיב (תהלים קנ, ו): כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ, אִם תַּחֲלִיף ה"א לְחי"ת תַּחֲרִיב הָעוֹלָם, כְּתִיב (ירמיה ה, יב): כִּחֲשׁוּ בַּה', אִם תַּחֲלִיף בי"ת לְכ"ף תַּחֲרִיב הָעוֹלָם, כְּתִיב (הושע ה, ז): בַּה' בָּגָדוּ כִּי בָנִים זָרִים יָלָדוּ, אִם תַּחֲלִיף בי"ת, לְכ"ף תַּחֲרִיב הָעוֹלָם, כְּתִיב (שמואל א ב, ב): אֵין קָדוֹשׁ כַּה' כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ בַּר כַּהֲנָא הַכֹּל בָּלָה וְאַתְּ לֹא בָלֶה, כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ, אֵין לְבַלּוֹתָךְ.

ג שְׁחוֹרוֹת כָּעוֹרֵב. רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי בַּר הַדְרִין וְרַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי קְרוֹבָה אָמַר, אֲפִלּוּ אִם מִתְכַּנְּשִׁין כָּל בָּאֵי עוֹלָם לְהַלְבִּין כָּנָף אֶחָד מִן הָעוֹרֵב אֵינָן יְכוֹלִין, כָּךְ אִם מִתְכַּנְּשִׁין כָּל בָּאֵי עוֹלָם לְעָקֹר יו"ד שֶׁהוּא קָטָן הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, אֵינָן יְכוֹלִין, מִמִּי אַתְּ לָמֵד מִשְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲקֹר יו"ד מִן הַתּוֹרָה עָלָה קַטֵּיגּוֹרוֹ, וּמִי קְטָרֵג, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר יו"ד שֶׁבְּיִרְבָּה קְטָרֵג. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אוֹמֵר סֵפֶר מִשְׁנֶה תּוֹרָה עָלָה וְנִשְׁתַּטַּח לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כְּתַבְתָּ בְּתוֹרָתְךָ דְּיֵתֵיקֵי שֶׁמִּקְצָתָהּ בְּטֵלָה כֻּלָּהּ בְּטֵלָה, שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ מְבַקֵּשׁ לַעֲקֹר יו"ד שֶׁבַּתּוֹרָה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֵךְ, הֲרֵי שְׁלֹמֹה בָּטֵל וּמֵאָה כַּיּוֹצֵא בּוֹ וְיו"ד שֶׁבְּךָ אֵינוֹ בָּטֵל לְעוֹלָם.

ד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר יו"ד שֶׁבְּשָׂרַי עָלָה וְנִשְׁתַּטַּח לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָמַר, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם עֲקַרְתַּנִי מִשְׁמָהּ שֶׁל צַדֶּקֶת זוֹ. אֶשֶׁת צַדִּיק זֶה אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְקָרָאתָ שְׁמָהּ שָׂרָה. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֵךְ, מִתְּחִלָּה הָיִיתָ בְּסוֹפָן שֶׁל אוֹתִיּוֹת וּבְשֵׁם נִקֵּבָה, עַכְשָׁו אֲנִי נוֹתֶנְךָ בִּשְׁמוֹ שֶׁל זָכָר וּבָרֹאשׁוֹן שֶׁל אוֹתִיּוֹת, בְּצַדִּיק שֶׁבָּעוֹלָמִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר יג, טז): וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר אֲבוּנָה בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא, לְעֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה דוֹרוֹת הָיָה אל"ף קוֹרֵא תִּגָּר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם נָתַתָּנִי

בְּרֹאשׁ הָאוֹתִיּוֹת וְלֹא בָרָאתָ בִּי הָעוֹלָם אֶלָּא בְּבִי"ת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א, א): בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹלָמִי וּמְלוֹאוֹ לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא בִּזְכוּת הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג, יט): ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ, לְמָחָר אֲנִי נִגְלֶה וְנוֹתֵן הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל וַאֲנִי נוֹתֶנְךָ בָּרִאשׁוֹן שֶׁל דִּבְּרוֹת, וּבְךָ אֶפְתַּח תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ. בַּר חוֹטָא אָמַר לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ אל"ף, שֶׁהוּא מַסְכִּים מֵאֶלֶף דּוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קה, ח): דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר.

ה רַבִּי יְהוּדָה פָּתַר קְרָא בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, תַּלְתַּלִּים שְׁחוֹרוֹת כָּעוֹרֵב, אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאִין כְּעוּרִין וּשְׁחוֹרִין בָּעוֹלָם הַזֶּה, לֶעָתִיד לָבוֹא (נחום ב, ה): מַרְאֵיהֶן כַּלַּפִּידִים כַּבְּרָקִים יְרוּצֻצוּ. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק פָּתַר קְרָא בְּפָרְשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה, תַּלְתַּלִּים שְׁחוֹרוֹת כָּעוֹרֵב, אֵלּוּ תַּלְמוּדוֹת שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנִּרְאוֹת כְּעוּרוֹת וּשְׁחוֹרוֹת מִלְּאָמְרָן בָּרַבִּים, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲרֵבוֹת הֵן עָלַי, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (מלאכי ג, ד): וְעָרְבָה לַה' מִנְחַת יְהוּדָה. תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵּן הַדָּבָר, שֶׁהֲרֵי פָּרָשַׁת זָב וְזָבָה לֹא נֶאֶמְרוּ שְׁתֵּיהֶן כְּאֶחָד, אֶלָּא זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְזוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טו, ב כה): אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ וגו' וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ.

ו אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, תּוֹרָה שֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיְתָה עוֹרָהּ שֶׁל אֵשׁ לְבָנָה, וּכְתוּבָה בְּאֵשׁ שְׁחוֹרָה, הֵיא אֵשׁ וַחֲצוּבָה מֵאֵשׁ, וְהֵיא מוּכְלֶלֶת בְּאֵשׁ, וּנְתוּנָה בְּאֵשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים לג, ב): מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ.

פרק יב

א עֵינָיו כְּיוֹנִים, עֵינָיו אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין, שֶׁהֵם עֵינַיִם לָעֵדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו, כד): וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה, מָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֵבָרִים יֵשׁ בּוֹ בָּאָדָם וְכֻלָּן הוֹלְכִין אַחַר הָעֵינַיִם, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵין יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִסַּנְהֶדְרִין שֶׁלָּהֶן. עַל אֲפִיקֵי מָיִם, שֶׁהֵם אֲפִיקִים עַל מֵימֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה, דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בַּר עוּקְבָא דִּבְרֵי תוֹרָה מַגְבִּירִין הֵם לְכָל מִי שֶׁהוּא עוֹסֵק בָּם כָּל צָרְכָּן. רְחָצוֹת בֶּחָלָב, אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת שֶׁהֵן רוֹחֲצִין אוֹתָן בַּשִּׁנַּיִם, עַד שֶׁעוֹשִׂים אוֹתָהּ נְקִיִּים כְּחָלָב. יֹשְׁבוֹת עַל מְלֵאת, מְלֵאתָהּ שֶׁל תּוֹרָה.

ב דָּבָר אַחֵר, יֹשְׁבוֹת עַל מְלֵאת, עַל מְלֵאתָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה א, כא): מְלֵאתִי מִשְׁפָּט. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָא רַבָּה אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, מְנַיִן מְלֵאתִי. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא עַל מְלֵאת, זֶה מְמַלֵּא מִקְצַת דָּבָר, וְזֶה מְמַלֵּא מִקְצַת דָּבָר, עַד שֶׁתְּהֵא הֲלָכָה יוֹצְאָה כְּמִין לְבָנוֹן. דְּאָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא זֶה מַלְחִים מִקְצַת דָּבָר, וְזֶה מַלְחִים מִקְצַת דָּבָר עַד שֶׁתְּהֵא הֲלָכָה יוֹצְאָה כְּמִין לְחָיַיִם.

פרק יג

א לְחָיו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם, אָמַר רַבִּי יַנַּאי בְּיוֹמוֹי דִּזְמַנְיִין תַּרְתֵּין חַבּוּרָן וַהֲוֵינַן נָפְקִין וְלָעַיִין בְּאוֹרָיְיתָא בַּהֲדָא אִסְטָרִין, וְלֹא כְטַעַם שֶׁהָיְתָה זוֹ אוֹמֶרֶת זוֹ אוֹמֶרֶת. מִגְדְּלוֹת מֶרְקָחִים, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא מַה מִּגְדְּלוֹת הָרֶקַח הַזֶּה יֵשׁ בּוֹ מִכָּל מִינֵי בְּשָׂמִים, כָּךְ תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ לִהְיוֹת מָלֵא מִקְרָא מִשְׁנָה וְתַלְמוּד וַהֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת כְּהַנָּה וּלְוָיָה מִיַּעֲקֹב. שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים, זֶה תַּלְמִיד חָכָם הָרָגִיל בְּמִשְׁנָתוֹ, שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נוֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר, זֶה תַּלְמִיד שֶׁאֵינוֹ רָגִיל בְּמִשְׁנָתוֹ, שֶׁשְּׁפָתָיו נוֹטְפוֹת מוֹר, אַף עַל פִּי כֵן, עוֹבֵר הוּא, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵר תַּלְמוּדוֹ.

פרק יד

א יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב, אֵלּוּ לוּחוֹת הַבְּרִית, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, טז): וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה, גְּלִילֵי זָהָב, אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, יא): הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר נְחֶמְיָה, מַעֲשֶׂה נִסִּים הָיוּ נִגְלָלִין הָיוּ שֶׁל סַנְפִּירִינוֹן הָיוּ וְהָיוּ נִגְלָלִין. רַבִּי מְנַחֲמָא בְּשֵׁם רַבִּי אָבוּן אָמַר וַחֲצוּבִין מִגַּלְגַּל חַמָּה הָיוּ. כֵּיצַד הָיוּ כְתוּבִין, חֲמִשָּׁה עַל לוּחַ זֶה וַחֲמִשָּׁה עַל לוּחַ זֶה, עַל שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר: יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב, כְּדִבְרֵי רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ד, יג): וַיַּכְתֵּבֵם עַל שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים. וְרַבָּנָן אָמְרֵי עֲשָׂרָה עַל לוּחַ זֶה וַעֲשָׂרָה עַל לוּחַ זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, יג): וַיַּגֶּד לָכֶם אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים וַיִּכְתְּבֵם עַל שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אָמַר עֶשְׂרִים עַל לוּחַ זֶה וְעֶשְׂרִים עַל לוּחַ זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּכְתְּבֵם עַל שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים, עֶשְׂרִים עַל לוּחַ זֶה וְעֶשְׂרִים עַל לוּחַ זֶה. רַבִּי סִימַאי אוֹמֵר אַרְבָּעִים עַל לוּחַ זֶה וְאַרְבָּעִים עַל לוּחַ זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, טו): לֻחֹת כְּתֻבִים מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה, טַטְרוֹנָא.

ב חֲנַנְיָה בֶּן אֲחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר בֵּין כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר, פָּרְשִׁיּוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה הָיוּ כְתוּבִין. רַבִּי יוֹחָנָן כַּד הֲוָה פָּשֵׁיט קְרִיָה וַהֲוָה מָטֵי בְּדֵין פְּסוּקָא מְמַלְּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ, הֲוָה אָמַר יָפֶה לִמְּדַנִי בֶּן אֲחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מַה גַּלִּים הַלָּלוּ בֵּין גַּל גָּדוֹל לְגַל גָּדוֹל גַּלִּים קְטַנִּים, כָּךְ בֵּין כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר פָּרְשִׁיּוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה הָיוּ כְתוּבִים. מְמַלְּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ, זֶה הַתַּלְמוּד, שֶׁהוּא כַּיָּם הַגָּדוֹל, הֲדָא דְאַתְּ אָמַר (יונה א, ג): תַּרְשִׁישָׁה, הֲדָא מַה דְאַתְּ אָמַר (קהלת א, ז): כָּל הַנְּחָלִים הֹלְכִים אֶל הַיָּם. מֵעֵי עֶשֶׂת שֵׁן, זוֹ תּוֹרַת כֹּהֲנִים, מָה הַכָּרֵס הַזֶּה הַלֵּב מִכָּאן וְהַכְּרָעַיִם מִכָּאן וְהוּא בַּתָּוֶךְ, כָּךְ תּוֹרַת כֹּהֲנִים, שְׁנֵי סְפָרִים מִכָּאן וּשְׁנַיִם מִכָּאן וְהוּא בָּאֶמְצַע. עֶשֶׂת שֵׁן, מַה עֶשֶׂת שֵׁן זֶה אַתְּ עוֹשֶׂה מִמֶּנּוּ כַּמָּה יְתֵדוֹת, כַּמָּה רְמָחִים, כָּךְ תּוֹרַת כֹּהֲנִים יֵשׁ בָּהּ כַּמָּה מִצְוֹות, כַּמָּה דִּקְדּוּקִין, כַּמָּה קַלִּים וַחֲמוּרִים, כַּמָּה פִּגּוּלִים, כַּמָּה נוֹתָרוֹת, כְּתוּבִים בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים.

ג מְעַלֶּפֶת סַפִּירִים, מְעוֹלֶפֶת כֹּחַן שֶׁל בְּנֵי אָדָם, שֶׁהִיא קָשָׁה כַּסַּפִּיר הַזֶּה. רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי פִּנְחָס, רַבִּי יוּדָן אָמַר אִי תֵּימַר שֶׁהַסַּפִּיר הַזֶּה רַךְ הוּא, בּוֹא וּרְאֵה מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהֵבִיא סַפִּיר אֶחָד בְּרוֹמִי לְמָכְרוֹ, אָמַר הַלּוֹקֵחַ עַל מְנָת לִבְדֹּק אוֹתוֹ נַבְחִין אוֹתוֹ לִשְׁבֹּר מִמֶּנּוּ חֲתִיכָה קְטַנָּה, נְתָנוֹ עַל הַסַּדָּן, הִתְחִיל מַכֶּה עָלָיו בַּפַּטִּישׁ, נִבְקַע הַסַּדָּן וְנֶחְלַק הַפַּטִּישׁ וְהַסַּפִּיר בְּמְקוֹמוֹ וְלֹא חָסַר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: מְעַלֶּפֶת סַפִּירִים. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל אִם נִתְעַלֵּף אָדָם בְּדִבְרֵי תוֹרָה וַהֲלָכָה, סוֹף שֶׁנַּעֲשֶׂה בָּהֶם קֶסֶם. וְרַבָּנָן אָמְרִין כָּל מִי שֶׁנַּעֲשֶׂה קֶסֶם בְּדִבְרֵי תוֹרָה, סוֹף שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה בָּהֶם מָלֵךְ, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (משלי טז, י): קֶסֶם עַל שִׂפְתֵי מֶלֶךְ. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן אֲתוֹי חַמָּרַיָּיא גַּבֵּי אֲבוּי לְמִזְבַּן עִבּוּר מִן קְרָיְיתָא הִמּוֹנָיָא, יָתֵיב גַּבֵּי תַּנּוּרָא, אִמֵּיהּ נָסְחָא וְהוּא אָכֵיל, אִמֵּיהּ נָסְחָא וְהוּא אָכֵיל, עַד דַּאֲכֵיל כָּל אַצְוָותָא, אָמְרִין וַוי חֵיוָוא בִּישָׁא שָׁרְיָא בְּמֵיעָנֵי דְּהָדֵין, דּוֹמֶה שֶׁזֶּה מֵבִיא רָעָבוֹן לָעוֹלָם, שְׁמַע קָלְהוֹן, מִדְּנְפַקּוּן לְמִזְבַּן טָעֲנֵיהוֹן, נְסַב חֲמָרֵיהוֹן וַאֲסִיקוֹן לְאִגְּרָא. אֲתוֹן תְּבָעוּן חֲמָרֵיהוֹן וְלֹא אַשְׁכְּחוּן יָתְהוֹן, תָּלוֹן עֵינֵיהוֹן וַחֲמוֹן יָתְהוֹן יְהִיבִין בְּאִגְּרָא, אֲזִילוּ גַּבֵּי אֲבוּי תְּנוֹן לֵיהּ עוֹבָדָא. אָמַר לוֹן דִּלְמָא מִלָּה בִּישָׁא אַשְׁמַעְתּוּנֵיהּ, אָמְרִין לֵיהּ לָא מָרֵי אֶלָּא כֵּן וְכֵן הֲוָה עוֹבָדָא, אָמַר לוֹן וְלָמָּה הִכְנַסְתֶּם בּוֹ עַיִן רָעָה וְצָרָה, אִיפְּשַׁר דְּמִן דְּדִכּוֹן הֲוָה אָכֵיל, אוֹ עֲלֵיכוֹן אִינּוּן מְזוֹנוֹי, לָא, הַהוּא דְּבָרְיֵיהּ בְּרָא לֵיהּ מְזוֹנֵי, אַף עַל פִּי כֵן, אֲזִילוּ וְאִמְרוּן לֵיהּ מִן שְׁמֵי וְהוּא מַחֵית לְכוֹן. הַנֵּס הָאַחֲרוֹן הָיָה קָשֶׁה מִן הָרִאשׁוֹן, מִן מַסְקָן לְהוֹן הֲוָה מַסֵּיק לְהוֹן חַד חַד, מִן נָחֵית לְהוֹן הֲוָה מָחֵית לְהוֹן תְּרֵי תְּרֵי, וְכֵיוָן שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּתּוֹרָה, אֲפִלּוּ טַלְיתוֹ לֹא הָיָה יָכוֹל לְסַבֵּל, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: מְעַלֶּפֶת סַפִּירִים. בֶּן בַּיִת אֶחָד הָיָה לוֹ לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהָיָה לָמוּד לִהְיוֹת נוֹטֵל קֻפָּה שֶׁל אַרְבָּעִים סְאָה וּמוֹלִיכָהּ אֵצֶל הַנַּחְתּוֹם, אָמַר לֵיהּ כָּל הָדֵין חֵילָא טָבָא אִית בָּךְ וְלֵית אַתְּ עָסִיק בְּאוֹרַיְתָא, כֵּיוָן שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּתּוֹרָה הִתְחִיל לִהְיוֹת נוֹטֵל שֶׁל שִׁלְשִׁים, שֶׁל עֶשְׂרִים, שֶׁל שְׁנֵים עָשָׂר, שֶׁל שְׁמוֹנָה סְאִים, כֵּיוָן דְּגָמַר סִפְרָא, אֲפִלּוּ קֻפָּה שֶׁל סְאָה לֹא הָיָה יָכוֹל לְסַבֵּל, וְאִית דְּאָמְרֵי אֲפִלּוּ סַבְלֵיהּ לָא הֲוָה יָכוֹל לְמִסְבַּל, אֶלָּא אֲחֶרְנִין מַעְבְּרִין לֵיהּ מֵעִלְּווֹי, דְּהוּא לֹא הָיָה יָכוֹל, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: מְעַלֶּפֶת סַפִּירִים.

פרק טו

א שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ, שׁוֹקָיו זֶה הָעוֹלָם, עַמּוּדֵי שֵׁשׁ, שֶׁהוּא מְיֻסָּד לְשִׁשָּׁה יָמִים, דִּכְתִיב (שמות לא, יז): כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' וגו'. מְיֻסָּדִים עַל אַדְנֵי פָז, אֵלּוּ פָּרָשִׁיּוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנִּדְרָשׁוֹת לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם, וּלְמָה הֵם דּוֹמוֹת לְעַמּוּד זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּסִיס מִלְמַטָּן וְקִיפְלוֹרוֹסִים מִלְמַעְלָן, כָּךְ פָּרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרָשׁוֹת לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם. לִפְנֵיהֶם מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, כ): וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה שִׁכְבַת זֶרַע, מַה כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ: וְכִי תָבֹאוּ

אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל, וְכִי מָה עִנְיָן זֶה לָזֶה, אֶלָּא מִשֶּׁהוּא מְנַכֵּישׁ הוּא אָזֵיל וּמִתְעַבֵּיד בַּרְבֵּיי, מִתּוֹךְ שֶׁהוּא נִכְנָס וְיוֹצֵא לְתוֹךְ בֵּיתוֹ הוּא נֶחְשָׁד עַל שִׁפְחָתוֹ, אָמַר לֹא חַטָּאת אֲנִי חַיָּב וְלֹא אָשָׁם אֲנִי חַיָּב, חַטָּאת אֲנִי מֵבִיא אָשָׁם אֲנִי מֵבִיא. רַבִּי יוּדָן אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אֵלּוּ שֶׁנּוֹהֲגִין הֶתֵּר בַּשְּׂפָחוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה, עֲתִידִים הֵן לְהִתְּלוֹת בְּקַרְקַדֵּי רָאשֵׁיהֶן לֶעָתִיד לָבוֹא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים סח, כב): אַךְ אֱלֹהִים יִמְחַץ רֹאשׁ אֹיְבָיו קָדְקֹד שֵׂעָר מִתְהַלֵּךְ בַּאֲשָׁמָיו, מַהוּ מִתְהַלֵּךְ בַּאֲשָׁמָיו, עִמִּיהּ חוֹבוֹי, אָמַר יֵזִיל הַאי גַּבְרָא בְּחוֹבוֹי. וְנִדְרָשׁוֹת לְאַחֲרֵיהֶן כֵּיצַד, דִּכְתִיב (ויקרא יט, כג): שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל, מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ: לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם לֹא תְנַחֲשׁוּ וגו', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְעַרְלָה אַתָּה מַמְתִּין שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּלְאִשְׁתְּךָ אִי אַתָּה מַמְתִּין עַד שֶׁהִיא מְטַהֶרֶת מִנִּדָּתָהּ. לְעַרְלָה אַתָּה מַמְתִּין שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְלִבְהֶמְתְּךָ אִי אַתָּה מַמְתִּין שֶׁיִּתְמַצֶּה דָּמָהּ. וּמִי קָיֵם מִצְוַת הַדָּם, שָׁאוּל הִתְחִיל לְקַיֵּם מִצְוַת הַדָּם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמואל א יד, לג): וַיַּגִּידוּ לְשָׁאוּל לֵאמֹר הִנֵּה הָעָם חֹטְאִים לַה' לֶאֱכֹל עַל הַדָּם (שמואל א יד, לג): וַיֹּאמֶר שָׁאוּל פָּצוּ בָעָם וַאֲמַרְתֶּם לָהֶם הַגִּישׁוּ אֵלַי אִישׁ שׁוֹרוֹ וְאִישׁ שִׂיֵּהוּ וּשְׁחַטְתֶּם בָּזֶה וַאֲכַלְתֶּם, מַהוּ בָּזֶה, רַבָּנָן אָמְרִין סַכִּין בַּר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה הֶרְאָה לָהֶם, הַבִּי"ת תַּרְתֵּי, זִיי"ן שְׁבָעָה, ה"א חֲמִשָּׁה, הֲרֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר. אָמַר לָהֶם כַּסֵּדֶר הַזֶּה הֱיוּ שׁוֹחֲטִין וְאוֹכְלִים, וְאֵימָתַי פָּרְעוֹ לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּמִלְחֶמֶת פְּלִשְׁתִּים, דִּכְתִיב (שמואל א יג, כב): וְהָיָה בְּיוֹם מִלְחֶמֶת וְלֹא נִמְצָא חֶרֶב וַחֲנִית בְּיַד כָּל הָעָם אֲשֶׁר אֶת שָׁאוּל וְאֶת יוֹנָתָן וַתִּמָּצֵא לְשָׁאוּל, וגו', וְלֹא נִמְצָא, וְאוֹתָ אֲמַרְתָּ וַתִּמָּצֵא, וּמִי הִמְצִיאָהּ לוֹ, רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק מַלְאָךְ הִמְצִיאָהּ לוֹ, וְרַבָּנָן אָמְרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִמְצִיאָהּ לוֹ. כְּתִיב (שמואל א יד, לה): וַיִּבֶן שָׁאוּל מִזְבֵּחַ לַה' אֹתוֹ הֵחֵל לִבְנוֹת וגו', וְכַמָּה מִזְבְּחוֹת בָּנוּ רִאשׁוֹנִים, נֹחַ בָּנָה מִזְבֵּחַ, אַבְרָהָם בָּנָה מִזְבֵּחַ, יִצְחָק בָּנָה מִזְבֵּחַ, יַעֲקֹב בָּנָה מִזְבֵּחַ, מֹשֶׁה בָּנָה מִזְבֵּחַ, יְהוֹשֻׁעַ בָּנָה מִזְבֵּחַ, וְאֵת אָמַר אֹתוֹ הֵחֵל לִבְנוֹת, אֶלָּא אוֹתוֹ הֵחֵל לִהְיוֹת רֹאשׁ לַמִּלְכִים, אָמַר רַבִּי יוּדָן לְפִי שֶׁנִּתַּן נַפְשׁוֹ עַל הַדָּבָר הַזֶּה, הֶעֱלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ אוֹתוֹ הֵחֵל לִבְנוֹת מִזְבֵּחַ לַה'.

ב רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר לְקוֹנְיָא לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה אָדָם בּוֹנֶה בְּנָיִן וְאַחֵר מְכַלֶּה אוֹתוֹ. אָדָם נוֹטֵעַ נְטִיעָה, וְאַחֵר יֹאכַל אוֹתָהּ. אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא מַה כְּתִיב (ישעיה סה, כב): לֹא יִבְנוּ וְאַחֵר יֵשֵׁב לֹא יִטְּעוּ וְאַחֵר יֹאכַל וגו' לֹא יִגְעוּ לָרִיק וְלֹא יֵלְדוּ לַבֶּהָלָה כִּי זֶרַע בְּרוּכֵי ה' הֵמָּה וגו', (ישעיה סא, ט): וְנוֹדַע בַּגּוֹיִם זַרְעָם וְצֶאֱצָאֵיהֶם בְּתוֹךְ הָעַמִּים כָּל רֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ ה'.

פרק טז

א חִכּוֹ מַמְתַקִּים, כְּתִיב (עמוס ה, ד): כִּי כֹה אָמַר ה' לְבֵית יִשְׂרָאֵל דִּרְשׁוּנִי וְחְיוּ, יֵשׁ לְךָ חֵךְ גָּדוֹל מָתוֹק מִזֶּה, כְּתִיב (יחזקאל לג, יא): חַי אֲנִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע וגו', יֵשׁ לְךָ חֵךְ גָּדוֹל מָתוֹק מִזֶּה. (יחזקאל יח, לב): כִּי לֹא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת נְאֻם ה' אֱלֹהִים וְהָשִׁיבוּ וְחְיוּ, יֵשׁ לְךָ חֵךְ גָּדוֹל מָתוֹק מִזֶּה. (יחזקאל יח, כז): וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ וַיַּעַשׂ מִשְׁפָּט וּצְדָקָה הוּא אֶת נַפְשׁוֹ יְחַיֶּה, יֵשׁ לְךָ חֵךְ גָּדוֹל מָתוֹק מִזֶּה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ וּבַלְבַד בְּתוֹרָה עַל הָרִאשׁוֹנוֹת, הָא כֵּיצַד, תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הֲרֵי שֶׁהָיָה אָדָם רָשָׁע גָּמוּר כָּל יָמָיו וּבַסּוֹף נַעֲשָׂה צַדִּיק גָּמוּר, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (יחזקאל לג, יב): וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע לֹא יִכָּשֶׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מֵרִשְׁעוֹ וגו'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁכָּל עֲבֵרוֹת שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹנֶה אוֹתָן לוֹ זְכוּת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים מה, ט): מֹר וַאֲהָלוֹת קְצִיעוֹת כָּל בִּגְדֹתֶיךָ, כָּל הַבִּגְידוֹת שֶׁבָּגַדְתִּ בִּי, הֲרֵי הֵן כְּמוֹר וַאֲהָלוֹת לְפָנַי. תְּנֵי בֶּן כַּמָּה שָׁנִים הִכִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ, רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹחָנָן תַּרְוֵיהוֹן אָמְרִין בֶּן אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה הִכִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר בֶּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כו, ה): עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי, מֵנַיִן עֵקֶב. אָמַר רַבִּי לֵוִי כַּד אֲתָא מִיתְלֵי עִקְבָּא מִן אַרְעָא.

ב אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נִתְוַכֵּחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל וְשָׁמְחוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם שִׂמְחָה גְּדוֹלָה, וּלְבַסּוֹף יָצְאוּ בְּבוּשָׁת פָּנִים, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לָהֶם הַנָּבִיא (ישעיה א, יח): לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר ה', שָׂמְחוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם, אָמְרוּ הֵיאַךְ יְכוֹלִין לְהִתְוַכֵּחַ עִם בּוֹרְאָן, וּמִי יוּכַל לְוַכֵּחַ עִם בּוֹרְאוֹ, עַכְשָׁו הוּא מְכַלֶּה אוֹתָם מִן הָעוֹלָם, כֵּיוָן שֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם שְׂמֵחִים, הֲפָכָהּ לָהֶם לְטוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א, ח): אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ אִם יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ, תְּמַהּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְאָמְרוּ זוֹ תְּשׁוּבָה וְזוֹ תּוֹכֵחָה, אֶלָּא לֹא אַתָּא אֶלָּא לְהִתְפּוֹגֵג עִם בְּנוֹי. בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (מיכה ו, ב): שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב ה' וְהָאֵתָנִים מוֹסְדֵי אֶרֶץ וגו' וְעִם יִשְׂרָאֵל יִתְוַכָּח, שָׂמְחוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם, אָמְרוּ הֵיאַךְ הֵן יְכוֹלִין לְהִתְוַכֵּחַ עִם בּוֹרְאָן, וּמִי יוּכַל לְוַכֵּחַ עִם בּוֹרְאוֹ, עַכְשָׁו הוּא מְכַלֶּה אוֹתָם מִן הָעוֹלָם, כֵּיוָן שֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׂמְחָתָן שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, הֲפָכָהּ לָהֶם לְטוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ו, ג): עַמִּי מֶה עָשִׂיתִי לָךְ וּמָה הֶלְאֵתִיךָ עֲנֵה בִי, (מיכה ו, ה): עִמִּי זְכָר נָא מָה יָעַץ וגו', תְּמַהּ הָאֻמּוֹת וְאָמְרוּ הֵיאַךְ הוּא זֶה לֹא אֲתָא אֶלָּא לְהִתְפּוֹגֵג עִם בְּנוֹי. וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַר הַנָּבִיא (הושע יב, ג): וְרִיב לַה' עִם יְהוּדָה וְלִפְקֹד עַל יַעֲקֹב וגו' שָׂמְחוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם, אָמְרוּ הֵיאַךְ הֵן יְכוֹלִין לַעֲמֹד בִּפְנֵי בּוֹרְאָן, וּמִי יָכוֹל לָרִיב עִם בּוֹרְאוֹ, עַכְשָׁו הוּא מְכַלֶּה אוֹתָם מִן הָעוֹלָם, כֵּיוָן שֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׂמְחָתָן שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, הֲפָכָהּ לָהֶם לְטוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע יב, ג): בַּבֶּטֶן עָקַב אֶת אָחִיו

וגו'. אָמַר רַבִּי יוּדָן לְאִשָּׁה אַלְמָנָה שֶׁהָיְתָה קוֹבֶלֶת עַל בְּנָהּ לַדַּיָּן, כֵּיוָן דְּחָמְאָה דַּיָּינָא דְּהוּא דָּאִין בְּנוּר וּבְזֶפֶת בְּדִינִין וּמַגְלְבִין, אָמְרָה אִין אֲנָא מוֹדַע לֵיהּ לְדַיָּינָא סוּרְחָנִין דִּבְרֵי קָטֵיל לֵיהּ, כֵּיוָן דְּאַחְסַל אֲמַר לָהּ אַיְינוֹ בְּרִיךְ, אֲמַר לָהּ מַה סָּרַח עָלַיִךְ הֲדֵין בְּרִיךְ, אֲמָרָה לֵיהּ מָרִי כַּד הֲוָה בְּמֵעַיי הֲוָה בָּעֵט בִּי, אֲמַר לָהּ לָאו דִּינָא הוּא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: בַּבֶּטֶן עָקַב אֶת אָחִיו. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי סִימוֹן אָמַר אֱלוֹהוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ חָלַק לוֹ כָּבוֹד.

ג חִכּוֹ מַמְתַקִּים, רַבִּי עֲזַרְיָה וְרַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמְרוּ בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל בְּסִינַי אָנֹכִי, פָּרְחָה נִשְׁמָתָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ה, כב): אִם יֹסְפִים אֲנַחְנוּ לִשְׁמֹעַ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שיר השירים ה, ו): נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ, חָזַר הַדִּבּוּר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אַתָּה חַי וְקַיָּם וְתוֹרָתְךָ חַיָּה וְקַיֶּמֶת וּשְׁלַחְתַּנִי אֵצֶל מֵתִים, כֻּלָּם מֵתִים, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה חָזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהִמְתִּיק לָהֶם אֶת הַדִּבּוּר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים כט, ד): קוֹל ה' בַּכֹּחַ קוֹל ה' בֶּהָדָר, אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר רַבִּי חֲנִינָא, קוֹל ה' בַּכֹּחַ לְבַחוּרִים, קוֹל ה' בֶּהָדָר לִתְשִׁשִׁיהֶן. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי תּוֹרָה שֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל הֶחֱזִירָה לָהֶם נַפְשׁוֹתֵיהֶן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים יט, ח): תּוֹרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ. דָּבָר אַחֵר, חִכּוֹ מַמְתַקִּים, לְמֶלֶךְ שֶׁדִּבֵּר כְּנֶגֶד בְּנוֹ, וְנִתְיָרֵא וְנִשְׁמְטָה נַפְשׁוֹ מִמֶּנּוּ, כֵּיוָן שֶׁרָאָה הַמֶּלֶךְ כַּךְ שֶׁנִּשְׁמְטָה נַפְשׁוֹ, הִתְחִיל מְנַפֵּף וּמְנַשֵּׁק אוֹתוֹ וּמְפַתֵּהוּ וְאוֹמֵר לוֹ, מַה לְּךָ לֹא בְנִי יְחִידִי אַתָּה, לֹא אֲנִי אֲבִיךָ. כָּךְ כְּשֶׁדִּבֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, מִיָּד פָּרְחָה נִשְׁמָתָן, כֵּיוָן שֶׁמֵּתוּ הִתְחִילוּ הַמַּלְאָכִים מְנַפְּפִין וּמְנַשְּׁקִין אוֹתָם וְאוֹמְרִין לָהֶם מַה לָּכֶם, אַל תִּירָאוּ, (דברים יד, א): בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַמְתִּיק בְּחִכּוֹ הַדִּבּוּר וְאוֹמֵר לָהֶם לֹא בָּנַי אַתֶּם, אָנֹכִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, עַמִּי אַתֶּם, חֲבִיבִין אַתֶּם לְפָנַי, וְהִתְחִיל מְפַתֶּה אוֹתָן עַד שֶׁחָזְרָה נִשְׁמָתָן וְהִתְחִילוּ מְבַקְּשִׁין מִלְּפָנָיו, הֲוֵי: חִכּוֹ מַמְתַקִּים. הִתְחִילָה הַתּוֹרָה מְבַקֶּשֶׁת רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמְרָה לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם יֵשׁ מֶלֶךְ מַשִּׂיא בִּתּוֹ וְהוֹרֵג אֶת בֶּן בֵּיתוֹ, כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שָׂמֵחַ בִּשְׂבִילוֹ וּבָנֶיךָ מֵתִים, מִיָּד חָזְרָה נִשְׁמָתָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים יט, ח): תּוֹרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ.

ד רַבִּי אַחָא וְרַבִּי תַּנְחוּם בַּר רַבִּי חִיָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן (יחזקאל כ, כ): וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי קַדֵּשׁוּ, בַּמֶּה אֶתְּ מְקַדְּשׁוֹ, קַדְּשֵׁהוּ בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וּבְכִסּוּת נְקִיָּה, דִּכְתִיב (שמות לא, יג): כִּי אוֹת הִיא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' וגו', אֲנִי ה' נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לָכֶם. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם עוֹשֶׂה מְלָאכָה עִם בַּעַל הַבַּיִת וְעַל יְדֵי שֶׁהוּא מְנַבֵּל אֶת עַצְמוֹ בְּטִיט הוּא נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא מַזְהִיר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם אַל תְּנַבְּלוּ עַצְמְכֶם בְּדָבָר רָע וַאֲנִי נוֹתֵן לָכֶם שָׂכָר טוֹב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא יא,

מג): אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם, (ויקרא יט, כח): וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִּתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וגו' אֲנִי ה'. אֲנִי ה' נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם לָכֶם שָׂכָר טוֹב לָעוֹלָם הַבָּא.

ה רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּהוּ כְּתִיב (ויקרא כ, כו): וָאַבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים וגו', אִלּוּ נֶאֱמַר וָאַבְדִּיל אֶת הָעַמִּים מִכֶּם, לֹא הָיְתָה תִּקּוּמָה לְשׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא וָאַבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים, כָּזֶה שֶׁהוּא מְבֻרַר הָרָעָה מֵהַיָּפֶה שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבֻרַר, אֲבָל הַמְבֻרַר הַיָּפֶה מִן הָרָעָה, שׁוּב חוֹזֵר וּמְבֻרַר. כָּךְ אִלּוּ נֶאֱמַר וָאַבְדִּיל אֶת הָעַמִּים מִכֶּם, לֹא הָיְתָה תִּקּוּמָה לְשׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא וָאַבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי לְשֹׁמֵי לְעוֹלָם. אָמַר רַבִּי אַחָא מִכָּאן שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְיִקָּרְבֵם תַּחַת כְּנָפָיו. אָמַר רַבִּי לֵוִי, כָּל מַעֲשֵׂיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מְשֻׁנִּין מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם, בַּחֲרִישָׁתָן, בִּזְרִיעָתָן, בִּנְטִיעָתָן, בִּקְצִירָתָן, בְּעִמּוּרָן, בְּדִישָׁן, בְּנָרְיֵיהֶן, בְּיִקְבֵיהֶן, בְּגָגוֹתֵיהֶן, בִּבְכוֹרוֹתֵיהֶן, בִּבְשָׂרָן, בְּתִגְלַחְתָּן, בְּמִנְיָנָן. בַּחֲרִישָׁתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב, י): לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר. בִּזְרִיעָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב, ט): לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם. בִּנְטִיעָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, כג): וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ. בִּקְצִירָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, ט): וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם. בְּעִמּוּרָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד, יט): וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה. בְּדִישָׁן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה, ד): לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ. בְּנָרְיֵיהֶם בְּיִקְבֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב, כח): מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר, וּכְתִיב (במדבר יח, ל): כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב. בְּגָגוֹתֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב, ח): וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ. בִּתְגַלַּחְתֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, כז): וְלֹא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ. בְּמִנְיָנָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל, יב): כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו'. יִשְׂרָאֵל מוֹנִין לַלְּבָנָה וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם לַחַמָּה.

ו רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר תַּרְתֵּי, חָדָא בְּשֵׁם כַּהֲנָא, וְחָדָא בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי. חָדָא בְּשֵׁם כַּהֲנָא, הֵיא קִלְסָתוּ, וְהוּא קִלְסָהּ. הֵיא קִלְסָתוּ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, וְהוּא קִלְסָהּ מִלְמַטָּה לְמַעְלָה. הֵיא קִלְסָתוּ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁהָיָה בָּעֶלְיוֹנִים וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בַּתַּחְתּוֹנִים, וְהוּא קִלְסָהּ מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁהֵיא בַּמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה, וְהוּא עָתִיד לְהַעֲלוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כח, א): וּנְתָנְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ עֶלְיוֹן. וְחָדָא בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי לְמֶלֶךְ שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת מַטְרוֹנָה וְאָמַר מְבַקֵּשׁ אֲנִי לִרְאוֹתָהּ, כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָהּ הִתְחִיל מְשַׁבְּחָהּ וּמְקַלְּסָהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שיר השירים ז, ח): זֹאת קוֹמָתֵךְ דָּמְתָה לְתָמָר, גַּם הִיא אָמְרָה רוֹצָה אֲנִי לִרְאוֹתוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאָתָה אוֹתוֹ הִתְחִילָה בְּקִלּוּס, שֶׁקִּלְסָתוּ חִכּוֹ מַמְתַקִּים וְכֻלּוֹ מַחֲמַדִּים.

פרשה ו

פרק א

א אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים, אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים לְיִשְׂרָאֵל, אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ, מִמִּצְרַיִם לַיָּם, לְסִינַי, אָנָה פָּנָה דּוֹדֵךְ. מַה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל מֵשִׁיבָה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, מַה טִּיבְכֶם שׁוֹאֲלִים עָלָיו וְאֵין לָכֶם חֵלֶק בּוֹ, מֵאַחַר שֶׁנִּדְבַּקְתִּי בּוֹ יְכוֹלָה אֲנִי לְפָרֵשׁ מִמֶּנּוּ, מֵאַחַר שֶׁנִּדְבַּק בִּי יָכוֹל הוּא לְפָרֵשׁ מִמֶּנִּי, כָּל הָן דְּהוּא לְגַבִּי הוּא אָתֵי לֵיהּ.

פרק ב

א דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ לַעֲרֻגוֹת הַבֹּשֶׂם, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי חֲנִינָא הַפָּסוּק הַזֶּה לֹא רֹאשׁוֹ סוֹפוֹ וְלֹא סוֹפוֹ רֹאשׁוֹ, לֹא הָיָה צָרִיךְ קְרָא לְמֵימַר אֶלָּא דּוֹדִי יָרַד לְרְעוֹת בְּגַנּוֹ, וְאַתְּ אָמַר לְרְעוֹת בַּגַּנִּים. אֶלָּא דּוֹדִי, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. לְגַנּוֹ, זֶה הָעוֹלָם. לַעֲרֻגוֹת הַבֹּשֶׂם, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. לְרְעוֹת בַּגַּנִּים, אֵלּוּ בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. וְלִלְקֹט שׁוֹשַׁנִּים, לְסַלֵּק אֶת הַצַּדִּיקִים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל. מַה בֵּין מִיתַת זְקֵנִים לְמִיתַת נְעָרִים, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי אַבָּהוּ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר הַנֵּר הַזֶּה בְּזְמַן שֶׁהוּא כָּבֶה מֵאֲלָיו, יָפֶה לוֹ וְיָפֶה לַפְּתִילָה, וּבְזְמַן שֶׁאֵינוֹ כָּבֶה מֵאֲלָיו, רַע לוֹ וְרַע לַפְּתִילָה. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר הַתְּאֵנָה הַזּוֹ בִּזְמַן שֶׁנִּלְקֶטֶת בְּעוֹנָתָהּ, יָפָה לָהּ וְיָפֶה לַתְּאֵנָה, וּבְזְמַן שֶׁאֵינָהּ נִלְקֶטֶת בְּעוֹנָתָהּ, רַע לָהּ וְרַע לַתְּאֵנָה.

ב דֵּילְמָא רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא וְתַלְמִידָיו, וְאִית דְּאָמְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא וְתַלְמִידָיו, וְאִית דְּאָמְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְתַלְמִידָיו, הֲווֹ נְהִיגִין יָתְבִין פְּשָׁטִין תְּחוֹת חָדָא תְּאֵנָה, וּבְכָל יוֹם וְיוֹם הָיָה מַשְׁכִּים בַּעַל הַתְּאֵנָה וּמְלַקֵּט תְּאֵנָתוֹ, אָמְרוּן נְשַׁנֵּה אֶת מְקוֹמֵנוּ שֶׁמָּא חוֹשְׁדָנוּ, מֶה עָשׂוּ הָלְכוּ וְיָשְׁבוּ לָהֶם בְּמָקוֹם אַחֵר, הִשְׁכִּים בַּעַל הַתְּאֵנָה וְלֹא מְצָאָן, הָלַךְ וְחָזַר אַחֲרֵיהֶם עַד שֶׁמְּצָאָן, אָמַר לָהֶם רַבּוֹתַי מִצְוָה אַחַת הֱייֹתֶם עוֹשִׂין לִי וְאַתֶּם מְבַקְּשִׁין לְמָנְעָהּ מִמֶּנִּי, אָמְרוּ לֵיהּ חַס וְשָׁלוֹם, וּמִפְּנֵי מָה הִנַּחְתֶּם מְקוֹמְכֶם וִישַׁבְתֶּם בְּמָקוֹם אַחֵר, אָמְרִינַן שֶׁמָּא אַתָּה חוֹשְׁדֵנוּ, אָמַר לָהֶם חַס וְשָׁלוֹם, אֶלָּא אמַר לָכֶם מִפְּנֵי מָה אֲנִי מַשְׁכִּים לְלַקֵּט תְּאֵנָתִי, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַחַמָּה זוֹרַחַת עַל הַתְּאֵנִים הֵן מַתְלִיעוֹת, מִיָּד חָזְרוּ לְתַמָּן, הַהוּא יוֹמָא אַשְׁכְּחוּן דְּלָא לָקַט, נָטְלוּ מֵהֶן וּפָצְעוּ אוֹתָם וּמְצָאוּם מֻתְלָעוֹת, אָמְרוּ יָפֶה אָמַר בַּעַל הַתְּאֵנָה, וְאִם הוּא יוֹדֵעַ עוֹנָתָהּ שֶׁל תְּאֵנָתוֹ וְהוּא לוֹקְטָהּ, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ אֵימָתַי עוֹנָתָן שֶׁל צַדִּיקִים לְסַלְּקָן וְהוּא מְסַלְּקָן.

ג אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס וְנָטַע בּוֹ שׁוּרוֹת שֶׁל אֱגוֹזִין, וְשֶׁל תַּפּוּחִין, וְשֶׁל רִמּוֹנִים, וּמְסָרוֹ בְּיַד בָּנָיו, בִּזְמַן שֶׁבָּנוֹ עוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ הָיָה הַמֶּלֶךְ מַחֲזִיר וְרוֹאֶה אֵיזוֹ נְטִיעָה יָפָה בָּעוֹלָם, וְהָיָה עוֹקְרָהּ וּמְבִיאָהּ וְשׁוֹתְלָהּ בְּתוֹךְ אוֹתוֹ הַפַּרְדֵּס, וּבִזְמַן שֶׁלֹּא הָיָה בָּנוֹ עוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ, הָיָה הַמֶּלֶךְ רוֹאֶה אֵיזֶה נְטִיעָה יָפָה בְּתוֹךְ הַפַּרְדֵּס וְעוֹקְרָהּ. כָּךְ כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל

עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, רוֹאֶה אֵיזֶה צַדִּיק יֵשׁ בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, כְּגוֹן, יִתְרוֹ וְרָחָב, מְבִיאוֹ וּמְדַבְּקוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, וּבִזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רוֹאֶה אֵיזֶה צַדִּיק וְיָשָׁר וְכָשֵׁר וְיִרֵא שָׁמַיִם יֵשׁ בָּהֶם, וּמְסַלְּקוֹ מִתּוֹכָן.

ד כַּד דְּמַךְ חִיָּא בַּר אִוְיָא בַּר אֲחָתֵיהּ דְּבַר קַפָּרָא, אָמְרִין לְרַבִּי יוֹחָנָן עוּל וְאַפְטַר עִלּוֹי, אָמַר לוֹן יֵיעוֹל רֵישׁ לָקִישׁ דְּהוּא תַּלְמִידֵיהּ וְהוּא יָדַע חַיָּילֵיהּ. עָאל רַבִּי שִׁמְעוֹן וְאַפְטַר עִלּוֹי, דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ בְּמַעֲשָׂיו שֶׁל רַבִּי חִיָּא בַּר אִוְיָא וְסִלְּקוֹ מִן הָעוֹלָם.

ה כַּד דְּמַךְ רַבִּי סִימוֹן בַּר זַבְדִּי, עָאל רַבִּי אִילָא וְאַפְטַר עִלּוֹי (איוב כח, יב) (איוב כח, כ): וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא וְאֵי זֶה מָקוֹם בִּינָה, תְּהוֹם אָמַר לֹא בִי הִיא וְיָם אָמַר אֵין עִמָּדִי, וְנֶעְלָמָה מֵעֵינֵי כָל חָי וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם נִסְתָּרָה. אַרְבָּעָה דְבָרִים שֶׁהֵם תַּשְׁמִישׁוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאֵם אָבְדוּ יֵשׁ לָהֶן חֲלִיפִין, וְאֵלּוּ הֵן: (איוב כח, א ב): כִּי יֵשׁ לַכֶּסֶף מוֹצָא וּמָקוֹם לַזָּהָב יָזֹקּוּ, בַּרְזֶל מֵעָפָר יֻקָּח וְאֶבֶן יָצוּק נְחוּשָׁה, תַּלְמִיד חָכָם אִם מֵת מִי מֵבִיא לָנוּ תְּמוּרָתוֹ, אָנוּ שֶׁאַבַּדְנוּ אֶת רַבִּי סִימוֹן, מֵהֵיכָן נִמְצָא כָּמוֹהוּ. אָמַר רַבִּי לֵוִי שְׁבָטִים מְצִיאָה מָצְאוּ, וּכְתִיב (בראשית מב, כח): וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדוּ, אָנוּ שֶׁאַבַּדְנוּ אֶת רַבִּי סִימוֹן בַּר זַבְדִּי מֵאֵיכָן אָנוּ מוֹצְאִים תְּמוּרָתוֹ, הֱוֵי: וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא.

ו כַּד דְּמַךְ רַבִּי בּוֹן בְּרַבִּי חִיָּא, עָאל רַבִּי זֵירָא וְאַפְטַר עִלּוֹי (קהלת ה, יא): מְתוּקָה שְׁנַת הָעוֹבֵד, נֵימַר לְכוֹן לְמָה רַבִּי בּוֹן דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ כֶּרֶם וְשָׂכַר עָלָיו פּוֹעֲלִים, וְהָיָה שָׁם פּוֹעֵל אֶחָד מִתְכַּשֵּׁר בְּמַלַאכְתּוֹ יוֹתֵר מִכֻּלָּן, כֵּיוָן שֶׁרָאָהוּ הַמֶּלֶךְ כָּשֵׁר בְּמַלַאכְתּוֹ יוֹתֵר מִדַּאי, אָחַז בְּיָדוֹ וְהִתְחִיל מְטַיֵּל עִמּוֹ אַרְכּוֹת וּקְצָרוֹת, לְעִתּוֹתֵי עֶרֶב בָּאוּ הַפּוֹעֲלִים לִטֹּל שְׂכָרָן, וּבָא אוֹתוֹ פּוֹעֵל לִטֹּל שְׂכָרוֹ עִמָּהֶם, וְנָתַן לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׂכָרוֹ כְּמוֹתָן, הִתְחִילוּ הַפּוֹעֲלִים מְצַרִּים, אָמְרוּ לוֹ אֲדוֹנֵנוּ הַמֶּלֶךְ, אָנוּ שֶׁיָּגַעְנוּ כָּל הַיּוֹם וְזֶה לֹא יָגַע אֶלָּא שְׁתַּיִם אוֹ שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, וְהוּא נוֹטֵל שְׂכָרוֹ כְּמוֹתֵנוּ. אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ מָה אַתֶּם מְצַרִּין, יָגַע זֶה בִּשְׁתַּיִם אוֹ בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת מַה שֶּׁא יָגַעְתֶּם אַתֶּם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, כָּךְ יָגַע רַבִּי בּוֹן בַּר חִיָּא לְעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה בַּתּוֹרָה, מַה שֶּׁא יָגַע תַּלְמִיד וָתִיק לְמֵאָה שָׁנָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל מִי שֶׁהוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה אַף לֶעָתִיד לָבוֹא אֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ לִישֵׁן, אֶלָּא מוֹלִיכִין אוֹתוֹ לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל שֵׁם וְעֵבֶר וְשֶׁל אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְשֶׁל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וְעַד הֵיכָן עַד (שמואל ב ז, ט): וְעָשִׂיתִי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ.

פרק ד

א יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה, רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן פָּתַר קְרִיָּה בְּקָרְבָּנוֹת, יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה, אֵלּוּ הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁאַתֶּם מִתְרַצִּים בְּקָרְבָּנוֹת, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא א, ד): וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו. נָאוָה כִּירוּשָׁלַיִם, אֵלּוּ הַקָּדָשִׁים שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר

(יחזקאל לו, לח): כְּצֹאן קָדְשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלִַם. דָּבָר אַחֵר, יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה, אֵלּוּ נְשֵׁי תִּירָעָן, דְּאָמַר רַבִּי נְשֵׁי תִּירָעָן כְּשֵׁרוֹת הָיוּ, עָמְדוּ וּמָחוּ עַל עַצְמָן וְלֹא נָתְנוּ מְנַּזְמֵיהֶם לְמַעֲשֵׂה הָעֶגֶל, אָמְרוּ מַה לִּיסְטַטִירִין הַקָּשֶׁה שִׁבְּרוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לִיסְטַטִירִין הָרַךְ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. נָאוָה כִּירוּשָׁלִַם, שֶׁכָּל מִי שֶׁהָיָה רוֹצֶה וּמְבַקֵּשׁ טִפּוּסִים שֶׁל פְּעוֹר, הָיָה הוֹלֵךְ וּמוֹצְאָהּ בִּירוּשָׁלִַם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה י, י): וּפְסִילֵיהֶם מִירוּשָׁלִַם וּמִשֹּׁמְרוֹן.

ב דָּבָר אַחֵר, יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה, כְּשֶׁאַתְּ רוֹצָה, כַּד אַתְּ בָּעְיָא לֵית אַתְּ צְרִיכָה בָּעְיָיה מִכְּלוּם מֵילַף מִכְּלוּם, מִי אָמַר לָהֶם לְהָבִיא עֲגָלוֹת וּבָקָר לִטְעוֹן הַמִּשְׁכָּן, לֹא מֵהֶן וּבָהֶן הֵבִיאוּ אוֹתָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר ז, ג): וַיָּבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם לִפְנֵי ה' שֵׁשׁ עֶגְלַת צָב, כְּנֶגֶד שִׁשָּׁה רְקִיעִים, וְלֹא שִׁבְעָה הֵם, אָמַר רַבִּי אָבוּן הֵן דְּמַלְכָּא שְׁרֵי טָמִיקוֹן, שֵׁשׁ כְּנֶגֶד שֵׁשׁ אֲרָצוֹת, אֶרֶץ, אַרְקָא, אֲדָמָה, גֵּיא, צִיָּה, נְשִׁיָּה, תֵּבֵל, וּכְתִיב (תהלים צח, ט): וְהוּא יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק. שֵׁשׁ כְּנֶגֶד שִׁשָּׁה עֶרְכֵי מִשְׁנָה. שֵׁשׁ כְּנֶגֶד שֵׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית. שֵׁשׁ כְּנֶגֶד שֵׁשׁ אִמָּהוֹת, שָׂרָה, רִבְקָה, רָחֵל, לֵאָה, זִלְפָּה, בִּלְהָה. צָב, דּוֹמוֹת לְקוֹלְיָינוֹן. צָב, מְצַיָּנוֹת. צָב, מְטַכָּסוֹת. צָב, שֶׁצָּבָא הַלְוִיִּם עוֹמְדִים עֲלֵיהֶם. תָּנֵי בְּשֵׁם נְחֶמְיָה כְּמִין קָמְרוֹטִין הָיוּ, שֶׁלֹּא יְהֵיוּ כְּלֵי שָׁרֵת מִתְבַּקְּעִין. וּשְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר, כְּנֶגֶד שְׁנֵים עָשָׂר נְשִׂיאִים, עֲגָלָה עַל שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא לְקָחוּם בְּדָמִים, אֶלָּא זֶה הֵבִיא שׁוֹר וְזֶה הֵבִיא שׁוֹר, זֶה הֵבִיא עֲגָלָה וְזֶה הֵבִיא עֲגָלָה. וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן, מְלַמֵּד שֶׁמְּסָרוּם לַצִּבּוּר. (במדבר ז, ד): וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, מַהוּ לֵאמֹר, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צֵא וֶאֱמֹר לָהֶם דִּבְרֵי שֶׁבַח וְנֶחָמוֹת. אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ כְּבָר הָיִיתִי צָרִיךְ לִסְבֹּל בּוֹ אֶת עוֹלְמֵי וַהֲבֵאתֶם לִי, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְיָירֵא מֹשֶׁה, אָמַר בְּלִבּוֹ תֹּאמַר רוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִסְתַּלְּקָה מִמֶּנִּי וְשָׁרַת עַל הַנְּשִׂיאִים, אוֹ שֶׁמָּא נָבִיא אַחֵר עָמַד וְחִדֵּשׁ אֶת הַהֲלָכָה. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֹשֶׁה, אִלּוּ לָהֶם הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁיָּבִיאוּ, הָיִיתִי אוֹמֵר לְךָ שֶׁתֹּאמַר לָהֶם, אֶלָּא (במדבר ז, ד): קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ, מַהוּ קַח מֵאִתָּם, מֵאִתָּם הָיוּ הַדְּבָרִים, וּמִי נָתַן לָהֶם אֶת הָעֵצָה, אָמַר רַבִּי סִימוֹן שִׁבְטוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר אָמַר לָהֶם הַמִּשְׁכָּן הַזֶּה שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים פּוֹרֵחַ הוּא בָּאֲוִיר, עֲשׂוּ לוֹ עֲגָלוֹת כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נִטְעָן בָּהֶם, הוּא שֶׁהַכָּתוּב מְשַׁבֵּחַ שֶׁבֶט יִשָּׂשכָר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א יב, לג): וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לְעִתִּים, מַהוּ לְעִתִּים, רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמַר לְקִירְסִין, רַבִּי יוֹסֵי בַּר קִסְרִיי אָמַר לְעִבּוּרִין. (דברי הימים א יב, לג): לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ יוֹדְעִים לְרַפְּאוֹת אֶת הַקִּירוֹס. רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם, אֵלּוּ מָאתַיִם רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת שֶׁהָיָה שִׁבְטוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר מַעֲמִיד. וְכָל אֲחֵיהֶם עַל פִּיהֶם, מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֲחֵיהֶם הָיוּ מַסְכִּימִין הַהֲלָכָה עַל פִּיהֶם כַּהֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם שֶׁמָּא תְּמוּת אַחַת מִן הַפָּרוֹת וְיִשָּׁבֵר אֶחָד מִן

הַגַּלְגַּלִּים, וְנִמְצָא קָרְבָּנָן שֶׁל נְשִׂיאִים פָּסוּל, וְנִמְצֵאת עֲבוֹדַת הַמִּשְׁכָּן בְּטֵלָה. מִיָּד (במדבר ז, ד): וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד וגו', וְהָיוּ נָתַן לָהֶם הֲוָיָה שֶׁיְּהוּ חַיּוֹת וְקַיָּמוֹת בָּעוֹלָם לְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, עַד אֵיכָן הָיוּ קַיָּמוֹת, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם בַּר קַפָּרָא עַד הַגִּלְגָּל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב בְּהוֹשֵׁעַ (הושע יב, יב): בַּגִּלְגָּל שְׁוָרִים זִבְּחוּ גַּם מִזְבְּחוֹתָם כְּגַלִּים עַל תַּלְמֵי שָׂדָי. וְאֵיכָן הִקְרִיבוּ אוֹתָן, רַבִּי אָבוּן אָמַר בְּנוֹב הִקְרִיבוּ אוֹתָן, רַבִּי אַבָּא אָמַר בְּגִבְעוֹן הִקְרִיבוּ אוֹתָן, לֵוִי אָמַר בְּשִׁילֹה הִקְרִיבוּם, וְרַבָּנָן אָמְרִין בְּבֵית הָעוֹלָמִים הִקְרִיבוּם. רַבִּי חָמָא אָמַר טַעְמָא דְרַבָּנָן דִּכְתִיב (דברי הימים ב ז, ה): וַיִּזְבַּח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אֶת זֶבַח הַבָּקָר, זֶבַח בָּקָר לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא זֶבַח הַבָּקָר, אֵי זֶה בָּקָר, הֱוֵי אוֹמֵר (במדבר ז, ז): אֵת שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר, וּכְתִיב (במדבר ז, ז): וְאֵת אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר עַכְשָׁו הֵן קַיָּמוֹת וְלֹא הוּמְמוּ וְלֹא הִזְקִינוּ וְלֹא הִטְרִיפוּ, אֶלָּא הֵן חַיּוֹת וְקַיָּמוֹת, וַהֲרֵי דְבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה הַפָּרוֹת שֶׁנִּדְבְּקוּ עַל יְדֵי אָדָם בִּמְלֹאכֶת הַמִּשְׁכָּן נָתַן לָהֶם הֲוָיָה שֶׁיִּהְיוּ הֵן חַיּוֹת וְקַיָּמוֹת לְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, יִשְׂרָאֵל שֶׁדְּבֵקִים בְּחַי הָעוֹלָמִים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, ד): וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם.

פרק ה

א הֶסֵּבִי עֵינַיִךְ, רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל מַטְרוֹנָה וּדְחָפָהּ וְהוֹצִיאָהּ מִפָּלְטִין בַּחוּץ. מֶה עָשְׂתָה, הָלְכָה וְצִמְצְמָה פָּנֶיהָ אַחַר הָעַמּוּד חוּץ לַפָּלְטִין, לְכְשֶׁעָבַר הַמֶּלֶךְ אָמַר הַמֶּלֶךְ הָעֲבִירוּהָ מִנֶּגֶד פָּנַי, שֶׁאֵינִי יָכוֹל לִסְבֹּל. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁבֵּית דִּין יוֹשְׁבִין וְגוֹזְרִין תַּעֲנִיּוֹת וְהַיְחִידִים מִתְעַנִּים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר אֵינִי יָכוֹל לִסְבֹּל, שֶׁהֵם הִרְהִיבֻנִי, הֵן גָּרְמוּ לִי לִפְשֹׁט יָדַי בְּעוֹלָמִי. וּבְשָׁעָה שֶׁבֵּית דִּין גּוֹזְרִין תַּעֲנִיּוֹת וְתִינוֹקוֹת מִתְעַנִּים, אוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵינִי יָכוֹל לִסְבֹּל, שֶׁהֵם הִרְהִיבֻנִי, הֵם הִמְלִיכוּנִי עֲלֵיהֶם וְאָמְרוּ (שמות טו, יח): ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד. וּבְשָׁעָה שֶׁגּוֹזְרִין תַּעֲנִיּוֹת וְזִקֵנִים מִתְעַנִּים, אוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינִי יָכוֹל לִסְבֹּל, שֶׁהֵם הִרְהִיבֻנִי, הֵם קִבְּלוּ מַלְכוּתִי עֲלֵיהֶם בְּסִינַי וְאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, וּכְתִיב (תהלים פז, ד): אַזְכִּיר רַהַב וּבָבֶל לְיֹדְעָי וגו'. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא בַּר פַּפָּא כְּתִיב (תהלים סח, יט): וְאַף סוֹרְרִים לִשְׁכֹּן יָהּ אֱלֹהִים, וְאַף סוֹרְרִים וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם, בְּאֵי זוֹ זְכוּת, בִּזְכוּת כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. שַׁעֲרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים, מָה עֵז זוֹ בְּזוּיָה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל בְּזוּיִין בַּשִּׁטִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה, א): וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים וגו'.

פרק ו

א שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הָרְחֵלִים, מָה רָחֵל זוֹ צְנוּעָה, כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל צְנוּעִים וּכְשֵׁרִים בְּמִלְחֶמֶת מִדְיָן, רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר שֶׁלֹּא הִקְדִּים אֶחָד מֵהֶן תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ לִתְפִלִּין

שֶׁל יַד, שֶׁאִלּוּ הִקְדִּים אֶחָד מֵהֶן תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ לִתְפִלִּין שֶׁל יַד, לֹא הָיָה מֹשֶׁה מְשַׁבְּחָם, וְלֹא הָיוּ עוֹלִין מִשָּׁם בְּשָׁלוֹם, הֲוֵי אוֹמֵר שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים בְּיוֹתֵר. שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת, בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ נִכְנָסִים זוּגוֹת זוּגוֹת אֵצֶל הָאִשָּׁה, הָיָה אֶחָד מֵהֶם מְפַחֵם פָּנֶיהָ, וְאֶחָד מֵהֶם מְפָרֵק נְזָמֶיהָ, וְהָיוּ אוֹמְרוֹת לָהֶם אֵין אָנוּ מַבְרִיוֹתֵיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁתַּעֲשׂוּ לָנוּ כָּךְ, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶן לֹא דַּיֵּכֶם שֶׁנְּטָלְנוּ שֶׁלָּנוּ מִתַּחַת יְדֵיכֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כה, ד): וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח אֶת כָּל רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם. וְשַׁכֵּלָה אֵין בָּהֶם, שֶׁא נֶחְשָׁד מֵהֶם אֶחָד בַּעֲבֵרָה.

פרק ז

א כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כְּשֶׁחָזְרוּ מִמִּלְחֶמֶת מִדְיָן הִתְחִיל מֹשֶׁה לְשַׁבְּחָן, אַפִּלּוּ רֵיקָנִין שֶׁבָּכֶם רְצוּפִים מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כְּרִמּוֹן הַזֶּה, שֶׁכָּל מִי שֶׁבָּא עֲבֵרָה לְיָדוֹ וְנִצַּל מִמֶּנָּהּ וְלֹא עָשָׂה אוֹתָהּ, מִצְוָה גְּדוֹלָה עָשָׂה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְצַמָּתֵךְ, עַל הַצְּנוּעִין וְעַל הַמְצֻמָּתִים שֶׁבָּכֶם.

פרק ח

א שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת, רַבִּי חִיָּא צִיפּוֹרְאָה וְרַבִּי לֵוִי פַּתְרֵי קְרֵיָה בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, רַבִּי חִיָּא אָמַר, שִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנִים, הֲרֵי מֵאָה וְאַרְבָּעִים, אַרְבָּעִים מֵהֶם יֵשׁ לָהֶם לָשׁוֹן וְאֵין לָהֶם כְּתָב, וְאַרְבָּעִים מֵהֶם אֵין לָהֶם לָשׁוֹן וְיֵשׁ לָהֶם כְּתָב. וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר, הַשְּׁאָר מֵהֶם שֶׁאֵין לָהֶם לֹא כְתָב וְלֹא לָשׁוֹן, יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר (אסתר ח, ט): וְאֶל הַיְּהוּדִים כִּכְתָבָם וְכִלְשׁוֹנָם. רַבִּי לֵוִי אָמַר שִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנִים הֲרֵי מֵאָה וְאַרְבָּעִים, שִׁבְעִים מֵהֶם מַכִּירִים אֻבוֹתֵיהֶם וְאֵין מַכִּירִים אֻמּוֹתֵיהֶם, וְשִׁבְעִים מֵהֶם מַכִּירִין אִמּוֹתֵיהֶם וְאֵין מַכִּירִין אֻבוֹתֵיהֶם, וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר, שֶׁאֵין מַכִּירִין אֻבוֹתֵיהֶם וְאִמּוֹתֵיהֶם. יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר א, יח): וַיִּתְיַלְּדוּ עַל מִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם.

פרק ט

א אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַמָּתִי, אַחַת זֶה אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לג, כד): אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם. אַחַת הִיא לְאִמָּהּ, זֶה יִצְחָק, שֶׁהָיָה יָחִיד לְאִמּוֹ. בָּרָה הִיא לְיוֹלַדְתָּהּ, זֶה יַעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁהָיָה בָּרוּר לְיוֹלַדְתּוֹ שֶׁהָיָה צַדִּיק גָּמוּר. רָאוּהָ בָּנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ, אֵלּוּ הַשְּׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מה, טז): וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף. דָּבָר אַחֵר, רָאוּהָ בָּנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ, זוֹ לֵאָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ל, יג): בְּאָשְׁרַי כִּי אִשְּׁרוּנִי בָּנוֹת. מְלָכוֹת וּפִילַגְּשִׁים וַיְהַלְלוּהָ, זֶה יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מא, לח): וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָזֶה, אִם אָנוּ מְהַלְכִין מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ אֵין אָנוּ מוֹצְאִין כָּזֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מא, לח): אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ כָּל זֹאת וגו'.

ב רַבִּי יִצְחָק פָּתַר קְרֵיָה בְּפָרָשִׁיּוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה, שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת, אֵלּוּ שִׁשִּׁים מַסֶּכְתּוֹת שֶׁל הֲלָכוֹת. וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים, אֵלּוּ שְׁמוֹנִים פָּרָשִׁיוֹת שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר, אֵין קֵץ לַתּוֹסָפוֹת. אַחַת הִיא, הֵן חוֹלְקִים אֵלּוּ עִם אֵלּוּ, וְכֻלְּהוֹן דּוֹרְשִׁין מִטַּעַם אֶחָד, מֵהֲלָכָה אַחַת, מִגְּזֵרָה שָׁוָה, מִקַּל וָחֹמֶר. רַבִּי יוּדָן בְּרַבִּי אִלְעַאי פָּתַר קְרֵיָה בְּעֵץ חַיִּים וּבְנַן עֵדֶן, שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת, אֵלּוּ שִׁשִּׁים חֲבוּרוֹת שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁיּוֹשְׁבוֹת בְּגַן עֵדֶן תַּחַת עֵץ הַחַיִּים וְעוֹסְקוֹת בַּתּוֹרָה. תְּנֵי עֵץ חַיִּים מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וְכָל מֵימֵי בְרֵאשִׁית מִתְפַּלְּגִין וְיוֹצְאִין מִתַּחְתָּיו.

ג רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי אָמַר לֹא סוֹף דָּבָר גּוּפוֹ, אֶלָּא אֲפִלּוּ קוֹרָתוֹ מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. תְּנֵי תַּמְצִית כּוֹר תַּרְקַב שׁוֹתָה, וְתַמְצִית כּוּשׁ מְצָרִים שׁוֹתָה, וּמְצָרִים מַהֲלַךְ אַרְבָּעִים יוֹם, וְהִיא אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה, וְהִיא אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בְּכוּשׁ, וְכוּשׁ מַהֲלַךְ שֶׁבַע שָׁנִים וְעוֹד, וְהִיא אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בָּעוֹלָם, וְאָרְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה מַהֲלַךְ, וְרָחְבּוֹ מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וְהוּא אֶחָד מֵאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לַגֵּיהִנֹּם, וּמוֹצָא הִלּוּכָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם שְׁנֵי אֲלָפִים מֵאָה שָׁנָה, מָצִינוּ שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּכִסּוּי קְדֵרָה לַגֵּיהִנֹּם, וְעוֹלָם אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בָּעֵדֶן, וְעֵדֶן אֵין לָהּ שִׁעוּר. וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים, אֵלּוּ שְׁמוֹנִים חֲבוּרוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת שֶׁיּוֹשְׁבוֹת וְעוֹסְקוֹת בַּתּוֹרָה חוּץ לְעֵץ הַחַיִּים. וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר, אֵין קֵץ לַתַּלְמִידִים, יָכוֹל שֶׁהֵן חֲלוּקִין זֶה עִם זֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַּמָּתִי, כֻּלָּן דּוֹרְשִׁין מִטַּעַם אֶחָד, מֵהֲלָכָה אַחַת, מִגְּזֵרָה שָׁוָה אַחַת, מִקַּל וָחֹמֶר.

ד רַבָּנָן פָּתְרֵי קְרֵיָה בְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת, שִׁשִּׁים, אֵלּוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁיָּצְאוּ מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה. וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים, אֵלּוּ שְׁמוֹנִים רִבּוֹא שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמַטָּה. וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר, אֵין קֵץ וְאֵין סְכוּם לַגֵּרִים. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר, אֻמּוֹת הָעוֹלָם יֵשׁ לָהֶם מִנְיָן וְאֵין לָהֶם סְכוּם, יֵשׁ לָהֶם מִנְיָן (בראשית י, ב): בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג, אֲבָל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם מִנְיָן וְיֵשׁ לָהֶם סְכוּם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר ג, כב): פְּקֻדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל זָכָר, פְּקֻדֵיהֶם, זֶה הַמִּנְיָן, בְּמִסְפַּר, זֶה הַסְּכוּם. וְדִכְוָותֵיהּ (שמואל ב כד, ט): וַיִּתֵּן יוֹאָב אֶת מִסְפַּר מִפְקַד הָעָם אֶל הַמֶּלֶךְ וגו', מִסְפַּר זֶה הַמִּנְיָן, מִפְקַד זֶה הַסְּכוּם. אֵין תֵּימַר שֶׁאָנוּ מְעִידִין עַל עַצְמֵנוּ, וַהֲלֹא בִּלְעָם הָרָשָׁע הֵעִיד בָּנוּ, דִּכְתִיב (במדבר כג, י): מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב זֶה מִנְיָן, וּמִסְפָּר אֶת רֹבַע יִשְׂרָאֵל זֶה הַסְּכוּם.

ה דָּבָר אַחֵר, אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַּמָּתִי, זוֹ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ז, כג): וּמִי כְעַמְּךָ כְּיִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ. אַחַת הִיא לְאִמָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נא, ד): הַקְשִׁיבוּ אֵלַי עַמִּי וּלְאוּמִּי אֵלַי הַאֲזִינוּ, לְאִמִּי כְתִיב, בָּרָה הִיא לְיוֹלַדְתָּהּ, תִּרְגֵּם רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲבוּנָה קוֹמֵי רַבִּי יִצְחָק, בַּר מִינָהּ לֵית לְיוֹלַדְתָּהּ. רָאוּהָ בָנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (מלאכי ג, יב): וְאִשְּׁרוּ

אֶתְכֶם כָּל הַגּוֹיִם. מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה מט, כג): וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנַיִךְ.

פרק י

א מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שָׁחַר, דֵּילְמָא רַבִּי חִיָּא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר חֲלַפְתָּא הֲווֹן מְהַלְכִין בַּהֲדָא בְּקִעַת אַרְבֵּאל בְּקָרִיצְתָּה, וְרָאוּ אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר שֶׁבָּקְעָה אוֹרָהּ, אָמַר לוֹ רַבִּי חִיָּא רַבָּה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר חֲלַפְתָּא כָּךְ תִּהְיֶה גְּאֻלָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מְצַפְצֶפֶת, דִּכְתִיב (מיכה ז, ח): כִּי אֵשֵׁב בַּחֹשֶׁךְ ה' אוֹר לִי, בַּתְּחִלָּה הִיא בָּאָה קִימְעָא קִימְעָא, וְאַחַר כָּךְ הִיא מְנַצְנֶצֶת וּבָאָה, וְאַחַר כָּךְ פָּרָה וְרָבָה, וְאַחַר כָּךְ מַרְטֶבֶת וְהוֹלֶכֶת. כָּךְ בַּתְּחִלָּה (אסתר ב, כא): בַּיָּמִים הָהֵם וּמָרְדָּכַי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ, וְאַחַר כָּךְ (אסתר ח, טו): וּמָרְדֳּכַי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ מַלְכוּת. וְאַחַר כָּךְ (אסתר ח, טו): לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וגו'. כְּמוֹ שָׁחַר, אִי מַה שַּׁחַר זֶה שֶׁאֵין לוֹ צֵל, יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: יָפָה כַלְּבָנָה. אִי מָה הַלְּבָנָה הַזּוֹ אֵין אוֹרָהּ בָּרוּר כָּךְ יִשְׂרָאֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר: בָּרָה כַּחַמָּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שופטים ה, לא): וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ, אִי מָה הַחַמָּה קוֹפַחַת, יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: יָפָה כַלְּבָנָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים לז, ח): מַה יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים. אִי מַה לְּבָנָה זוֹ פְּעָמִים חֲסֵרָה פְּעָמִים יְתֵרָה, יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: בָּרָה כַּחַמָּה. אִי מָה חַמָּה זוֹ מְשַׁמֶּשֶׁת בַּיּוֹם וְאֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת בַּלַּיְלָה, יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: יָפָה כַלְּבָנָה, מַה לְּבָנָה זוֹ מְשַׁמֶּשֶׁת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, דִּכְתִיב בָּהּ (בראשית א, יח): וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל הֵן הֵן בָּעוֹלָם הַזֶּה, הֵן הֵן לָעוֹלָם הַבָּא. אִי מָה חַמָּה וּלְבָנָה אֵין לָהֶם אֵימָה, יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: אַיֻּמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת, כִּדְגָלִין שֶׁל מַעְלָן, כְּגוֹן מִיכָאֵל וְדִגְלוֹ, גַּבְרִיאֵל וְדִגְלוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֵימָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל א, יח): וְגַבֵּיהֶן וְגֹבַהּ לָהֶם וְיִרְאָה לָהֶם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר אֵימָה שֶׁלְּמַטָּה, כְּגוֹן דֵּכְסִין וְאִיסְטְרָטִילְטִין, וּמִנַּיִן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֵימָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ז, ז): דְּחִילָה וְאֵימְתָנִי וְתַקִּיפָא. רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי הוּנָא, רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי, כִּדְגָלִים אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא כַּנִּדְגָּלוֹת, כַּדּוֹר שֶׁנִּתְנַדְנֵד לְגָלוּת, אֵיזֶה זֶה, זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לז, ג): יוֹם צָרָה וְתוֹכֵחָה. וּמִנַּיִן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֵימָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב לב, כג): וַיִּנָּשֵׂא לְעֵינֵי כָל הַגּוֹיִם. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי כִּדְגָלִים אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כַּנִּדְגָּלוֹת, כַּדּוֹר שֶׁנִּתְנַדְנֵד לְגָלוּת וְלֹא גָלָה, וְאֵיזֶה זֶה, זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (זכריה יד, ב): וְאָסַפְתִּי אֶת כָּל הַגּוֹיִם אֶל יְרוּשָׁלַיִם לַמִּלְחָמָה. וּמִנַּיִן שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵימָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יא, ד): וְהִכָּה אֶרֶץ בְּשֵׁבֶט פִּיו. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בַּר יִרְמְיָה, בַּשָּׁעָה הַהִיא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְנַדְנְדִים מִמָּסָּע לְמַסָּע. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין אוֹמֵר אִמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, הֲבִיאַנִי

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַרְתֵּף שֶׁל יַיִן זֶה סִינַי, שָׁם מִיכָאֵל וְדִגְלוֹ, גַּבְרִיאֵל וְדִגְלוֹ, אָמְרָה הַלְוַאי נִסַּע כַּסַּכְסִיס הַזֶּה שֶׁל מַעְלָן, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹאִיל וְנִתְאַוּוּ בָּנַי לִהְיוֹת כַּדְּגָלִים, יַחֲנוּ בִּדְגָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ב, ב): אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת לְבֵית אֲבֹתָם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

פרק יא

א אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל בֶּאֱגוֹזָה, מָה הָאֱגוֹזָה נִגְזֶזֶת וְנֶחֱלֶפֶת לְטוֹבָתָהּ הִיא נִגְזֶזֶת, לָמָּה שֶׁהִיא מַחֲלֶפֶת כַּשֵּׂעָר הַזֶּה שֶׁנִּגְזָז וְנֶחְלַף, וְכַצִּפָּרְנַיִם הַלָּלוּ שֶׁנִּגְזָזִין וְנֶחֱלָפִין, כָּךְ כָּל מַה שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִגְזָזִין מֵעֲמָלָן וְנוֹתְנִין לַעֲמֵלֵי תּוֹרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, לְטוֹבָתָן הֵן נִגְזָזִין וְנֶחֱלָפִין לָהֶם, וּמַרְבִּין לָהֶם עֹשֶׁר בָּעוֹלָם הַזֶּה וְשָׂכָר טוֹב לָעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר, מָה הַנִּטְיעוֹת הַלָּלוּ אִם אַתְּ מְכַסֶּה שָׂרְשֵׁיהֶם בִּשְׁעַת נְטִיעָתָן הֵן מַצְלִיחוֹת, וְאִם לָאו אֵין מַצְלִיחוֹת, אֲבָל הָאֱגוֹז הַזֶּה, אִם אַתְּ מְכַסֶּה שָׂרָשָׁיו בִּשְׁעַת נְטִיעָתוֹ, אֵינוֹ מַצְלִיחַ. כָּךְ יִשְׂרָאֵל (משלי כח, יג): מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָשָׁה, לֹא הָיָה צָרִיךְ קְרָא לְמֵימַר אֶלָּא אֶל גִּנַּת יָרָק, וְאָמַר אֶל גִּנַּת אֱגוֹז, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנְּתַן לָהֶם כֹּחַן שֶׁל נְטִיעוֹת וְזֵיזֵן שֶׁל יָרָק. רַבִּי עֶזְרִיָּה אָמַר תַּרְתֵּי, מָה אֱגוֹז זֶה עֵצוֹ מְשַׁמֵּר פִּרְיוֹ, כָּךְ עַמֵּי הָאָרֶץ שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מַחֲזִיקִין בְּדִבְרֵי תוֹרָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (משלי ג, יח): עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ. אָמַר חוֹרִי מָה אֱגוֹז זֶה אִם נוֹפֵל לְתוֹךְ הַטִּנֹּפֶת אַתְּ נוֹטְלוֹ וּמוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ וּמְדִיחוֹ וְהוּא חוֹזֵר כִּתְחִלָּתוֹ, וְהוּא יָפֶה לַאֲכִילָה, כָּךְ כָּל מַה שֶׁיִּשְׂרָאֵל מִתְלַכְלְכִין בַּעֲוֹנוֹת כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, בָּא יוֹם הַכִּפּוּרִים וּמְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא טז, ל): כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אוֹמֵר מָה אֱגוֹז זֶה יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי קְלִפּוֹת, כָּךְ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם שְׁתֵּי מִצְווֹת, מִילָה וּפְרִיעָה. דָּבָר אַחֵר אֶל גִּנַּת אֱגוֹז, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מָה אֱגוֹז זֶה חָלָק, דִּתְנֵינָן רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אַף בַּחֲלִיקֵי אֱגוֹזִים, וְכָל מִי שֶׁעוֹלֶה לְרֹאשׁוֹ וְאֵינוֹ נוֹתֵן דַּעְתּוֹ הֵיאַךְ יַעֲלֶה הוּא נוֹפֵל וּמֵת, וְנוֹטֵל שָׁלוֹ מִן הָאֱגוֹז, כָּךְ כָּל מִי שֶׁהוּא מַנְהִיג שְׂרָרָה עַל הַצִּבּוּר בְּיִשְׂרָאֵל וְאֵינוֹ נוֹתֵן דַּעְתּוֹ הֵיאַךְ הוּא מַנְהִיג אֶת יִשְׂרָאֵל, סוֹף שֶׁהוּא נוֹפֵל וְנוֹטֵל שָׁלוֹ מִתַּחַת יְדֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה ב, ג): קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ כָּל אֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ וגו'. דָּבָר אַחֵר אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי, מָה אֱגוֹז זֶה שְׁחוֹק לַתִּינוֹקוֹת וְשַׂעֲשׁוּעַ לַמְּלָכִים, כָּךְ הֵן יִשְׂרָאֵל בָּעוֹלָם הַזֶּה עַל יְדֵי עֲוֹנוֹת, דִּכְתִיב (איכה ג, יד): הָיִיתִי שְׂחֹק לְכָל עַמִּי וגו', אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא (ישעיה מט, כג): וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנֵיךְ. דָּבָר אַחֵר אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי, מָה הָאֱגוֹז הַזֶּה יֵשׁ בּוֹ אֱגוֹזֵי פֶּרֶךְ, אֱגוֹזִים בֵּינוֹנִים, וַאֲגוֹזִים קַנְטְרָנִין, כָּךְ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ מֵהֶן עוֹשִׂין צְדָקָה מֵאֲלֵיהֶן, וְיֵשׁ שֶׁאִם אַתָּה תּוֹבְעָן הֵם נוֹתְנִים, וְיֵשׁ שֶׁאַתְּ תּוֹבְעָן וְאֵין עוֹשִׂין. אָמַר רַבִּי לֵוִי מַתְלָא אָמַר תַּרְעָא דְּלָא פְּתִיחַ לְמִצְוָותָהּ יְהֵא פְּתִיחַ

לְאַסְיָא. דְּבָר אַחֵר אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי, מָה אֱגוֹז זֶה הָאֶבֶן שׁוֹבְרוֹ, כָּךְ הַתּוֹרָה קְרוּיָה אֶבֶן, וְיֵצֶר הָרָע קָרוּי אֶבֶן. הַתּוֹרָה קְרוּיָה אֶבֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, יב): וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת לֻחֹת הָאֶבֶן, וְיֵצֶר הָרָע קָרוּי אֶבֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לו, כב): וַהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם. אָמַר רַבִּי לֵוִי לְמָקוֹם אֲרִימוֹן שֶׁהוּא מְשֻׁבָּשׁ בִּגְיָסוֹת, מָה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ הוֹשִׁיב בּוֹ כּוֹסְטַרְיָינִים בִּשְׁבִיל לְשָׁמְרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַקְפִּחוּ לָעוֹבְרִים וְלַשָּׁבִים. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תּוֹרָה קְרוּיָה אֶבֶן וְיֵצֶר הָרָע קָרוּי אֶבֶן, תְּהֵא הָאֶבֶן מְשַׁמֶּרֶת הָאֶבֶן. דְּבָר אַחֵר אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי, מָה אֱגוֹז זֶה מַשֵּׁק מָלֵא אֱגוֹזִים בְּיָדֶךָ, אַתְּ נוֹתֵן לְתוֹכוֹ כַּמָּה שֻׁמְשְׁמִים, כַּמָּה חַרְדָּלִים, וְהֵן מַחֲזִיקִין. כָּךְ כַּמָּה גֵּרִים בָּאוּ וְנִתּוֹסְפוּ בְּיִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כג, י): מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב. דָּבָר אַחֵר אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי, מָה אֱגוֹז זֶה אַתְּ נוֹטֵל אֶחָד מֵהַכְּרִי וְכֻלָּן מִדַּרְדְּרִין וּמִתְגַּלְגְּלִים זֶה אַחַר זֶה, כָּךְ הֵן יִשְׂרָאֵל לָקָה אֶחָד מֵהֶן כֻּלָּן מַרְגִּישִׁין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר טז, כב): הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצֹף. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה מָה אֱגוֹז זֶה עָשׂוּי אַרְבַּע מְגוּרוֹת וְהַסִּירָה בָּאֶמְצַע, כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין בַּמִּדְבָּר, אַרְבָּעָה דְגָלִים, אַרְבָּעָה מַחֲנוֹת, וְאֹהֶל מוֹעֵד בָּאֶמְצַע, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר ב, יז): וְנָסַע אֹהֶל מוֹעֵד, דָּבָר אַחֵר אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי, זֶה הָעוֹלָם. לִרְאוֹת בְּאִבֵּי הַנָּחַל, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. לִרְאוֹת הֲפָרְחָה הַגֶּפֶן, אֵלּוּ בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. הֵנֵצוּ הָרִמֹּנִים, אֵלּוּ הַתִּינוֹקוֹת שֶׁיּוֹשְׁבִין וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, וְיוֹשְׁבִין שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת כְּגַרְעִינֵי רִמּוֹנִים.

פרק יב

א לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי, תָּנֵי רַבִּי חִיָּא מָשָׁל לְבַת מְלָכִים שֶׁהָיְתָה מְלֻקֶּטֶת בַּשְּׁלָפִים, נִמְצָא הַמֶּלֶךְ עוֹבֵר וְהִכִּיר שֶׁהִיא בִּתּוֹ, שָׁלַח אוֹהֲבוֹ נְטָלָהּ וְהוֹשִׁיבָהּ עִמּוֹ בַּקְּרוֹנִין, וְהָיוּ חַבְרוֹתֶיהָ תְּמֵהוֹת עָלֶיהָ וְאוֹמְרוֹת, אֶתְמוֹל הָיְתָה מְלֻקֶּטֶת בַּשְּׁלָפִים וְהַיּוֹם יוֹשֶׁבֶת בַּקְּרוֹנִין עִם הַמֶּלֶךְ, אָמְרָה לָהֶם כְּשֵׁם שֶׁאַתֶּם תְּמֵהוֹת עָלַי כָּךְ אֲנִי תְּמֵהָה עַל עַצְמִי, וְקָרְאוּ עַל עַצְמָהּ; לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי. כָּךְ כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם מְשֻׁעְבָּדִין בְּטִיט וּלְבֵנִים וְהָיוּ מְאוּסִין וּבְזוּיִין בְּעֵינֵי הַמִּצְרִיִּים, וּכְשֶׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי חוֹרִין וְנִגְאֲלוּ וְנַעֲשׂוּ סְגֻנִּים עַל כָּל בָּאֵי עוֹלָם, וְהָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם תְּמֵהוֹת וְאוֹמְרוֹת אֶתְמוֹל הָיִיתֶם עוֹבְדִים בְּטִיט וּלְבֵנִים וְהַיּוֹם נַעֲשֵׂיתֶם בְּנֵי חוֹרִין וּסְגָנִים עַל כָּל הָעוֹלָם, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם, כְּשֵׁם שֶׁאַתֶּם תְּמֵהִים עָלֵינוּ כָּךְ אָנוּ תְּמֵהִים עַל עַצְמֵנוּ, וְקָרְאוּ עַל עַצְמָן: לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי. דְּבָר אַחֵר, לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי, בְּיוֹסֵף הַצַּדִּיק הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֶתְמוֹל (תהלים קה, יח): עִנּוּ בַכֶּבֶל רַגְלוֹ בַּרְזֶל

בָּאָה נַפְשׁוֹ, וְהַיּוֹם (בראשית מב, ו): וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל הָאָרֶץ, וְקָרָא עַל עַצְמוֹ: לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי. דָּבָר אַחֵר, לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי, הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּדָוִד, אֶתְמוֹל הָיָה בּוֹרֵחַ מִפְּנֵי שָׁאוּל, וְהַיּוֹם וַיְהִי דָּוִד מֶלֶךְ, וְקָרָא עַל עַצְמוֹ: לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי. דָּבָר אַחֵר, לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי, הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּמָרְדֳּכַי, אֶתְמוֹל (אסתר ד, א): וַיִּלְבַּשׁ שַׂק וָאֵפֶר, וְהַיּוֹם (אסתר ח, טו): וּמָרְדֳּכַי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וְחוּר וגו', וְקָרָא עַל עַצְמוֹ: לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי. דָּבָר אַחֵר, לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי, הַכָּתוּב מְדַבֵּר בִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אוֹמֶרֶת לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם (מיכה ז, ח): אַל תִּשְׂמְחִי אֹיַבְתִּי לִי כִּי נָפַלְתִּי קַמְתִּי, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהָיִיתִי יוֹשֶׁבֶת בַּחֹשֶׁךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹצִיאַנִי לָאוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ז, ח): כִּי אֵשֵׁב בַּחֹשֶׁךְ ה' אוֹר לִי, וְקָרְאָה עַל עַצְמָהּ: לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי. יוֹסְטָא חַיְיטָא דְצִפּוֹרִין, סָלֵק לְמַלְכוּתָא וְאִיתְקַבֵּל לְמַלְכָּא, אֲמַר לֵיהּ מַלְכָּא שְׁאַל שְׁאֵלָה וְאֶתֵּן לָךְ, אֲמַר לֵיהּ הַב דּוּכְסוּתָא דְגַבָּן, יְהַב לֵיהּ מַלְכָּא, כַּד נְסַב דּוּכְסוּתָא נְחַת מִינָהּ, הֲווֹ אִילֵּין דְּחַכְמִין לֵיהּ אָמְרִין הוּא הוּא, וּמִנְּהוֹן אָמְרִין לֵית הוּא הוּא. אֲמַר לוֹן חַד כְּדוּן הוּא עָבַר בְּשׁוּקָא, אִין הוּא מִסְתַּכֵּל לְהַהוּא מִסְטוֹבִיתָא דַּהֲוָה נָהֵיג יָתֵיב וּמְחַיֵּיט עֲלָהּ הוּא הוּא, וְאִין לָא לֵית הוּא. עָבַר בְּשׁוּקָא וְשָׁרֵי מִסְתַּכֵּל לְהַהוּא מִסְטוֹבִיתָא דַּהֲוָה נָהֵיג יָתֵיב וּמְחַיֵּיט עֲלָהּ, וְחַכְמוּנֵיהּ דְּהוּא הוּא. אֲמַר לוֹן אַתּוּן תְּמַהִין עָלַי וַאֲנָא תְּמַהּ עָלַי יוֹתֵר מִנְּכוֹן, וְקִרְוֹן עֲלֵיהּ: לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי וגו'. עַמִּי נָדִיב, עַמִּי הֲוָה מְהַלֵּךְ נָדִיב חֵי הָעוֹלָמִים.

פרשה ז

פרק א

א שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית, רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר חִיָּא בַּר יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא, אַרְבַּע פְּעָמִים כְּתִיב כָּאן שׁוּבִי שׁוּבִי, כְּנֶגֶד אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת שֶׁשּׁוֹלְטִין בְּיִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל נִכְנָסִין תּוֹךְ יְדֵיהֶן בְּשָׁלוֹם וְיוֹצְאִין לְשָׁלוֹם, הַשּׁוּלַמִּית, אֲמָה שֶׁשָּׁלוֹם חֵי הָעוֹלָמִים מִתְנַהֵג בָּהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמואל ב ז, ו): וָאֶהְיֶה מִתְהַלֵּךְ בְּאֹהֶל וּבְמִשְׁכָּן. דָּבָר אַחֵר, הַשּׁוּלַמִּית, אֲמָה שֶׁמְּסַיְּמִים לָהּ שָׁלוֹם בְּכָל יוֹם, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (במדבר ו, כו): וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם. דָּבָר אַחֵר, הַשּׁוּלַמִּית, אֲמָה שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהוֹשִׁיבָהּ בְּנָוֶה שָׁלוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה לב, יח): וְיָשַׁב עַמִּי בְּנָוֶה שָׁלוֹם וגו'. דָּבָר אַחֵר, הַשּׁוּלַמִּית, אֲמָה שֶׁאֲנִי נוֹטֶה עָלֶיהָ שָׁלוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה סו, יב): הִנְנִי נֹטֶה אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי מָרוֹן אָמַר אֲמָה שֶׁמַּשְׁלֶמֶת אִיסְטַטְיוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֵן בָּעוֹלָם הַזֶּה הֵן בָּעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר, אֲמָה שֶׁכָּל טוֹבוֹת שֶׁבָּעוֹלָם אֵינָן בָּאוֹת אֶלָּא בִּזְכוּתָהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית כז, כח): וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ, לְךָ בִּזְכוּתְךָ וּבְךָ הַדָּבָר

תָּלוּי, דִּכְתִיב (דברים כח, יב): יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב, בִּזְכוּתְךָ וּבְךָ הַדָּבָר תָּלוּי. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר תַּנְחוּם וְרַבִּי חָנָן בְּרֵיהּ דְּרַבִּי בֶּרֶכְיָה בּוֹצָרֶיָה בְּשֵׁם רַבִּי יִרְמְיָה אֲמָה שֶׁעָשְׂתָה שָׁלוֹם בֵּינִי וּבֵין עוֹלָמִי, שֶׁאִלּוּ לֹא קִבְּלָה תּוֹרָתִי הָיִיתִי מַחֲזִיר עוֹלָמִי לְתוֹהוּ וָבֹהוּ, דְּאָמַר הוּא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא כְּתִיב (תהלים עה, ד): נְמוֹגִים אֶרֶץ וְכָל יֹשְׁבֶיהָ, אִלּוּלֵי שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי הַר סִינַי וְאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, כְּבָר הָיָה הָעוֹלָם מִתְגַּמְגֵּם וְהוֹלֵךְ, וּמִי בִּסֵּם הָעוֹלָם, אָנֹכִי, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עה, ד): אָנֹכִי תִּכַּנְתִּי עַמּוּדֶיהָ סֶלָה, בִּזְכוּת (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, תִּכַּנְתִּי עַמּוּדֶיהָ.

ב וְנֶחֱזֶה בָּךְ, אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרוֹת לְיִשְׂרָאֵל עַד מָתַי אַתֶּם מֵתִים עַל אֱלֹהֵיכֶם וּמְשַׁלְּמִין לוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שיר השירים א, ג): עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךְ, וְעַד מָתַי אַתֶּם נֶהֱרָגִין עָלָיו, כְּדִכְתִיב (תהלים מד, כג): כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם. וְעַד מָתַי אַתֶּם גּוֹמְלִין טוֹבוֹת עָלָיו וְלוֹ לְעַצְמוֹ, וְהוּא גּוֹמֵל לָכֶם רָעוֹת, בֹּאוּ לָכֶם אֶצְלֵנוּ וְאָנוּ מְמַנִּין אֶתְכֶם דֻּכְּסִין אִפַּרְכִין וְאִיטְרַטְלִין. וְנֶחֱזֶה בָּךְ וְאַתּוּן אִינּוּן מֵחֲזָיְתֵיהּ דְּעַלְמָא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יח, כא): וְאַתָּה תֶּחֱזֶה מִכָּל הָעָם. וְיִשְׂרָאֵל מְשִׁיבִין לָהֶם: מַה תֶּחֱזוּ בַּשּׁוּלַמִּית כִּמְחֹלַת הַמַּחֲנָיִם, שְׁמַעְתֶּם מִימֵיכֶם אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁיַּעַבְדוּ בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם, וְלֹא אָבוֹתֵינוּ עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְלֹא אָנוּ נַעֲבוֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אַחֲרֵיהֶם, אֶלָּא מָה אַתֶּם יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת לָנוּ, כַּחוֹלָה שֶׁנַּעֲשָׂה לְיַעֲקֹב אָבִינוּ כְּשֶׁיָּצָא מִבֵּית לָבָן. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר שִׁשִּׁים רִבּוֹא מַלְאָכִים הָיוּ חָלִין וּמְרַקְּדִים לִפְנֵי יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּצֵאתוֹ מִבֵּית לָבָן, וְרַבָּנָן אָמְרֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים רִבּוֹא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית לב, ב): וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה, הֲרֵי שִׁשִּׁים רִבּוֹא, (בראשית לב, ב): וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם, הֲרֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים רִבּוֹא. אוֹ שֶׁמָּא אַתֶּם יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת לָנוּ כַּחוֹלָה שֶׁנַּעֲשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ עַל הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, יט): וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים. אוֹ שֶׁמָּא יְכוֹלִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת לָנוּ כַּחוֹלָה שֶׁנַּעֲשָׂה לֶאֱלִישָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ו, טו): וַיַּשְׁכֵּם מְשָׁרֵת אִישׁ הָאֱלֹהִים לָקוּם וַיֵּצֵא וְהִנֵּה חַיִל סוֹבֵב אֶת הָעִיר וְסוּס וָרָכֶב וַיֹּאמֶר נַעֲרוֹ אֵלָיו אֲהָהּ אֲדֹנִי אֵיכָה נַעֲשֶׂה, וּכְתִיב (מלכים ב ו, טז): וַיֹּאמֶר אַל תִּירָא כִּי רַבִּים אֲשֶׁר אִתָּנוּ מֵאֲשֶׁר אוֹתָם. מִיָּד (מלכים ב ו, יז): וַיִּתְפַּלֵּל אֱלִישָׁע וַיֹּאמַר ה' פְּקַח נָא אֶת עֵינָיו וְיִרְאֶה וַיִּפְקַח ה' אֶת עֵינֵי הַנַּעַר וַיַּרְא וְהִנֵּה הָהָר מָלֵא סוּסִים וְרֶכֶב אֵשׁ סְבִיבֹת אֱלִישָׁע. אוֹ שֶׁמָּא יְכוֹלִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת לָנוּ כַּחוֹלָה שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא. רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי חֶלְבּוֹ וְעוּלָּא בִּירָאָה וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא אָמְרוּ, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת רֹאשׁ חוֹלָה לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מח, יד): שִׁיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָה, לְחוֹלָה כְּתִיב, וּמַרְאִין לוֹ בְּאֶצְבַּע, שֶׁנֶּאֱמַר

(תהלים מח, יד): כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל-מוּת, כַּעֲלָמוֹת, כְּמְחוֹלוֹת שֶׁל צַדִּיקִים.

פרק ב

א מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים בַּת נָדִיב, אָמַר רַבִּי יוּדָן אֶפְלּוּ הֲדְיוֹט מְקַלֵּס בְּלְשׁוֹן זֶה גְּנַאי הוּא לוֹ, וְאַתְּ אוֹמֵר: מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ, אֶלָּא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא פַּעֲמֵי רַגְלִים. וַהֲלֹא פְּעָמִים הַלָּלוּ פְּעָמִים מְגֻלִּין פְּעָמִים מְכֻסִּין, אֶלָּא מַה יָּאַיִן עֲקֵיבִיךְ בִּמְסָאנָא בְּרִתֵּיהּ דְּרַחֲמִי. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה כָּךְ דָּרְשׁוּ שְׁנֵי הָרֵי עוֹלָם, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמְרוּ: מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים, מָה הָיָה יָפְיָן לִפְעָמַיִךְ, שֶׁהָיוּ נוֹעָלִין בְּעֵד כָּל הַצָּרוֹת. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׁכַח לִנְעוֹל דַּלְתֵי בֵיתוֹ וְעָלָה לְפַעֲמֵי רְגָלִים, וּכְשֶׁבָּא מָצָא הַנָּחָשׁ קָשׁוּר בְּטַבָּעוֹת דַּלְתוֹתָיו. שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׁכַח וְלֹא הִכְנִיס תַּרְנְגוֹלְתָּיו לְתוֹךְ בֵּיתוֹ וְעָלָה לְפַעֲמֵי רְגָלִים, וּבָא וּמָצָא הַחָתוּלוֹת מְקוֹרָעוֹת לְפָנֵיהֶם. שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׁכַח וְלֹא הִכְנִיס כְּרֵי שֶׁל חִטִּים לְתוֹךְ בֵּיתוֹ וְעָלָה לָרֶגֶל, וּכְשֶׁבָּא מָצָא אֲרָיוֹת מַקִּיפִין לַחִטִּים. אָמַר רַבִּי פִּנְחָס מַעֲשֶׂה בִּשְׁנֵי אַחִים עֲשִׁירִים שֶׁהָיוּ בְּאַשְׁקְלוֹן וְהָיוּ לָהֶם שִׁכֵּנִים רָעִים מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וַהֲווֹן אָמְרִין אֵימָתַי אִילֵּין יְהוּדָאִין סַלְקִין לְמְצַלֵּייהּ בִּירוּשְׁלֵם וַאֲנַן עֲלִין מְקַפְּחִין בֵּיתֵיהוֹן וּמְחָרְבִין לְהוֹן. מָטָא זִמְנָא וְסַלְקִין, זְמַן לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַלְאָכִים כִּדְמוּתָן וַהֲווֹ נְכְנְסִין וְיוֹצְאִין בְּתוֹךְ בָּתֵּיהֶם. מִן דְּאַתְיִין מִן יְרוּשְׁלֵם פַּלְגִין מִן מַה דְּאַיְתוּן עִמְּהוֹן לְכָל מְגֵירֵיהוֹן, אָמְרוּן לוֹן אָן הֲוֵיתוּן, אָמְרוּן לוֹן בִּירוּשְׁלֵם, אֵימַת סְלִיקְתּוּן, בְּיוֹם פְּלָן, וְאֵימַת אֲתֵיתוּן, בְּיוֹם פְּלָן, אָמְרִין בְּרִיךְ אֱלָהֵהוֹן דִּיהוּדָאִין דְּלָא שַׁבְקוֹן וְלָא שְׁבַק יַתְהוֹן, אִינוּן גֶּבְרַיָּא סְבִירִין אֵימַת יִסְקוּן אִילֵּין יְהוּדָאִין לְמְצַלֵּייהּ בִּירוּשְׁלֵם דְּאִינוּן עָלִין וּמְקַפְּחִין לְבֵיתֵיהוֹן וּמְחָרְבִין לְהוֹן, וּשְׁלַח אֱלָהֵהוֹן מַלְאָכִים כִּדְמוּתְהוֹן דַּהֲווֹ נָפְקִין וְעָלְלִין בְּגוֹ בָּתֵּיהוֹן בְּגִין דְּאִתְרְחִיצוּ בֵּיהּ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ.

ב דָּבָר אַחֵר, מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים, בִּשְׁנֵי נְעָלִים, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא לִשְׁנֵי פַּרְגְמָטִיטִין שֶׁנִּכְנְסוּ לִמְדִינָה, עָנָה אֶחָד מֵהֶם וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ אִם פּוֹתְחִין אָנוּ שְׁנֵינוּ כְּאֶחָד בַּמְּדִינָה, אָנוּ עוֹשִׂין אַפְרַגְייֵס בַּמְּדִינָה, אֶלָּא פְּתַח אַתָּה שַׁבַּתְּךָ וַאֲנִי שַׁבַּתִּי. רַבִּי חֲנַנְיָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַיְבִי אָמַר מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנַּעַל, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא בַּנְּעָלִים, שְׁתֵּי נְעָלִים, נְעִילָה בְּפֶסַח וּנְעִילָה בָּחָג, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אַתֶּם נוֹעֲלִים לְפָנַי בַּחַג וַאֲנִי נוֹעֵל לִפְנֵיכֶם בַּפֶּסַח. אַתֶּם נוֹעֲלִים לְפָנַי בַּחַג, וַאֲנִי פּוֹתֵחַ וּמַשִּׁיב רוּחוֹת וּמַעֲלֶה עֲנָנִים וּמוֹרִיד גְּשָׁמִים וּמַזְרִיחַ חַמָּה וּמְגַדֵּל צְמָחִים וּמְדַשֵּׁן פֵּרוֹת וְעוֹרֵךְ שֻׁלְחָן לִפְנֵי כָל אֶחָד וְאֶחָד צְרָכָיו, וּלְכָל גְּוִיָּה וּגְוִיָּה כְּדֵי מַחְסוֹרָהּ, וַאֲנִי נוֹעֵל לִפְנֵיכֶם בְּפֶסַח, וְאַתֶּם יוֹצְאִים וְקוֹצְרִים וְדָשִׁין וְזוֹרִים וְעוֹשִׂים כָּל צָרְכֵיכֶם בַּשָּׂדֶה וּמוֹצְאִין אוֹתָהּ מְלֵאָה בְּרָכוֹת. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ

בֶּן לֵוִי רְאוּיָה הָיְתָה הָעֲצֶרֶת שֶׁל חַג שֶׁתְּהֵא רְחוֹקָה חֲמִשִּׁים יוֹם כְּנֶגֶד הָעֲצֶרֶת שֶׁל פֶּסַח, אֶלָּא עֲצֶרֶת שֶׁל חַג עַל יְדֵי שֶׁהֵן יוֹצְאִים מִן הַקֵּיץ לַחֹרֶף לֵית בְּיוֹמַיְהוּ דְּיֵיזְלוּן וְייֵתוּן, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנוֹת הַרְבֵּה, מֵהֶן נְשׂוּאוֹת בְּמָקוֹם קָרוֹב, וּמֵהֶן נְשׂוּאוֹת לְמָקוֹם רָחוֹק, יוֹם אֶחָד בָּאוּ כֻּלָּם לִשְׁאֹל שְׁלוֹם הַמֶּלֶךְ אֲבִיהֶם, אָמַר הַמֶּלֶךְ אֵלּוּ שֶׁנְּשׂוּאוֹת בְּמָקוֹם קָרוֹב אִית בְּעוֹנָתָהּ לְמֵיזַל וּלְמֵיתֵי, וְאִלֵּין שֶׁנְּשׂוּאוֹת בְּמָקוֹם רָחוֹק לֵית בְּעוֹנָתָהּ לֵיזֵיל וּלְמֵיתֵי, אֶלָּא עַד דְּאִינּוּן כְּלָהוֹן אֲצִלִי הָכָא נַעֲבֵד כֻּלָּן חַד יוֹם טַב וְנָחְדֵי עִמָּן. כָּךְ עֲצֶרֶת שֶׁל פֶּסַח עַד דְּאִינּוּן נָפְקִין מֵהַחֹרֶף לַקֵּיץ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִית בְּיוֹמָא לְמֵיזַל וּלְמֵיתֵי, אֲבָל עֲצֶרֶת שֶׁל חַג עַל יְדֵי שֶׁהֵן יוֹצְאִין מֵהַקֵּיץ לַחֹרֶף, וַאֲבַק דְּרָכִים קְשֶׁה, וְיָדוֹת דְּרָכִים קָשׁוֹת, לְפִיכָךְ אֵינָהּ רְחוֹקָה חֲמִשִּׁים יוֹם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֵית בְּיוֹמַיָּא לְמֵיזַל וּלְמֵיתֵי, אֶלָּא עַד דְּאִינּוּן הָכָא נַעֲבֵד כֻּלָּן חַד יוֹם טַב וְנָחְדֵי, לְכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם (במדבר כט, לה): בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם, הֱוֵי אוֹמֵר: מַה יָּפוּ פְּעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים.

ג בַּת נָדִיב, בִּתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁנִּקְרָא נָדִיב, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים מז, י): נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וגו'. חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל חִטָּטִין וּפַרְנִיקִין שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְחַטִּין וּמִתְפָּרְנְקִין בָּעוֹלָם הַזֶּה, בִּזְכוּת מִילָה שֶׁנִּתְּנָה בֵּין יְרֵכַיִם. אָמַר רַבִּי חִיָּא מָה רָאוּ חֲכָמִים לִקְבֹּעַ רוֹפֵא בִּבְרָכָה שְׁמִינִית, כְּנֶגֶד הַמִּילָה שֶׁנִּתְּנָה בַּשְּׁמִינִי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלאכי ב, ה): בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וגו'. כְּמוֹ חֲלָאִים, כַּמָּה חֲלָיִים מִתַּחַת יָדֶיהָ, כַּמָּה תִּינוֹקוֹת הַנִּמּוֹלִים וּמֵתִים תַּחַת יָדֶיהָ, אָמַר רַבִּי נָתָן מַעֲשֶׂה שֶׁבָּאתִי לִמְדִינַת קַפּוֹטְקִיָא וְהָיְתָה שָׁם אִשָּׁה אַחַת וְהָיְתָה יוֹלֶדֶת בָּנִים זְכָרִים וְנִמּוֹלִים וּמֵתִים, מָלָה רִאשׁוֹן וּמֵת, שֵׁנִי וּמֵת, שְׁלִישִׁי וּמֵת, רְבִיעִי הֲבִיאוּתִּי לְפָנֶיהָ וְרָאִיתִי בְּשָׂרוֹ יָרוֹק, נִסְתַּכַּלְתִּי בּוֹ וְלֹא מָצָאתִי בּוֹ דַּם בְּרִית, אָמְרוּ לִי מָה אָנוּ מוֹלִין אוֹתוֹ, אָמַרְתִּי לָהֶם הַמְתִּינוּ וְהַנִּיחוּ אוֹתוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא לוֹ דַּם בְּרִית, דִּתְנֵינַן תַּמָּן הַקָּטָן הַחוֹלֶה אֵין מוֹלִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיָּבְרִיא, וְהִנִּיחוּ אוֹתוֹ, מָלוּ אוֹתוֹ וְנִמְצָא הַבֵּן שֶׁל חַיִּים, וְהוֹצִיאוּ שְׁמוֹ נָתָן כִּשְׁמִי, הֱוֵי: כְּמוֹ חֲלָאִים. דָּבָר אַחֵר כְּמוֹ חֲלָאִים, לְמָה חֲלָאִים הָיָה דּוֹמֶה, רַבִּי חוֹנְיָא וְרַבָּנָן, רַבִּי חוֹנְיָא אָמַר לְחוּלְיָא שֶׁל עַמּוּד, וְרַבָּנָן אָמְרִין לְחוּלְיָא שֶׁל מַרְגָּלִית. וּמִי עֲשָׂאָהּ, רַבִּי מְנַחֲמָא אָמַר מַעֲשֶׂה יְדֵי אָמָּן, מַעֲשֶׂה יְדֵי אוּמָנוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעוֹלָם. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס וְנוֹטֵעַ בּוֹ שׁוּרוֹת שֶׁל אֱגוֹזִין וְתַפּוּחִים וְרִמּוֹנִים וּמְסָרָן לִבְנוֹ, אָמַר לוֹ, בְּנִי, אֵינִי תּוֹבֵעַ מִמְּךָ דָּבָר, אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהַנְּטִיעוֹת הַלָּלוּ מְבַכְּרוֹת, תְּהֵא מֵבִיא לְפָנַי מֵהֶן וּמְטַעֲמַנִי כְּדֵי שֶׁאֶרְאֶה מַעֲשֶׂה יָדַי וְאֶשְׂמַח בְּךָ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, אֵינִי תּוֹבֵעַ מִכֶּם דָּבָר, אֶלָּא כְּשֶׁיִּוָּלֵד לְאֶחָד מִכֶּם בֵּן בְּכוֹר יְהֵא מַקְדִּישׁוֹ לִשְׁמִי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יג, ב): קַדֶּשׁ

לִי כָּל בְּכוֹר. וּכְשֶׁאַתֶּם עוֹלִין לְפַעֲמֵי רְגָלִים תְּהִיוּ מַעֲלִין אוֹתוֹ וְכָל זְכָרִים שֶׁלָּכֶם לְהֵרָאוֹת לְפָנַי, לְפִיכָךְ הִזְהִיר מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל (שמות כג, יז): שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה.

פרק ג

א שָׁרָרֵךְ אַגַּן הַסַּהַר, שָׁרָרֵךְ אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין, מַה תִּינוֹק זֶה כָּל זְמַן שֶׁהוּא בְּמֵעֵי אִמּוֹ אֵינוֹ חַי אֶלָּא מִטִּבּוּרוֹ, כָּךְ אֵין יִשְׂרָאֵל יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִסַּנְהֶדְרִין שֶׁלָּהֶם, אַגַּן הַסַּהַר, אִדְּרָא דְּאַוְהָרָה, אָבוּן בַּר חִסְדַּי אָמַר אִית אַתְרִין דְּקָרְיִין וְצָווּחִין לְזֶהָרָא סַהֲרָא. אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג, אַל תֶּחְסַר סַנְהֶדְרִין מַעֲשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. דָּבָר אַחֵר, אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג, אַל תֶּחְסַר סַנְהֶדְרִין מוּפְלָא שֶׁלָּהּ. דָּבָר אַחֵר, אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג, אַל תֶּחְסַר סַנְהֶדְרִין זֶה שֶׁהוּא מְמַזֵּג לָהּ אֶת הַהֲלָכָה, כְּהַהִיא דְּתָנֵינַן תַּמָּן מָזַג שְׁנֵי חֲלָקִים מַיִם וְאֶחָד יַיִן מַיַּיִן הַשָּׁרוֹנִי. דָּבָר אַחֵר, אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג, לֹא נֶחְסַר מִזְּגָא דְּעַלְמָא, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים כג, א): ה' רֹעִי לֹא אֶחְסָר.

ב בִּטְנֵךְ עֲרֵמַת חִטִּים, זֶה תּוֹרַת כֹּהֲנִים, מַה כָּרֵס זֶה הַלֵּב מִכָּאן וְהַכְּרָעַיִם מִכָּאן וְהוּא בָּאֶמְצַע, כָּךְ תּוֹרַת כֹּהֲנִים, שְׁנֵי סְפָרִים מִכָּאן וּשְׁנֵי סְפָרִים מִכָּאן וְהוּא בָּאֶמְצַע. עֲרֵמַת חִטִּים, עֲרֵמָה שֶׁל חֲטָאִים. סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים, אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁהֵן רַכִּים כַּשּׁוֹשַׁנִּים, כַּמָּה מִצְווֹת וְדִקְדּוּקִים יֵשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, כַּמָּה קַלִּין וַחֲמוּרִין פִּגּוּלִין וְנוֹתָרוֹת יֵשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. אָמַר רַבִּי לֵוִי בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם נוֹשֵׂא אִשָּׁה בֶּן שִׁלֹּשִׁים וּבֶן אַרְבָּעִים שָׁנָה, מְשַׁמּוֹצִיא יְצִיאוֹתָיו הוּא בָּא לְזַקֵּק לָהּ, וְהִיא אוֹמֶרֶת לוֹ כְּשׁוֹשַׁנָּה אֲדֻמָּה רְאִיתִי, וּפוֹרֵשׁ מִמֶּנָּהּ מִיָּד, מִי גָּרַם לוֹ שֶׁלֹּא יִקְרַב לָהּ, אֵיזֶה כֹּתֶל בַּרְזֶל יֵשׁ בֵּינֵיהֶם, וְאֵיזֶה עַמּוּד בַּרְזֶל בֵּינֵיהֶם, אֵי זֶה נָחָשׁ נְשָׁכוֹ, אֵיזֶה עַקְרָב עָקְצוֹ שֶׁלֹּא יִקְרַב לָהּ, דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁרַכִּין כַּשּׁוֹשַׁנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ (ויקרא יח, יט): וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרָב. וְכֵן מִי שֶׁהֵבִיאוּ לוֹ תַּמְחוּי שֶׁל חֲתִיכוֹת, אָמְרוּ לוֹ חֵלֶב נָפַל שָׁם, וּמָשַׁךְ יָדוֹ וְלֹא טָעָמוֹ, מִי גָּרַם לוֹ שֶׁלֹּא לִטְעֹם, אֵיזֶה נָחָשׁ נְשָׁכוֹ שֶׁלֹּא יִטְעֹם, וְאֵיזֶה עַקְרָב עָקְצוֹ שֶׁלֹּא יִקְרַב וְיִטְעַם אוֹתוֹ, דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁרַכִּין כַּשּׁוֹשַׁנָּה שֶׁכָּתוּב בָּהּ (ויקרא ג, יז): כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ.

ג דָּבָר אַחֵר, בִּטְנֵךְ עֲרֵמַת חִטִּים, וַהֲלֹא שֶׁל אִיסְטְרוֹבִילִין יָפֶה מִשֶּׁל חִטִּים, אֶלָּא אֶפְשָׁר לָעוֹלָם לִהְיוֹת בְּלֹא אִיסְטְרוֹבִילִין וְאִי אֶפְשָׁר לָעוֹלָם לִהְיוֹת בְּלֹא חִטִּים. אָמַר רַבִּי אִידִי מַה חִטָּה זוֹ סְדוּקָה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל סְדוּקָה מִילְתָן. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנַנְיָה אָמַר מַה חִטָּה זוֹ סוֹפֶגֶת כָּךְ יִשְׂרָאֵל סוֹפְגִין נְכָסֵיהֶם שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ז, טז): וְאָכַלְתָּ אֶת כָּל הָעַמִּים וגו', וּכְתִיב (ישעיה סא, ו): חֵיל גּוֹיִם תֹּאכֵלוּ וּבְכְבוֹדָם תִּתְיַמָּרוּ, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מַה חִטִּים הַלָּלוּ פְּסֹלֶת שֶׁלָּהֶם נִמְדָּדוֹת עִמָּהֶם, כָּךְ יִשְׂרָאֵל (דברים כט, י): מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק מַה חִטִּים הַלָּלוּ כְּשֶׁהֵן יוֹצְאִין לָזֶרַע אֵינָן יוֹצְאִין אֶלָּא בְּמִנְיָן, וּכְשֶׁנִּכְנָסִין מֵהַגֹּרֶן נִכְנָסִין בְּמִנְיָן, כָּךְ כְּשֶׁיָּרְדוּ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם יָרְדוּ בְּמִנְיָן,

שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, כב): בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיְמָה, וּכְשֶׁעָלוּ עָלוּ בְּמִנְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, לז): כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי. רַבִּי חוֹנְיָה אָמַר עַל הָדָא דְּרַבִּי יִצְחָק כְּשֵׁם שֶׁאֵין בַּעַל הַבַּיִת מַשְׁגִּיחַ לֹא עַל מַשְׁפֵּלוֹת שֶׁל זֶבֶל וְלֹא עַל מַשְׁפֵּלוֹת שֶׁל תֶּבֶן וְלֹא עַל הַקַּשׁ וְלֹא עַל הַמּוֹץ, לָמָּה, שֶׁאֵין נֶחְשָׁבִים לְכְלוּם, כָּךְ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁגִּיחַ עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, לָמָּה, שֶׁאֵינָן כְּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ, יז): כָּל הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ וגו', וְעַל מִי הוּא מַשְׁגִּיחַ עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל, יב): כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו', (במדבר א, ב): שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. רַבִּי נְחֶמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אֲבוּן אֻמּוֹת הָעוֹלָם אֵין לָהֶם נְטִיעָה, אֵין לָהֶם זְרִיעָה, אֵין לָהֶם שֹׁרֶשׁ, וּשְׁלָשְׁתָּם בְּפָסוּק אֶחָד (ישעיה מ, כד): אַף בַּל נִטָּעוּ אַף בַּל זֹרְעוּ אַף בַּל שֹׁרֵשׁ בָּאָרֶץ גִּזְעָם וגו', אֲבָל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם נְטִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לב, מא): וּנְטַעְתִּים בָּאָרֶץ הַזֹּאת וגו', וּכְתִיב (עמוס ט, טו): וּנְטַעְתִּים עַל אַדְמָתָם וגו', יֵשׁ לָהֶם זְרִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ב, כה): וּזְרַעְתִּיהָ לִּי בָּאָרֶץ. יֵשׁ לָהֶם שֹׁרֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כז, ו): הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, הַתֶּבֶן וְהַמּוֹץ וְהַקַּשׁ הָיוּ מִדְיָנִין זֶה עִם זֶה, זֶה אוֹמֵר בִּשְׁבִילִי נִזְרְעָה הָאָרֶץ, וְזֶה אוֹמֵר בִּשְׁבִילִי נִזְרְעָה הַשָּׂדֶה, אָמַר לָהֶן הַחִטִּים הַמְתִינוּ לִי עַד שֶׁתָּבוֹא הַגֹּרֶן וְאָנוּ יוֹדְעִין בְּשֶׁל מִי נִזְרְעָה הַשָּׂדֶה. בָּא הַגֹּרֶן, וּכְשֶׁנִּכְנָסִים אֶל הַגֹּרֶן יָצָא בַּעַל הַבַּיִת לִזְרוֹתָהּ, הָלַךְ לוֹ הַמּוֹץ לְרוּחַ, נָטַל הַתֶּבֶן וְהִשְׁלִיכוֹ לָאָרֶץ, נָטַל הַקַּשׁ וּשְׂרָפוֹ, נָטַל אֶת הַחִטִּין וְעָשָׂה אוֹתָן כְּרֵי, הָיוּ עוֹבְרִים הַבְּרִיּוֹת כָּל מִי שֶׁרוֹאֶהוּ מְנַשְּׁקוֹ, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים ב, יב): נַשְּׁקוּ בַר, כָּךְ אֻמּוֹת הָעוֹלָם, הַלְלוּ אוֹמְרִין אָנוּ יִשְׂרָאֵל וּבִשְׁבִילֵנוּ נִבְרָא הָעוֹלָם, וְהַלְלוּ אוֹמְרִין אָנוּ יִשְׂרָאֵל וּבִשְׁבִילֵנוּ נִבְרָא הָעוֹלָם, אָמַר לָהֶם יִשְׂרָאֵל הַמְתִינוּ עַד שֶׁיָּבוֹא הַיּוֹם שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָנוּ יוֹדְעִין בְּשֶׁבִיל מִי נִבְרָא הָעוֹלָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלאכי ג, יט): כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר וגו', וּכְתִיב (ישעיה מא, טז): תְּזָרֵם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם, אֲבָל יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר עֲלֵיהֶם (ישעיה מא, טז): וְאַתָּה תָּגִיל בַּה' בִּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל.

פרק ה

א צַוָּארֵךְ כְּמִגְדַּל הַשֵּׁן, כְּתִיב (בראשית לג, ד): וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל צַוָּארָו וַיִּשָּׁקֵהוּ, כֻּלּוֹ נָקוּד, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר כָּל מָקוֹם שֶׁאַתְּ מוֹצֵא הַכְּתָב רָבֶה עַל הַנְּקֻדָּה אַתְּ תָּפֵישׁ אֶת הַכְּתָב וּמַנִּיחַ הַנְּקֻדָּה, נְקֻדָּה רָבָה עַל הַכְּתָב אַתְּ תָּפֵישׁ הַנְּקֻדָּה וּמַנִּיחַ אֶת הַכְּתָב, בְּרַם הָכָא לֹא כְתָב רָבֶה עַל הַנְּקֻדָּה וְלֹא נְקֻדָּה רָבָה עַל הַכְּתָב, אֶלָּא כֻּלּוֹ וַיִּשָּׁקֵהוּ נָקוּד עָלָיו, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁלֹּא בָא לְנַשְּׁקוֹ אֶלָּא לְנָשְׁכוֹ, וְנֶעֱשָׂה צַוָּארוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁל שִׁישׁ וְקֵהוּ שִׁנָּיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע וְנִמְסוּ כַּדּוֹנֶג, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַיִּבְכּוּ, אֶלָּא זֶה בּוֹכֶה עַל צַוָּארוֹ וְזֶה בּוֹכֶה עַל שִׁנָּיו. רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר מַיְתֵי לְהּ מִן הָדָא: צַוָּארֵךְ כְּמִגְדַּל הַשֵּׁן, כְּתִיב (שמות ב, טו): וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה,

וְכִי יֵשׁ אָדָם יָכוֹל לִבְרוֹחַ מִן הַמֶּלֶךְ, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיָה עוֹמֵד וְנִדּוֹן בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְחִיְּבוּ לְהַתִּיז אֶת רֹאשׁוֹ, אָמַר רַבִּי אֶבְיָתָר נִתְּזָה הַחֶרֶב מִצַּוָּארוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְהִתִּיזָה צַוָּארוֹ שֶׁל קוֹסְטֵנָר הָרָשָׁע, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יח, ד): כִּי אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיַּצִּלֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה, אוֹתִי הִצִּיל וְלַקּוֹסְטֵנָר לֹא הִצִּיל. רַבִּי בּוֹן הַוִּי קָרֵי עֲלֵיהּ (משלי יא, ח): צַדִּיק מִצָּרָה נֶחֱלָץ וַיָּבֹא רָשָׁע תַּחְתָּיו. אָמַר ר' בֶּרֶכְיָה (משלי כא, יח): כֹּפֶר לַצַּדִּיק רָשָׁע. בַּר קַפָּרָא אָמַר מְלַמֵּד שֶׁיָּרַד מַלְאָךְ בְּדָמוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְתָפְשׂוּ אֶת הַמַּלְאָךְ וְהִנִּיחוּ אֶת מֹשֶׁה וּבָרַח. רַבִּי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַב פַּפֵּי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי כָּל אִיסְקוֹלִין שֶׁל פַּרְעֹה נַעֲשׂוּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מֵהֶן אִלְמִין, מֵהֶן חֵרְשִׁין, מֵהֶן סַמְיִין, מֵהֶן חִגְּרִין, אוֹמְרִין לְאִלְמִין אֵיכָן הוּא מֹשֶׁה, וְלֹא הָיוּ מְדַבְּרִים, וְלִסַּמְיִין וְלֹא הָיוּ רוֹאִים, וְלַחֵרְשִׁין וְלֹא הָיוּ שׁוֹמְעִים, וְלַחִגְּרִים וְלֹא הָיוּ מְהַלְּכִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, יא): וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי יָשׂוּם אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ אוֹ פִּקֵּחַ אוֹ עִוֵּר הֲלֹא אָנֹכִי ה', הֲלֹא אֲנָא הוּא דַּעֲבַד כָּל אִילֵּין, (שמות ג, י): וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל פַּרְעֹה.

ב עֵינַיִךְ בְּרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן, עֵינַיִךְ אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין שֶׁהֵם עֵינַיִם לָעֵדָה, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (במדבר טו, כד): וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה, מָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֵיבָרִים יֵשׁ בּוֹ בָּאָדָם וְכֻלָּן הוֹלְכִין אַחַר הָעֵינַיִם, כָּךְ הֵן יִשְׂרָאֵל אֵין יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִסַּנְהֶדְרִין שֶׁלְּהֶן. בְּרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן, מֵילֵי דְּחוּשְׁבָּן, שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מְזוּכִין שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה מְחַיְּבִין, עַל שַׁעַר בַּת רַבִּים, זוֹ הַהֲלָכָה שֶׁיּוֹצְאָה מִבֵּית שַׁעַר וּמְרַוַּחַת לָרַבִּים. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אוֹמֵר שִׁבֵּן (שמות כג, ב): לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים.

ג אַפֵּךְ כְּמִגְדַּל הַלְּבָנוֹן, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מָה הָאַף הַזֶּה נָתוּן בְּגַבֵּהוּ שֶׁל אָדָם, כָּךְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נָתוּן בְּגַבֵּהוּ שֶׁל עוֹלָם. מָה הָאַף הַזֶּה רֹב תַּכְשִׁיטִין תְּלוּיִין עָלָיו, כָּךְ כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה וּמַלְכוּת מִיַּעֲקֹב. כְּמִגְדַּל הַלְּבָנוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ג, כה): הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנֹן. רַבִּי טַבְיוֹמֵי אָמַר שֶׁמַּלְבִּין עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל כַּשֶּׁלֶג, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א, יח): אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר שֶׁכָּל הַלְּבָבוֹת שְׂמֵחוֹת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מח, ג): יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי עַל שֵׁם (מלכים א ט, ג): וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים. צוֹפָה פְּנֵי דַמֶּשֶׂק, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן עֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם שֶׁתְּהֵא מַגַּעַת עַד שַׁעֲרֵי דַמֶּשֶׂק, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ט, א): מַשָּׂא דְּבַר ה' בְּאֶרֶץ חַדְרָךְ, מַהוּ חַדְרָךְ, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר מָקוֹם הוּא שֶׁנִּקְרָא חַדְרָךְ, אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוּרְמַסְקִית, הָעֲבוֹדָה שֶׁאֲנִי מְדַמֶּשֶׂק וְיֵשׁ שָׁם מָקוֹם שֶׁשְּׁמוֹ חַדְרָךְ. רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁהוּא חַד וְרַךְ, חַד לָאֻמּוֹת וְרַךְ לְיִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר, חַדְרָךְ, זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁעָתִיד לְהַדְרִיךְ כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם בִּתְשׁוּבָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְדַמֶּשֶׂק מְנֻחָתוֹ, וְכִי דַּמֶּשֶׂק מְנֻחָתוֹ,

וַהֲלֹא אֵין מְנוּחָתוֹ אֶלָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלב, יד): זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד, אָמַר לוֹ עֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם לִהְיוֹת מִתְרַחֶבֶת בְּכָל צְדָדֶיהָ עַד שֶׁתְּהֵא מַגַּעַת לְשַׁעֲרֵי דַּמֶּשֶׂק, וְגָלֻיּוֹת בָּאוֹת וְנִנּוֹחוֹת תַּחְתֶּיהָ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: וְדַמֶּשֶׂק מְנֻחָתוֹ, עַד דַּמֶּשֶׂק מְנוּחָתוֹ, מַה מְקַיֵּם רַבִּי יוֹחָנָן (ירמיה ל, יח): וְנִבְנְתָה עִיר עַל תִּלָּהּ, כִּתְאֳנָה זוֹ שֶׁקְּצָרָה מִלְּמַטָּה וּרְחָבָה מִלְּמַעְלָה, כָּךְ עֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם לִהְיוֹת מִתְרַחֶבֶת בְּכָל צְדָדֶיהָ וְגָלֻיּוֹת בָּאוֹת וְנִנּוֹחוֹת תַּחְתֶּיהָ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (ישעיה נד, ג): כִּי יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי, הֲרֵי לְאֹרֶךְ, לְרֹחַב מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (זכריה יד, י): וּמִגְדַּל חֲנַנְאֵל עַד יְקֵבֵי הַמֶּלֶךְ. רַבִּי זַכַּאי רַבָּה אָמַר עַד שִׁיחָיָה רִיפְּע עַד הַיְקֵבִין שֶׁיְּקֵבָן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. הֲרֵי לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ, וּלְמַעְלָה מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (יחזקאל מא, ז): וְרָחֳבָה וְנִסְבָּה לְמַעְלָה לְמַעְלָה לַצְּלָעוֹת, תָּנֵי עֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם לְהִתְרַחֵב וְלַעֲלוֹת וְלִהְיוֹת מַגַּעַת עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד, עַד שֶׁתֹּאמַר (ישעיה מט, כ): צַר לִי הַמָּקוֹם. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יִרְמְיָה אָמַר עֲדַיִן לֹא לָמַדְנוּ שֶׁבַח יְרוּשָׁלַיִם, מֵהֵיכָן אַתְּ לָמֵד שִׁבְחָהּ, מֵחוֹמוֹתֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ב, ט): וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהּ נְאֻם ה' חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב.

פרק ו

א רֹאשֵׁךְ עָלַיִךְ כַּכַּרְמֶל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, רֹאשֵׁךְ עָלַיִךְ כַּכַּרְמֶל, הָרְשִׁים שֶׁבְּכֶם חֲבִיבִים עָלַי כְּאֵלִיָּהוּ שֶׁעָלָה לְהַר הַכַּרְמֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יח, מב): וְאֵלִיָּהוּ עָלָה אֶל רֹאשׁ הַכַּרְמֶל וַיֶּשֶׁם פָּנָיו בֵּין בִּרְכָּו, וְלָמָּה שָׁם פָּנָיו בֵּין בִּרְכָּיו, אֶלָּא אָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵין לָנוּ זְכוּת הַבֵּט לַבְּרִית. וְדַלַּת רֹאשֵׁךְ כָּאַרְגָּמָן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַדַּלִּים וְהָרָשִׁים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל חֲבִיבִין עָלַי כְּדָוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יב, ח): וְהָיָה הַנִּכְשָׁל בָּהֶם בַּיּוֹם הַהוּא כְּדָוִיד, וְיֵשׁ אוֹמְרִים כְּדָנִיֵּאל, דִּכְתִיב בֵּיהּ (דניאל ה, כט): וְהַלְבַּשׁוּ לְדָנִיֵּאל אַרְגְּוָנָא. מֶלֶךְ אָסוּר בָּרְהָטִים, זֶה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב בֵּיהּ (תהלים צג, א): ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ. אָסוּר בָּרְהָטִים, שֶׁאָסַר עַצְמוֹ בִּשְׁבוּעָה שֶׁהוּא מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹךְ יִשְׂרָאֵל. בָּרְהָטִים שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, בִּזְכוּת מִי, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא וְרַבִּי לֵוִי, חַד אָמַר בִּזְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, ז): וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם. וְחַד אָמַר בִּזְכוּת יַעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁכָּתוּב בּוֹ (בראשית ל, לח): וַיִּצֹּג אֶת הַמַּקְלוֹת. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, מֶלֶךְ, זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ה): וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ. בָּרְהָטִים, שֶׁנִּגְזַר עָלָיו שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בִּשְׁבִיל מָה, בָּרְהָטִים שֶׁל מֵי מְרִיבָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כ, יג): הֵמָּה מֵי מְרִיבָה. רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר מֶלֶךְ, זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ה): וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה מִנִּיתִיךָ מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְדַרְכּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ לִהְיוֹת גּוֹזֵר וַאֲחֵרִים מְקַיְּמִין, כָּךְ תְּהֵא גוֹזֵר עַל יִשְׂרָאֵל וְהֵן מְקַיְּמִין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא כד, ב): צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

פרק ז

א מַה יָּפִית וּמַה נָּעַמְתְּ. מַה יָּפִית בַּמִּצְווֹת, וּמַה נָּעַמְתְּ בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, מַה יָּפִית בְּמִצְווֹת עֲשֵׂה, וּמַה נָּעַמְתְּ בְּמִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה. מַה יָּפִית בְּמִצְווֹת הַבַּיִת, בְּחִלּוּק תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת, וּמַה נָּעַמְתְּ בְּמִצְווֹת הַשָּׁדֶה, בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, וּמַעֲשֵׂר עָנִי, וְהַהֶפְקֵר. מַה יָּפִית בְּכִלְאַיִם, וּמַה נָּעַמְתְּ בְּסָדִין בְּצִיצִית. מַה יָּפִית בִּנְטִיעָה, וּמַה נָּעַמְתְּ בְּעֶרְלָה. מַה יָּפִית בְּנָטַע רְבָעִי, וּמַה נָּעַמְתְּ בְּמִילָה. מַה יָּפִית בִּפְרִיעָה, וּמַה נָּעַמְתְּ בִּתְפִלָּה. מַה יָּפִית בִּקְרִיאַת שְׁמַע, וּמַה נָּעַמְתְּ בְּמִזּוּזָה. מַה יָּפִית בִּתְפִלִּין, וּמַה נָּעַמְתְּ בְּסֵכָּה. מַה יָּפִית בְּלוּלָב, וּמַה נָּעַמְתְּ בִּתְשׁוּבָה. מַה יָּפִית בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וּמַה נָּעַמְתְּ בָּעוֹלָם הַזֶּה. מַה יָּפִית בָּעוֹלָם הַבָּא, וּמַה נָּעַמְתְּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ. אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים, זֶה אַהֲבָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁהָיָה מִתְחַטֵּא עַל מֶלֶךְ סְדוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית יד, כב כג): וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל מֶלֶךְ סְדֹם הֲרִמֹתִי יָדִי אֶל ה' אִם מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל. דָּבָר אַחֵר, אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים, זֶה אַהֲבָתוֹ שֶׁל דָּנִיֵּאל, שֶׁהָיָה מִתְחַטֵּא עַל בֵּלְשַׁאצַּר, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ה, יז): מַתְּנָתָךְ לָךְ לֶהֱוֵין וּנְבָזְבִיתְךְ לְאָחֳרָן הַב, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר נְבוּז רֵאשָׁה תַּמָּן הִינוּן צָוְוחִין לֵיהּ לְאִיפְּרְכָא נְבוּזְבְּזָתָאךְ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר בִּזְבוּזֵיךְ בְּזִיזִין בְּנֵי בְּזִיזִין אַתּוּן, מַתְלָא אָמַר מִן דְּיֵירוּת וְלָא מִן דְּבָזִין לֵיהּ.

פרק ח

א זֹאת קוֹמָתֵךְ דָּמְתָה לְתָמָר, רַבִּי חוֹנְיָא בְּשֵׁם רַבִּי דוֹסָא בַּר טֵבֶת שְׁנֵי יְצָרִים בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, יֵצֶר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְיֵצֶר זְנוּת, יֵצֶר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים כְּבָר נֶעֱקַר, וְיֵצֶר זְנוּת הוּא קַיָּם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל מִי שֶׁהוּא יָכוֹל לַעֲמֹד בַּזְּנוּת מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִלּוּ עוֹמֵד בִּשְׁתֵּיהֶן. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה לְחַבָּר שֶׁהָיוּ לוֹ חֲכִינִים חֲבֵר אֶת הַגְּדוֹלָה וְהִנִּיחַ אֶת הַקְּטַנָּה, אָמַר כָּל מִי שֶׁהוּא יָכוֹל לַעֲמֹד בְּזוֹ מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ עוֹמֵד בִּשְׁתֵּיהֶם, כָּךְ עֵקֶר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יֵצֶר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְהִנִּיחַ שֶׁל זְנוּת, אָמַר כָּל מִי שֶׁעוֹמֵד בְּיֵצֶר זְנוּת מַעֲלִין לוֹ כְּאִלּוּ עָמַד בִּשְׁתֵּיהֶן. אֵימָתַי נֶעֱקַר יֵצֶר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, רַבִּי בַּנָּיָה אָמַר אֵלּוּ מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר, וְרַבָּנָן אָמְרֵי אֵלּוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, מֵיתִיבִין רַבָּנָן לְרַבִּי בַּנָּיָה וְכִי עַל יְדֵי יְחִידִי הָיָה נֶעֱקַר, מֵיתִיב רַבִּי בַּנָּיָה לְרַבָּנָן וְכִי מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר יְחִידִים הָיוּ, הֲדָא מְסַיְּעָא לְרַבִּי בַּנָּיָה. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא וְרַבִּי מְיָאשָׁא וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר כַּהֲנָא, כְּתִיב (אסתר ד, ג): שַׂק וָאֵפֶר יֻצַּע לָרַבִּים, רֻבָּן שֶׁל אוֹתוֹ הַדּוֹר צַדִּיקִים הָיוּ, וְדָא מְסַיְּעָא לְרַבָּנָן, רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי חִלְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל כְּתִיב (יחזקאל ו, ט): וְזָכְרוּ פְלֵיטֵיכֶם אוֹתִי בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר נִשְׁבּוּ שָׁם וגו', פְּלֵיטֵיכֶם אֵלּוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה שֶׁהָיוּ פְּלֵטִים מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ, בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר שָׁבוּ שָׁם אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר נִשְׁבּוּ שָׁם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל (הושע יד, ט): אֶפְרַיִם מַה לִּי עוֹד לָעֲצַבִּים, מַה לִּי לְיִצְרָהּ שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲנִי

עָנִיתִי, אֲנִי עֲנִיתִי לוֹ, לֹא אֲשׁוּרֶנּוּ, לֹא אָמַרְנוּ שִׁירָה לְפָנֶיךָ, הֲוֵי אוֹמֵר אֲנִי הוּא שֶׁכָּפַפְתִּי יְצָרָהּ שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אִם כֵּן לָמָּה בָּאוּ יִשְׂרָאֵל בְּסֶפֶק בֵּימֵי הָמָן, רַבָּנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי, רַבָּנָן אָמְרֵי עַל שֶׁעָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר עַל שֶׁאָכְלוּ מִתַּבְשִׁיל הַגּוֹיִם. אָמְרוּ לוֹ וַהֲלֹא לֹא אָכְלוּ סְעוּדָה אֶלָּא אַנְשֵׁי שׁוּשַׁן הַבִּירָה בִּלְבָד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (אסתר א, ה): וּבִמְלוֹאת הַיָּמִים הָאֵלֶּה, אָמַר לָהֶם וַהֲלֹא כָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין אִלֵּין בְּאִלֵּין, דִּכְתִיב (ויקרא כו, לז): וְכָשְׁלוּ אִישׁ בְּאָחִיו, אִישׁ בַּעֲוֹן אָחִיו, אָמַר לָהֶם אִם כְּדַעְתְּכֶם אַתֶּם חִיבַּתֶּם אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה, דִּכְתִיב (שמות כב, יט): זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם, אָמְרוּ לוֹ אַף עַל פִּי כֵן לֹא עָבְדוּ אוֹתָהּ בְּכָל לִבָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ג, לג): כִּי לֹא עִנָּה מִלִּבּוֹ, אַף עַל פִּי כֵן (איכה ג, לג): וַיָּגֶּה בְּנֵי אִישׁ, הֶעֱמִיד עֲלֵיהֶם אָדָם קָשֶׁה בְּיוֹתֵר לְנַסּוֹתָן, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר, וְעָמַד וְהִגָּה אֶת מַכָּתָן. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת פָּעֲלוּ יִשְׂרָאֵל עִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּסִינַי פָּעֲלוּ בְּפִיהֶם וְלֹא פָּעֲלוּ בְלִבָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, לו לז): וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ לוֹ וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ. בְּבָבֶל פָּעֲלוּ בְלִבָּם וְלֹא פָּעֲלוּ בְּפִיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי לֹא עִנָּה מִלִּבּוֹ, אַף עַל פִּי כֵן וַיָּגֶּה בְּנֵי אִישׁ, הֵבִיא עֲלֵיהֶם אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ז, ו): אִישׁ צַר וְאוֹיֵב הָמָן הָרָע הַזֶּה, וְהִגֶּה אֶת מַכָּתָן, עַל דַּעַת רַבָּנָן עָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בִּימֵי נְבוּכַדְנֶצַּר, עַל דַּעַת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי לֹא עָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בִּימֵי נְבוּכַדְנֶצַּר. עַל דַּעַת רַבָּנָן עָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כֵּיצַד, נְבוּכַדְנֶצַּר הֶעֱמִיד צֶלֶם וְהִפְרִישׁ עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה מִכָּל אַמָּה וְאַמָּה, וְעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה מִכָּל יִשְׂרָאֵל. עַל דַּעַת רַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא עָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הָא כֵיצַד, נְבוּכַדְנֶצַּר הֶעֱמִיד צֶלֶם וְהִפְרִישׁ מִכָּל אַמָּה וְאַמָּה שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה, וּשְׁלֹשָׁה מִכָּל יִשְׂרָאֵל, וַחֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה שֶׁהָיוּ הַשְּׁלֹשָׁה מִיִּשְׂרָאֵל עָמְדוּ וּמִחוּ עַל עַצְמָן וְלֹא עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הָלְכוּ לָהֶם אֵצֶל דָּנִיֵּאל, אָמְרוּ לוֹ רַבֵּנוּ דָּנִיֵּאל נְבוּכַדְנֶצַּר הֶעֱמִיד צֶלֶם וְהִפְרִישׁ מִכָּל אַמָּה וְאַמָּה שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה, וְלָנוּ הִפְרִישׁ מִכָּל יִשְׂרָאֵל מָה אַתָּה אוֹמֵר לָנוּ נִסְגּוֹד לֵיהּ אוֹ לֹא, אָמַר לָהֶם הִנֵּה הַנָּבִיא לִפְנֵיכֶם לְכוּ אֶצְלוֹ, הָלְכוּ לָהֶם מִיָּד אֵצֶל יְחֶזְקֵאל, אָמְרוּ לוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ לְדָנִיֵּאל נִסְגּוֹד לֵיהּ אוֹ לֹא, אָמַר לָהֶם כִּבְר מְקֻבָּל אֲנִי מִישַׁעְיָה רַבִּי (ישעיה כו, כ): חֲבִי כִמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבָר זָעַם. אָמְרוּ לֵיהּ מָה אַתְּ בָּעֵי דִּיהוֹן אָמְרִין הֲדֵין צַלְמָא סְגִדִין לֵיהּ כָּל אֲמַיָּא, אֲמַר לוֹן וּמָה אַתּוּן אָמְרִין, אֲמָרוּ לֵיהּ אֲנַן בָּעֵינַן נִתַּן בֵּיהּ פְּגַם דְּיֵהֲוֵי תַּמָּן וְלָא נִסְגּוֹד לֵיהּ, בְּגִין דִּיהוֹן אָמְרִין הֲדֵין צַלְמָא כָּל אֲמַיָּא סָגְדֵי לֵיהּ לְבַר מִיִּשְׂרָאֵל. אָמַר לָהֶם אִם כְּדַעְתְּכֶם הַמְתִּינוּ לִי עַד שֶׁאֶמְלֵךְ בַּגְּבוּרָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל כ, א): בָּאוּ אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל לִדְרֹשׁ אֶת ה' וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָי, וּמִי הָיוּ, אֵלּוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, אָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה מְבַקְּשִׁים לִתֵּן נַפְשָׁם עַל קִדֻּשַׁת שְׁמֶךָ, מִתְקַיֵּם אַתְּ עֲלֵיהֶן אוֹ לֹא, אָמַר לוֹ אֵינִי מִתְקַיֵּם

עֲלֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל כ, ג): בֶּן אָדָם דַּבֵּר אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וגו' הֲלִדְרֹשׁ אֹתִי אַתֶּם בָּאִים, מֵאַחַר שֶׁגְּרַמְתֶּם לִי לְהַחֲרִיב בֵּיתִי וְלִשְׂרֹף הֵיכָלִי וּלְהַגְלוֹת בָּנַי לְבֵין הָאֻמּוֹת וְאַחַר כָּךְ אַתֶּם בָּאִים לְדָרְשֵׁנִי, (יחזקאל כ, ג): חַי אָנִי אִם אִדָּרֵשׁ לָכֶם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּכָה יְחֶזְקֵאל וְקוֹנֵן וְהֵילִיל בְּעַצְמוֹ וְאָמַר יַי לְשׁוֹנְאַי יִשְׂרָאֵל אָבְדָה שְׁאֵרִית יְהוּדָה, שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּר מִיהוּדָה אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבָד, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל א, ו): וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, וְזוֹ תְּשׁוּבָה בָּאָה לָהֶם, וַהֲוָה בָּכֵי וְאַזֵיל, כֵּיוָן דַּאֲתָא אָמְרוּ לֵיהּ מָה אָמַר לְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לָהֶם אֵינוֹ מִתְקַיֵּם עֲלֵיכֶם, אָמְרוּ לוֹ בֵּין מִתְקַיֵּם בֵּין שֶׁאֵין מִתְקַיֵּם אָנוּ נוֹתְנִין נַפְשׁוֹתֵינוּ עַל קִדֻּשַׁת שְׁמוֹ, תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵן, שֶׁעַד שֶׁלֹּא בָּאוּ אֵצֶל יְחֶזְקֵאל מָה אָמְרוּ לוֹ לִנְבוּכַדְנֶצַּר (דניאל ג, טז יז): לָא חַשְׁחִין אֲנַחְנָא עַל דְּנָה פִּתְגָם לַהֲתָבוּתָךְ הֵן אִיתַי אֱלָהָנָא דִּי אֲנַחְנָא פָלְחִין יָכִל לְשֵׁיזָבוּתַנָא. לְאַחַר שֶׁבָּאוּ אֶל יְחֶזְקֵאל וְשָׁמְעוּ הַתְּשׁוּבָה, אָמְרוּ לִנְבוּכַדְנֶצַּר (דניאל ג, יח): וְהֵן לָא יְדִיעַ לֶהֱוֵא לָךְ מַלְכָּא, בֵּין מַצִּיל בֵּין לֹא מַצִּיל יְדִיעַ לֶהֱוֵא לְךָ מַלְכָּא דִּי לֵאלָהָךְ לָא אִיתְנָא פָלְחִין וּלְצָלֶם דַּהֲבָא דִּי הֲקֵימְתָּ לָא נִסְגֹּד. מִן דְּנָפְקִין מִן גַּבֵּיהּ דִּיחֶזְקֵאל נִגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר לוֹ יְחֶזְקֵאל מָה אַתְּ סָבוּר שֶׁאֵינִי מִתְקַיֵּם עֲלֵיהֶם, מִתְקַיֵּם אֲנִי עֲלֵיהֶם בְּוַדַּאי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל לו, לז): כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים עוֹד זֹאת אִדָּרֵשׁ לְבֵית יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא שְׁבִיק לְהוֹן וְלָא תֵּימַר לְהוֹן מִידֵּי, אֶשְׁבּוֹק לְהוֹן מְהַלְכִין עַל תֻּמָּם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (משלי י, ט): הוֹלֵךְ בַּתֹּם יֵלֵךְ בֶּטַח וגו', מָה עֲשׂוּ הָלְכוּ וּפִזְּרוּ עַצְמָן בֵּין הָאֻכְלוּסִין וַהֲווֹן אָמְרִין וְהֵן לָא מַצִּיל יְדִיעַ לֶהֱוֵא לָךְ, הֲדָא הִיא דִּבְרֵייְתָא מִשְׁתַּבְּעִין וְאָמְרִין בְּמַאן דַּאֲקִים עַלְמָא עַל תְּלָתָא עַמּוּדִים, אִית דְּאָמְרֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אִינּוּן, וְאִית דְּאָמְרִין אֵלּוּ הֵן חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. זֹאת קוֹמָתֵךְ דָּמְתָה לְתָמָר, מַה תָּמָר נִגְזָרָה עָלֶיהָ שְׂרֵפָה וְלֹא נִשְׂרְפָה, אַף אֵלּוּ נִגְזַר עֲלֵיהֶם שְׂרֵפָה וְלֹא נִשְׂרְפוּ, כֵּיצַד נַעֲשָׂה לָהֶם הָאוּר, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָיָה, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר כְּמִין טַלְנָס, וְרַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר כְּמִין אָוְקֵיי.

פרק ט

א אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה בְתָמָר, אָמַרְתִּי שֶׁאֲנִי מִתְעַלֶּה בְּכָל הָאֻמָּה כֻּלָּה וְלֹא נִתְעַלֵּיתִי אֶלָּא בָּכֶם. אֹחֲזָה בְּסַנְסִנָּיו, בְּסַנְסַנָּיָה הֲדָא תְּמָרְתָא כִּדְלָא עָבְדָה כְּלוּם לָא פְּחִיתָא דְּהִיא עָבְדָה מִן תְּלַת אִילָנִין אַלְבְּנִין, אָבוּן בַּר חִסְדֵּי אָמַר בְּאַתְרִין צָווּחִין לְאַלְבְּנָיָה סַנְסַנָּיָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ג, כא): בֵּאדַיִן גֻּבְרַיָּא אִלֵּךְ כְּפִתוּ בְּסַרְבָּלֵיהוֹן, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי הוּנָא, רַבִּי יוּדָן אָמַר בְּגוּלֵיהוֹן, וְרַבִּי הוּנָא אָמַר, בְּמוֹקְסֵיהוֹן. אָמַר רַבִּי אַבְדִימִי דְמִן חֵיפָה, [שלשה] [ששה] נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, צָף הַכִּבְשָׁן, וְנִפְרַץ הַכִּבְשָׁן, וְנִשְׂרְפוּ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, וְנַעֲשָׂה נְבוּכַדְנֶצַּר אִימּוֹס שֵׁירוּף, וְהִפִּילָה הָרוּחַ אֶת הַצֶּלֶם, וְהֶחֱיָה יְחֶזְקֵאל הַמֵּתִים בְּבִקְעַת דּוּרָא.

צָף הַכִּבְשָׁן מִנַּיִן, אָמַר רַבִּי יִצְחָק מִן הָדָא קְרָא (דניאל ג, כד כה): אֱדַיִן נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא תְּוֵה וְקָם בְּהִתְבְּהָלָה עָנֵה וְאָמַר וגו' הָא אֲנָה חָזֵה גֻּבְרִין אַרְבְּעָה שְׁרַיִן מַהְלְכִין בְּגוֹא נוּרָא וגו' וְרֵוֵהּ דִּי רְבִיעָאָה דָּמֵה לְבַר אֱלָהִין. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי רְאוּבֵן אָמַר בְּאוֹתָהּ שָׁעָה יָרַד מִיכָאֵל הַמַּלְאָךְ וּסְטָרוֹ עַל פִּיו, אָמַר לוֹ אִי רָשָׁע לֵיחָה סְרוּחָה בַּר אִית לֵיהּ, חֲזוֹר וְיָתֵיב מִילָּךְ, חֲזַר וְיָתֵיב מִילּוֹי, (דניאל ג, כח): עָנֵה נְבוּכַדְנֶצַּר וְאָמַר בְּרִיךְ אֱלָהֲהוֹן דִּי שַׁלַח בְּרֵיהּ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא דִּי שְׁלַח מַלְאֲכֵהּ וְשֵׁיזֵב לְעַבְדּוֹהִי דִּי הִתְרְחִצוּ עֲלוֹהִי, אָמַר רַבִּי רְאוּבֵן פֵּרִיטִין מְשָׁלּוֹ הָיוּ. נִפְרַץ הַכִּבְשָׁן מִנַּיִן, דִּכְתִיב (דניאל ג, כו): בֵּאדַיִן קְרֵב נְבוּכַדְנֶצַּר לִתְרַע אַתוּן נוּרָא יְקִדְתָּא עָנֵה וְאָמַר שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ עַבְדּוֹהִי דִּי אֱלָהָא עִלָּאָה, פְּרִקוּ וְאֵתוֹ, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא פֻּקוּ וְאֵתוֹ, מִכָּאן שֶׁנִּפְרַץ הַכִּבְשָׁן. נִשְׂרְפוּ אַרְבָּעָה מַלְכֵיּוֹת מִנַּיִן, אָמַר רַבִּי יִצְחָק דִּכְתִיב (דניאל ג, ב): שְׁלַח לְמִכְנַשׁ לַאֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא סִגְנַיָּא וּפַחֲוָתָא אֲדַרְגָּזָרַיָּא גְּדָבְרַיָּא דָּתָבְרַיָּא תִּפְתָּיֵא, אֲדַרְגָּזָרַיָּא אִיפַּרְכַיָּא, גְּדָבְרַיָּא אִיטְרַטְטָיָא, דָּתָבְרַיָּא אִיסְכְּפְלוֹסְקוֹקֵי, הוּא קוֹרֵא לָהֶם דָּתָבְרַיָּא, שֶׁהֵם שׁוֹבְרִים אֶת הַדְּבָרִים, תִּפְתָּיֵא, מֵימְרַם, וְלָמָּה הוּא קוֹרְאָן כֵּן תִּפְתָּיֵא, שֶׁמְּפַתִּין יֵצֶר הָרַע עַל זְנוּת, אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ, מִנַּיִן לְרִבּוֹת דַּכְסִין וְאַנְדִּיקִין וְהַהֶגְמוֹנִין, תַּלְמוּד לוֹמַר (דניאל ג, ב): וְכֹל שִׁלְטֹנֵי מְדִינָתָא, אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ בִּירִידָתָן, בַּעֲלִיָּתָן מִנַּיִן, דִּכְתִיב (דניאל ג, כז): וּמִתְכַּנְּשִׁין אֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא סִגְנַיָּא וּפַחֲוָתָא וְהַדְּבְרֵי מַלְכָּא, אֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא, רַבִּי אַחָא וְרַבָּנָן, רַבִּי אַחָא אָמַר אֵלּוּ הָאַרְכּוֹנוֹת שֶׁהֵן נֶחְשָׁדִין וּפוֹנִין דִּין לְכָל צַד, וְרַבָּנָן אָמְרֵי שֶׁמְּהַדְּרִין פָּנִים וּפוֹנִים דִּין. סִגְנַיָּא סְכוֹלוֹסְטִיקִי, וּפַחֲוָתָא קָתָאלִיקִי, וְהַדְּבְרֵי מַלְכָּא קְשִׁישֵׁי וְאִיטְרוֹלוֹגִיסֵי, (דניאל ג, כז): חֲזַיִן לְגֻבְרַיָּא אִלֵּךְ. וְנַעֲשָׂה נְבוּכַדְנֶצַּר אִימוֹס שֵׁירוּף מִנַּיִן, אָמַר רַבִּי יִצְחָק מִן הָדָא דְּהוּא אָמְרָהּ בְּפוּמֵיהּ (דניאל ג, לב): אָתַיָּא וְתִמְהַיָּא דִּי עֲבַד עִמִּי אֱלָהָא עִלָּאָה שְׁפַר קָדָמַי לְהַחֲוָיָה, עִמִּי עֲבַד בְּגוּפִי עֲבַד. הִפִּילָה הָרוּחַ אֶת הַצֶּלֶם מִנַּיִן, אָמַר רַבִּי יִצְחָק מִן הָדָא קְרָא (ישעיה מו, א): כָּרַע בֵּל קֹרֵס נְבוֹ. הֶחֱיָה יְחֶזְקֵאל אֶת הַמֵּתִים מִנַּיִן, אָמַר רַבִּי יִצְחָק מִן הָדָא קְרָא (יחזקאל לז, ט): מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בֹּאִי הָרוּחַ. אָמַר רַבִּי פִּנְחָס אוֹתָהּ הָרוּחַ שֶׁהִפִּילָה אֶת הַצֶּלֶם, הָרוּחַ הַהוּא הֶחֱיָה הַמֵּתִים. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹתוֹ הַיּוֹם שַׁבָּת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה. וְרַבָּנָן אוֹמְרִים כַּמָּה הָיָה נְבוּכַדְנֶצַּר מְפַתֶּהוּ לְדַנִּיֵּאל וְאוֹמֵר לוֹ לֵית אַתְּ סָגֵיד לְצַלְמָא דְּרִידָא לֵיהּ וְאִית לֵיהּ מַמְשָׁא, אָמַר לֵיהּ תָּא חֲמֵי מַהוּ עָבֵיד וְאַתְּ מִן גַּרְמָךְ אַתְּ סָגֵיד לֵיהּ, מָה עָשָׂה אוֹתוֹ רָשָׁע נָטַל צִיצוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל וּנְתָנוֹ לְתוֹךְ פִּיו, וְכִנֵּס כָּל זְנֵי זִמְרָא וַהֲווֹ מְקַלְקְסִין קֳדָמוֹהִי וְהוּא אוֹמֵר אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, כֵּיוָן דַּחֲמָא דְּנִיֵּאל כֵּן אָמַר לֵיהּ לֵית אַתְּ יָהֵיב לִי רְשׁוּתָא לְמִסַּק וּלְמִנַּשַׁק הָדֵין צַלְמָא דִּידָךְ עַל פּוּמֵיהּ, אָמַר לֵיהּ וְלָמָּה עַל פּוּמֵיהּ, אָמַר לֵיהּ דְּהוּא טְעֵים מִשְׁתְּעֵי, מִיָּד נָתַן לֵיהּ רְשׁוּת וּסְלִק מִיסְלַק, אִישְׁתְּבַע לְצִיצָא וַאֲמַר לֵיהּ בָּשָׂר וָדָם אֲנִי וּשְׁלוּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי

אֶלָּא הַזְּהֵר שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּל בְּךָ שֵׁם שָׁמַיִם וְגוֹזֵר אֲנִי עָלֶיךָ שֶׁתָּבוֹא אַחֲרַי, בָּא לְנַשְּׁקוֹ וְהוֹצִיא בָּלְעוֹ מִתּוֹךְ פִּיו, מִן דִּנְחַת מִתְכַּנְּשִׁין כָּל זְנֵי זְמָרָא וַהֲווֹ מְקַלְסִין קֳדָמוֹהִי וְלָא הֲוָה עָבֵיד כְּלוּם, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִפִּיל הָרוּחַ אֶת הַצֶּלֶם. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם חֲנַנְיָה וַחֲבֵרָיו, הֲווֹ נָסְבִין יַת טַעֲוָתְהוֹן וּמְתַבְּרִין יַתְהוֹן וְעָבְדִין יַתְהוֹן זוֹגִין פַּעֲמוֹנִין, וְתָלִין יַתְהוֹן בְּכַלְבֵּיהוֹן וּבַחֲמוֹרֵיהוֹן, וַהֲווֹ מְקַרְקְשִׁין בְּהוֹן וְאָמְרוּן אֲתוֹן חֲמוֹן לְמָה הֲוֵינַן סָגְדִין, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: כֹּרַע בֵּל קֹרַס נְבוֹ הָיוּ עֲצַבֵּיהֶם לַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה. וְיִהְיוּ נָא שַׁדְיִךְ כְּאֶשְׁכְּלוֹת הַגֶּפֶן, זֶה פֶּרֶץ וְזֶרַח, מַה פֶּרֶץ וְזֶרַח נִגְזְרָה עֲלֵיהֶם שְׂרֵפָה וְלֹא נִשְׂרְפוּ, אַף אֵלּוּ נִגְזְרָה עֲלֵיהֶם שְׂרֵפָה וְלֹא נִשְׂרְפוּ. וֶרַיְחַ אַפֵּךְ כַּתַּפּוּחִים, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מֵאַחַר שֶׁכָּתַב בָּהֶן (דניאל ג, כז): וְרֵיחַ נוּר לָא עָדָת בְּהוֹן, וְאַתְּ אָמַר: וְרֵיחַ אַפֵּךְ כַּתַּפּוּחִים, וּלְמָה הָיָה דּוֹמֶה רֵיחָן לְרֵיחַ שָׂדֶה שֶׁל תַּפּוּחִים.

פרק י

א וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת כֶּלֶן וְאָמַר לָהֶם רְדוּ וְנַשְּׁקוּ שִׁפְתוֹתֵיהֶן שֶׁל אֲבוֹתֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁפָּעֲלוּ הֵם לְפָנַי בָּאֵשׁ, כָּךְ פָּעֲלוּ לְפָנַי בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְאָמַר לָהֶם רְדוּ נַשְּׁקוּ שִׁפְתוֹתֵיהֶן שֶׁל אֵלּוּ, שֶׁאִלּוּלֵי אֵלּוּ לֹא קִבְּלוּ תּוֹרָתִי וּמִלְכוּתִי בְּסִינַי, הָיִיתִי נַעֲשָׂה בַּעַל דָּבָב לְאֵלּוּ שֶׁהֵם יְשֵׁנִים בְּמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה. דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן תּוֹרְתָה, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּת שִׂפְתוֹתָיו רוֹחֲשׁוֹת עָלָיו בַּקֶּבֶר, מַאי טַעְמָא, דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים. שְׁמוּאֵל אָמַר כְּכֹמֶר זֶה שֶׁל עֲנָבִים שֶׁהוּא זָב מֵאֵלָיו. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא וְרַבִּי סִימוֹן, חַד אָמַר כַּהֲדֵין דְּשָׁתֵי קוֹנְדִיטוֹן, וְחַד אָמַר כַּהֲדֵין דְּשָׁתֵי חֲמַר עַתִּיק, אַף עַל גַּב דְּהוּא שָׁתֵי לֵיהּ, טַעֲמָא וְרֵיחָא בְּפוּמֵיהּ.

פרק יא

א אֲנִי לְדוֹדִי וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ, שְׁלֹשָׁה שׁוּקִין הֵן, אֵין שׁוּקָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בַּאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲנִי לְדוֹדִי וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ, אֵין שׁוּקָהּ שֶׁל אִשָּׁה אֶלָּא בְּבַעְלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, טז): וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ. אֵין שׁוּקוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרָע אֶלָּא בְּקַיִן וַחֲבוּרָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ד, ז): וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אֵין שׁוּקָן שֶׁל גְּשָׁמִים אֶלָּא בָּאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סה, י): פָּקַדְתְּ הָאָרֶץ וְתִשְׁקְקֶהָ רַבַּת תַּעְשְׁרֶנָּה, אִם זְכִיתֶם תַּעְשִׁירֶנָּה, וְאִם לֹא תְּעַשְּׁרֶנָּה, שֶׁתַּעֲשֶׂה לָכֶם אֶחָד מֵעֲשָׂרָה. דָּבָר אַחֵר, וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ, תַּשִּׁים אָנוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאָנוּ תַּשִּׁים, אָנוּ מְצַפִּים וּמְקַוִּים לִישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָל יוֹם וְיוֹם, וּמְיַחֲדִים שְׁמוֹ שְׁתֵּי פְּעָמִים, וְאוֹמְרִים (דברים ו, ד): שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד.

פרק יב

א לְכָה דוֹדִי נֵצֵא הַשָּׂדֶה, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת נֵצֵא וּנְטַיֵּיל בְּדִימוֹסִין שֶׁל עוֹלָם, נָלִינָה בַּכְּפָרִים, בַּכּוֹפְרִים בּוֹ, אֵלּוּ כְּרַכֵּי אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁכָּפְרוּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אֶלָּא אַף עַל פִּי כֵן לִשְׁעָה.

פרק יג

א נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ה, ז): כִּי כֶרֶם ה' צְבָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל. נִרְאֶה אִם פָּרְחָה הַגֶּפֶן, זוֹ קְרִיאַת שְׁמַע. פִּתַּח הַסְּמָדַר, אֵלּוּ בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים, תִּינוֹקוֹת שֶׁיּוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. שָׁם אֶתֵּן אֶת דֹּדַי, שָׁם אֲנִי נוֹתֶנֶת הַצַּדִּיקִים וְהַצַּדִּיקוֹת וְהַנְּבִיאִים וְהַנְּבִיאוֹת שֶׁעָמְדוּ מִמֶּנּוּ.

פרק יד

א הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ, אֵלּוּ עוּבְּלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא טָעֲמוּ טַעַם חֵטְא. וְעַל פְּתָחֵינוּ כָּל מְגָדִים, אֵלּוּ בָּנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁדָּבְקוּ בְּבַעֲלֵיהֶן וְאֵינָן מַכִּירוֹת אָדָם אַחֵר. דָּבָר אַחֵר, הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי לֵוִי, רַבִּי יוּדָן אָמַר בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה הֵם חֲבִיבִין הַדּוּדָאִים לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁבִּשְׁכַר הַדּוּדָאִים הַלָּלוּ עָמְדוּ שְׁנֵי שְׁבָטִים גְּדוֹלִים מְסֻיָּמִים, וְאֵלּוּ הֵם, שִׁבְטוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר וְשִׁבְטוֹ שֶׁל זְבוּלוּן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ל, טז): וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר זוֹ הִפְסִידָה וְזוֹ הִפְסִידָה, זוֹ נִשְׁתַּכְּרָה וְזוֹ נִשְׁתַּכְּרָה, לֵאָה הִפְסִידָה דּוּדָאִים וְנִשְׁתַּכְּרָה שְׁבָטִים וּקְבוּרָה, רָחֵל נִשְׁתַּכְּרָה דּוּדָאִים וְהִפְסִידָה שְׁבָטִים וּקְבוּרָה. רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר זוֹ הִפְסִידָה וְזוֹ הִפְסִידָה, זוֹ נִשְׁתַּכְּרָה וְזוֹ נִשְׁתַּכְּרָה. לֵאָה הִפְסִידָה דּוּדָאִים וְנִשְׁתַּכְּרָה שְׁבָטִים וְהִפְסִידָה הַבְּכוֹרָה, רָחֵל נִשְׁתַּכְּרָה דּוּדָאִים וְנִשְׁתַּכְּרָה בְּכוֹרָה וְהִפְסִידָה שְׁבָטִים. אָמַר רַבִּי לֵוִי, כְּתִיב (ירמיה כד, א ב): הֶרְאַנִי ה' וְהִנֵּה שְׁנֵי דוּדָאֵי תְאֵנִים וגו' הַדּוּד תְּאֵנִים טוֹבוֹת מְאֹד, זוֹ גְּלוּתוֹ שֶׁל יְכָנְיָה, וְהַדּוּד אֶחָד תְּאֵנִים רָעוֹת מְאֹד, זוֹ גְּלוּתוֹ שֶׁל צִדְקִיָּה. אֵין תֵּימַר גְּלוּתוֹ שֶׁל יְכָנְיָה עָשָׂת תְּשׁוּבָה וְגָלוּתוֹ שֶׁל צִדְקִיָּה לֹא עָשָׂת תְּשׁוּבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ, שְׁנֵי הַדּוּדָאִים, הַטּוֹבִים וְהָרָעִים, נָתְנוּ רֵיחַ. וְעַל פְּתָחֵינוּ כָּל מְגָדִים, דְּבֵית רַבִּי שִׁילָא וְרַבָּנָן, דְּבֵית רַבִּי שִׁילָא אָמְרִין לְאִשָּׁה כְּשֶׁרָה שֶׁהִנִּיחַ לָהּ בַּעְלָהּ מְעַט חֲפָצִים וּמְעַט יְצִיאוֹת, כֵּיוָן שֶׁבָּא בַּעְלָהּ אָמְרָה לוֹ רְאֵה מַה הִנַּחְתָּ לִי וּמַה סִגַּלְתִּי לְךָ, וְגַם הוֹסַפְתִּי לְךָ עֲלֵיהֶם. וְרַבָּנָן אָמְרֵי לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס וּנְתָנוֹ לְאֻרִיס, מָה עָשָׂה אוֹתוֹ הָאֻרִיס, מִלֵּא כַּלְכָּלוֹת שֶׁל תְּאֵנִים מִפֵּרוֹתָיו שֶׁל פַּרְדֵּס, וּנְתָנָן עַל פֶּתַח הַפַּרְדֵּס, כְּשֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ עוֹבֵר רוֹאֶה כָּל הַשָּׁבָח הַזֶּה, אָמַר כָּל הַשָּׁבָח הַזֶּה בְּפֶתַח הַפַּרְדֵּס, בַּפַּרְדֵּס כֻּלּוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כָּךְ בַּדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים אַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, הִלֵּל וְשַׁמַּאי וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן. בַּדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְרַבִּי

אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי עֲקִיבָא וְתַלְמִידֵיהוֹן עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וְעָלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אַתֶּם צוֹפְנִים לִי וַאֲנִי צוֹפֵן לָכֶם, אַתֶּם צוֹפְנִים בְּמִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וַאֲנִי צוֹפֵן לָכֶם בְּאוֹצָרוֹת מְלֵאִים יוֹתֵר מִכָּל הַטּוֹבוֹת שֶׁבָּעוֹלָם. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בַּר יוּדָן, אֶלָּא דְּדִידֵיהּ הֵינוּן סַגְיָן מִן דִּידָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים לא, כ): מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ וגו'.

פרשה ח

פרק א

א מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי, בְּאֵי זֶה אָח, כְּקַיִן לְהֶבֶל, קַיִן הָרַג לְהֶבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ד, ח): וַיָּקָם קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ. אֶלָּא כְּיִשְׁמָעֵאל לְיִצְחָק, יִשְׁמָעֵאל שׂוֹנֵא לְיִצְחָק. אֶלָּא כְּעֵשָׂו לְיַעֲקֹב, הֲרֵי נֶאֱמַר (בראשית כז, מא): וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת יַעֲקֹב. אֶלָּא כַּאֲחֵי יוֹסֵף לְיוֹסֵף, שׂוֹנְאִין הָיוּ אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז, יא): וַיְקַנְאוּ בוֹ אֶחָיו. בְּאֵי זֶה אָח, יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי, הֱוֵי אוֹמֵר כְּיוֹסֵף לְבִנְיָמִין שֶׁאֲהֵבוֹ בְּלִבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מג, טז): וַיַּרְא יוֹסֵף אִתָּם אֶת בִּנְיָמִין. אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ אֶשָּׁקֶךָּ, חוּץ, זֶה הַמִּדְבָּר, שֶׁהוּא חוּץ לַיִּשּׁוּב. אֶשָּׁקֶךָּ, בִּשְׁנֵי אַחִים שֶׁנִּשְׁקוּ זֶה לָזֶה, וְאֵלּוּ הֵן, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, כז): וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק לוֹ. לֹא יָבְזוּ לִי, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס מַעֲשֶׂה בִּשְׁנֵי אַחִים שֶׁהָיָה אֶחָד בְּמִירוֹן וְאֶחָד בְּגוּשׁ חָלָב, נָפְלָה דְלֵיקָה בְּבֵית זֶה שֶׁהָיָה בְּמִירוֹן וּבָאת אֲחוֹתוֹ מִגּוּשׁ חָלָב הִתְחִילָה מְגַפַּפְתּוֹ מְחַבֶּקְתּוֹ וּמְנַשֶּׁקְתּוֹ וְאוֹמֶרֶת לֵית דָּא מְבַדָּה לִי, דַּהֲוָה אָחִי בַּאֲנַנְקִי וְנִתְפַּלֵּט מִמֶּנָּה.

פרק ב

א אֶנְהָגְךָ אֲבִיאֲךָ, אֶנְהָגְךָ מֵהָעֲלִיּוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים. אֲבִיאֲךָ אֶל בֵּית אִמִּי, זֶה סִינַי. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, לָמָּה קוֹרְאִין לְסִינַי בֵּית אִמִּי, שֶׁמִּשָּׁם נַעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל כִּתִינוֹק בֶּן יוֹמוֹ. תְּלַמְּדֵנִי, מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֹקַח, אֵלּוּ מִשְׁנָיוֹת גְּדוֹלוֹת, כְּגוֹן מִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי חִיָּא רַבָּה, וּמִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי הוֹשַׁעְיָא וְשֶׁל בַּר קַפָּרָא וּמִשְׁנַת רַבִּי עֲקִיבָא. מֵעֲסִיס רִמֹּנִי, אֵלּוּ הַהַגָּדוֹת שֶׁטַּעֲמָן כְּרִמּוֹן. דָּבָר אַחֵר, אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֹקַח, זֶה הַתַּלְמוּד שֶׁמְּפַטֵּם בְּמִשְׁנָיוֹת כָּרָקַח. מֵעֲסִיס רִמֹּנִי, אֵלּוּ בִּגְדֵי כְהֻנָּה גְּדוֹלָה, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (שמות כח, לד): פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן.

פרק ה

א מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר, עֲלוּיָהּ מֵהַמִּדְבָּר, סְלוּקָהּ מִן הַמִּדְבָּר, מִיתָתָהּ מִן הַמִּדְבָּר, הֲדָא מָה דְאַתְּ אָמַר (במדבר יד, לה): בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ. מִתְרַפֶּקֶת עַל דּוֹדָהּ, אָמַר רַבִּי

יוֹחָנָן שֶׁהִיא מַנַּחַת פִּרְקֵי תוֹרָה וּפִרְקֵי מַלְכוּת לֶעָתִיד לָבוֹא. תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךְ, דָּרַשׁ פְּלַטְיוֹן אִישׁ רוֹמִי וְאָמַר, נִתְלַשׁ הַר סִינַי וְנִצַּב בִּשְׁמֵי מָרוֹם, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִתּוּנִים תַּחְתָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, יא): וַתִּקְרְבוּן וַתַּעַמְדוּן תַּחַת הָהָר. דָּבָר אַחֵר, תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךְ, זֶה סִינַי, וְלָמָּה נִמְשַׁל בְּתַפּוּחַ, אֶלָּא מַה תַּפּוּחַ זֶה עוֹשֶׂה פֵּרוֹת בְּחֹדֶשׁ סִיוָן, כָּךְ הַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּסִיוָן. דָּבָר אַחֵר, תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךְ, לָמָּה לֹא בֶּאֱגוֹז וְאֵילָן אַחֵר, אֶלָּא כָּל אִילָן דַּרְכּוֹ מוֹצִיא עָלָיו תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ פֵּרוֹתָיו, וְתַפּוּחַ זֶה מוֹצִיא פֵּרוֹתָיו תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מוֹצִיא עָלָיו, כָּךְ הִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל עֲשִׂיָּה לִשְׁמִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, ז): נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם אַתֶּם מְקַבְּלִים עֲלֵיכֶם תּוֹרָתִי מוּטָב וְאִם לָאו הֲרֵינִי כּוֹבֵשׁ עֲלֵיכֶם הָהָר הַזֶּה וְהוֹרֵג אֶתְכֶם. שָׁמָה חִבְּלַתְךְ אִמֵּךְ, וְכִי שָׁמָּה חִבְּלָה, אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה לְאֶחָד שֶׁהָלַךְ בִּמְקוֹם סַכָּנָה וְנִצַּל, פָּגַע בֵּיהּ חַבְרֵיהּ אָמַר לֵיהּ בָּהֲהוּא אַתְרָא דְּסַכַּנְתָּא עֲבַרְתָּ, כַּמָּה סַכַּנְתָּא עֲבַרְתָּ, כַּדּוּן יְלָדָךְ אִמֵּךְ, כַּמָּה צַעֲרָה עָבְרָה עָלֶיךָ, וּכְדֵין אִתְבְּרִית בְּרִיָּיה חַדְתָּא. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא שָׁמָּה חִבְּלָה, וְשָׁמָּה חֻבְּלָה, חִבְּלָה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. שָׁמָּה חֻבְּלָה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמְרוּ לָעֵגֶל (שמות לב, ד): אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל. וְחֻבְּלוּ, נִתְמַשְׁכְּנוּ. תְּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי זַיִן שֶׁנִּתַּן לְיִשְׂרָאֵל בְּחוֹרֵב שֵׁם הַמְפֹרָשׁ הָיָה חָקוּק עָלָיו, וּכְשֶׁחָטְאוּ נָטַל מֵהֶם. רַבִּי אַיְבוּ וְרַבָּנָן, רַבִּי אַיְבוּ אָמַר מֵאֵלָיו הָיָה נִקְלָף, וְרַבָּנָן אָמְרֵי מַלְאָךְ הָיָה יוֹרֵד וּמְקַלְּפוֹ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא עָלוּבָה הִיא הַכַּלָּה שֶׁמְּקַלְקֶלֶת בְּתוֹךְ חֻפָּתָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אִבְּדוּ עֵצָה טוֹבָה שֶׁנִּתְּנָה לָהֶם בְּסִינַי, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי א, כה): וַתִּפְרְעוּ כָל עֲצָתִי, וְאֵין עֵצָה אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, יד): לִי עֵצָה וְתוּשִׁיָּה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי כְּתִיב (דברים ט, ח): וּבְחֹרֵב הִקְצַפְתֶּם אֶת ה', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּאתִי לְבָרֵךְ אֶתְכֶם וּמָצָאתִי חִכְּכֶם נָקוּב שֶׁאֵינוֹ מַחֲזִיק בְּרָכָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, כה): וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי פָרֻעַ הוּא, וְאֵין פָּרוּעַ אֶלָּא נָקוּב, הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר: וּתִפְרְעוּ כָל עֲצָתִי. רַבִּי לֵוִי אָמַר עֲשִׂיתֶם לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּאִלּוּ מִתְאַבֵּל עֲלֵיכֶם, אֵית אַתְרִין צָווּחִין לְבֵית אֲבֵלָה בֵּית קְצוֹפָה.

פרק ו

א שִׂימֵנִי כַחוֹתָם. אָמַר רַבִּי מֵאִיר אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מַה שֶּׁחָשַׁבְתָּ בְּלִבְּךָ לַעֲשׂוֹת לָנוּ עֲשֵׂה, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַר סִינַי וְאָמְרוּ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת וְאָמַר לוֹ אַף עַל פִּי שֶׁמִּנִּיתִיךְ קְפוֹקְלִיטוֹר קוֹזְמוֹקְרָטוֹר עַל בְּרִיּוֹתַי, אֵין לְךָ עֵסֶק בָּאָמָּה זוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ה, כ): וַיְהִי כְּשָׁמְעֲכֶם אֶת הַקּוֹל מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ, וְכִי יֵשׁ חֹשֶׁךְ לְמַעְלָה, וְהָא כְתִיב (דניאל ב, כב): וּנְהוֹרָא עִמֵּהּ שְׁרֵא,

וּמַהוּ מִתּוֹךְ הַחשֶׁךְ, זֶה מַלְאַךְ הַמָּוֶת שֶׁקָּרוּי חשֶׁךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, טז): וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל הַלֻּחֹת, אַל תִּקְרֵי חָרוּת אֶלָּא חֵרוּת, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר חֵרוּת מִמַּלְאַךְ הַמָּוֶת, רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר חֵרוּת מִן הַמַּלְכֻיּוֹת, וְרַבָּנָן אָמְרֵי חֵרוּת מִן הַיִּסּוּרִין.

ב דָּבָר אַחֵר, שִׁימֵנִי כַחוֹתָם, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר זֶה קְרִיאַת שְׁמַע, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו, ו): וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וגו' עַל לְבָבֶךָ, כַּחוֹתָם עַל זְרוֹעֶךָ, אֵלּוּ הַתְּפִלִּין, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (דברים ו, ח): וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ. אָמַר רַבִּי מֵאִיר שִׂימֵנִי כַחוֹתָם עַל לִבֶּךָ כַּחוֹתָם עַל זְרוֹעֶךָ כְּיהוֹיָכִין, דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁבוּעָה שֶׁהוּא נוֹתֵק מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מִיָּדוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה כב, כד): חַי אָנִי נְאֻם ה' כִּי אִם יִהְיֶה כָּנְיָהוּ בֶן יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה חוֹתָם עַל יַד יְמִינִי כִּי מִשָּׁם אֶתְקָנֶךָּ, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר יִצְחָק מִשָּׁם אֲנִי נוֹתֵק מַלְכוּת בֵּית דָּוִד. דָּבָר אַחֵר, אֲנַתֶּקְךָ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֶתְקָנֶךָּ, אֲתַקֶּנְךָ בִּתְשׁוּבָה מִמָּקוֹם שֶׁנְּתִיקָתְךָ שָׁם תִּהְיֶה תַּקָּנָתְךָ. אָמַר רַבִּי זְעֵירָא אֲנָא שְׁמָעִית קָלֵיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק יָתִיב דָּרִישׁ הֲדָא מִלָּה וְלֵית אֲנָא יָדַע מָה הִיא, אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַחָא אֲרִיכָא תֵּימַר הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה כב, ל): כִּתְבוּ אֶת הָאִישׁ הַזֶּה עָרִירִי גֶּבֶר לֹא יִצְלַח בְּיָמָיו, בְּיָמָיו אֵינוֹ מַצְלִיחַ אֲבָל בִּימֵי בְנוֹ מַצְלִיחַ, דִּכְתִיב (חגי ב, כג): בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם ה' צְבָאוֹת אֶקָּחֲךָ זְרֻבָּבֶל בֶּן שְׁאַלְתִּיאֵל עַבְדִּי נְאֻם ה' וְשַׂמְתִּיךָ כַּחוֹתָם וגו', רַבִּי אַחָא בַּר רַבִּי אִבּוּן בַּר בְּנָיְמִין בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב פַּפִּי אָמַר גָּדוֹל כֹּחָהּ שֶׁל תְּשׁוּבָה שֶׁמְּבַטֶּלֶת הַגְּזֵרָה וּמְבַטֶּלֶת אֶת הַשְּׁבוּעָה, מְבַטֶּלֶת הַגְּזֵרָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּתְבוּ אֶת הָאִישׁ הַזֶּה עָרִירִי, וּכְתִיב: בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם ה' צְבָאוֹת אֶקָּחֲךָ זְרֻבָּבֶל בֶּן שְׁאַלְתִּיאֵל עַבְדִּי וגו'. מְבַטֶּלֶת אֶת הַשְּׁבוּעָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: חַי אָנִי נְאֻם ה' כִּי אִם יִהְיֶה כָּנְיָהוּ בֶן יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה חוֹתָם עַל יַד יְמִינִי, וּכְתִיב (דברי הימים א ג, יז): וּבְנֵי יְכָנְיָה אַסִּר שְׁאַלְתִּיאֵל בְּנוֹ וגו'. רַבִּי תַּנְחוּם בְּרַבִּי יִרְמְיָה אָמַר אַסִּיר, שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, שְׁאַלְתִּיאֵל שֶׁמִּמֶּנּוּ הֶשְׁתְּלָה מַלְכוּת בֵּית דָּוִד. דָּבָר אַחֵר, אַסִּיר אַחֵר, אַסִּיר שֶׁאָסַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁבוּעָה אֶת עַצְמוֹ, שְׁאַלְתִּיאֵל שֶׁשָּׁאַל לְבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה וְהִתִּירוּ לוֹ נְדָרוֹ.

ג אָמַר רַבִּי אִיבּוּ שְׁנֵי דְבָרִים שָׁאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלֹא שָׁאֲלוּ כַּהֹגֶן, עָמְדוּ הַנְּבִיאִים וְתִקְּנוּ עַל יְדֵיהֶם, יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ (הושע ו, ג): וְיָבוֹא כַגֶּשֶׁם לָנוּ, אָמְרוּ לָהֶן הַנְּבִיאִים לֹא שְׁאַלְתֶּם כַּהֹגֶן, שֶׁהַגְּשָׁמִים הַלָּלוּ סִימָן טַרְחוּת הֵן לָעוֹלָם, יוֹצְאֵי דְרָכִים מְצֻרִין בָּהֶם, מַפְרִישֵׁי יַמִּים מְצֻרִין בָּהֶם, טָחֵי גַּנּוֹת מְצֻרִין בָּהֶם, דּוֹרְכֵי גִתּוֹת מְצֻרִין בָּהֶם, עוֹמְסֵי גְּרָנוֹת מְצֻרִין בָּהֶם, מִי שֶׁבּוֹרוֹ מָלֵא מַיִם וְגִתּוֹ מָלֵא יַיִן מְצֻרִין בָּהֶם, וְאַתֶּם אוֹמְרִים וְיָבוֹא כַגֶּשֶׁם לָנוּ, וְעָמְדוּ הַנְּבִיאִים וְתִקְּנוּ (הושע יד, ו): אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל. וְעוֹד אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: שִׁימֵנִי כַחוֹתָם עַל לִבֶּךָ כַּחוֹתָם עַל זְרוֹעֶךָ, אָמְרוּ לָהֶם הַנְּבִיאִים

לֹא שְׁאַלְתֶּם כַּהֹנָן, הַלֵּב פְּעָמִים נִרְאֶה וּפְעָמִים אֵינוֹ נִרְאֶה, וְאֵין חוֹתָמוֹ נִגָּלֶה, וְאֵיזֶהוּ כַּהֹנָן (ישעיה סב, ג): וְהָיִית עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּיַד ה'. רַבִּי סִימוֹן בֶּן קוּזִית אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא אַתֶּם וּלֹא נְבִיאֵכֶם שְׁאַלְתֶּם כַּהֹנָן וְכָרָאוּי, שֶׁמֶּלֶךְ בָּשָׂר וָדָם עוֹבֵר וַעֲטָרָה נוֹפֶלֶת מֵעַל רֹאשׁוֹ וּצְנִיף מְלוּכָה מֵעָלָיו, וְאֵיזֶה כַּהֹנָן, הֱוֵי הוּא דִכְתִיב (ישעיה מט, טז): הֵן עַל כַּפַּיִם חַקּוֹתִיךְ חוֹמֹתַיִךְ נֶגְדִּי תָּמִיד, כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לִשְׁכֹּחַ כַּפּוֹת יָדָיו, כָּךְ (ישעיה מט, טו): גַּם אֵלֶּה תִּשְׁכַּחְנָה וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ.

ד כִּי עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה, עַזָּה אַהֲבָה כַּמָּוֶת, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹהֵב אֶתְכֶם, הֱוֵי הוּא דִכְתִיב (מלאכי א, ב): אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר ה' וגו'. קָשָׁה כִּשְׁאוֹל קִנְאָה, בְּשָׁעָה שֶׁמְּקַנְּאִים אוֹתוֹ בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, טז): יַקְנִאֻהוּ בְּזָרִים. דָּבָר אַחֵר, כִּי עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה, אַהֲבָה שֶׁאָהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו, הֱוֵי הוּא דִכְתִיב (בראשית כה, כח): וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו. קָשָׁה כִּשְׁאוֹל קִנְאָה, שֶׁקִּנְּא עֵשָׂו לְיַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז, מא): וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת יַעֲקֹב. דָּבָר אַחֵר, כִּי עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה, אַהֲבָה שֶׁאָהַב יַעֲקֹב לְיוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז, ג): וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו. קָשָׁה כִּשְׁאוֹל קִנְאָה, שֶׁקִּנְאוּ בוֹ אֶחָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז, יא): וַיְקַנְאוּ בוֹ אֶחָיו. דָּבָר אַחֵר, כִּי עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה, אַהֲבָה שֶׁאָהַב יְהוֹנָתָן לְדָוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א יח, א): וַיֶּאֱהַבֵהוּ יְהוֹנָתָן כְּנַפְשׁוֹ. קָשָׁה כִּשְׁאוֹל קִנְאָה, שֶׁקִּנְּא שָׁאוּל לְדָוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א יח, ט): וַיְהִי שָׁאוּל עוֹיֵן אֶת דָּוִד. דָּבָר אַחֵר, כִּי עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה, אַהֲבָה שֶׁאוֹהֵב הָאִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ט, ט): רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אָהַבְתָּ. קָשָׁה כִּשְׁאוֹל קִנְאָה, קִנְאָה שֶׁמְּקַנֵּא לָהּ וְאוֹמֵר לָהּ אַל תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי וְהָלְכָה וְדִבְּרָה עִמּוֹ, מִיָּד (במדבר ה, יד): וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ. דָּבָר אַחֵר, כִּי עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה, אַהֲבָה שֶׁאָהֲבוּ דּוֹרוֹ שֶׁל שְׁמַד לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מד, כג): כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם. קָשָׁה כִּשְׁאוֹל קִנְאָה, שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְקַנֵּא לְצִיּוֹן קִנְאָה גְדוֹלָה, הֱוֵי הוּא דִכְתִיב (זכריה ח, ב): כֹּה אָמַר ה' קִנֵּאתִי לְצִיּוֹן קִנְאָה גְדוֹלָה. רְשָׁפֶיהָ רִשְׁפֵּי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶת-יָהּ, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר כְּאֵשׁ שֶׁל מַעְלָה, לֹא הָאֵשׁ מְכַבָּה לַמַּיִם וְלֹא הַמַּיִם מְכַבִּין לָאֵשׁ.

פרק ז

א מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה. מַיִם רַבִּים, אֵלּוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יז, יב): הוֹי הֲמוֹן עַמִּים רַבִּים. לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה, אַהֲבָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹהֵב לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי א, ב): אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר ה'. וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ, אֵלּוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (ישעיה ז, כ): בַּיּוֹם הַהוּא יְגַלַּח ה' בְּתַעַר הַשְּׂכִירָה בְּעֶבְרִי נָהָר וגו' (ישעיה ח, ז): וְלָכֵן הִנֵּה ה' מַעֲלֶה גו' מֵי הַנָּהָר. אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ

בָּאַהֲבָה, אִם פּוֹתְחִין הֵן כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם אֶת כָּל תִּסְבָּרִיּוֹת שֶׁלָּהֶן וְנוֹתְנִים מָמוֹנָם בְּדָבָר אֶחָד מִן הַתּוֹרָה, אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר בְּיָדָם לְעוֹלָם. דָּבָר אַחֵר, אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה, אִם פּוֹתְחִין אֻמּוֹת הָעוֹלָם כָּל תִּסְבָּרִיּוֹת שֶׁלָּהֶן בְּדָבָר אֶחָד מִן הַתּוֹרָה, וְנוֹתְנִין כָּל מָמוֹנָם בְּדָמָיו שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו, אֵין מִתְכַּפֵּר לָהֶם לְעוֹלָם. בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה מְטַיֵּל וְסָלֵיק מִטְּבֶרְיָה לְצִפּוֹרִין, וַהֲוָה רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא סָמֵךְ לֵיהּ, מְטוֹן חַד בֵּית חַקְלָא, אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָדֵין בֵּית חַקְלָא הֲוֹת דִּידִי וְזַבִּינְתֵּיהּ בְּגִין מִלְּעֵי בְּאוֹרַיְתָא. מְטוֹן חַד בֵּית כָּרֶם, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָדֵין בֵּית כָּרֶם דִּידִי הֲוָה וְזַבִּינְתֵּיהּ בְּגִין מִלְּעֵי בְּאוֹרַיְתָא. מְטוֹן חַד בֵּית זֵיתָא, וְאָמַר כְּמוֹ כֵן, שְׁרֵי רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא בָּכֵי, אֲמַר לֵיהּ מָה אַתְּ בָּכֵי, אֲמַר לֵיהּ בָּכֵי אֲנָא דְּלָא שְׁבַקְתְּ לְסִיבוּתֵיךְ כְּלוּם. אֲמַר לוֹ, חִיָּא בְּנִי, וּנְקַלָּה זוֹ בְּעֵינֶיךָ מַה שֶׁעָשִׂיתִי, שֶׁמָּכַרְתִּי דָּבָר שֶׁנִּתַּן לְשִׁשָּׁה יָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, יא): כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה', אֲבָל הַתּוֹרָה נִתְּנָה לְאַרְבָּעִים יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, כח): וַיְהִי שָׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם, וּכְתִיב (דברים ט, ט): וְאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם. כַּד דְּמַךְ רַבִּי יוֹחָנָן הֲיָה דּוֹרוֹ קוֹרֵא עָלָיו: אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה שֶׁאָהַב רַבִּי יוֹחָנָן אֶת הַתּוֹרָה, בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ. כַּד דְּמַךְ רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אִישׁ טְרָיָה רְאוּ מַטָּתוֹ פּוֹרַחַת בָּאֲוִיר, הֲיָה דּוֹרוֹ קוֹרִין עָלָיו: אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה שֶׁאָהַב רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אִישׁ טְרָיָה, בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ.

פרק ח

א אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי סִימוֹן, לֶעָתִיד לָבוֹא עֲתִידִין כָּל שָׂרֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם בָּאִין וּמְקַטְרְגִין אֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאוֹמְרִין רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֵלּוּ עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְאֵלּוּ עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֵלּוּ גִּלּוּ עֲרָיוֹת וְאֵלּוּ גִּלּוּ עֲרָיוֹת, אֵלּוּ שָׁפְכוּ דָּמִים וְאֵלּוּ שָׁפְכוּ דָּמִים, מִפְּנֵי מָה אֵלּוּ יוֹרְדִין לַגֵּיהִנֹּם וְאֵלּוּ אֵינָן יוֹרְדִין, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲחוֹת לָנוּ קְטַנָּה, מַה קָטָן זֶה כָּל מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה אֵין מְמַחִין עַל יָדוֹ, לְמָה, שֶׁהוּא קָטָן, כָּךְ כָּל מַה שֶּׁשִּׂרְאֵל מִתְלַכְלְכִין כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה בַּעֲוֹנוֹתֵיהֶן, בָּא יוֹם הַכִּפּוּרִים וּמְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט"ז:ל'): כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם.

ב רַבִּי בֶּרֶכְיָה פָּתַר קְרָא בְּאַבְרָהָם אֲבִינוּ, אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה, זֶה אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לג, כד): אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם וַיִּירַשׁ אֶת הָאָרֶץ, וְאִחָה אֶת כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בַּר קַפָּרָא אָמַר כְּאָדָם שֶׁהוּא מְאַחֶה הַקֶּרַע, עַד שֶׁהוּא קָטָן הָיָה עָסוּק בְּמִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְשָׁמַיִם אֵין לֵהּ, שֶׁעֲדַיִן לֹא בָא לִכְלַל מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. מַה נַּעֲשֶׂה לַאֲחוֹתֵינוּ בַּיּוֹם שֶׁיְּדַבֶּר בָּהּ, בַּיּוֹם שֶׁגְּזַר נְמְרוֹד הָרָשָׁע וְאָמַר לֵירֵד לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ.

פרק ט

א אִם חוֹמָה הִיא נִבְנֶה עָלֶיהָ טִירַת כָּסֶף, אִם חוֹמָה הִיא, זֶה אַבְרָהָם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם מַעֲמִיד הוּא דְּבָרִים כַּחוֹמָה, נִבְנֶה עָלֶיהָ טִירַת כָּסֶף, נַצִּילֶנּוּ וְנִבְנֶה אוֹתוֹ בְּעוֹלָם. וְאִם דֶּלֶת הִיא נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז, אִם דַּל הוּא מְמַצְווֹת וּמְטַלְטֵל מַעֲשָׂיו כְּדֶלֶת, נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז, מַה צוּרָה זוֹ אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת אֶלָּא לְשָׁעָה אַחַת, כָּךְ אֵינִי מִתְקַיֵּם עָלָיו אֶלָּא לְשָׁעָה אַחַת. אֲנִי חוֹמָה, אָמַר אַבְרָהָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי חוֹמָה, וְאַעֲמִיד מַעֲשִׂים טוֹבִים כַּחוֹמָה, וְשָׁדַי כַּמִּגְדְּלוֹת, שֶׁאֲנִי עֲתִידָה לְהַעֲמִיד כִּתִּים כִּתִּים וַחֲבוּרוֹת שֶׁל צַדִּיקִים כַּיּוֹצֵא בִּי בְּעוֹלָמֶךָ. אָז הָיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצְאֵת שָׁלוֹם, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּשֵׁם שֶׁיֵּרַדְתְּ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ כָּךְ אֲנִי מוֹצִיאֵךְ בְּשָׁלוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית טו, ז): אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים.

ב רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַר קְרָאֵי בְּסִדּוֹם וּבְיִשְׂרָאֵל, אָחוֹת לָנוּ, זוֹ סְדוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל טז, מו): וַאֲחוֹתֵךְ הַגְּדוֹלָה שֹׁמְרוֹן. וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ, שֶׁלֹּא הֵנִיקָה מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. מַה נַּעֲשֶׂה לַאֲחוֹתֵנוּ בַּיּוֹם שֶׁגָּזַר בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה שֶׁתִּשָּׂרֵף בָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יט, כד): וַה' הִמְטִיר עַל סְדֹם וְעַל עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ. אִם חוֹמָה הִיא נִבְנֶה עָלֶיהָ, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם מַעֲמִידִין יִשְׂרָאֵל מַעֲשֵׂיהֶן כַּחוֹמָה, נִבְנֶה עֲלֵיהֶם וְנַצִּילֵם. וְאִם דֶּלֶת הִיא, אִם מְטַלְטְלִין הֵן דִּבְרֵיהֶם כְּדֶלֶת זוֹ, נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז, מַה צוּרָה זוֹ אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת אֶלָּא לְשָׁעָה אַחַת, כָּךְ אֵינִי מִתְקַיֵּם עָלָיו אֶלָּא לְשָׁעָה אַחַת. אֲנִי חוֹמָה, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אָנוּ חוֹמָה וְנַעֲמִיד מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כַּחוֹמָה. וְשָׁדַי כַּמִּגְדְּלוֹת, שֶׁאָנוּ עֲתִידִים לְהַעֲמִיד כִּתּוֹת כִּתּוֹת שֶׁל צַדִּיקִים כַּיּוֹצֵא בָּנוּ בְּעוֹלָמֶךָ. אָז הָיִינוּ בְעֵינָיו כְּמוֹצְאֵת שָׁלוֹם, לָמָּה, שֶׁהָיוּ כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִים לָהֶם, אִם כֵּן, לָמָּה הִגְלָה אֶתְכֶם מֵאַרְצוֹ, וְלָמָּה הֶחֱרִיב לְמִקְדָּשׁוֹ, וְיִשְׂרָאֵל הָיוּ מְשִׁיבִין לָהֶם אָנוּ דּוֹמִין לְבַת מְלָכִים שֶׁהָלְכָה לַעֲשׂוֹת רֶגֶל רְדוּפִים בְּבֵית אָבִיהָ, סוֹף שֶׁחוֹזֶרֶת לְבֵיתָהּ בְּשָׁלוֹם. דָּבָר אַחֵר, אִם חוֹמָה הִיא, זֶה חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם מַעֲמִידִין הֵן חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה מַעֲשֵׂיהֶם, נִבְנֶה עֲלֵיהֶם הָעוֹלָם וְנַצִּילֵם. וְאִם דֶּלֶת, וְאִם מְטַלְטְלִין הֵן מַעֲשֵׂיהֶן כְּדֶלֶת זוֹ, נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז, מַה צוּרָה זוֹ אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת אֶלָּא לְשָׁעָה אַחַת, כָּךְ אֵינִי מִתְקַיֵּם עֲלֵיהֶן אֶלָּא לְשָׁעָה אַחַת. אֲנִי חוֹמָה, אָמְרוּ לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָנוּ חוֹמָה וְאָנוּ מַעֲמִידִין מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כַּחוֹמָה. וְשָׁדַי כַּמִּגְדְּלוֹת, אָנוּ עֲתִידִין לְהַעֲמִיד בְּעוֹלָמְךָ כִּתּוֹת שֶׁל צַדִּיקִים כַּיּוֹצֵא בָּנוּ. אָז הָיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצְאֵת שָׁלוֹם, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּשֵׁם שֶׁיֵּרַדְתֶּם לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ בְּשָׁלוֹם, כָּךְ אוֹצִיא אֶתְכֶם מִשָּׁם בְּשָׁלוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ג, כו): בֵּאדַיִן נְפָקִין שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ.

ג רַבָּנָן פָּתְרֵי קְרָא בְּעוֹלֵי גוֹלָה, אֲחוֹת לָנוּ קְטַנָּה, אֵלּוּ עוֹלֵי גוֹלָה. קְטַנָּה, שֶׁהָיוּ דַּלִּים בְּאֻכְלוּסִין. וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ, אֵלּוּ חֲמִשָּׁה דְבָרִים שֶׁהָיָה בַּיִת אַחֲרוֹן חָסֵר מִן הָרִאשׁוֹן, וְאֵלּוּ הֵן: אֵשׁ שֶׁל מַעְלָה, וְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, אָרוֹן, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְאוּרִים וְתוּמִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (חגי א, ח): וְאֶרְצֶה בּוֹ וְאֶכָּבְדָ כְּתִיב חָסֵר ה, מַה נַּעֲשֶׂה לַאֲחוֹתֵינוּ, מַה נַּעֲשֶׂה בַּיּוֹם שֶׁנִּגְזַר דִּי עֲבַר פִּרְת עֲבַר דִּי לָא עֲבַר לָא יַעֲבֹר. אִם חוֹמָה הִיא, אִלּוּ יִשְׂרָאֵל הָעֲלוּ חוֹמָה מִבָּבֶל, לֹא חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּהַהִיא שַׁעְתָּא פַּעַם שְׁנִית. רַבִּי זְעֵירָא נָפֵיק לִיהּ לְשׁוּקָא לְמִזְבֵּן מְקָמָא, אֲמַר לֵיהּ לְדֵין דַּהֲוָא תְּקִיל יָאוּת, וַאֲמַר לֵיהּ לֵית אַתְּ אָזִיל לֵן מִן הָכָא בַּבְלָיָא דִּי חָרְבוּן אֲבָהָתֵיהּ, בְּהַהִיא עָנָתָה אֲמַר רַבִּי זְעֵירָא לֵית אֲבָהָתַי כַּאֲבָהָתְהוֹן דְּהָדֵין, עָל לְבֵית וַעֲדָא וְשָׁמַע קָלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁילָא יָתֵיב דָּרִישׁ, אִם חוֹמָה הִיא, אִלּוּ עָלוּ יִשְׂרָאֵל חוֹמָה מִן הַגּוֹלָה, לֹא חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ פַּעַם שְׁנִיָּה, אֲמַר יָפָה לִמְדַנִי עַם הָאָרֶץ. וְאִם דֶּלֶת הִיא נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אֶרֶז, מַה צוּרָה זוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מִטַּשְׁטֶשֶׁת, מְקוֹמָהּ נִכָּר, כָּךְ אַף עַל פִּי שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לֹא בִּטְלוּ יִשְׂרָאֵל פַּעֲמֵי רְגָלִים שֶׁלָּהֶם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה. אֲנִי חוֹמָה, אֲמַר רַבִּי אִיבּוּ אֲמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד אֲנִי לַעֲשׂוֹת לְיִשְׂרָאֵל סְנִיגוֹר בֵּין אֻמּוֹת הָעוֹלָם, אִי זֶה זֶה, זֶה בַּת קוֹל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה א, ט): לוּלֵי ה' צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד. תָּנָא מְשַׁמֵּתוּ נְבִיאִים אַחֲרוֹנִים, חַגַּי, זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, פָּסְקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי כֵן הָיוּ מְשַׁמְּשִׁין בְּבַת קוֹל, מַעֲשֶׂה שֶׁנִּמְנוּ חֲכָמִים בַּעֲלִיַּת בֵּית גַּדְיָא בִּירִיחוֹ, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לָהֶם, יֵשׁ בֵּינֵיכֶם אָדָם אֶחָד שֶׁהוּא רָאוּי לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ כְּדַי לְכָךְ, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּהִלֵּל הַזָּקֵן, כְּשֶׁמֵּת הָיוּ אוֹמְרִים עָלָיו הֵא עָנָו הֵא חָסִיד תַּלְמִידוֹ שֶׁל עֶזְרָא. שׁוּב מַעֲשֶׂה שֶׁנִּמְנוּ בְּכֶרֶם בִּיבְנֶה חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, וְכִי בְּכֶרֶם הָיוּ, אֶלָּא זוֹ סַנְהֶדְרִין שֶׁעָשׂוּיָה שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת דְּגָלִים דְּגָלִים כְּמַטַּעַת שֶׁל כֶּרֶם. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לָהֶם, יֵשׁ בְּנֵיכֶם אָדָם אֶחָד שֶׁהוּא רָאוּי לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ כְּדַי לְכָךְ, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם בִּשְׁמוּאֵל הַקָּטָן, וּכְשֶׁמֵּת אָמְרוּ עָלָיו הֵא עָנָו הֵא חָסִיד תַּלְמִידוֹ שֶׁל הִלֵּל הַזָּקֵן. אַף הוּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְבָרִים בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ, שִׁמְעוֹן וְיִשְׁמָעֵאל, לְחַרְבָּא וּשְׁאַר חַבְרוֹהִי לְקַטְלָא, וּשְׁאַר עַמָּא לְבִיזָא, וְעָקַן סַגִּיאָן עֲתִידִין לְמֵיתֵי בְּעַלְמָא, וּבַאֲרַמִי אֲמָרָן. וְאַף עַל יְהוּדָה בֶּן בָּבָא הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִין עָלָיו הֵא עָנָו הֵא חָסִיד תַּלְמִידוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל, אֶלָּא שֶׁנִּטְרְפָה לוֹ שָׁעָה, שֶׁאֵין מַסְפִּידִין הֲרוּגֵי מַלְכוּת. מַעֲשֶׂה שֶׁשָּׁמַע יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל בַּת קוֹל יוֹצֵאת מִקֹּדֶשׁ הַקָּדָשִׁים וְאָמְרָה נִצְּחוּ טַלָּיָא דַּאֲזֵיל לַאֲגָחָא קְרָבָא בְּאַנְטוֹכְיָא, וְכָתְבוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם וְאוֹתָהּ שָׁעָה וְהָיָה כֵּן, וּבְאוֹתוֹ הַיּוֹם נִצְּחוּ. מַעֲשֶׂה שֶׁשָּׁמַע שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק בַּת קוֹל יוֹצֵאת מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים וַאֲמָרַת בְּטֵילַת עֲבִידְתָּא דִּי אֲמַר סַנְאָה לְמִיחְרְבָא הֵיכְלָא וְנֶהֱרַג גְּיוֹסְלוֹקִין וּבָטְלוּ גְּזֵרוֹתָיו, וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי שְׁמָעָן. רַבִּי חוֹנְיָא בְּשֵׁם רַבִּי רְאוּבֵן, מֶלֶךְ בַּמְּדִינָה צוֹעֲקִים לוֹ וְהוּא עוֹשֶׂה, אִם אֵין מֶלֶךְ

בַּמְּדִינָה, אִיקּוֹנִין שֶׁלּוֹ שָׁם, אֶלָּא שֶׁאֵין אִיקּוֹנִין עוֹשֶׂה מַה שֶּׁהַמֶּלֶךְ עוֹשֶׂה. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר כְּתִיב (דברים כח, סה): וְנָתַן ה' לְךָ שָׁם לֵב רַגָּז, כֵּיוָן שֶׁעָלוּ רֹגֶז נִתַּן וְעָלָה עִמָּהֶם. רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר שָׁמָּה לֵב רַגָּז, כֵּיוָן שֶׁעָלוּ נִתְרַפְּאוּ. רֵישׁ לָקִישׁ כַּד הֲוָה חָמֵי לְהוֹן מְצַמְּתִין בְּשׁוּקָא הֲוָה אָמַר לְהוֹן בַּדְּרוּ גַּרְמֵיכוֹן, אָמַר לוֹ בַּעֲלֵיתְכֶם לֹא נַעֲשֵׂיתֶם חוֹמָה וְכָאן בָּאתֶם לַעֲשׂוֹת חוֹמָה. רַבִּי יוֹחָנָן כַּד הֲוָה חָמֵי לְהוֹן הֲוָה מְקַנְּתֵר לְהוֹן, אָמַר מַה נְּבִיא מְקַנְּתֵר לְהוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ט, יז): יִמְאָסֵם אֱלֹהַי כִּי לֹא שָׁמְעוּ לוֹ, וְאָנָא לֵית אֲנָא מְקַנְּתֵר לְהוֹן. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, אִם רְאִיתָ סַפְסָלִין מְלֵאִין בַּבְלִיִּין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, צַפֵּה לְרַגְלֵי מָלְךְ הַמָּשִׁיחַ, מַה טַּעַם (איכה א, יג): פָּרַשׂ רֶשֶׁת לְרַגְלַי. תְּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אִם רָאִיתָ סוּס פַּרְסִי קָשׁוּר בְּקִבְרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, צַפֵּה לְרַגְלָיו שֶׁל מָשִׁיחַ, מַה טַּעַם (מיכה ה, ד): וְהָיָה זֶה שָׁלוֹם אַשּׁוּר כִּי יָבוֹא בְאַרְצֵנוּ וְכִי יִדְרֹךְ בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ וַהֲקֵמְנוּ עָלָיו שִׁבְעָה רֹעִים וגו', וְאֵלּוּ הֵן שִׁבְעָה רוֹעִים, דָּוִד בָּאֶמְצַע, אָדָם, שֵׁת, מְתוּשֶׁלַח מִימִינוֹ, אַבְרָהָם וְיַעֲקֹב וּמֹשֶׁה מִשְּׂמֹאלוֹ, וְיִצְחָק לְהֵיכָן הָלַךְ, הָלַךְ וְיָשַׁב עַל פִּתְחָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם לְהַצִּיל בָּנָיו מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם, (מיכה ה, ד): וּשְׁמָנָה נְסִיכֵי אָדָם, אֵלּוּ הֵן שְׁמוֹנָה נְסִיכִים, יִשַׁי, שָׁאוּל וּשְׁמוּאֵל, עָמוֹס, צְפַנְיָה, חִזְקִיָּה, אֵלְיָהוּ וּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ.

פרק י

א כֶּרֶם הָיָה לִשְׁלֹמֹה, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ה, ז): כִּי כֶרֶם ה' צְבָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל. הָיָה לִשְׁלֹמֹה, לַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. בְּבַעַל הָמוֹן, הָמוֹן בַּעַל, שֶׁהָמוּ אַחֲרֵי הַבַּעַל. הֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שופטים י, ו): וַיַּעַבְדוּ אֶת הַבְּעָלִים וְאֶת הָעַשְׁתָּרוֹת, לְפִיכָךְ בָּאוּ עֲלֵיהֶן הֲמוֹנוֹת, הֶעֱמִיד עֲלֵיהֶם מִשְׂמָרוֹת. אִישׁ יָבֹא בְּפִרְיוֹ אֶלֶף כָּסֶף, הֵבִיא אִישׁ עַל פִּרְיוֹ וּמָצָא בּוֹ אֶלֶף צַדִּיקִים שְׁלֵמִים בְּתוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים. דָּבָר אַחֵר, כֶּרֶם, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ב, ז): וָאָבִיא אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ הַכַּרְמֶל, (דברים יא, יב): אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ. הָיָה לִשְׁלֹמֹה, לַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. בְּבַעַל הָמוֹן, שֶׁהָמוּ אַחֲרֵי הֲמוֹנֵי הֲמוֹנִיּוֹת דְּמַלְכְּוָותָהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יהושע ז, כא): וְאֶרֶא בַּשָּׁלָל אַדֶּרֶת שִׁנְעָר אַחַת טוֹבָה. רַבִּי חֲנִינָא בַּר יִצְחָק אָמַר פּוֹרְפִּירָא בָּבְלִיָּה, מַה בָּבֶל עִבְדָה הָכָא, תָּנָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי מָלְךְ בָּבֶל הָיָה וְקָנָה בִּירִיחוֹ, וְהָיָה זֶה מְשַׁלֵּחַ לָזֶה כּוֹתָבוֹת וְזֶה מְשַׁלֵּחַ לָזֶה דּוֹרוֹנִיּוֹת, הֲדָא אָמַר כָּל מָלְךְ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ קָצִין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה תּוֹפֵשׂ בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא מֶלֶךְ. נָתַן אֶת הַכֶּרֶם לַנֹּטְרִים, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר. אִישׁ יָבֹא בְּפִרְיוֹ אֶלֶף כָּסֶף, הֵבִיא אִישׁ עַל פִּרְיוֹ וְלִקֵּט מֵהֶן אֶלֶף צַדִּיקִים שְׁלֵמִים בְּתוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים ב כד, טז): וְהֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר אֶלֶף, הֶחָרָשׁ אֶלֶף וְהַמַּסְגֵּר אֶלֶף, וְרַבָּנָן אָמְרֵי זֶה וְזֶה אֶלֶף.

ב דָּבָר אַחֵר, כֶּרֶם, זוֹ סַנְהֶדְרִין, דִּתְנִינַן תַּמָּן שִׁלְשָׁה דְּבָרִים הֵעִיד רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לִפְנֵי חֲכָמִים בְּכֶרֶם בְּיַבְנֶה וְקִבְּלוּ דְבָרָיו, וְכִי בְּכֶרֶם הָיוּ יוֹשְׁבִין, אֶלָּא זוֹ סַנְהֶדְרִין שֶׁעֲשׂוּיָה שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת כְּכֶרֶם. הָיָה לִשְׁלֹמֹה, לַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. בְּבַעַל הָמוֹן, שֶׁהָמוּ אַחַר הַבַּעַל, לְפִיכָךְ בָּאוּ עֲלֵיהֶם הֲמוֹנִים, שֶׁהָמוּ אַחֲרֵיהֶם הֲמוֹנֵי מַלְאָכִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים סח, יג): מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן, רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אַיְבוּ מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא מַלְכֵי, הֵן מַלְכֵיהוֹן דְּמַלְאָכַיָּיא, אָפִלּוּ מִיכָאֵל וַאֲפִלּוּ גַּבְרִיאֵל יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן. רַבִּי יוּדָן אָמַר יִדֹּדוּן, בָּהֶם מְמַדְּדִין פִּיטְקִין, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (יואל ד, ג): וְאֶל עַמִּי יַדּוּ גוֹרָל. רַבִּי יוּדָן בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר יִדֹּדוּן בַּהֲלִיכָה יִדּוֹדוּן בַּחֲזִירָה. רַבִּי אַחָוָוא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי זְעִירָא אָמַר עֲשָׂאָן מֵרוֹצִין, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמואל ב יח, כב): לָמָּה זֶּה אַתָּה רָץ בְּנִי וגו', מַהוּ וּנְוַת בַּיִת תְּחַלֵּק שָׂלָל, הַנָּוֶה שֶׁבַּבַּיִת זוֹ הַתּוֹרָה, וְאַתְּ נוֹתְנָהּ לוֹ וְהִיא מְחַלֶּקֶת שָׂלָל. דָּבָר אַחֵר, וּנְוַת בַּיִת, הַנָּוֶה שֶׁבַּבַּיִת אַתְּ מְחַלֶּקֶת שָׂלָל לְמַטָּה, הַנָּוֶה שֶׁבַּבַּיִת זֶה מִשֶּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, ז): בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא, וְאַתְּ נוֹתְנָהּ לוֹ וְהוּא מְחַלְּקָהּ שָׂלָל לַתַּחְתּוֹנִים. רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי כְּתִיב (תהלים ח, ב): ה' אֲדֹנֵינוּ מָה אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ אֲשֶׁר תְּנָה הוֹדְךָ עַל הַשָּׁמָיִם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי תְּנָה הוֹדְךָ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֲשֶׁר תְּנָה הוֹדְךָ, הוֹדְכָה בָּהּ, אִישׁוּרְךָ הוּא שֶׁתְּהֵא תּוֹרָתְךָ בַּשָּׁמַיִם, אָמַר לוֹן לָאו לֵית שׁוּקָא נָפֵיק מִן גַּבֵּיכוֹן. אָמַר רַבִּי יוּדָן לְאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן גְּדֵם אֶצְבָּעִים, מָה עָשָׂה הוֹלִיכוֹ אֵצֶל סִדְקָארִיס לְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת, הִתְחִיל מְסַתְּכֵל בְּאֶצְבְּעוֹתָיו, אָמַר כָּל עַצְמָהּ שֶׁל אֻמָּנוּת זוֹ אֵינָהּ נִקְנֵית אֶלָּא בְּאֶצְבָּעִים הֵיאַךְ זֶה שֶׁיִּלְמַד, הֲוֵי לֵית שׁוּקָא נָפֵיק מִן גַּבֵּיכוֹן, כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל הָיוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְדַדִּין לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ מְדַדִּין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאוֹמְרִים, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אִשּׁוּרְךָ הוּא, הוֹדְךָ הוּא, כְּבוֹדְךָ הוּא, שֶׁתְּהֵיָה תּוֹרָתְךָ בַּשָּׁמַיִם, אָמַר לוֹן לֵית שׁוּקָא נָפֵיק מִן גַּבֵּיכוֹן, כְּתִיב בָּהּ (ויקרא טו, כה): וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים, וְכִי יֵשׁ אִשָּׁה בֵּינֵיכֶם, הֲוֵי לֵית שׁוּקָא נָפֵיק מִן גַּבֵּיכוֹן, וְעוֹד כְּתִיב בָּהּ (במדבר יט, יד): אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל, וְכִי יֵשׁ מִיתָה בֵּינֵיכֶם, הֲוֵי לֵית שׁוּקָא נָפֵיק מִן גַּבֵּיכוֹן, הוּא שֶׁהַכָּתוּב מְשַׁבְּחוֹ (תהלים סח, יט): עָלִיתָ לַמָּרוֹם שָׁבִיתָ שֶׁבִי, אָמַר רַבִּי אַחָא אֵלּוּ הֲלָכוֹת שֶׁנּוֹהֲגוֹת בִּבְנֵי אָדָם, כְּגוֹן זָבִין וְזָבוֹת נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת, הֲוֵי לֵית שׁוּקָא נָפֵיק מִן גַּבֵּיכוֹן. וְרַבָּנָן אָמְרֵי לְמֶלֶךְ שֶׁמַּשִּׂיא בִּתּוֹ חוּץ לַמְּדִינָה, אָמְרוּ לוֹ בְּנֵי הַמְּדִינָה אֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ שִׁבְחֵךְ הוּא וּבְדִין הוּא שֶׁתְּהֵא בִּתְּךָ אֶצְלֵךְ בַּמְּדִינָה, אָמַר לָהֶם וְכִי מָה אֹכְפַּת לָכֶם, אָמְרוּ לוֹ שֶׁמָּא לְמָחָר אַתָּה הוֹלֵךְ אֵלֶיהָ וְדָר אֶצְלָהּ וְעִמָּהּ בִּשְׁבִיל אַהֲבָתָהּ. אָמַר לָהֶם בִּתִּי אַשִּׂיא חוּץ לַמְּדִינָה, אֲבָל אֲנִי דָּר עִמָּכֶם בַּמְּדִינָה. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל אָמְרוּ לוֹ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲשֶׁר תְּנָה הוֹדְךָ עַל

הַשָּׁמַיִם, אִשּׁוּרֵךְ הוּא, הוֹדֵךְ הוּא, שִׁבְחֵךְ הוּא שֶׁתִּהְיֶה תּוֹרָה בַּשָּׁמַיִם. אָמַר לָהֶם וְכִי מָה אִכְפַּת לָכֶם, אָמְרוּ לוֹ שָׁמָּא לְמָחָר אַתָּה מַשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ בַּתַּחְתּוֹנִים, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תּוֹרָתִי אֲנִי נוֹתֵן בַּתַּחְתּוֹנִים, אֲבָל אֲנִי דָר בָּעֶלְיוֹנִים, אֲנִי נוֹתֵן אֶת בִּתִּי בִּכְתוּבָּתָהּ בְּמִדִינָה אַחֶרֶת שֶׁתִּתְכַּבֵּד עִם בַּעֲלָהּ בְּיָפְיָהּ וּבְחָכְמָתָהּ שֶׁהִיא בַּת מֶלֶךְ וִיכַבְּדוּהָ, אֲבָל אֲנִי דָר עִמָּכֶם בָּעֶלְיוֹנִים. וּמִי פֵּרַשׁ זֶה חֲבַקּוּק, שֶׁנֶּאֱמַר (חבקוק ג, ג): כִּסָּה שָׁמַיִם הוֹדוֹ וּתְהִלָּתוֹ מָלְאָה הָאָרֶץ, רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר כָּל מָקוֹם שֶׁהִשְׁרָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תּוֹרָתוֹ הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ, וּמִי פֵּרַשׁ זֶה דָּוִד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים קמח, יג): יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם ה' כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם, קֹדֶם עַל הָאָרֶץ וְאַחַר כָּךְ עַל הַשָּׁמָיִם.

פרק יא

א כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנַי, תָּנֵי רַבִּי חִיָּא לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל בָּנָיו וּמְסָרוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ, מֶה עָשָׂה הִתְחִיל חוֹבֵט עָלָיו בַּמַּקֵּל, אָמַר לוֹ אַל תִּשְׁמַע לְאָבִיךָ, אָמַר לוֹ שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם, כָּל עַצְמוֹ שֶׁל אַבָּא לֹא מְסָרַנִי לְיָדְךָ אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁלֹּא הָיִיתִי שׁוֹמֵעַ לוֹ, וְאַתָּה אוֹמֵר לִי אַל תִּשְׁמַע לְאָבִיךָ. כָּךְ כֵּיוָן שֶׁגָּרְמוּ הָעֲוֹנוֹת וְחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְגָלוּ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל, אָמַר לָהֶם נְבוּכַדְנֶצַּר אַל תִּשְׁמְעוּ לְתוֹרַת אֲבִיכֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, אֶלָּא (דניאל ג, טו): תִּפְּלוּן וְתִסְגְּדוּן לְצַלְמָא דִי עֲבַדְת. אָמְרוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל, שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם, כָּל עַצְמֵנוּ לֹא מְסָרָנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיָדְךָ אֶלָּא שֶׁהָיִינוּ מִשְׁתַּחֲוִים לַצֶּלֶם, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (יחזקאל כג, יד): צַלְמֵי כַשְׂדִּים חֲקֻקִים בַּשָּׁשַׁר, וְאַתְּ אָמַר לָן תִּפְּלוּן וְתִסְגְּדוּן לְצַלְמָא דִי עֲבַדְת, יַי לֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנַי, אָמַר לְפָנָיו אוֹתוֹ רָשָׁע אֶלֶף הָיוּ וְנִתְמַעֲטוּ כָּאן וְנֶעֱשׂוּ מֵאתַיִם אִישׁ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אוֹי לוֹ לְאוֹתוֹ רָשָׁע לֵחָה סְרוּחָה, אֶלֶף הָיוּ וְנִתְרַבּוּ כָּאן וְנֶעֱשׂוּ מֵאתַיִם אֶלֶף. הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה. רַבִּי הִלֵּל בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן הָרַב נוֹטֵל אֶלֶף, וְתַלְמִיד נוֹטֵל שָׂכָר מֵאתַיִם, מַה טַּעַם, הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה. רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי אָמַר אֵין הָרַב נוֹטֵל שָׂכָר עַל תַּלְמוּדוֹ עַד שֶׁיַּשְׁלִימֶנּוּ לַאֲחֵרִים, מַה טַּעַם, הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה, רַבִּי חִיָּא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּא דְיָסֵי אָמַר, הַלּוֹמֵד תּוֹרָה בְּצַעַר נוֹטֵל אֶלֶף, שֶׁלֹּא בְצַעַר מֵאתַיִם נוֹטֵל בְּשָׂכָרוֹ, מִמִּי אַתְּ לָמֵד מִשִּׁבְטוֹ שֶׁל יְשָׁשכָר וּמִשִּׁבְטוֹ שֶׁל נַפְתָּלִי, שִׁבְטוֹ שֶׁל נַפְתָּלִי עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ עוֹסְקִים וְלוֹמְדִים תּוֹרָה בְּצַעַר, נָטְלוּ שָׂכָר אֶלֶף, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים א יב, לה): וּמִנַּפְתָּלִי שָׂרִים אֶלֶף. אֲבָל שִׁבְטוֹ שֶׁל יְשָׁשכָר עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ לְמֵדִין תּוֹרָה שֶׁלֹּא בְצַעַר, נָטְלוּ שָׂכָר מֵאתַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א יב, לג): רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם וְכָל אֲחֵיהֶם עַל פִּיהֶם. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי בּוֹן אָמַר, הַלּוֹמֵד תּוֹרָה שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמוֹ נוֹטֵל שָׂכָר אֶלֶף, וּבִמְקוֹמוֹ נוֹטֵל שָׂכָר מֵאתַיִם, וּמִמִּי אַתְּ לָמֵד מִשִּׁבְטוֹ שֶׁל יְשָׁשכָר וּמִשִּׁבְטוֹ שֶׁל נַפְתָּלִי, שִׁבְטוֹ שֶׁל נַפְתָּלִי עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ לְמֵדִין תּוֹרָה שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָן נָטְלוּ שָׂכָר אֶלֶף, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וּמִנַּפְתָּלִי שָׂרִים

אֶלָּא, אֲבָל שִׁבְטוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ לְמֵדִין תּוֹרָה בְּמָקוֹמָן, נָטְלוּ שָׂכָר מָאתַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם וְכָל אֲחֵיהֶם עַל פִּיהֶם.

פרק יב

א הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעֵנִי, רַבִּי נָתָן בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל עֲבָדָיו וַחֲבָשָׁן בְּבֵית קוֹלִין, מֶה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ נָטַל כָּל קְצָרְקְטִין שֶׁלּוֹ וַעֲבָדָיו וְהָלַךְ לִשְׁמֹעַ מָה הָיוּ, מִן הַן אוֹמְרִים, שְׁמַע שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים אֲדוֹנֵנוּ הַמֶּלֶךְ הוּא שִׁבְחֵנוּ, הוּא חַיֵּינוּ, אַל נֶחְסַר לְאֲדוֹנֵנוּ הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם, אָמַר לָהֶם בָּנַי הַגְּבִיהוּ קוֹלְכֶם כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ חֲבֵרִים שֶׁעַל גַּבְּכֶם. כָּךְ אַף עַל פִּי שֶׁיִּשְׂרָאֵל עֲסוּקִין בְּמִלַאכְתָּן כָּל שֵׁשֶׁת יָמִים וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת מַשְׁכִּימִים וּבָאִים לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְקוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע וְעוֹבְרִין לִפְנֵי הַתֵּבָה וְקוֹרִין בַּתּוֹרָה וּמַפְטִירִין בַּנָּבִיא, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לָהֶם, בָּנַי, הַגְבִּיהוּ קוֹלְכֶם כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ חֲבֵרִים שֶׁעַל גַּבְּכֶם, וְאֵין חֲבֵרִים אֶלָּא מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וּתְנוּ דַּעְתְּכֶם שֶׁלֹּא תִשְׁנְאוּ זֶה אֶת זֶה, וְלֹא תְקַנְּאוּ זֶה אֶת זֶה, וְלֹא תְחַרְחְרוּ זֶה עִם זֶה, וְלֹא תְבַיְּשׁוּ זֶה לָזֶה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְפָנַי רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם תּוֹרָה שֶׁנָּתַתָּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אֵינָן עוֹסְקִין בָּהּ, וַהֲרֵי אֵיבָה וְקִנְאָה וְשִׁנְאָה וְתַחֲרוּת בֵּינֵיהֶם, וְאַתָּה מְקַיְּמִים אוֹתָהּ בְּשָׁלוֹם. בֹּר קַפְּרָא אָמַר לְמָּה קָרָא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת חֲבֵרִים, לְפִי שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶם אֵיבָה וְקִנְאָה וְשִׁנְאָה וְתַחֲרוּת וּמִינוּת וּפְלֻגַּת דְּבָרִים.

ב דָּבָר אַחֵר, הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים, כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִכְנָסִין לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וְקוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע בְּכִוּוּן הַדַּעַת בְּקוֹל אֶחָד בְּדֵעָה וְטַעַם אֶחָד, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לָהֶם: הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים, כְּשֶׁאַתֶּם קוֹרִין חֲבֵרִים אֲנִי וּפַמַלְיָא שֶׁלִּי מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעֵנִי, אֲבָל כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל קוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע בְּטֵרוּף הַדַּעַת, זֶה מַקְדִּים וְזֶה מְאַחֵר וְאֵינָם מְכַוְּנִין דַּעְתָּם בְּקְרִיאַת שְׁמַע, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת.

פרק יג

א בְּרַח דּוֹדִי וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי, לְצָבָא שֶׁל מַעְלָה, הַדּוֹמִים לִכְבוֹדְךָ בְּקוֹל אֶחָד, בְּנְעִימָה אַחַת. עַל הָרֵי בְשָׂמִים, בְּשָׂמֵי שְׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים. דָּבָר אַחֵר, בְּרַח דּוֹדִי מִן גְּלוּת שֶׁאָנוּ בָהּ וּמִתְלַכְלְכִין בַּעֲוֹונוֹת. וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי, טַהֲרֵינוּ כַּצְּבִי. אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים, שֶׁתְּקַבֵּל אֶת תְּפִלָּתֵינוּ כְּקָרְבַּן גְּדָיִים וְאֵילִים. עַל הָרֵי בְשָׂמִים, אִיתָא לָךְ לְרֵיחָא טָבָא בִּזְכוּת אֲבוֹתֵינוּ שֶׁרֵיחָן עוֹלֶה לְפָנֶיךָ כִּבְשָׂמִים, זוֹ גַּן עֵדֶן שֶׁכֻּלָּהּ בְּשָׂמִים, לְכָךְ נֶאֱמַר: עַל הָרֵי בְשָׂמִים. דָּבָר אַחֵר, הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים, רַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא רַבָּה שְׁנֵי חֲבֵרִים שֶׁהָיוּ עֲסוּקִים בְּדָבָר הֲלָכָה וְנִכְבְּשִׁין זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה, עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר (מלאכי ג, טז): אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב ה' וַיִּשְׁמָע, וְאֵין דִּבּוּר אֶלָּא לְשׁוֹן נַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מז, ד): יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאִם טָעוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַחֲזִיר לָהֶם טָעוּתָן, מַה

טַעַם וַיִּקָּשֵׁב ה' וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי ה' וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ, וַיִּשְׁמָע לָהֶם וַיִּכָּתֵב, שֶׁהוּא כוֹתֵב עַל לִבָּם, הֱיֵאךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (ירמיה לא, לב): וְעַל לִבָּם אֶכְתֶּבֶנָּהּ. סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו, שֶׁהוּא מַזְכִּירָה לָהֶם, לְמַאן לְיִרְאֵי ה' וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ. אָמַר רַבִּי יוּדָן בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל קוֹרִין בַּתּוֹרָה בַּחֲבוּרוֹת, קוֹלֵךְ הַשְׁמִיעֵנִי, וְאִם לָאו בְּרַח דּוֹדִי, אָמַר רַבִּי זֵירָא בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּפֶה אֶחָד, בְּקוֹל אֶחָד, בְּנְעִימָה אַחַת, קוֹלֵךְ הַשְׁמִיעֵנִי, וְאִם לָאו בְּרַח דּוֹדִי. בְּרַח דּוֹדִי, אָמַר רַבִּי לֵוִי לְמָלְךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה וְזִמֵּן הָאוֹרְחִין, מֵהֶם אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּמְבָרְכִים לַמֶּלֶךְ, וּמֵהֶן אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּמְקַלְּלִין לַמֶּלֶךְ, הִרְגִּישׁ הַמֶּלֶךְ וּבִקֵּשׁ לְהַכְנִיס בָּהֶם מְהוּמָה בִּסְעוּדָתוֹ וּלְעַרְבְּבָהּ, נִכְנְסָה מַטְרוֹנָה וְלִמְּדָה עֲלֵיהֶם סַנֵּיגוֹרְיָא, אָמְרָה לוֹ אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ עַד שֶׁאַתָּה מַבִּיט בְּאֵלּוּ שֶׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּמְקַלְּלִין אוֹתָךְ, הַבֵּט בְּאֵלּוּ שֶׁאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ וּמְשַׁבְּחִים לִשְׁמֶךָ. כָּךְ כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וּמְבָרְכִין וּמְשַׁבְּחִין וּמְקַלְּסִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַקְשִׁיב לְקוֹלָם וּמִתְרַצֶּה, וּבְשָׁעָה שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּמְחָרְפִין וּמְנָאֲצִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעֲרָיוֹת שֶׁמַּזְכִּירִים, אוֹתָהּ שָׁעָה חוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶפְלוּ לְהַחֲרִיב לְעוֹלָמוֹ, וְהַתּוֹרָה נִכְנָסָה וּמְלַמֶּדֶת סַנֵּיגוֹרְיָא וְאוֹמֶרֶת רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם עַד שֶׁאַתָּה מַבִּיט בְּאֵלּוּ שֶׁמְּחָרְפִין וּמַכְעִיסִים לְפָנֶיךָ, הַבִּיטָה בְּיִשְׂרָאֵל עַמְּךָ שֶׁמְּבָרְכִים וּמְשַׁבְּחִים וּמְקַלְּסִים לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל בְּתוֹרָה וּבְזִמִּירוֹת וּבְשִׁבָחוֹת, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת בְּרַח דּוֹדִי, בְּרַח מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם וְהִדָּבֵק בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל. וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי, מַה צְּבִי זֶה בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יָשֵׁן עֵינוֹ אַחַת פְּתוּחָה וְעֵינוֹ אַחַת קְמוּצָה, כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַבִּיט אֲלֵיהֶם בִּשְׁתֵּי עֵינָיו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים לד, טז): עֵינֵי ה' אֶל צַדִּיקִים, וּבְשָׁעָה שֶׁאֵין עוֹשִׂים רְצוֹן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוּא מַבִּיט לָהֶם בְּעֵינוֹ אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לג, יח): הִנֵּה עֵין ה' אֶל יְרֵאָיו. עַל הָרֵי בְשָׂמִים, אָמַר רַבִּי סִימוֹן אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הַמְתִּינוּ לִי עַד שֶׁאֵשֵׁב בַּדִּין עַל הָרֵיהֶם, שֶׁהֵם שָׂרֵיהֶם, שֶׁנִּתְּנוּ אֶצְלִי בַּשָּׁמַיִם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: עַל הָרֵי בְשָׂמִים, אָמַר רַבִּי יִצְחָק כִּי הֲדָא (שמות ל, כג): וְאַתָּה קַח לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ, רֹאשׁ, גְּמַלִּים נוֹשְׂאִים זָהָב וּבְשָׂמִים זָהָב וְסַמִּים. רַבִּי חוֹנָיָא עַל הֲדָא דְרַבִּי יִצְחָק, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פּוֹרֵעַ מֵאֻמָּה לְמַטָּה עַד שֶׁמַּשְׁפִּיל שָׂרֶיהָ מִלְּמַעְלָה, וְאִית לֵיהּ חַמְשָׁה קְרָיֵין, חַד דִּכְתִיב (ישעיה כד, כא): וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִפְקֹד ה' עַל צְבָא הַמָּרוֹם בַּמָּרוֹם, וְאַחַר כָּךְ עַל מַלְכֵי הָאֲדָמָה. תְּרֵין, (ישעיה יד, יב): אֵיךְ נָפַלְתָּ מִשָּׁמַיִם הֵילֵל בֶּן שָׁחַר, וְאַחַר כָּךְ נִגְדַּעְתָּ לָאָרֶץ. תְּלָתָא (ישעיה לד, ה): כִּי רְוְתָה בַשָּׁמַיִם חַרְבִּי, וְאַחַר כָּךְ הִנֵּה עַל אֱדוֹם תֵּרֵד. אַרְבְּעָה (תהלים קמט, ח): לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִים, וְאַחַר כָּךְ וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִים, אֵלּוּ שָׂרִים שֶׁל מַעְלָה, וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל, אֵלּוּ שָׂרִים שֶׁל מַטָּה. חֲמִשָּׁה (תהלים קמט, ט): לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב,

וְאַחַר כָּךְ הָדָר הוּא לְכָל חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ. בְּאַרְבָּעָה דְבָרִים נִמְשְׁלָה גַּאֲוָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בַּקָּצִיר, וּבַבָּצִיר, בַּבְּשָׂמִים, וּבַיּוֹלֶדֶת. בַּקָּצִיר, הֲדָא חַקְלָא כַּד הִיא מֶחְצָדָא בְּלָא עָנָתָהּ, אֲפִלּוּ תִּבְנָא לֵית הוּא טַב, בְּעָנָתָהּ, הוּא טַב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יואל ד, יג): שִׁלְחוּ מַגָּל כִּי בָשַׁל קָצִיר. נִמְשְׁלָה בַּבָּצִיר, הֲדֵין כַּרְמָא כַּד מִקְטֵיף בְּלָא עָנָתֵיהּ, אֲפִלּוּ בֶּסְמֵיהּ לֵית הוּא טַב, בְּעָנָתֵיהּ הוּא טַב. כָּךְ (ישעיה כז, ב): כֶּרֶם חֶמֶר עַנּוּ לָהּ, אִיתְעֲבֵיד כַּרְמָא חֲמַר זַמַּר לָהּ. נִמְשְׁלָה בַּבְּשָׂמִים, מַה בְּשָׂמִים הַלָּלוּ כְּשֶׁהֵן נִלְקָטִין כְּשֶׁהֵן רַכִּין לַחִים אֵין רֵיחָם נוֹדֵף, כְּשֶׁהֵן יְבֵשִׁים וְנִלְקָטִין רֵיחָן נוֹדֵף. נִמְשְׁלָה כַּיּוֹלֶדֶת, הֲדָא אִתְתָא כַּד יָלְדָה בְּלָא עָנָתָהּ, לָא חַיְיָא וַלְדָּא, כַּד יְלֵדַת בְּעָנָתָהּ, חַיֵּי, כָּךְ כְּתִיב (מיכה ה, ב): לָכֵן יִתְּנֵם עַד עֵת יוֹלֵדָה יָלָדָה. רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר (ישעיה ס, כב): אֲנִי ה' בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּה, לֹא זְכִיתֶם, בְּעִתָּהּ. זְכִיתֶם, אֲחִישֶׁנָּה. כֵּן יְהִי רָצוֹן בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן.